

ULUSLARARASI BEŞERİ VE SOSYAL BİLİMLER İNCELEME DERGİSİ (UBSBİD)

INTERNATIONAL HUMANITES AND SOCIAL SCIENCE REVIEW (IHSSR)

Volume: 5 Issue: 1 Year: 2021

Editörler / Editor in Chief

Derya Semiz Çelik (Marmara University)
Bilal Çankır (Istanbul MedeniyetUniversity)

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazarlarına aittir.

Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

Alltheopinionswritten in articlesareunderresponsibilities of theauthors.

Thecontents in thearticlescannot be usedwithoutcitation.

Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler Dergisi © 2019
International HumanitiesandSocialScienceReview (IHSSR)© 2019

2021, Cilt/Volume: 5, No:1

BU SAYININ HAKEMLERİ

Dr. Ali GÜREL
Dr. Cihad İslam YILMAZ
Dr. Elife KILIÇ
Dr. Esra ÖZSÜER
Dr. Hanifi AYBOĞA
Dr. Hülya SEMİZ TÜRKOĞLU
Dr. Muharrem SAMUR
Dr. Neval KONUK HALAÇOĞLU
Dr. Pınar BAŞAR
Dr. Suphi ASLANOĞLU
Dr. Şeref ÇETİNKAYA
Dr. Tuğba ASLAN
Dr. Yusuf KAÇAR

Kapak Tasarımı /CoverDesign

Süleyman Türkoğlu

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

	<i>Makale Başlığı / Article Name</i>	<i>Sayfa / Page</i>
1	COVID 19'UN MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ MESLEKİ FAALİYETLERİNE ETKİSİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK AMPİRİK ÇALIŞMA/ AN EMPIRICAL STUDY TO DETERMINE THE EFFECTS OF COVID 19 ON THE PROFESSIONAL ACTIVITIES OF ACCOUNTING PROFESSIONALS /Makale Türü: Araştırma Makalesi Mikail EROL, Hanifi AYBOĞA	4-17
2	DESCARTES'TA DİL-DÜŞÜNCE İLİŞKİSİ / DESCARTES ON THE ISSUE OF LANGUAGE-THOUGHT RELATIONSHIP /Makale Türü: Araştırma Makalesi Mutlu AKSOY	18- 23
3	MUHASEBE MESLEK ELEMANLARININ (SM, SMMM, YMM) MESLEKİ FAALİYETLERİNİ YERİNE GETİRMEDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR: İSTANBUL BAŞAKŞEHİR VE BAHÇELİEVLER İLÇELERİNDE BİR ANKET ÇALIŞMASI/ THE PROBLEMS FACED BY THE MEMBERS OF ACCOUNTING PROFESSION WHILE PERFORMING THEIR PROFESSIONAL ACTIVITIES: A SURVEY IN ISTANBUL BASAKSEHIR AND BAHCELIEVLER DISTRICTS /Makale Türü: Araştırma Makalesi Mikail EROL, Tuğçe KURT	24-41
4	TERÖRİZM: KAVRAMSAL BİR ÇERÇEVE/ TERRORİSM: A CONCEPTUAL FRAMEWORK /Makale Türü: Araştırma Makalesi Sarkan Salman ABUBAKER	42-66
5	KURUMSAL YÖNETİM VE KURUMSAL YÖNETİM ENDEKSİ / CORPORATE GOVERNANCE AND CORPORATE GOVERNANCE INDEX /Makale Türü: Derleme M. Hanifi AYBOĞA	67-80
6	KURUMSAL YÖNETİŞİM İLKELERİ VE ETİK KARAR ALMA: BİR VAKA ÇALIŞMASI/ CORPORATE GOVERNANCE PRINCIPLES AND ETHICAL DECISION MAKING: A CASE STUDY /Makale Türü: Konferans Bildirisi Duygu CELAYİR, Pınar BAŞAR	81- 93
7	KURUMSAL YÖNETİŞİM İLKELERİ VE ETİK KARAR ALMA: BİR VAKA ÇALIŞMASI/ EXAMINATION OF LITERACY AND TIME MANAGEMENT REGARDING INDIVIDUALS' LEISURE TIME IN TERMS OF DEMOGRAPHIC VARIABLES IN THE COVID-19 PANDEMIC PROCESS /Makale Türü: Araştırma Makalesi Fatma SAKAR, Pınar GÜZEL GÜRBÜZ, Melike ESENTAŞ, Özge YAVAŞ TEZ	94-108
8	KİTAP İNCELEME: EGE SORUNU BELGELER/ BOOK REVIEW: THE AEGEAN PROBLEM DOCUMENTS/ Makale Türü: Kitap İncelemesi Murat ŞENGÖZ	109-112

ULUSLARARASI BEŞERİ VE SOSYAL BİLİMLER İNCELEME DERGİSİ (UBSBİD)

INTERNATIONAL HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCE REVIEW (IHSSR)

Volume: 5 Issue: 1 Year: 2021

COVID 19'UN MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ MESLEKİ FAALİYETLERİNE ETKİSİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK AMPİRİK ÇALIŞMA

Mikail EROL*

Hanifi AYBOĞA**

MAKALE BİLGİSİ

Makale Tarihi:
Başvuru: 12.06.2021
Revizyon: 14.06.2021
Kabul: 14.06.2021
Orcid Numarası:
0000-0002-2330-3958
0000-0002-2699-8070
Anahtar Kelimeler: Covid-19 muhasebe
mesleği/muhasebe meslek elemanları,
ampirik bir çalışma.

ÖZ

Covid-19 . koronavirüs salgını tüm dünyaya yayılmış ve ülke ekonomileri bu salgından önemli derecede etkilenmiştir. Tüm Dünya da olduğu gibi ,Ülkemizde de hem pazar ekonomisini hem de sokak ekonomisi etkilemiştir. Bu araştırmanın amacı, Covid-19'un muhasebe meslek elemanlarının mesleki faaliyetlerine etkisinin belirlenmesine yönelik olarak tarafımızca ampirik bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada yüz yüze anket yöntemi kullanılmış anket İstanbul ili Bahçelievler, Şirinevler, Yenibosna ve Gaziosmanpaşa ilçelerinde meslek elemanları ile iletişim kurularak yapılmıştır.

AN EMPIRICAL STUDY TO DETERMINE THE EFFECTS OF COVID 19 ON THE PROFESSIONAL ACTIVITIES OF ACCOUNTING PROFESSIONALS

ARTICLE INFO

Article History:
Received: 12.06.2021
Revised: 14.06.2021
Accepted: 14.06.2021
Orcid Number:
0000-0002-2330-3958
0000-0002-2699-8070
Keywords: Covid-19 accounting
profession / accounting
professionals, empirical study.

ABSTRACT

Covid-19, which was announced to the world, spread all over the world and the economies of the countries were significantly affected by this epidemic. Also, both the market economy and the street economy have been affected in our country since the beginning of the pandemic period. The purpose of this research is to determine the professional activities of the accounting professionals of Covid-19 through an empirical study. Face-to-face questionnaire method was used which was conducted on professionals in Bahçelievler, Şirinevler, Yenibosna and Gaziosmanpaşa districts of Istanbul.

* Prof. Dr. Mikail Erol. İstanbul Esenyurt Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu Müdürü, mikailerol@esenyurt.edu.tr

** Prof. Dr. Mehmet Hanifi Ayboğa, Marmara Üniversitesi , Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, hanifiayboga@gmail.com.tr

Research Article/ Araştırma Makalesi

Cite As/ Alıntı: EROL M., AYBOĞA H. (2021), " COVID 19'UN MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ MESLEKİ FAALİYETLERİNE ETKİSİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK AMPİRİK ÇALIŞMA", Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi , 5 (1).

1- GİRİŞ

Ekonomik ve teknolojik gelişmenin sınırsız olduğu Dünyamız da hızla artan globalleşme eğilimi, ülkelerin coğrafi sınırlarını kaldırarak bir çok değer uluslararası düzeyde paylaşımını sağlamıştır. Dünyada hızla devam eden globalleşme eğilimi Ülkemizi de doğrudan etkilemiştir. Bu bağlamda işletmelerimiz yurt dışında faaliyet göstermekte ve yabancı işletmelerde ülkemizde faaliyet göstermektedirler.

Globalleşme sürecinde Ülkemizde gerek ulusal düzeyde gerekse uluslararası düzeyde ortak muhasebe diline ihtiyaç olduğu tartışmasızdır. Bu ortak dil Uluslararası muhasebe standartları nın çevirisi niteliğinde olan Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarıdır. Bu bağlamda muhasebe mesleği ve meslek mensupları , globalleşme sürecinde ekonomik, sosyal, finansal ve bilgi teknolojisi alanlarında yaşanan değişimlerle birlikte önem kazanmaya başlamış ve yasal statüsü ile toplum ve ticaret hayatı içinde etkili bir düzeye ulaşmıştır.

Diğer mesleklerde olduğu gibi, muhasebe mesleğinde de değer yargılarında çelişkiye düşme, kurallarda ve kararlarda anlaşamama ve mesleki problemler görülmektedir. Fakat bu sorunlara rağmen, muhasebe meslek mensubu doğruyu söyleme, dürüst ve tutarlı olmak zorundadır. Çünkü , işletmeler ekonomik hayatı oluşturan en küçük iktisadi birimlerdir. Ekonomik hayatın başarısı, dürüstlüğü, toplumun ve bireyin ekonomik refahını etkilemektedir. Her işletmenin finansal nitelikteki işlemleri muhasebe tarafından kayıt edilerek izlenmektedir. İşletme ile ilgili taraflar; karar alma sürecinde muhasebe bilgi sisteminin ürettiği finansal bilgilere ihtiyaç duymaktadır. Bu finansal bilgilerin işletmenin gerçek finansal durumunu ve faaliyet sonucunu göstermesi gerekmektedir.

Muhasebe mesleği ile ilgili meslek odaları ve meslek birliği ve meslek mensupları sorumluluklarının bilinciyle hareket etmektedirler.

2- GLOBALLEŞME SÜRECİ VE MUHASEBE MESLEĞİ

Globalleşme eğilimleri çerçevesinde sınırların ortadan kalkması nedeniyle, işletmeler uluslararası nitelik kazanarak uluslararası düzeyde ekonomik faaliyetler gerçekleştirmektedirler. “Böylece işletmeler yeni ekonomik fırsatlarla karşılaşmışlardır. Örneğin; yeni pazarlara girmek, finans kaynaklarında çeşitlilik, ekonomik sinerji gibi. Bu fırsatları değerlendirmek ancak işletmelerin uluslararası nitelik kazanmalarıyla mümkün olmaktadır. İşletmelerin uluslararası nitelik kazanmaları doğrultusunda dünyanın belli başlı borsaları da (NewYork, Londra, Hong Kong) uluslararası nitelik kazanmışlar ve uluslararası finans hareketlerinin merkezi durumuna gelmişlerdir”.

Ülke ekonomilerinin dünya ekonomisi ile birleşmesi, ulusal rekabetin yerini global rekabetin almasına neden olmuştur. “Böylece, siyasi ve ekonomik sınırları ortadan kaldıran , şeffaflığı arttıracak; insan, mal, hizmet, yetenek ve düşünceler bütünü için tek bir homojen pazar oluşturan globalleşme olgusu, günümüz işletmelerini kırıncı bir rekabet ortamına sürüklemiştir (Ergun,1999:28).

Sanayi toplumunun, bilgi toplumuna dönüşümü çok köklü değişim ve dönüşümleri de beraberinde taşımaktadır.

Ekonomik hayatın içinde yer alan muhasebe mesleğinin ve mensuplarının da bu değişim ve dönüşümlerden etkilenmemesi mümkün değildir. Bilgi toplumu kendine özgü bir ekonomik gelişme dönemi yaratmaktadır. Bu ekonomik değişimin en önemli özelliği global düzeyde olmasıdır. Globalleşme ekonomik yaşamın anonimleşmesi, bir diğer ifadeyle uluslararası nitelik kazanmasıdır. Bu değişimin sonucu, Dünya muhasebe anlayışında ve uygulamada birlik ve beraberliğe doğru hızlı bir gelişme sürecine tanık olacağız.

Muhasebe, gelişen ve değişen kapsam ve niteliklerine uygun bir şekilde çağın işletmecilik anlayışı ile ekonomik ve sosyal gerçeklerine uygun bilgi üretimin gerçekleştirirken, muhasebe teorisi ve uygulaması yanında hukuk, ekonomi, maliye, finans, teknoloji gibi alanlarda bilgi sahibi olan uzman kişilerle de iletişim kurmaktadır". Muhasebe bu yönüyle karmaşık bir bilgi yapısını gerektiren meslek olma özelliği sergilemektedir (Marşap, 1996:119).

Ekonomik gelişmeler sonucunda işletme yöneticileri, işletme ile ilgili finansal bilgilerin çözümlenerek, bir rapor hazırlanmasını ve bu raporların sistematik şekilde kendilerine sunulmasını istemişlerdir. Bu faaliyetler sonucunda muhasebe sadece kayıt tutma yöntemi olarak değil, işletme faaliyetlerini analiz eden sistem haline gelmiştir. Muhasebe kayıt sistemleri geçmişte de hayatın her alanında kullanılmıştır.

Uygarlık tarihi içerisinde insanların hesaplayabilme ihtiyaçlarından servetin takibine, devlet yönetiminden vergilendirmeye, ticari hacmin genişlemesiyle beraber bilgi kullanıcılarına fayda sağlayan bir sistem olan muhasebe , globalleşmeyle birlikte rekabetin arttığı günümüzde işletmelerin spesifik bir raporlama ve analiz sistemi haline dönüşmüştür (Balcı,2021:228)

Finansal tabloların kullanıcıları işletmenin paydaşlarıdır diğer bir ifade ile işletme ile ilgili taraflardır.. Bu kullanıcılardan biri de potansiyel yatırımcılar ve kredi verenlerdir. "Bunlar ekonomik yatırım kararlarını işletmenin finansal tablolarını ve diğer ekonomik faktörleri dikkate alarak verirler. Ulusal ve uluslararası düzeydeki farklı muhasebe uygulamaları nedeniyle işletmelerin finansal tabloları karşılaştırılabilir özelliğin kaybederler. Bu nedenle yatırımcıların karar verme sürecinde ihtiyaç duydukları bilgilere sahip olamamaları nedeniyle yatırım kararı ertelenir veya iptal edilebilir.

Finansal raporlama ile ilgili sermaye piyasalarında geçerli mevcut yasal düzenlemeler , uluslararası düzeyde iş yapmanın gerçeklerini ve gereksinimlerini tam olarak yansıtmamaktadır. Piyasalar günümüzde artık globaldir ve birbirlerinden bağımsız düşünülemez. Sınır ötesi ticaret ve yatırım faaliyeti günlük gerçeklerdir. Finansal bilgi artık eskisine kıyasla son derece yaygın olarak paylaşılmaktadır. Borsaya kayıtlı şirketler verilerini internet sitelerinde yayınlamaktadır. Günümüzde yatırımcılar yatırım kararlarını verebilmek için bu bilgilere online olarak ulaşabilmekte ve bunları analiz edebilmektedirler. Ancak genellikle işletmeler, buldukları ülkenin yasal mevzuatına uymak zorunda oldukları için temel finansal veriler, geçerli uluslararası kıyaslamalarda doğrudan kullanılamamaktadır (Başaran, 2001: 156).

Farklı finansal raporlama ilke ve kurallarının ve uygulamalarının varlığı ulusal ve uluslararası düzeyde sorunlar yaratmaktadır. Sorunlar nedeniyle çözüm sağlamak için önce ulusal düzeyde muhasebe alanında standardizasyon ihtiyacı gündeme gelmiştir. Daha sonra ise globalleşme eğilimleri ışığında ekonomik faaliyetlerin artması ve işletmelerin uluslararası nitelik kazanması, muhasebe alanında da uluslararası düzeyde standardizasyon sağlanmasını gerektirmiştir.

Dolayısıyla, globalleşmenin muhasebeye en önemli etkisi Uluslararası Muhasebe Standartlarının oluşturulması gereğinin ortaya çıkmasında olmuştur. Ortak muhasebe standartlarının kullanımı, finansal tablo hazırlayıcıları ve kullanıcıları için ortak bir muhasebe dili kullanımı dolayısıyla büyük kolaylık sağlamış, farklı standartlar kullanarak birden fazla finansal tablo hazırlama gereğini ortadan kaldırarak maliyetlerini de düşürmüştü ve zaman tasarrufu sağlamıştır".

Globalleşme sürecinde, Avrupa Birliği üyesi olan ülkeler başta olmak üzere Türkiye dâhil pek çok ülke 2005 yılından itibaren Uluslararası Muhasebe Standartlarına uyum konusunda gerekli düzenlemeleri yapmıştır (Akışık, 2005, s.10).

Finansal yapı içerisinde önemli bir yere sahip olan ve adeta ülkelerin finansal kalbi şeklinde çalışan muhasebe "meslek mensuplarının mesleğe bağlılık ve sadakatleri diğer mesleki örgütlerde olduğu gibi hayati öneme sahiptir.

Özel sektör ile devlet arasında mali işlerin yürütülmesinde görevlerini icra eden meslek mensupları görevleri itibarıyla bir yandan devletin mali memurluğunu yerine getirmekte ve bir yandan da yaptığı tahsilat işlemleri noktasında özel sektörün içinde ki devletin mali temsilciliğini yapmaktadır. Ancak bu görevi yerine getirirken örgütsel açıdan bazı zorluklarla karşılaşmakta ve bu zorluklar bazen onların

örgütsel bağlılık düzeylerini düşürebilmektedir". Meslek mensuplarının yaşadıkları zorlukların ve örgütsel bağlılık düzeylerindeki farklılıkların kuşkusuz birçok nedeni vardır (Köseoğlu,2020:108).

Dünya da, geleneksel muhasebe yazılımlarının ilk kullanıma girdiği dönemlerde, muhasebe bilgi sisteminin en zahmetli fonksiyonlarından biri olan kaydetme fonksiyonunun bilgisayar aracılığıyla yapılabilmesi devrim niteliğinde bir dönüşüm olmuştur. Elle tutulan defterlerden bilgisayar aracılığıyla tutulan ve yazıcılardan bastırılabilen defterlere geçiş büyük bir zaman ve emek tasarrufu sağlamıştır.

Muhasebe uygulamaları, günümüzün gelişen teknolojileri ile beraber büyük bir dönüşüm sürecine başlamış bulunmaktadır. Muhasebe bilgi sistemini etkileyebilecek günümüz teknolojileri; Kurumsal Kaynak Planlaması, Bulut Bİşim Sistemleri, XBRL Teknolojisi, Blockchain ve Yapay Zeka kavramlarıdır.

Bu teknolojileri uygulayacak olanlar muhasebe meslek mensuplarıdır.

Muhasebe mesleği yapılan hata ve yanlışları kabul etmeyen bir meslek dalıdır. Tek bir yanlış maddi olarak büyük sorunlara yol açabilir. Bu nedenle mesleki faaliyette bulunurken oldukça dikkatli ve özenli davranmak gerekmektedir (Ertaş,2016:120).

Meslek mensupları sorumluluk sahibi kimselerdir. Bu sorumluluklarının farkında olan meslek mensupları , muhasebelerini yaptıkları işletmelere ait bağımsız bir şekilde şeffaf, dürüst ve tutarlı finansal bilgileri sunmaya çalışmaktadırlar. Tüm bu çalışmalarını sürdürürken iş ve sosyal yaşamları içerisinde çeşitli sorunlarla mücadele etmektedirler,

Muhasebe mesleğinin niteliğinden dolayı stres unsurlarının varlığı, muhasebe meslek mensuplarında sıklıkla karşılaşılan ve mesleğin verimliliğini önemli ölçüde etkileyen bir durumdur. Muhasebe meslek mensuplarının taşıdığı sorumlulukların gerektirdiği yaptırımların ağırlığı, muhasebe mesleğinde stres olgusunun en önemli kaynağını oluşturmaktadır (Bekçi, 2006:39).

3- TÜRKİYE'DE MUHASEBE MESLEĞİ

Muhasebe mesleği, Ülkemizde kendi yasasına 32 yıl önce kavuşabilmiş olup hukuki dayanağı çok yeni olan bir meslektir.

.Günümüzde İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası'nın 43.250 adet üyesi ve İstanbul YMM Odası'nın 2.227 adet üyesi vardır. TÜRMOB' un ise üye sayısı 106.614 SMMM ve 4.790 adet YMM' dir.

31.12.2020 tarihi itibarıyla İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası'nın 9.080 adet , TÜRMOB' un ise 20.803 meslek stajyeri vardır.

Ülkemizde kamuoyunda muhasebe mesleğine yoğun bir ilgi vardır.

Fakat, bir mesleği kamuoyunda saygın ve etkin kılmak sadece yasa çıkarmakla mümkün olmamaktadır. "Bir mesleğin, kendi mensuplarının uyması gereken etik kuralları varsa ve bunlara uyulursa, o zaman mesleğin geleceğine güvenle bakabiliriz.

Meslek mensuplarının eğitimi ve mesleki etik kurallara uyulması, o mesleğin yerini kamuoyunda yükseltmektedir.

Muhasebe mesleği, bir uğraşının meslek olarak nitelenebilmesi için gerekli olan özelliklere sahiptir. Bir uğraşının meslek olarak kabul edilmesine yönelik olarak bir uğraş;

- karmaşık ve sürekli gelişen bir bilgi yapısını içeriyorsa,
 - uygulamada karşılaşılan sorunların çözümünde mesleki yargı kullanılıyorsa,
 - kamu yararına hizmet edecek mesleki bir sorumluluk taşıyorsa,
- bir meslek olarak kabul edilmektedir.

Bu bağlamda, muhasebe mesleği bu özelliklerin tümünü taşımaktadır. Çünkü; muhasebe, işletme ile ilgili tüm kişi ve kuruluşlara ihtiyaç duydukları finansal nitelikli bilgileri üretip bunları finansal raporlar aracılığıyla ilgililere sunarken aynı zamanda ekonomik, sosyal ve teknolojik alanlardaki gelişmelerin etkisiyle de ürettiği bilgilerin kapsamını genişletmekte” ve niteliklerini değiştirmektedir (Marşap, 1996:119).

Muhasebe mesleğinin “çalışma alanı, Ülkemiz ve uluslararası ekonomi alanıdır. Her ekonomi alanında olduğu gibi, muhasebenin çalışma alanına giren her ekonomik olay ve işlemde *taraf* ya da *taraflar* bulunmaktadır. Çalışma alanında çalışma sırasında ortaya çıkan tarafların tutum ve davranışları olumlu ya da olumsuz olarak muhasebe mesleğini yakından etkilemektedir”.

Ülkemizde muhasebe mesleği yıllardır , kamuoyunda vergi hesaplaması yapılan sıradan bir meslek olarak görülmüştür. Ancak meslek mensupları, vergi hesaplama dışında işletme ile ilgili tüm muhasebe bilgi sistemini kuran ve kullanan meslek sahibi kişilerdir. Bu nedenle muhasebe mesleği bir düşünce çabasıdır (Kurt, 2020:43).

Ülkemizde, “ekonomik denetim düzeninin kurulmasında ve başarıya ulaşmasında muhasebe mesleğinin rolü büyüktür. Ülke çapında ekonomik denetim düzeninin sağlanabilmesi ve kayıt dışı ekonominin önlenmesi için *Muhasebe Denetimi* fonksiyonunun gerçekleştirilebilmesi ve yaygınlaştırılması muhasebe mesleği ile sağlanabilmektedir.

Muhasebe mesleği, özellikle kalkınma sürecindeki ülkeler için gerek kaynakların belirlenmesinde güvenilir bilgiyi sağlayacak tek unsur olması, gerekse ülke çapında denetim fonksiyonunu yaygınlaştırabilmenin tek yolu durumunda bulunması nedeniyle üzerinde önemle” durulması gereken bir müessesedir.

Muhasebe mesleği, “bilgi ve yeterliliğin yanında bazı moral değerlerini de içine alan bir meslektir. Muhasebe mesleği ülkemizin ekonomik sistemini oluşturan özel sektör ve kamu işletmelerinin muhasebe ve denetleme faaliyetlerinin yasalara, kurallara, ilkelere ve yöntemlere dayalı olarak tarafsız, nesnel, sır saklayan ve güvenilir bir tutumla yerine getirilmesini sağlayan bir iş alanıdır” . (İbiş, 2002:134)

Ülkemizde muhasebe uygulamaları uzun yıllar vergi muhasebesi anlayışı içinde yürütülmüş ancak 20. yüzyılda gerek ülkemizde gerekse dünyada hızlı ekonomik büyüme, artan rekabet ve iş ilişkilerinin ulusal sınırları aşması muhasebeye bir yönetim aracı olarak bakma bilincini getirmiştir.

Ülkemizde muhasebe eğitimi ve uygulamalarında ve hatta vergi yasalarının hazırlanmasında yabancı ülkelere esinlenilmiştir.

Finansal muhasebe uygulamaları ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Her ülkenin kendi koşullarını yansıtan muhasebe kural ve uygulamaları vardır.

Ülkemizde muhasebe uygulamalarının mevcut yapısını belirleyen ve gelecekteki uygulamaları şekillendirmesi beklenen önemli faktörler aşağıdaki gibidir. (Arıkboğa, 2016, s.8):

- Ekonomik yapı,
- İşletme türleri,
- Vergi kanunları,
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK),

Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB),

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK)

Türkiye’de muhasebe mesleği, “Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana iktisadi gelişmelerin ortaya çıkardığı ihtiyaca uygun bir biçimde gelişme göstermiştir. Ülkemizde sanayileşme arttıkça muhasebeye duyulan ihtiyaç da artmıştır. Muhasebe mesleği, işletme ile ilgili ihtiyaç duyulan finansal nitelikteki bilgileri üretip bunları raporlar aracılığı ile ilgililere sunmanın yanında ekonomik, sosyal ve teknolojik alanlardaki gelişmeleri de takip etmek zorundadır”. (Bilginoğlu, 1994:177)

Ülkemizde muhasebe “meslek mensuplarının en çok yakındıkları konulardan biri de değişik finansal tablo kullanıcıları için çok sayıda finansal tablo hazırlama gerekliliğidir. Bu yakınma genellikle yasal finansal tabloların işletmelerin gerçek finansal durumlarını ve faaliyetlerinin gerçek sonuçlarını yansıtmamasından ve bu nedenle de gerçek finansal bilgiye ancak muhasebe dışı ek işlemlerin yapılmasından sonra üretilen bilgilerden ulaşılmıştır.

Uluslararası Muhasebe Standartları’nın finansal tabloların hazırlanmasında kullanılacak muhasebe standartları olarak hayata geçirilmesi muhasebe dışı ek işlemlere duyulan gereksinimi ortadan kaldıracak” ve muhasebe meslek mensuplarının üzerinden önemli bir iş yükünü alacaktır.

Ülkemizde, Vergi Kanunlarından kaynaklanan ve mükelleflerin vergi ödeme işlemi dışında vergi dairesine sunmakla yükümlü oldukları çeşitli (Ba Bs vb) formlarda muhasebe meslek mensuplarının iş yükünü çok arttırmaktadır.

30-Muhasebe Meslek Mensubu

İşletmelerde “faaliyetlerin ve işlemlerin sağlıklı ve güvenilir bir şekilde işleyişini sağlamak ve kaydetmek, faaliyet sonuçlarını ilgili mevzuat çerçevesinde denetlemek, değerlendirmeye tabi tutarak gerçek durumu işletme ile ilgililere tarafsız bir şekilde sunmak görevlerini yerine getiren, yüksek mesleki standartlara sahip, topluma karşı sorumluluk duygusu ile hareket eden ve bu kapsamda 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu’nun 2/A ve 2/B maddelerinde yazılı işlemleri yapan, aynı kanunun 4,5 ve 9. maddelerinde belirtilen genel ve özel şartları taşıyanlara **Muhasebe Meslek Mensubu** denilmektedir.

Yasal düzenleme çerçevesinde, muhasebe meslek mensupları günümüzde iki gruba ayrılmaktadır”. Bunların yasal ünvanları;

Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavir (SMMM ve YMM) dir.

31-Muhasebe Mesleği ve Mensubunun Ekonomik Hayattaki Yeri ve Önemi

Ekonomik ve sosyal hayattaki gelişmeler sonucu tarihsel süreç içinde özel sektörün ekonomide ağırlığının hissedilmesi ile muhasebe mesleği devlet muhasebeciliğinden sektör muhasebeciliğine doğru geçiş yapmıştır. “Bu geçiş, aynı zamanda mesleğin bağımsız olması gerektiğini de ortaya çıkarmıştır. Muhasebe mesleğinin sosyal sorumluluğu, daha çok devletle özel sektör arasında denge sağlama görevinin üstlenilmesine neden olmuştur (Marşap, 1996:120).

Muhasebe mesleği, ekonomik, sosyal, finansal ve teknolojik alanlarda ortaya çıkan değişimlerle birlikte artan oranda önem kazanmaya başlamış ve günümüzde toplum ve ticaret hayatı içinde oldukça etkili bir konuma gelmiştir (Akbulut,1999:125).

Tarih boyunca muhasebe mesleği, tüm kültürlerde önemli rolü olan bir meslek olarak görülmüştür. Günümüzde pazar ekonomilerine ilerleyen dünyada, uluslararası yatırımlar ve faaliyetler arttıkça, meslek mensuplarının da daha geniş tabanlı global bir bakış açısına sahip olmaları gerekmektedir (Tükenmez, Kutay, 1998:442).

Muhasebe meslek mensubu, işletme ile ilgili tüm tarafların ihtiyacına uygun bilgiyi üretirken sosyal sorumluluk duygusu ile hareket etmek zorundadır. Çünkü muhasebe meslek mensubu muhasebe aracılığıyla ürettiği ve finansal raporlarla sunduğu bilgilerden dolayı sadece ilgili taraflara karşı değil aynı zamanda toplumun tüm kesimine karşı sorumludur. Ekonomik kaynakların dağılımı açısından üretilen finansal bilgiler büyük öneme sahiptir. Raporlanan finansal bilgilerin bilinçli olarak ya da bilmeyerek hatalı olması ekonomik kaynakların haksız dağılımına neden olabilir. Nasıl ki tıp alanındaki bir uygulama (corona virüs aşısı) toplum sağlığını doğrudan etkiliyorsa, muhasebe tarafından üretilen ve raporlanan finansal bilgilerin niteliği de toplum ekonomisini doğrudan etkilemektedir (Marşap,1996:120).

Bu nedenle muhasebe mesleği önemli bir mesleki sorumluluk taşımaktadır.

Ekonomide ve iş hayatında kişilerin neden oldukları suç oranları giderek artmaktadır. Kişiler ve kurumlar arasındaki ekonomik ve ticari anlaşmazlıklar, çalışanların yaptıkları hata ve hilelerin ait oldukları işletmelere verdikleri zararların önemli tutarlara ulaşması, işletme tepe yönetiminin diğer işletme ilgililerini önemli oranda yanıltmaları bu mesleğin önemini artırmaktadır (Bozkurt, 2000:56)

Çok iyi bilindiği gibi, gelişmekte olan ülkelerin temel ekonomik sorunlarından biri de kayıt dışı ekonomisinin olmasıdır. Kayıt dışı ekonomi, kayıtlı ekonominin rakibidir. Birisi büyürse diğeri küçülür. Bu itibarla, ülke içinde gerçekleşen bütün ekonomik faaliyetlerin belgelendirilmesi ve kayıtlara geçirilmesinin sağlanması zorunludur. Bu zorunluluk hem mal ve hizmet hareketliliği hem de bu konuda yapılan ödemeler için geçerlidir. Ekonomik hayatta dolaşan çek ve senetlerin kayda alınması bu bakımdan önemlidir.

Kayıt dışı ekonominin önlenmesi sadece yasal düzenlemelerle gerçekleşemez. Bu sorunun çözümünde denetim de önemli rol oynamaktadır. Kayıt dışı ekonominin önlenmesinde ve bütün faaliyetlerin kayıtlara alınmasında muhasebe meslek mensuplarına önemli görevler düşmektedir.

Muhasebe meslek mensupları daha etkin görevler yüklendikçe, bir taraftan tüm ekonomik faaliyetler kayda alınabilecek diğer taraftan Devletin denetim gücünün daha verimli alanlarda kullanılması ve sonuçların kısa sürede alınması sağlanacaktır .Ayrıca meslek mensupları ile mükellefleri arasındaki ihtilaflar asgariye inecek ve Devletin üzerindeki vergi inceleme yükü önemli ölçüde hafifleyecek, vergi kayıp ve kaçagında azalma olacak ve vergi dairesine kayıtlı vergi mükellefi sayısının artırılmasında tam başarı sağlanacaktır.

Ekonomide başarılı kararlar almak ve uygulamak, o ekonomideki kayıt sisteminin ve verilerin doğru olması ile mümkündür. Ekonomik olayların kayıtlara aktarılması ise bu konunun uzmanı olan muhasebe meslek mensuplarının görevidir. Bu meslek mensupları ne kadar iyi yetişmiş olursa, kayıtlar da o derecede güvenilir olacaktır. Muhasebe meslek kanununun yürürlüğe girmesi, örgüt organlarının oluşması ve yetkilerin verilmesi çok önemli gelişmelerdir. Bu aşamadan sonra meslek mensuplarının kayıt ettiği belgeler ve üretilen finansal bilgiler, devletin ekonomik konularda alacağı kararlarda" en önemli yol gösterici araç olacaktır.

4- ÜLKEMİZDE MUHASEBE MESLEĞİ İLE İLGİLİ İLK VE TEMEL YASAL DÜZENLEME

İngiltere 1870, “Fransa 1881, ABD 1886 , Hollanda 1895, Almanya 1899, İsviçre 1941, Arjantin 1945, Brezilya ve Meksika 1946, Hindistan 1949, Japonya 1949, Yunanistan 1950, Nijerya 1955, Mozambik 2008 yıllarında mali müşavirlik ve muhasebecilik mesleğini yasayla düzenlemişlerdir. Ülkemizde ise, batılı anlamda ve ülke ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir mesleki örgütlenme, geçmişteki bütün çabalara rağmen, 1989 yılına kadar gerçekleştirilememiştir”.

Cumhuriyet döneminde ise Türk Ticaret Kanunu muhasebe mesleğinin oluşumunda öncü bir nitelik taşımıştır.

1989 yılında yürürlüğe giren 3568 sayılı Muhasebe Meslek Kanunu, muhasebe mesleğinin hukuki temelini oluşturmaktadır.

1989 tarihli Muhasebe Meslek Kanunu ile bağımsız dış denetleme ile ilgili yasal düzenlemeler, Türkiye’de muhasebe düzeninin oluşması, doğru ve samimi mali tablolar düzenlenmesi yolunda atılmış önemli adımlardır (Yücel, 2014, s.12).

Muhasebe Meslek Kanunu’nun amacı, “işletmelerde faaliyetlerin ve işlemlerin sağlıklı ve güvenilir bir şekilde işleyişini sağlamak, faaliyet sonuçlarını ilgili mevzuat çerçevesinde denetlemeye, değerlendirmeye tabi tutarak gerçek durumu ilgililere ve resmi birimlere tarafsız bir şekilde sunmak ve yüksek mesleki standartları gerçekleştirmek üzere mesleğe yasal unvan kazandırmak” ve örgütlenmesini sağlamaktır.

5. COVID 19’UN MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ MESLEKİ FAALİYETLERİNE ETKİLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA

Söz konusu bu çalışma pandemi sürecinde tam kapanma / kısmi kapanma ortamında kısıtlı imkanlarla gerçekleştirilmiştir. Toplam 72 SMMM meslek mensubuna ulaşılmıştır. Kuşkusuz anakütle olarak Türkiye de 111.404 adet meslek mensubu ve İstanbul’ da 45.477 adet meslek mensubundan örnekleme yoluyla daha çok meslek mensubuna ulaşılarak bu tarz bir çalışma yapılabilir. Fakat pandemi ortamında dar bir kapsamda kısıtlı imkanlarla gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonuçlarına , yılların kazandırdığı şahsi mesleki bilgi ve tecrübelerimizde dahil edilmiştir.

Tablo 1-Cinsiyet Faktörü Esas Alınarak Yapılan Frekans ve Yüzde Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Erkek	56	78	78
Kadın	16	22	22
Toplam	72	100	100

Ankete katılanların %78’i erkek (56 kişi), %22’si ise kadındır.

Tablo 2-Yaş Faktörü Esas Alınarak Yapılan Frekans ve Yüzde Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
25-31 Yaş Arası	15	21	21
32-40 Yaş Arası	14	19	19

41-49 Yaş Arası	24	33	33
50 Yaş ve Üzeri	19	27	27
Toplam	72	100	100

Ankete katılanların %21'i (15 kişi, %19'u (14 kişi) 32-39 yaş arası, %33'ünü (24 kişi) 41-49 yaş arası, %27'sini (19 kişi) 50 yaş ve üzerini oluşturmaktadır.

Tablo 3-Öğrenim Durumuna Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Yüksekokul	14	19	19
Fakülte	41	57	57
Yüksek Lisans	17	24	24
Toplam	72	100	100

Katılımcıların %19'unu (14 kişi) yüksek okul mezunu, %57'sini (41 kişi) fakülte mezunu, %24'ünü (14 kişi) yüksek lisans mezunudur.

Tablo 4-Hizmet Süresine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
1-5 Yıl	11	15	15
6-10 Yıl	17	24	24
11-15 Yıl	14	19	19
16 ve Üzeri Yıl	30	42	42
Toplam	72	100	100

Katılımcıların %15'ini (11 kişi) 1-5 yıl hizmeti olduklarını, %24'ü (17 kişi) meslekte 6-10 yıl arası, %19'u (14 kişi) 11-15 yıl hizmetleri olduklarını, %42'si (30 kişi) hizmetlerinin 16 yıl ve üzeri olduklarını bildirmişlerdir.

Tablo 5-Meslek Elemanlarının Covid-19'dan Etkilenme ile İlgili Frekans Analizi

	Evet	Yüzde	Hayır	Yüzde
1-Covid-19 Döneminde İş Yükünüzde Bir Artış Meydana Geldi Mi?	66	92	6	8
2-Covid-19'un Muhasebe Mesleğini Olumsuz Yönde Etkilediğini	70	97	2	3

Düşünüyor Musunuz?				
3-Covid-19 Döneminde Mesleki Faaliyetlerinizi Gerçekleştirirken Sorunlar Yaşadınız Mı?	66	92	6	8
4-Covid-19 ile İlgili Tedbirlerin Yeterli Düzeyde Olduğunu Düşünüyor Musunuz?	15	21	57	79
5-Covid-19 un Psikolojik Olarak Olumsuz Yönde Etkilediğini Düşünüyor Musunuz?	70	97	2	3
6-Covid-19 Nedeniyle Ücretlerinizin Tahsilinde Gecikmeler Yaşadınız Mı?	65	90	7	10
7-Covid-19 Nedeniyle Çalışma Saatlerinde Değişiklik Oldu Mu?	40	56	32	44
8-Covid-19 Nedeniyle Ofis Ortamında Çalışırken Güçlükler Yaşadınız Mı?	33	46	39	54
9-Covid-19'dan Olumsuz Etkilenen Elemanınız Oldu Mu?	19	26	53	74

10-Covid-19 Nedeniyle İşten Ayrılan Personeliniz Oldu Mu?	10	14	62	86
11-Covid-19 Nedeniyle İş Yerinde Esnek Çalışma Programı veya Dönüşümlü Çalışma Programı Uygulayabildiniz Mi?	56	78	16	22
12-Covid-19 Nedeniyle İş Yerinizde Can Kaybı Yaşadınız Mı?	9	13	63	87
13-Covid-19 Nedeniyle Resmî Kurumlardaki İşlemlerinizde Zorluklar Yaşadınız Mı?	61	85	11	15
14-Covid-19 Nedeniyle Müşterileriniz ile İletişim Kurmada Güçlük Çektiniz Mi?	57	79	15	21
15-Covid-19 Nedeniyle Faaliyetine Son Veren Firmanız Var Mı?	49	68	23	32
16-Covid-19 Nedeniyle Uygulanan İşten Çıkarma Yasağını Doğru Buluyor Musunuz?	31	43	41	57

17-Covid-19 Döneminde Yeni Mükellefiniz Oldu Mu?	51	71	21	29
18-Covid-19 Nedeniyle Mükelleflerin Vergisel Yükümlülüklerinde Yeterince Kolaylık Sağlandı Mı?	26	36	46	64
19-Covid-19'un Türkiye ve Dünya'da Ekonomi Üzerindeki Olumsuz Etkisinin Uzun Süreceğini ve Bu Etkinin Önümüzdeki Zaman Diliminde Daha Belirgin Olarak Ortaya Çıkacağını Düşünüyor Musunuz?	62	86	10	24

Meslek mensuplarının %92'si Covid-19 döneminde iş yüklerinin arttığını,%97'sinin mesleklerinin olumsuz yönde etkilendiklerini, %92'si mesleki faaliyetlerini gerçekleştirirken sorun yaşadığını , %79'unun alınan tedbirlerin yeterli olmadığını düşündüklerini, %97'sinin pandemi döneminde psikolojik olarak olumsuz etkilendiklerini söylemişlerdir. %90'ının ücretlerini zamanında alamadıkları, %56'sı çalışma saatlerinin değiştiğini, %54'ü ofiste çalışırken çeşitli zorluklar yaşamadıklarını, %74 ise elemanlarının olumsuz etkilenmediğini bildirmiştir. %86'sı işten ayrılan elemanlarının olmadığını, %78'i iş yerinde esnek çalışma programı uyguladıklarını, %87'si ise iş yerinde bir can kayıplarının olmadığını, %85'i resmi kurumlarla olan ilişkilerinde zorluklar yaşadıklarını, %79'u müşteri ile iletişim kurmada çeşitli sıkıntılar çektiklerini, % 68'i faaliyetlerine son veren firmaları olduklarını , %57'si ise pandemi döneminde işten çıkarmalarını doğru bulmadıklarını, %71'i bu dönemde mükellef sayısında artış olduğunu, %64'ü mükelleflerinin vergisel yükümlülüklerinde herhangi bir kolaylığın sağlanmadığını, %86'sının ise Türkiye ve Dünya ekonomisinin olumsuz etkilendiğini ve olumsuz etkinin uzun süreceğini belirtmişlerdir.

Serbest Meslek Erbabı olması nedeniyle belli bir mesai saatine bağlı olmaksızın çalışan meslek mensuplarının COVID-19 süresince mesai saatlerinin daha da arttırdığı bu araştırma ile ortaya konulmuştur. Müşterilerinin ilgili belgelerini teslim alarak onlar adına resmî kurumlara bildirim yapan ve bu işlemleri sonucunda gelir elde eden meslek mensuplarının pandemi sürecinde gerek belge toplama gerek kendi ücretini tahsil etme gerekse ilgili resmî kurumlara ulaşmada güçlük çektikleri görülmektedir. Bu durum devlet ve müşteri arasında iletişim ve iş birliğini sağlayan meslek mensuplarının faaliyetlerinin sürekliliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Yaşanan bu olağanüstü süreç meslek mensuplarının mevcut müşterilerinin işletmelerini kapatma kararı vermesi ile onları karşı karşıya bırakırken diğer taraftan yeni müşteri elde etmek için ek performans göstermelerini de zorunlu kılmıştır. 2020 Mart ayından itibaren yaşanan bu küresel sağlık krizinin uzun vadede etkilerinin devam

edeceğini düşünen muhasebe meslek mensuplarının faaliyetlerini tam ve zamanında yerine getirebilmeleri adına kamu düzenlemelerine ihtiyaç duyulacağı düşünülmektedir.

Araştırma sonucundan meslek mensuplarının, Covid-19 sürecinde %97'si gibi yüksek bir oranda mesleklerinin olumsuz etkilenmesi ile birlikte aynı oranda kişisel olarak psikolojik açıdan negatif yönden de etkilendiği gözlenmektedir.

Meslek mensuplarının kendi ve ailelerinin sağlıklarını düşünmeleri ve mesleğini icra etmesi için mesleki sorumluluklarını yerine getirmesi zorunluluğu, meslek mensubunu .iki önemli konu arasında bırakmıştır.

Dolayısıyla Covid-19 sürecinde meslek mensuplarının ilgili konularda yapılacak araştırmaların akademisyenler tarafından dikkate alınarak, benzer çalışmalarla anket sonuçlarını desteklemeleri, raporları meslek odaları ile paylaşarak gerekli önlemleri almaları, dijital sürecin pandemi ile birlikte hızlanan günümüzde özellikle kurumlarla iletişimde kolaylık sağlanması için çözüm yolları bulunması, meslek mensuplarının dijital ortamda dijital çağ olarak ifade edilen günümüzde bu konuda meslek odalarının seminer ve eğitimlerle desteklenmeleri önerilmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırma, Covid-19'un muhasebe meslek mensuplarının mesleki faaliyetlerini yerine getirirken karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi amacıyla kısıtlarla çevrili tam kapanma/yarım kapanma dönemlerinde yapılmıştır.

Covid-19 tüm dünyada hem pazar ekonomisini hem de sokak ekonomisini etkilemiştir. Bu pandemiden muhasebe meslek mensupları hem kişisel hemde mesleki açıdan etkilenmiştir.

Çalışmamız sonuçlarına göre:

- Meslek mensuplarının tamamına yakını;
 - iş yükünün arttığını,
 - mesleklerini yapamaz duruma geldiklerini,
 - ücretlerini zamanında almadıklarını,
 - psikolojik olarak olumsuz etkilendiklerini,
- İş ve çalışma ortamı ile ilgili olarak meslek mensuplarının çoğunluğunun;
 - çalışma saatlerinin değişmesi sonucu verimliliğin düştüğünü,
 - Çalışanlarının işten ayrılma ile karşı karşıya kaldıklarını ve bunun sonucu olarak iş güvenliğinin bozulduğunu,
 - yakın çalışma içinde oldukları resmi kurumlarla ilişkilerinde zorluklarla karşılaştıklarını,
 - İş ve faaliyetlerini kısmen veya tamamen bırakmak zorunda kaldıklarını,

alaşılmış bulunmaktadır. Çalışmamız Covid-19 salgınının tüm Dünya'da olduğu gibi Ülkemizde de; her sektörde oluşan sorunlara benzer sorunların, muhasebe meslek mensupları arasındada yaşanmakta olduğunu göstermektedir. Reel sektör ve üretim sektörlerinde yapılan devlet yardımlarının hizmet ve serbest meslek sektörlerini de içine alacak şekilde genişletilmesi, meslek mensuplarının bu sorunları kısmen de olsa çözecektir.

Ülkemizde muhasebe mesleği, bu mesleği seven mensuplar tarafından, mesleğin uygulanma sürecinde yaşanan çeşitli sorunlara rağmen, özverili ve istikrarlı bir şekilde yürütülmektedir.

KAYNAKÇA

Akbulut, Y. (1999), "Muhasebe Ahlakı Kriterleri ve Muhasebe Mesleği Üzerine Bir Araştırma", MÖDAV-Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Sayı:1, İstanbul.

Akışık, O. (2005) , "Muhasebe Mesleği ve Meslek Ahlak Kuralları", Türmob Yayınları, Ankara.
Arıkboğa, D.(2016), "Finansal Muhasebe", 4.Baskı, Der Yayınları, İstanbul.
Balci, E . (2021), Dijital İşletme Yönetimi ve Yapay Zeka, Editör: Dr. Selda Özbey, Bölüm Adı: "Dijital İşletmelerde Muhasebe", Detay Yayıncılık, 1.Baskı,No:1301, Şubat, Ankara.

Başaran, C. (2001), "Evrensel Muhasebe Standartlarına Doğru.....", Mali Çözüm Dergisi, İstanbul SMMM Odası Yayını, No:57.

Bekçi, İ. (2006), "Muhasebe Meslek Mensuplarının Stres Düzeylerinin Ölçümüne Yönelik Bir Araştırma", MÖDAV-Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt:8 Sayı:2, Haziran, İstanbul.

Bilginioğlu, F. (1994), "Değişen Koşullarda Muhasebe Mesleği", İstanbul Üniversitesi Yönetim Dergisi, İstanbul, Ocak.
Bozkurt, N. (2000), "Muhasebe ve Denetim Mesleğinde Yeni Bir Alan, Adli Muhasebecilik " , Yaklaşım Dergisi, Sayı:94.

Ergun, Ü. (1999), "Muhasebe Mesleğinde Toplam Kalite Yönetiminin Gerekliliği", MÖDAV-Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Sayı:2, İstanbul.

Ertaş, F.C. (2016), "İşletmelerde Muhasebe Organizasyonu" , 4.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

İbiş, C. (2002), "Bilgi Çağında Muhasebecilik Mesleğinin Geleceği ve Yeni Muhasebeci Kimliği", XVIII. Türkiye Muhasebe Kongresi, Türmob Yayınları, İstanbul.

Köseoğlu, G. (2020) , " Mali Müşavirler ve Muhasebecilerin Örgütsel Bağlılık Düzeylerinin Demografik Faktörler ile İlişkisi: İstanbul'da Bir Uygulama", ACU International Journal of Social Sciences, , Vol:6, Issue:1.

Kurt, T. (2020), "Muhasebe Meslek Elemanlarının (SM,SMMM,YMM) Mesleki Faaliyetlerini Yerine Getirmede Karşılaşılan Sorunlar: İstanbul Başakşehir ve Bahçelievler İlçelerinde Bir Anket Çalışması", İst. Esenyurt Üniversitesi, SBE,İşletme ABD, İşletme Yönetimi Bilim Dalı , Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Marşap, B. (1996), "Muhasebe Mesleği Fonksiyonları ve Meslek Mensuplarının Nitelikleri", Yaklaşım Dergisi, Sayı:37.

Tükenmez, M . , Kutay, N. (1998) , "Muhasebe Eğitiminde Meslek Ahlakının Yeri ve Önemi", Manisa Celal Bayar Üniversitesi İİBF, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Sayı: 4.

Yücel, A. T. (2014) , "Genel Muhasebe", 3.Baskı, İstanbul.

**ULUSLARARASI BEŞERİ VE SOSYAL
BİLİMLER İNCELEME DERGİSİ (UBSBİD)**
**INTERNATIONAL HUMANITIES AND SOCIAL
SCIENCE REVIEW (IHSSR)**

Volume: 5 Issue: 1 Year: 2021

DESCARTES'TA DİL-DÜŞÜNCE İLİŞKİSİ

Mutlu AKSOY*

MAKALE BİLGİSİ

ÖZ

Makale Tarihiçesi:
Başouru: 26.01.2021

Revizyon : 12.06.2021

Kabul : 16.06.2021

Orcid Numarası:
0000-0001-6654-0198
Anahtar Kelimeler: Descartes, dil-
düşünce ilişkisi, evrensel matematik,
yapay zeka

Dili düşüncenin bir belirtisi veya dışa vurumu olarak gören Descartes, düşünme yetisine sahip olmadıkları için hayvanların kendi aralarında kurduğu iletişimin bir dil olma özelliği taşımadığını ileri sürer. Benzer şekilde bir makine de ne kadar mükemmel tasarlanırsa tasarlansın, düşünme yetisine sahip olmadığı ve herhangi bir yeni durum karşısında uygun cevap veremeyeceği için dilden bahsedilemeyeceğini söyler. O'na göre, dilden bahsedebilmemiz için düşünme yetisinin olması gerekir. Bu nedenle dil sadece insana vergi bir özelliktir. Ancak insanların bu özelliğini alışkanlıklarına bağlı olarak çoğunlukla hatalı ve özensiz kullandığını dile getirir. Bu araştırmada, bilimde kesinlik peşinde olan ve gündelik konuşma diliyle bilimde kesinlik aramanın sorun oluşturduğunu ileri süren Descartes'in, günlük dilin eksikliğini açık seçik ve tartışılmaz sonuçlara sahip olan matematiğin yöntemini kullanarak nasıl aşmaya çalıştığı tartışılmıştır.

DESCARTES ON THE ISSUE OF LANGUAGE-THOUGHT RELATIONSHIP

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article History:
Received: 26.01.2021

Revised : 12.06.2021

Accepted : 16.06.2021

Orcid Number:
0000-0001-6654-0198
Keywords: Descartes, language
and thought relationship,

Descartes, who sees language as a manifestation or expression of thought, argues that the communication between animals does not have the characteristics of being a language since they do not have the ability to think. Similarly, he states that no matter how perfectly a machine is designed, we cannot speak of language as it cannot respond appropriately to unprecedented situations and it does not have the ability to think. For him, if we are to talk about the existence of a language the ability to think is required. Therefore, language is only a human feature. However, he argues that people use this feature incorrectly and carelessly depending on their habits. In this study, how Descartes, who pursues certainty in science and argues that

* Arş. Gör. Dr., Bayburt Üniversitesi, mutluaksoy@yahoo.com

Research Article/ Araştırma Makalesi

Cite As/ Alıntı: AKSOY M. (2021), " DESCARTES'TA DİL-DÜŞÜNCE İLİŞKİSİ", Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi , 5 (1).

*mathesis universalis, artificial
intelligence*

*searching for certainty in science with everyday spoken language creates a problem,
tries to overcome the deficiency of daily language by using the method of
mathematics which has clear and indisputable results is discussed.*

DESCARTES'TA DİL SORUNU

Giriş

Descartes'ın dil kavramına yüklediği anlam sadece sesle dile getirilmiş olan konuşma değildir. Dili eklemli seslerden oluşan kelimelerle sınırlandırmanın yanlışlığına vurgu yapan filozof, sağır ve dilsizlerin bir takım işaretler icat edip bunlarla düşüncelerini ifade etmeye çalıştıklarını, bunun da bir dile tekabül ettiğini ileri sürer. Descartes, dili her ne kadar konuşmayla sınırlandırmasa da, Newcastle'a yazdığı 23 Kasım 1646 tarihli mektubunda dilin yalnızca insana ait bir özellik olduğunu, dilin olabilmesi için düşünme yetisinin olması gerektiğini vurgular. O'na göre, hayvanlara (köpeklere, maymunlara) yaptırılan bütün şeyler, onların korku, umut ya da sevinç hareketlerinden başka bir şey değildir. Onlar bu hareketleri hiçbir düşünme etkinliği olmadan yaparlar. Hayvanlar bir şeyi diğer hayvanlara duyurmaya çalışırken, insanlarda olduğu gibi düşünme etkinliği sonucu ortaya çıkan herhangi bir işaret kullanamazlar. Onlar, ancak kendi duyguları ile ilişkili olan şeyleri (korku, sevinç v.b) başka hayvanlara veya bize iletirler. Bu iletişim bir dil olma özelliği taşımaz, çünkü hayvanlarda düşünme yetisi mevcut değildir. Hayvanlar, konuşma eylemini gerçekleştirebilecek gerekli organlara sahip olmalarına rağmen, hiçbir düşünceye sahip olmadıkları için konuşamazlar. Köpekler olsun, maymunlar olsun, başka bazı hayvanlar olsun bize duygularını ifade edebilmektedir. Bunlar duygularını bize ifade edebildiklerine göre, eğer düşünme yetisine sahip olsaydılar düşüncelerini de bize ifade edebilirlerdi (Descartes, 2003, s. 103- 105).

İnsan düşünme yetisini kullanarak, hayatta karşılaşılabileceği durumlar karşısında olaylar arasında bağlantı kurmasıyla dili oluşturmaktadır. Descartes'a göre, sözcükler söyleyecek şekilde bir makine tasavvur etsek de, böyle bir makinenin, en aptal insanın bile yapabileceği gibi, yanında söylenen sözlere anlamlı cevaplar verecek şekilde sözcükleri bir araya getirip düzenlemesi mümkün değildir (Descartes, 2003, s. 52-53). Bir varlığın dilinden söz edebilmemiz için o varlığın düşünme yetisine sahip olması gerekir.

Düşünme yetisini dilin var olabilmesi için zorunlu bir koşul, dili de düşüncenin bir belirtisi veya dışı vurumu olarak gören Descartes, düşündüklerimizi birebir konuşma dili aracılığıyla ifade etme imkânına sahip olmadığımızı ileri sürer. Düşüncelerimizi konuşmaya ya da yazıya tam olarak aktaramayacağımızı Metot Üzerine Konuşma adlı eserinde şu şekilde ifade eder:

Nasıl ressam, düz bir tablo üzerinde, katı bir cismin bütün yüzlerini eşit şekilde gösteremedikleri için, yalnızca ışığa karşı koydukları başlıca yüzlerinden birini seçer de ötekileri, gölgelendirerek, birinciye göre görünebildikleri ölçüde göstermeye çalışırlarsa, bende tıpkı onlar gibi, düşüncemde olan her şeyi konuşmama koyamamaktan korkarak, orada yalnızca ışık'tan anladığımı genişçe anlatmaya çalıştım (Descartes, 2003, s. 41).

Descartes'a göre, düşündüklerimizi konuşma diline tam olarak aktaramıyoruz. Çünkü dili alışkanlıklarımıza bağlı olarak hatalı ve özensiz kullanmaktayız, bu yüzden düşüncelerimizi kendilerini tam olarak karşılamayan sözcüklere bağlıyoruz. Sözcük anlamlarının seçik bir biçimde kavranmadan kullanılması, düşüncelerin anlatılması ve anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Açık ve seçik olarak

kavradığımız şeyler üzerine yargıda bulunduğumuzda, hiçbir zaman yanlış doğru yerine koymayız (Descartes, 1992, s. 76). Ancak açık seçik olarak değil de, alışkanlıklarımız sonucu kavradığımız şeyler üzerine yargıda bulunduğumuz için hata yapmış oluyoruz. Nitekim ister ses/konuşma ile dile getirilmiş olsun, ister kâğıda yazılmış olsun düşüncelerimizi ifade etmede günlük kullandığımız dil yetersiz kalmaktadır. Bir yandan dili düşüncenin ifade imkânı olarak gören Descartes, bir yandan da düşüncüyü tamamen dile emanet etmenin hatalı olacağını söyler. Çünkü alışkanlıklarımız sonucu dilin hatalı ve özensiz kullanımından dolayı günlük konuşma dili düşüncelerimizi ifade etmede yetersiz kalmaktadır. İkinci meditasyonda, günlük dilin yetersiz kaldığını şu sözleriyle dile getirmektedir:

“Zihnimin ne denli zayıf ve farkına varmadan yanılmaya ne derece açık ve eğilimli olduğunu düşününce ne kadar şaşsam azdır. Zira bütün bunları konuşmaksızın zihnimde gözden geçirebiliyorsam da iş anlatmaya gelince sözler beni durduruyor; günlük dilin terimlerinden hemen hemen düş kırıklığına uğruyorum” (Descartes, 2007, s. 28).

Descartes’a göre, günlük dilin terimleriyle kendimizi tam olarak ifade edemiyoruz. Bunun nedeni zayıf ve yanılmaya eğilimli olan zihnimizin kusurlu ve bulanık yargılarla işlem yapmasındandır. Oysa bizi hataya sürükleyecek bulanık yargılardan ziyade, bizi hatadan uzak tutacak, açık seçik yargılarla işlem yapmamız gerekir. Açık bilgiden, dikkatli bir zihne görünen ve belli olan bilgiyi; seçik bilgiden de, keskin ve başka bilgilerden ayrı bir bilgiyi kastetmektedir (Descartes, 1992, s. 78). O’na göre, bir yargının apaçık olması için açık olmasının yanında seçikte olması gerekir. Seçik bilgiyi gerektiği gibi gözden geçirdiğimizde açık bilgiden elde ettiğimiz şeyle birdir. Ancak bilginin seçik olabilmesi için açık olması gerekir, açık olması içinse böyle bir zorunluluk yoktur. Yani seçik olmadan da açık olabilir. Descartes bu iki kavram arasındaki ilişkiyi verdiği şu örnekle açıklamaya çalışır:

Bir kimse yakıcı bir acıyı duyduğu zaman, bu acıdan edindiği bilgi kendi gözünde açıktır, ancak bundan dolayı her zaman seçik değildir, çünkü çoğu zaman bu acıyı yaralanan kısımda bulunduğunu sandığı şeyin niteliği üzerine verdiği yanlış yargıyla karıştırdığı gibi, açık olarak kendinde bulunan duygu ya da belirsiz düşünceden başka şey görmese de, gene yaralanan kısımda varolan şeyin kendi düşüncesinde bulunan acı düşüncesine ya da durumuna benzediğini sanır, böylece bilgi bazen seçik olmaksızın açık olabilir, ama açık olmaksızın seçik olamaz (Descartes, 1992, s. 86).

Açık seçik fikirler elde etme çabası onu, matematik modellen bir felsefe inşa etmeye yönelten temel etken olmuştur. Descartes’ın matematik modellen bir felsefe inşa etme çabasında matematiğin sonuçlarının tartışılmaz olması, onun bir yöntem olarak kullanıldığında diğer bilimlerde arasında bir birlik sağlayabileceği düşüncesi ve Mathesis Universalis (Evrensel/Genel Bilim) idealinin olması önemli bir rol oynar. Eğer içinde hiç kuşku bulunmayan, açık seçik bilgiler elde edersek ve bunları iyi bir yöntemle türetmeyi başarabilirsek hatalı yargıda bulunmaktan da kurtulmuş oluruz.

Descartes’ı bulanıklıktan uzak durmaya ve kavramları açık seçik olarak anlamaya sürükleyen, güvenilir ve genel geçer bir bilim oluşturma çabasıdır. Çünkü bir yargının güvenilir ve genel geçer olabilmesi için açık ve seçik olması gerekir. Genel geçer bilim oluşturma çabası onu evrensel bilgelik fikrine götürmektedir. Aklın Yönetimi İçin Kurallar eserinin birinci kuralında evrensel Bilgelik’i ilk kural olarak getirmesinin nedenini şu şekilde açıklar; “Tüm incelemeler kendi değerlerinden çok evrensel Bilgelik üzerine düşünmesinden ve buna katkıda bulunmalarından ötürü değerli görülür” (Descartes, 1997, s. 9-10). Gerçeği aramanın doğru yolunu, tikel bir ereğe yönelmekten ziyade genel ereğe yönelmekle bulacağımızı ileri sürer. Gerçeği ararken tek bir bilim seçilmemelidir; çünkü tüm bilimler birbirleri ile birleşik ve birbirlerine bağımlıdır. Dolayısıyla, bilimlerde arasında böyle bir bütünlüğün olduğunu kabul edersek, bir bilimde geçerli olan temel ilkelerin, diğer bilimlere de uygulanabileceğini söyler. İnanmamız gereken şey, bir şeylerin gerçekliğini ararken bilimlerin kendi

aralarında bağlantılı olduğudur. Böylelikle, bütün bilimlerin üzerine temellendirileceği genel bir bilim tespit edilirse, sağlam bir bilimler sistemi de kurulabilir. Bütün bilimlere uygulanabilir genel bilimin, matematiğin bölümlerini kapsayan Evrensel Matematik (Mathesis Universalis) olduğunu söyler. Descartes bu kavramın kendisinden önce de kullanıldığını; “Çoktandır alışılmış ve kullanıma kabul edilmiş bir adlandırma ile Evrensel Matematik (Mathesis Universalis)” dendiğini belirtiyor (Descartes, 1997, s. 21). Evrensel Matematik üzerine çalışmış olmasının nedenini ise şu şekilde açıklamaktadır:

Zayıflığının bilincinde olduğum için, olguların bilgisi uğruna uğraşımında sıkı sıkıya öyle bir düzeni izlemeye karar verdim ki, buna göre ilkin en yalın ve en kolay olanla başlayacak ve hiçbir zaman onda daha öte yapılması gerekli hiçbir şey kalmadığını görünceye dek ikinciye geçmeyecektim. Bugüne dek yeteneğim el verdiğince bu Evrensel Matematik üzerine çalışmış olmamın nedeni budur (Descartes, 1997, s. 21).

Evrensel Matematik fikriyle Descartes, bütün bilimleri matematiğe indirgeme peşinde değildir; amacı, zayıf ve aldanmaya eğilimli olan zihnimizin kesin doğrulara ulaşmasını sağlamaktır. Matematikteki açıklığı seçikliği bütün bilimlere uygulayarak, bütün bilimlerde aynen matematikte olduğu gibi, kesin doğruluk elde etme peşindedir. Charles Adam, Felsefe'nin İlkeleri'ne yazdığı önsözde; Descartes'ın, matematiği doğa biliminin tümü olarak gördüğünü şu şekilde dile getirmektedir:

Papaz Picot diyor ki, son zamanlarda fizik doğa biliminin tümü olarak biliniyordu. Matematikte onun bir parçası durumundaydı. Descartes bunu tersine çeviriyor: onunla bu kez, matematik her şey oluyor. Fizik ise onun bir parçası olarak durumunu koruyor. Matematiğin incelediği konular bir olasılıklar ya da bir olabilirler sonsuzluğudur; gerçek dünya onlardan sadece biridir. Öteki tüm Dünyalar gibi aynı kural ve aynı yasalara bağlıdır. Böylece matematik ayrıcalıklarını ve haklarını yeniden kazanmıştır (Descartes, 1992, s. 25).

Aristoteles matematiği soyut bilim olarak gördüğü için matematiğe; varlığı inceleyen fizikten çok daha az değer veriyordu. Çünkü fizikçi gerçek şeyleri, matematikçi ise soyutlamalara ilişkin ilkeleri inceliyordu. Aristoteles hocası Platon'u matematiğe çok fazla bağlandığı için eleştiriyordu. Platon, matematiği idealar ve duysal varlıklar arasında aracı varlıklar olarak görüyordu. O'na göre ise, “İdealar ile duysal varlıkların dışında aracı varlıklar olduğu kabul edilirse bundan sayısız güçlükler çıkacaktır” (Aristoteles, 1996, s. 163). Ortaçağda fizik, doğa bilimlerin tümünü kapsayan bir bilim, matematik de onun bir parçası olarak görülüyordu. Çünkü ortaçağa hâkim olan Aristoteles'in görüşleriydi. Aristoteles'le birlikte itibar kaybeden matematik özellikle Galileo ve Descartes'le birlikte tekrar itibar kazanmıştır. Charles Adam'ın da belirttiği gibi Descartes'la birlikte matematik ayrıcalıklı bir konuma yerleştirilmiştir. Alexandre Koyre, Galileo'ya gelinceye kadar Aristoteles fiziğinin sınırlarının aşılmadığını, Galileo ile birlikte bunun aşıldığını şu biçimde özetlemektedir:

“..., Galileo ile bu çağdan tam ve kesin olarak çıkıyoruz. Galileo'da bu çağı ıralayan hiçbir şey yoktur. Büyücülüğe şiddetle karşıdır. Şeylerin çeşitliliği karşısında hiçbir sevinç duymaz. Tersine, ona can veren, büyük - Arkhimedesçi - matematiksel fizik düşüncesi, gerçeği geometrik olana indirgeme düşüncesidir. Bunun için evreni geometrikleştirir. Yani, fiziksel uzayı Euclides geometrisinin uzayı ile özdeşleştirir. ..., Dünyadaki her şey geometrik biçime bağlı kılınmıştır; her devinim matematiksel yasalara bağlıdır; doğada belki hiç bulunmayan düzenli devinimler, düzenli biçimler değil yalnızca, düzensiz biçimler de. Düzensiz biçim düzenli bir biçim kadar kesindir; ancak daha karmaşıktır” (Koyré, 2000, s. 51).

Galileo'nun fiziğe ilişkin düşüncelerinde matematik önemli bir yere sahiptir. Matematiğin yalnızca biçimsel bir olgu düzenleme aracı değil de; doğanın kavranışının anahtarı olduğunu söyler. Böylece deney aracılığıyla bilinen bir gerçekliğin yerine matematiksel ya da geometrik örnekler geçirmeye kuramın olgulardan önce geldiğini belirtmektedir. Koyré'nin de belirttiği gibi:

“Sözü edilir olumlu bir rol oynayan ‘deney’ değil, ‘deneyim’dir. Deneyim doğayı yöntemli olarak sorgulamaktır; bu sorgulama kendisiyle soruları soracağı bir dil ile yanıtları okuyup yorumlamasını sağlayacak bir sözlüğü varsayar, gerektirir. Bildiğimiz gibi, Galileo'ya göre, eğrilerle, dairelerle, üçgenlerle; matematiksel dille, daha iyisi, geometri diliyle konuşup yanıtlarını almalıyız (Koyré, 2000, s. 111).

Galileo'ya göre, matematik ve geometri evrensel, tümel bir dil gibidir. Evrenin yazılı olduğu harfler ancak bu dil aracılığıyla okunabilir. Descartes'ta benzer düşüncelere sahiptir; “Bu dünya bir bilmece gibidir matematik bunun anahtarını veriyor bize ya da dünya şifreli bir yazıyla yazılmıştır. Bu şifreyi de matematik veriyor. Ancak bu gerçek şifre midir?” (Descartes, 1992, s. 26). Kuşkucu filozof, gerçeği arayan bir kişinin hayatında en az bir kere bütün nesnelere gücü yettiği ölçüde şüphe duyması gerektiğini, hatta kendiliklerinden oldukça açık olmalarına karşın; matematiğin kanıt ve ilkelerinden bile şüphe duyulması gerektiğini dile getirir. Çünkü matematiğin en yalın konuları üzerinde bile, yanılan ve yanlış yargılarda bulunan kimselerin olduğunu söyler. Kendisinin de diğer kimseler gibi aldanabileceğini varsayarak, eskiden benimsediği tüm kanıtları yanlış olarak kabul etmiştir. Burada kuşkuyu (şüpheyi) bir yöntem olarak kullandığını görüyoruz. Çünkü Aklın Yönetimi için Kurallar'da matematiksel kesinlikten bahseder. Ve açık seçik, kuşku'dan uzak bilim olarak aritmetik ve geometriyi görür:

Bilinen tüm bilimler arasında yalnızca Aritmetik ve Geometri kendilerini herhangi bir yanlışlık ve pekinsizlik lekesinden arındırmıştır. ..., Şeylerin bilgisine ulaşmamızı sağlayan iki yol vardır - deneyim ve tümdengelim. Şeylerin ilişkin deneyimlerimiz çoğu zaman aldatıcıyken, buna karşı tümden gelim ya da bir şeyin bir başkasından arı çıkarsaması, gerçi iyice dikkat edilmediğinde atlanabilecek olsa da, eğer en küçük bir ussallık gösteren bir anlık tarafından yerine getirilirse, hiçbir zaman yanlış olamaz. ..., Tüm bilimler arasında en kolay ve en duru olanlar aritmetik ve geometridir. Bunlarda dikkatsizlik nedeniyle olmanın dışında aldanmak insansal olarak pek olanaklı görünmez” (Descartes, 1997, s. 13).

Descartes, aldanmaların nedenini; bozuk çıkarsamaya değil, yeterince anlaşılmaş tecrübelerle yahut rastgele ve temelsiz yargılarda bulunulmasına dayandırmaktadır. Descartes'a göre, “Amacımızı ilgilendiren her şey, tümüyle ve tek tek, sürekli ve hiçbir yerde kesintiye uğramayan bir düşünce devimi yoluyla gözden geçirilmeli, yeterli ve düzenli bir sıralama içine toparlanmalıdır” (Descartes, 1997, s. 26). Çünkü bir şeyi uzak ilkelerden çok çabuk, acelece çıkarsamaya çalışanlar çoğu kez ara vargılar zincirinin birçok adımını düşüncesizce atlarlar. Dolayısıyla bir yerde küçük bir şeyin atlanmasıyla zincir hemen kopar ve vargıların pekinliği bozulur. Oysa doğru bir yöntem izlendiğinde aldanmak pek olanaklı değildir.

SONUÇ

Sonuç olarak, Descartes'ın dil kavramına yüklediği anlam sadece sesle dile getirilmiş olan konuşma değildir. Ve dili eklemli seslerden oluşan kelimelerle sınırlandırmamaktadır. Ancak konuşmanın yalnızca insana ait bir özellik olduğunu dilin olabilmesi için düşünme etkinliğinin olması gerektiğini belirtiyor. İnsanın, sonsuz bir durum silsilesi karşısında uygun yanıtlar verme yeteneğine sahiptir. Sözcükler söyleyecek şekilde bir makine tasavvur edebileceğimizi, ancak böyle bir makinenin, en aptal

insanın bile yapabileceği gibi, yanında söylenen sözlere anlamlı cevaplar verecek şekilde sözcükleri bir araya getirip düzenlemesi tasavvur edemeyeceğimizi dile getirir. İnsan düşünme yetisini kullanarak, hayatta karşılaşılabileceği durumlar karşısında olaylar arasında bağlantı kurmasıyla dili oluşturmaktadır. Bir yandan dili düşüncenin ifade imkânı olarak gören Descartes, bir yandan da düşüncüyü tamamen dile emanet etmenin hatalı olacağını söyler. Çünkü alışkanlıklarımız sonucu dilin hatalı ve özensiz kullanımından dolayı günlük konuşma dili düşüncelerimizi ifade etmede yetersiz kalmaktadır. Descartes, hataların ve aldanmaların nedenini; bozuk çıkarsamaya değil, yeterince anlaşılmamış tecrübelerle yahut rastgele ve temelsiz yargılarda bulunulmasına dayandırmaktadır. Bir şeyi uzak ilkelerden çok çabuk, acelece çıkarsamaya çalışanlar çoğu kez ara vargılar zincirinin birçok adımını düşüncesizce atlarlar. Dolayısıyla bir yerde küçücük bir şeyin atlanmasıyla zincir hemen kopar ve varguların pekinliği bozulur. Eğer içinde hiç kuşku bulunmayan, açık seçik bilgiler elde edersek ve bunları iyi bir yöntemle türetmeyi başarabilirsek hatalı yargı da bulunmaktan da kurtulmuş oluruz. Tüm bilimler arasında yalnızca aritmetik ve geometri kendilerini herhangi bir yanlışlık ve pekinsizlik lekesinden arındırmıştır. Gündelik konuşma diliyle bilimlerde kesinliğe ulaşmak sorunlu gözükse de, açık seçik ve tartışılmaz sonuçlara sahip olan matematiğin, özellikle aritmetik ve geometrinin yöntemini kullanarak bu sorunu aşmak mümkündür.

Günümüzde, bilim ve teknolojiye hayret verici ilerlemeyle birlikte, makinelerin insan diliyle girdiği etkileşimi inceleyen bir alana, yapay zeka çalışmalarına olan ilgi artmıştır. Bu ilgi ve gelişmelere bağlı olarak yapay zeka çalışmalarında kullanılan sözdizimsel formülasyonlar ve kombinasyonlar muazzam seviyelere ulaşmıştır. Akıllı sohbet robotları, Aleksa, Google Assist ve Siri gibi sanal asistanlar, kelime dağarcığı en geniş olan insandan bile daha fazla kelimeye sahip olabilmektedir. Ancak Descartes'ın belirttiği üzere, bu makineler kendilerine verili olanla sınırlıdır. Yeni bir durum veya seçenek karşısında irade ortaya koyması söz konusu değildir. İnsan ise, düşünme yetisini kullanarak, hayatta karşılaşılabileceği durumlar karşısında olaylar arasında bağlantı kurarak dil oluşturabilmektedir. İnsan, düşünme yetisine ve iradeye sahip olması, başka bir deyişle olanaklar varlığı olması bakımından makineden ayrılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aristoteles. (1996). *Metafizik*. (Ahmet Arslan, çev.). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Descartes, R. (1992). *Felsefe'nin ilkeleri*. (Mesut Akın çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Descartes, R. (1997). *Aklın yönetimi için kurallar*. (Aziz Yardımlı çev.). İstanbul: İdea Yayınları.
- Descartes, R. (2003). *Metot üzerine konuşma*. (K. Tahir Sel çev.). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Descartes, R. (2007). *Meditasyonlar*. (İsmet Birkan çev.). Ankara: BilgeSu Yayınları.
- Koyre, A. (2000). *Yeniçağ biliminin doğuşu*. (Kurtuluş Dinçer çev.). Ankara: Gündoğan Yayınları.

**ULUSLARARASI BEŞERİ VE SOSYAL
BİLİMLER İNCELEME DERGİSİ (UBSBİD)**
**INTERNATIONAL HUMANITES AND SOCIAL
SCIENCE REVIEW (IHSSR)**

Volume: 5 Issue: 1 Year: 2021

**MUHASEBE MESLEK ELEMANLARININ (SM, SMMM, YMM) MESLEKİ
FAALİYETLERİNİ YERİNE GETİRMEDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR:
İSTANBUL BAŞAKŞEHİR VE BAHÇELİEVLER İLÇELERİNDE BİR ANKET
ÇALIŞMASI**

Mikail EROL*

Tuğçe KURT**

MAKALE BİLGİSİ

ÖZ

Makale Tarihiçesi:
Başvuru:12.04.2021

Revizyon : 20.04.2021

Kabul : 28.04.2021

Orcid Numarası:
0000 0002 2330 3958
0000-0001-7913-8413

Anahtar Kelimeler: Muhasebe,
Muhasebe Mesleği, Muhasebe
Meslek Elemanları

Bu çalışmada, muhasebe tanımı, muhasebe mesleği, muhasebe meslek elemanları ve meslek mensuplarının mesleki sorunları ele alınmıştır. Muhasebenin genel yapısı ile muhasebecilik mesleği hakkında teknik bilgiler açıklanmış, muhasebe meslek elemanları ile Türkiye ve dünyada muhasebe mesleğinin gelişimi ile ilgili konular ele alınmıştır. Daha sonra mesleki faaliyetleri yerine getirirken meslek mensuplarının karşılaştıkları sorunlar incelenmiştir. Çalışma sonunda bir anket çalışması düzenlenmiş ve İstanbul ili Başakşehir ve Bahçelievler ilçelerinde bulunan meslek mensuplarının mesleki faaliyetteki sorunları ile ilgili çeşitli görüşleri alınmıştır. Meslek mensuplarının ortak sorunlarının neler olduğu çalışma sonucunda değerlendirilerek ele alınmıştır. Araştırmada meslek mensuplarının itibar sorunu yaşadıkları, mükelleflerden zamanında tahsilât yapamadıkları, mesleki eğitimlerin genel olarak yetersiz olduğu, mali tatilin meslek mensupları için yetersiz olduğu görülmektedir. Araştırma, meslek mensuplarının sorunlarını tespit ederek, meslek mensuplarına katkı sağlamak amacı ile hazırlanmıştır.

**THE PROBLEMS FACED BY THE MEMBERS OF ACCOUNTING PROFESSION
WHILE PERFORMING THEIR PROFESSIONAL ACTIVITIES: A SURVEY IN
ISTANBUL BASAKSEHIR AND BAHCELIEVLER DISTRICTS**

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Bu çalışma 02.07.2020 tarihinde İstanbul Esenyurt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde savunmuş olduğum yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* İstanbul Esenyurt Üniversitesi, mikailerol@esenyurt.edu.tr

** Muhasebe Uzmanı, Kurumsal Bir Firmada Muhasebe Sorumlusu, tgcekurt@outlook.com.tr

Research Article/ Araştırma Makalesi

Cite As/ Alıntı: EROL M., KURT T. (2021), " KURUMSAL YÖNETİŞİM İLKELERİ VE ETİK KARAR ALMA: BİR VAKA ÇALIŞMASI", Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi , 5 (1).

<i>Article History:</i> Received: 12.04.2021	<i>In this thesis study; accounting profession, accounting concept, the professional problems of accounting personnel and members of accounting profession are discussed. General structure of accounting and technical information about accounting profession is explained and then the issues related to the accounting personnels and the development of the accounting profession in the Turkey and world were discussed. Then, the problems faced by the members of the profession while performing the professional activities are examined. At the end of the study, a questionnaire was prepared and various opinions about the problems of members of the accounting profession in the districts of Başakşehir and Bahçelievler, were taken. The common problems of the members of the profession were evaluated and discussed at the end of the study. In the research, it is seen that the members of the accounting profession have business reputation problems, they cannot make collections from their taxpayers on time, vocational trainings are generally inadequate and they dont have enough financial holiday time. The research prepared with the aim of identifying the problems of the accounting profession and contributing to the accountants.</i>
Revised : 20.04.2021	
Accepted : 28.4.2021	
Orcid Number: 0000 0002 2330 3958 0000-0001-7913-8413	
Keywords: Accounting, Accounting Profession, Members of Accounting Profession	

GİRİŞ

Ülkemizde muhasebe mesleğinin gelişmesi, yasal hale gelmesi köklü bir geçmişe dayanır. Yapılan çalışmalar sonucunda, 1989 yılında 3568 sayılı kanun yürürlüğe girerek muhasebe mesleği; Serbest Muhasebeci (SM), Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM) ve Yeminli Mali Müşavir (YMM) unvanları altında üç gruba ayrılarak meslek mensuplarının yetki alanları, görevleri, sorumlulukları yasalara uygun bir şekilde düzenlenmiştir. Bu tarihten itibaren, mesleğin uygulanmasında gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerden en önemlisi, tüm dünyada ve ülkemizde işletmelerin yaşadığı ekonomik, sosyal ve teknolojik alandaki gelişimlerdir. Hayatın her alanında yer alan muhasebe mesleği de bu gelişmelerden etkilenmiştir. İşletmelerdeki değişime ve gelişime bağlı olarak muhasebe mesleğine daha çok önem verilmiştir.

Meslek mensupları sorumluluk sahibi kimselerdir. Bu sorumluluklarının farkında olan meslek mensupları bağımsız bir şekilde şeffaf, dürüst ve tutarlı bilgiler sunmaya çalışmaktadırlar. Tüm bu çalışmaları sürdürürken iş ve sosyal yaşamları içerisinde çeşitli sorunlarla mücadele etmektedirler.

Muhasebe mesleği genel olarak toplum içinde vergi hesaplaması yapılan sıradan bir meslek olarak görülmüştür. Ancak meslek mensupları, vergi hesaplama dışında işletme ile ilgili tüm belgeleri düzenleyen ve kayıt altına alan meslek sahipleridir. Bu nedenle muhasebe mesleği bir düşünce çabasıdır.

Ülkemizde muhasebe mesleği, bu mesleği seven bireyler tarafından, mesleğin faaliyeti esnasında yaşanan problemlere rağmen, özverili ve istikrarlı bir şekilde yürütülmektedir. Bu çalışmamızda, İstanbul ilinde mesleki faaliyetlerini icra eden meslek mensuplarının, mesleki faaliyetleri sırasında karşılaştıkları sorunları ve ilgili kurumlardan beklentileri ele alınarak bir anket formu düzenlenmiştir. Anket sonucundaki verilere göre değerlendirmeler yapılarak çalışma tamamlanmıştır.

1. MUHASEBENİN TANIMI VE TEMEL İLKELERİ

1.1. Muhasebenin Tanımı

Muhasebe, ekonomik hayat içinde faaliyetini devam ettiren her işletmenin finansal açıdan geçmişteki durumunu görebilmek, gelecek dönemler ile ilgili plan yapabilmek ve bu planları uygun zamanda uygulayabilmek için gereksinim duyulan bir bilgi sistemidir. Muhasebe, işletmelerin var olan durumunu ortaya koyabilmek için, muhasebe kurallarının uygulanması işlemidir (Dinç, 2007, s. 22).

Genel açıdan muhasebe hesap, kitap, denge ve denetim işlerinin tümüdür. Matematiğin dört işleminden ilk ikisi açısından muhasebe toplama, çıkarma, toplamsal çıkarma ile sınıflandırma işlemlerini kapsayan, uygulamaya dayalı bir hesaplaşma bilimidir (Haftacı 2010, s.1).

1.2. Muhasebenin Temel Kavramları

Muhasebenin temel ilkeleri maddeler halinde aşağıda sıralanmıştır:

- Sosyal Sorumluluk Kavramı
- Kişilik Kavramı
- İşletmenin Sürekliliği Kavramı
- Dönemsellik Kavramı
- Parayla Ölçülme Kavramı
- Maliyet Esası Kavramı
- Tarafsızlık ve Belgelendirme Kavramı
- Tutarlılık Kavramı
- Tam Açıklama Kavramı
- İhtiyatlılık Kavramı
- Önemlilik Kavramı
- Özün Önceliği Kavramı

2. MUHASEBENİN GELİŞİMİ, MUHASEBE MESLEĞİ VE MUHASEBE MESLEĞİNİN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

2.1. Muhasebenin Gelişimi

Muhasebe, gelişen ve değişen günümüz koşullarının işletmecilik algısı ve hayatın ekonomik ve sosyal gerçekleri ile uyuşan bilgi üretimini gerçekleştirirken, muhasebe alanında bilgi sahibi olan deneyimli kişilere de gereksinim duymaktadır

Muhasebenin ortaya çıkışı ve gelişimi ile ilgili yapılan araştırmada, bu araştırmayı etkileyen birden fazla faktör olduğu görülmüştür. Ticaret ve ekonomik alandaki ilerlemeler muhasebenin de bu gelişmelere cevap vermesini zorunlu kılmıştır.

Günümüzde kullanılan modern muhasebe, bir diğer ifade ile çift taraflı kayıt sistemi Orta Çağ dönemine rastlamaktadır. Venedik İtalya'sında adı konulan bu kayıt sistemi geçmişte Yunanlar ve Roma İmparatorluğu tarafından bilinmesine rağmen İtalya'da Rönesans, roma harflerinin kullanılması, özel mülkiyetin gelişmesi bu sistemin adının konulmasında etkisi büyüktür (Yücel, 2014, s.9).

2.2. Muhasebenin Gelişimi Etkileyen Faktörler

Yapılan çalışmalar sonucunda muhasebenin gelişimin etkileyen faktörlerin ticaret, din-etik, devlet, hukuk ile bilim ve teknoloji olduğu görülmektedir.

2.2.1. Ticaret

Ticaretin ortaya çıkması, çok eski dönemlere dayanmaktadır. Ticaret; alıcı ve satıcı arasında bir değişim aracıyla yapılan mal ve hizmet alışverişini kapsayan bir bütündür. Tarihteki ilk ticari örnek takastır. Takas, mal veya hizmetlerin birbirleri ile değiştirilmesidir.

Günümüzde değişim aracı olarak para kullanılmaktadır. Ticaretin ortaya çıkmasındaki en büyük neden, insanların ihtiyaçlarını karşılama isteğidir. İnsanlar kaynakların kıt olmasından dolayı, elinde olmayan mal veya hizmeti diğer insanlarla değiştirerek ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır.

Paranın değiş-tokuş şeklinde kullanılması ticari hayatı kolaylaştırmaya ve ekonomik faaliyetleri yaygınlaştırmaya başlamıştır. Tüm bu aşamalardan geçen ticaret, değişime uğramış ve günümüzdeki halini almıştır.

Ticari hayatta meydana gelen değişimler ticaretin farklı yönlerde gelişmesine neden olmuş taksitli satış, senetli satış vb. gibi yöntemlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu şekilde gelişerek artan ticari işlemleri düzenli olarak takip etmek için ise düzenli muhasebe kayıtlarına ihtiyaç duyulmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nda kadınların tutmuş oldukları tereke defterleri ile kapital sisteme temel olabilecek en önemli bilgiler belgelenmiştir (Güzel, 2011, s.21).

Avrupa'daki ticari hayat özellikle Akdeniz ticaretine bağlı kalmıştır. Akdeniz ticaretinin gelişmesi de muhasebenin gelişmesinde etkili olmuştur.

2.2.2. Din ve Etik

Din, toplumların görmeden inandıkları ve kutsal saydıkları varlıklara inanış biçimidir. Dinler toplumlar üzerinde şüphesiz büyük etkiye sahiptir. Muhasebenin gelişmesinde de dinlerin şüphesiz etkisi olmuştur. İslam dünyasında özellikle matematik alanındaki gelişmeler muhasebenin ilerleme aşamasında oldukça öneme sahiptir.

Günümüzde din konusunda çeşitli bilgi, kayıt ve evrakların olduğu varsayılmaktadır. İslam dininin yaygınlaşması ile beraber toplumda önemli gelişmeler meydana gelmiştir (Güzel, 2011, s.16).

Bu gelişmeler ve değişimler de muhasebeyi etkilemiştir. Ülkelerdeki dini inanışlar sosyal ve kültürel hayatı etkilediği gibi o ülkenin muhasebe uygulamalarını da etkilemiştir.

Geçmişteki kaynaklar incelendiğinde, inceleme sonuçlarından da görüldüğü gibi ticari faaliyetlerle uğraşan birçok tüccar bulunmuştur. Bu tüccarlar sadece Müslümanlardan değil Yahudi topluluklardan da oluşmuştur (Güzel, 2011, s.17).

Tüm dinlerde görülen ortak nokta ise muhasebe kayıtlarının ticari hayatı etkilemesidir. Bütün bu bilgilerden anlaşıldığı gibi ticari hayatta muhasebe kayıtlarının önemi büyüktür.

Ahiret inancı olan bütün dinlerde muhasebe önemli yere sahip olmuştur. Hesaplaşma kavramı ahiret inancı olan toplumlarda önemli yere sahiptir. Bu nedenle muhasebeye daha çok önem verilmiştir.

Globalleşen dünya sistemi kapsamında, ülkemizde SPK ve TÜRMOB' un yayınladığı ve uyguladığı meslek etiği kuralları ile Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu'nun yayınladığı kurallarla uyum içerisindedir. Tüm dünyada yayınlanan ve uygulanan meslek etiği ortak ilkeleri bulunmaktadır. Bu ilkelerden bazıları; güvenilirlik, yeterlilik, tarafsızlık ve bağımsız karar almalarıdır (Ayboğa, 2003, s.8).

2.2.3. Hukuk

Günümüzde hukuk kelimesi genel olarak "Sosyal hayat içinde bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen ve uyulması gereken toplumsal kuralları belirleyen bir sistemdir" şeklinde tanımlanabilir.

Hukuk kamu hukuku ve özel hukuk olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kamu hukuku kişiler ve devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuk dalıdır. Özel hukuk ise bireylerin kendi aralarındaki ilişkileri düzenleyen hukuk dalıdır. Özel hukuk bireylerin hayatlarını yakından etkiler.

Kamu hukuku devletin çıkarlarını koruma amacı güderken, özel hukuk bireylerin çıkarlarını koruma amacı gütmektedir. Kamu hukuku, genel olarak emredici kurallardan oluşur ve kamunun faydasını ön planda tutan hukuk dalıdır.

Kamu hukuku İdare Hukuku, Anayasa Hukuku, Ceza Hukukundan oluşur. Özel hukuk ise Medeni Hukuk, Borçlar Hukuku, Ticaret Hukuku, İcra-İflas Hukukundan oluşur (Erdoğan, 2017, s.187).

Ticari hayatta uyuşmazlıklar söz konusu olduğunda mahkemeler tarafından her iki tarafından muhasebe kayıtları incelenmektedir. Bu nedenle hukuki kararlar verilirken tarafların tuttuğu muhasebe kayıtları yani muhasebenin önemi büyüktür. Bunun örneği ise tarihte Romalılarda görülmüştür. Çiçeron müvekkilini savunmak için mahkemede, davacının muhasebe kayıtlarına bakılması gerektiğini vurgulamıştır.

Hukuki kararlarda muhasebe kayıtlarının da payının olması, muhasebe kaydı tutmanın etkinliğinin önemini göstermektedir. Bu durum kayıt tutma işini sistematik hale getirerek muhasebenin gelişmesine katkı sağlamaktadır.

2.2.4. Devlet

Devlet; üzerinde yaşayacak toprağı olan, üzerinde yaşayan insanları olan, üzerinde yaşayan insanları bir arada tutan kuvveti olan siyasi bir mekanizmadır. Bir diğer tanımda devlet; ortak yaşamı paylaşan toplumun, refahını ve huzurunu sağlamakla görevli bir kurumdur.

Devlet mekanizması, geçmiş dönemlerden bu zamana kadar hayatımızın bir parçası haline gelmiştir. Devlet bir topluluktaki kuralları belirleyen, ortak hayatı düzenli bir şekilde yürütmekle görevli, bütün davranışları belirlediğı yasalara göre idare etmekle görevli tek otoriter sistemdir.

Buna bağılı olarak, günümüzde insanların temel gereksinimleri olan eğitim, sağlık, milli güvenlik gibi kamusal mal ve hizmetleri sağlamakla görevli tek otoriter sistem devlettir.

Devletin yerine getirmek zorunda olduğı görevleri, günümüz şartlarına göre ve zamana göre değişebilmektedir. Devletin üzerine düşen görevleri zamanında ve eksiksiz olarak yapabilmesi için maddi güce ihtiyacı vardır. Devletler maddi güçlerinin en büyük kısmını vergilerle finanse etmektedir.

Devletler vergilerle finanse edilen bu paraları düzgün bir şekilde halktan toplamak ve gerekli görülen yerlere doğru şekilde harcama yapmak zorundadır. Bu işlerin sağlıklı, doğru ve dürüst olarak yerine getirilebilmesi için düzgün finansal kayıtlarla mümkün olur.

Devlet vergi toplarken, bireylerin ödeme gücüne göre yani adalet ilkesine göre vergi toplamalıdır. Vergi toplarken devletin adaletli davranabilmesi için, vergi mükellefleri hakkında bilgi veren bir muhasebe sisteminin olması gerekmektedir. Toplanan vergilerin nerelere harcanacağı ya da nerelerde kullanılacağı bilgisi muhasebe ile sağlanabilir. Bu konuda yine muhasebe sistemine ihtiyaç duyulmaktadır

Devlet faktörünü incelerken Osmanlı Devleti'ndeki devlet sistemine değinebiliriz. Devlet padişahın himayesi altındaydı. Devleti oluşturan bütün unsurlar, devletin bütün kaynakları padişahın malı olarak görülmekteydi. Bu nedenle, bütün ekonomik faaliyetler bu amaca göre hükümdar tarafından ayarlanmıştır (Gökgöz, 2010- 2011).

Osmanlı İmparatorluğu geniş toprak parçalarına hâkim olmasına rağmen güçlü bir yönetime sahipti. Bunun en önemli nedeni, her sınıftın kazanmış olduğı ganimetlerin gerekli olan defterlerde düzenli şekilde tutulmasıdır.

Bu defterler sayesinde hangi köyde kaç kişinin ikamet ettiğı, nerelerde ne kadar toprak parçası bulunduğı, hangi çiftçinin ne kadar toprağının olduğı belirlenir ve buna göre gerekli tüm işlemler yapılır.

Osmanlı tarihine baktığımızda sık sık savaşların olduğı bilinmektedir. Kazanılan savaşlar sonucunda yeni topraklar kazanılmaktadır. Bu kazanılan toprakların devletin muhasebe kayıtları altına alınması gerekmektedir (Gökgöz, 2010-2011).

Savaş ile kazanılan toprakların kayıt altına alınabilmesi için komisyon gönderilir, gerekli işlemler yapılır. Bu komisyon o topraklarda ne var ne yok ise kayıt altına alır, bu kayıtlar sonucunda ne kadar vergi alınacağını tespit ederdi.

Bütün bunlardan da anlaşıldığı gibi devleti güçlü kılan en önemli faktörlerden bir tanesi de güçlü ve sistematik bir muhasebe sistemidir.

2.2.5. Bilim ve Teknoloji

Sanayileşme ile insan kas gücünün yerini makineler almış, yeni teknolojiler ile de insan beyninin gücünün önemi arttırmıştır. Bilgisayarların da teknolojik anlamda ileri düzeyde kullanılması bilgi ve teknolojinin dağıtımını oldukça basitleştirmiştir.

Teknoloji her geçen gün gelişmeye devam etmektedir. Bilim, teknolojiden uzun yıllar sonra gelişmiştir. Bilim gelişirken teknolojiyi; teknoloji gelişirken bilimi etkilemiştir. Bilim olayların sistemli bir şekilde açıklanmasını ifade ederken, teknoloji kavramı bilimsel bilginin uygulanmasıdır (Gökgöz, 2010-2011).

Bilim ve teknoloji kavramlarını birbirlerinden ayrı olarak değerlendirmek mümkün değildir. Bilim ve teknoloji arasında çok az farklılık vardır. Bilim ve teknoloji arasında gittikçe artan bütünlük söz konusudur.

Bilimin ışık tutarak ortaya çıkardığı teknolojik gelişmeler hayatımız her köşesinde karşımıza çıkmaktadır. Bu gelişmeler de hayatımızın kolaylaşmasına katkıda bulunmaktadır.

Bilim ve teknolojideki değişim ve yenilikler muhasebeyi de etkilemiştir. Buharlı makine ile başlayan sanayileşme döneminde üretimde rekabet artmıştır. Bu durum da maliyet muhasebesi konusunda yeniliklerin ortaya çıkmasını tetiklemiştir. Muhasebe paket programlarının kullanılarak, muhasebe işlemlerinin bilgisayar ortamında tutulması da muhasebenin gelişimine ve değişimine önemli katkılar sağlamıştır.

2.3. Türkiye’de Muhasebe Mesleği

Muhasebe mesleği ile kalkınma düzeyindeki ülkeler için kaynakların tespit edilmesinde doğru bilgi sağlanmış ve ülke çapında denetim fonksiyonunun yaygınlaştırılabilmesi mümkün olur. Bu nedenle muhasebe mesleği üzerinde önemle durulması gereklidir.

Ülkemizde muhasebe uygulamaları uzun yıllar vergi muhasebesi anlayışı içinde yürütülmüş ancak 20. yüzyılda gerek ülkemizde gerekse dünyada hızlı ekonomik büyüme, artan rekabet ve iş ilişkilerinin ulusal sınırları aşması muhasebeye bir yönetim aracı olarak bakma bilincini getirmiştir.

Ülkemizde muhasebe eğitimi ve uygulamalarında ve hatta vergi yasalarının hazırlanmasında yabancı ülkelere esinlenilmiştir.

En başta Fransız muhasebe sisteminin etkileri gözlemlenmiş, daha sonra Alman muhasebe sisteminin etkileri gözlemlenmiştir (Gençoğlu, 2017, s.9).

1942 yılında Türkiye Muhasebe Uzmanlar Derneği kurulmuş ve meslek mensupları derneğin katkısıyla uluslararası muhasebe örgütlerine üye olma şansını yakalamışlardır.

1949 vergi reformu ile getirilen Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu ve Vergi Usul Kanunu’nun muhasebeye ilişkin hükümleri yargıları muhasebeye yön vermiş ve Türkiye’de vergi için muhasebe anlayışının başlangıcını oluşturmuştur. Türk Ticaret Kanunu, Sermaye Piyasası Mevzuatı ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi ile ilgili düzenlemeler ticari kârın saptanmasına yöneliktir. 1989 tarihli Muhasebe Meslek Yasası ile bağımsız dış denetleme ile ilgili yasal düzenlemeler Türkiye’de muhasebe düzeninin oluşması, doğru ve samimi mali tablolar düzenlenmesi yolunda atılmış önemli adımlardır (Yücel, 2014, s.12).

Finansal muhasebe uygulamaları ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Her ülkenin kendi koşullarını yansıtan muhasebe kural ve uygulamaları vardır.

Ülkemizde muhasebe uygulamalarının mevcut yapısını belirleyen ve gelecekteki uygulamaları şekillendirmesi beklenen önemli faktörler aşağıdaki gibidir (Arikboğa, 2016, s.8):

- Ekonomik yapı,
- İşletme türleri,
- Vergi kanunları,
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK),
- Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB),
- Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (KGK)

Globalleşme sürecinde, Avrupa Birliği üyesi olan ülkeler başta olmak üzere, Türkiye dâhil pek çok ülke 2005 yılından itibaren Uluslararası Muhasebe Standartlarına uyum konusunda gerekli düzenlemeleri yapmıştır (Akışık, 2005, s.10).

Ülkemizde Uluslararası Muhasebe Standartlarının çevrilerek uyarlanması ilk kez 1994'te TÜRMOB (Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ülkemizde muhasebe meslek ahlak kurallarını belirleyen kurum TÜRMOB'tur (Akışık, 2005, s.10).

Türkiye'de muhasebe düzeninin oluşturulmasında öncülük etmiş olan Sermaye Piyasası Kurulu, Uluslararası Muhasebe Standartlarının tümünü kapsayan ve bu standartların çevirisi niteliğini taşıyan bir tebliğ ile işletmelerin mali tablolarının hazırlanmasında bu standartlara uyulması zorunluluğu getirmiştir (Gençoğlu, 2017, s.9).

Ancak bu tebliğ, 2008 yılında yürürlükten kaldırılarak yerini Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'nun yayımladığı faaliyette bulunan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'nun yetkileri KGK'ne aktarılmıştır. Hâlen muhasebe ve denetim standartları oluşturma ve uygulanmasına ilişkin düzenlemeler yapma yetkisi KGK'da bulunmaktadır. Bugün borsada işlem yapan işletmeler ve Sermaye Piyasası Kanunu kapsamındaki işletmeler Türkiye Muhasebe Standartlarına göre raporlama yapmak zorundadır (Gençoğlu, 2017, s.10).

Ülkemizde muhasebe mesleği yasal olarak 1989 yılında statü kazanmıştır. Ancak yasal statü kazanmadan önce de bu mesleğin faaliyette bulunulmasına katkı sağlayan gelişmeler yaşanmıştır (Aktaş, 2012, s.18).

Muhasebe mesleği uygulanırken 1989 yılına kadar herhangi bir düzen ve sınıfa tabi olmadan yürütülmüştür. Okuma yazma bilen her kişi bu mesleki faaliyeti gerçekleştirebilirdi. 1989 yılında yürürlüğe giren kanun ile muhasebe mesleği yeni bir konuma ulaşmıştır. Bu kanunla muhasebe mesleği düzenlenerek meslek ile ilgili yeni kurallar belirlenmiş bu kurallar çerçevesinde meslek mensuplarına görevler verilmiştir (Erol, 2015, s.4).

Muhasebe, gerekli olan tüm muhasebe bilgilerini ilgili kişilere sistematik olarak ulaştırılmasını, farklı işletmeler ile aynı işletmenin farklı dönem bilgilerinin karşılaştırılmasını, finansal tablolarda yer alan hesap isimlerinin ve bu hesapların kapsamlarının standart hale getirilmesini amaçlamıştır (Güzel, 2011, s.18).

Günümüzde bilgisayarlardan faydalanılarak muhasebe uygulamaları kullanılmaktadır. Bilgisayarlardan faydalanılarak muhasebe paket programlarının kullanımı kolaylaşmakta ve finansal raporları kolaylıkla oluşturulabilmektedir (Güzel, 2011, s.19).

Oluşturulan finansal raporlarla sunulan finansal bilgi kullanıcılarından biri de potansiyel yatırımcılar ve kredi verenlerdir. Borsaya kayıtlı işletmeler finansal bilgilerini internet sitesinde yayınlamaktadır. Globalleşme süreci içinde işletmelerle ilgili finansal bilgilerden yararlanarak finansal yatırım konusunda karar verme aşamasındaki yatırımcı, finansal raporları uluslararası şirketlerin raporları ile karşılaştırma imkanı bulmak istemektedir (Ayboğa, 2002, s.44).

2.4. Dünyada Muhasebe Mesleği

Ekonomik gelişmeler sonucunda işletme yöneticileri, işletme ile ilgili bilgilerin çözümlenerek, bir rapor hazırlanmasını ve bu raporların sistematik şekilde kendilerine sunulmasını istemişlerdir. Bu faaliyetler sonucunda muhasebe sadece kayıt tutma yöntemi olarak değil, işletme faaliyetlerini analiz eden sistem haline gelmiştir.

Muhasebe kayıt sistemleri geçmişte de hayatın her alanında kullanılmıştır. Ancak bunlar sistematik değil, dönemin ihtiyacına uygun şekilde kullanılan kayıtlardır.

12.yüzyılda ise muhasebe kayıtları çok basit şekilde kullanılmıştır. Bu kayıtlar genelde ticari ilişkilerin kontrolü ve ortaklıkların izlenmesi amacıyla kullanılmıştır. Bu yüzyılın sonlarına doğru işletme ve işletme sahiplerinin varlıklarına ait kayıtların takibi ayrı olarak yapılmıştır (Güzel, 2011, s.11).

Daha karmaşık bir muhasebe kayıtlarına olan ihtiyaç 13. yüzyılda gelişen ekonomik şartlara bağlı olarak artış göstermiştir. (Güzel, 2011, s.12).

Muhasebe sistemine modern olarak 13. ve 14. yüzyıllarda geçilmiştir. Çift taraflı kayıt yapılarak geçilen bu sistemde işletme faaliyetleri iki yönden de ele alınmış, tek taraflı kayıt sisteminin eksiklikleri giderilmiştir.

Bu sisteme geçilerek hata yapma oranları azaltılmış, sistemli bir kayıt sistemi kurulmuştur (Yücel, 2014, s.8).

Tarihin Rönesans dönemleri de çift taraflı kayıt sistemi etkilemiş, bu sistemin gelişmesine katkıda bulunmuştur. 14.yüzyılda İtalyan tüccarlar ve üreticiler faaliyetlerini büyütürken yeni kurumlar kurmuşlardır. Bu kurumlarda da çift taraflı kayıt sistemi benimsenerek uygulanmıştır (Yücel, 2014, s.9).

Tuscanlı bir tüccarın kayıtları sayesinde çift taraflı kayıt sisteminde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu tüccar en başta tek taraflı kayıt sistemini benimseyerek faaliyette bulunmuştur. Daha sonra çift taraflı kayıt sistemine geçerek noksanlıklarını tespit etmiştir. Tek taraflı kayıt sistemine ait birçok hatalı hesaplar bulunmuştur. Bu durumda çift taraflı kayıt sisteminin faydaları ve olumlu yönleri de ortaya çıkmıştır (Güzel, 2011, s.13).

Fransa'da 3 Nisan 1942'de kabul edilen bir kanun ile "Ordre national des experts comptables et des comptables agréés" yani "ekspert muhasepler ve yetkili muhasepler milli birliği" kurulmuştur (Gürbüz, 1974, s.53).

Almanya'da 1931 yılında muhasebe mesleği ile ilgili kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile Almanya'da ortaklıklar için mecburi revizyon usulü kabul edilmiştir.

Bu kanun, 19 Eylül 1945 tarihli emirname ile yenilenecek günümüzde Fransa'da yürürlükte bulunan bir kanundur. Bu kanun ile hesap inceleme, muhasebe denetleme ve yürütme işlemleri mesleğin üyelerine bırakılmıştır.

Almanya muhasebe sistemine göre iki sınıf bulunmaktadır. İktisap murakıpları ve yeminli muhasebe revizörleri. Yeminli muhasebe revizörleri, bilgili uzmanlardır. Ancak bunlar mecburi revizyon alanında görev alamazlardı. Almanya'da mecburi revizyon, iktisap murakıplarının etkisi altındadır (Gürbüz, 1974, s.50).

Avusturya muhasebe sistemi de aynı şekilde Alman muhasebe sistemini kabul etmiştir (Gürbüz, 1974, s.52).

İsviçre'de 1913'te İsviçre Ekspert Muhasepler Odası kurulmuştur. Burada da bu odaya tekel ayrıcalıklar tanınmıştır. İsviçre muhasebe sistemi, Almanya muhasebe sisteminden etkilenmiştir (Gürbüz, 1974, s.59).

Dünya'da muhasebe mesleğinin yönünü belirlemek amacıyla birtakım kuruluşlar kurulmuştur. Bunlar,

- IFAC (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu)
- IASB (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu)
- IAASB (Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu)
- FEE (Avrupa Muhasebeciler Federasyonu)
- AICPA (Amerikan Kamu Muhasebecileri Enstitüsü)
- IAAER (Uluslararası Muhasebe Eğitimi ve Araştırma Birliği)

International Federation of Accountants baş harflerinin kısaltması ile IFAC adını alan kuruluş, 1977 yılında ulusal muhasebe topluluklarının bir araya gelmesiyle oluşmuş bir kurumdur. Mesleğin dünyada ortak kurallara bağlı olarak uygulanabilmesi amacı ile kurulmuştur (Kutlu, 2008, s.89).

The International Accounting Standards Board baş harflerinin kısaltması ile IASB adını alan kuruluş, merkezi Londra olmak üzere 2001 yılında kurulmuştur. Bu kuruluş muhasebe standartları hazırlayarak yayınlar. Kuruluşun amacı, dünya genelindeki muhasebe sistemlerini birbirine yakınlaştırmaktır (Kutlu, 2008, s.91).

Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu, IFAC tarafından kurulmuş bir kuruluştur. Kuruluşun amacı kalite düzenini hâkim kılmak ve dünya genelinde bunun uygulanmasını sağlamaktır (Kutlu, 2008, s.92).

FEE, Avrupa'da muhasebe mesleğinin simgeleyen en üst kuruluştur. Bu kuruluş muhasebe meslek elemanlarının faaliyetlerini kapsayan alanlarda görev yapmaktadır (Kutlu, 2008, s.92).

American Institute of Certified Public Accountants baş harflerinin kısaltması ile AICPA adını alan bu kuruluşun amacı, denetim işlemlerindeki kaliteyi oluşturmaktır (Kutlu, 2008, s.93).

Uluslararası Muhasebe Eğitimi ve Araştırma Birliği, dünya genelinde muhasebe eğitimi ve meslek ile ilgili araştırma yaparak, mesleğin gelişimini sağlamak ve verimi arttırmak amacıyla kurulan bir kuruluştur (Kutlu, 2008, s.94).

Muhasebecilik mesleği Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde doktorluk ve avukatlık gibi meslek statüsüne sahiptir. Mesleğin bu durumu, toplumlar tarafından da kabul edilerek yetkili organlar tarafından örgütler kurulmuştur. Bu örgütler, mesleki faaliyetler sırasında uyulması zorunlu olan kuralları belirler. Bu kurallara uymayanlar da üyelikten çıkarılır (Aktaş, 2012, s.17).

Orta Çağ döneminde çift taraflı kayıt sistemini anlatan ilk kitap Luca Paciola tarafından yazılmıştır. Kitap özü itibarıyla matematik kitabı olmasına karşın son bölümlerinde borç alacak ilişkileri anlatılmaktadır.

Özellikle ticaretin hız kazandığı bu dönemde muhasebe gelişen ekonomik yapıya uyum sağlamıştır (Yücel, 2014, s.10).

2.5. Muhasebe Mesleğinin Gelişimini Etkileyen Faktörler

Muhasebe mesleği, ticari, sosyal, finansal ve teknolojik alanlarda meydana gelen değişikliklerle beraber git gide önem kazanmaya başlamış ve günümüzde sosyal hayat içinde bilinen bir meslek dalı haline gelmiştir.

Muhasebe mesleğinde faaliyet göstermek, günümüzde değişen koşullar altında git gide zorlaşmaya başlamaktadır. Meslek değişen şartlar neticesinde, zamanla daha karmaşık ve stresli bir hal almaya başlamıştır (Aydemir, 2015, s.72).

Muhasebe mesleğinin gelişimini etkileyen birden fazla faktör bulunmaktadır. Bu faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz.

- Küreselleşme
- Teknolojik Gelişmeler
- Uluslararası Standartlar ve Yasal Değişiklikler
- Ekonomik Gelişmeler
- Ekonomik Krizler

İçinde bulunduğumuz yüzyılda her konuda gelişmeler ve değişimler yaşanmaktadır. Bu değişen koşullara uygun hareket ederek, değişimlere adapte olmak önemli bir konudur. Yeni düşünceler geliştirilerek değişim ve gelişim yaratmak bu noktada büyük önem arz etmektedir.

Dünya insanların ekonomik, siyasi, sosyal alanlarda birbirleri ile etkileşim halinde olarak yaklaşmasına küreselleşme denir. Bu nedenle ülkelerin ekonomileri arasında yoğun şekilde etkileşim gerçekleşmektedir (Kutlu, 2008, s.96).

Küreselleşme ile dünya küçük bir pazara dönüşmüştür. Muhasebe mesleği de bu durumdan etkilenmiştir. Küreselleşme global düşünmeyi öğretmiştir. Bu nedenle muhasebecilerin yapması gereken işlemler genişlemiştir.

Küresel gelişmenin muhasebe mesleğini nasıl etkilediğini, bu etkilerin neler değiştirildiğini bilmek için önceden hazırlıklı olmak gerekmektedir. Yeni değişimlere uyum sağlamak, uluslararası alanda yaşanan gelişmeler ve küresel etkilere yönelik adaptasyonun sağlanması oldukça önemlidir.

Teknolojik yenilikler, e-ticaret, küreselleşme çabalarının tüm dünyada yaygınlaşması günümüzde dünyada yaşanan önemli gelişmelerin başında gelmektedir (Arıkboğa, 2016, s.11).

İşletmelerin faaliyetlerini etkileyen en önemli faktörlerden biri de teknolojik gelişmelerdir. Yaşanılan bu teknolojik değişimler, iletişim teknolojileri, bilgi teknolojileri ve üretim teknolojilerindeki değişimler ve gelişimler olarak sıralanabilir. Bunlar muhasebe mesleğine önemli katkılar sağlamaktadır.

Muhasebe bilgi sisteminde bilgisayar kullanımı muhasebenin kayıt altına alma, belgelendirme, analiz etme ve raporlama evrelerini geliştirmiştir. Geçmişte yalnızca olayları kayıt altına alan bir sistem olarak değerlendirilen muhasebe, teknolojinin gelişmesiyle değerlendirme, programlama, verileri analiz etme görevlerini de üstlenmiştir (Kutlu, 2008, s.100).

İşletmelerin, gün geçtikçe artmakta olan uluslararası faaliyetleri, muhasebe açısından da uluslararası muhasebe kültürünün gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu amaçla Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu tarafından, Uluslararası Muhasebe Standartları oluşturulmuştur. Bu standartların amacı muhasebe uygulamalarının dünyanın her bölgesinde daha kolay uygulanabilir ve anlaşılabilir olmasıdır.

Ülkemiz de Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu üyesidir. Burada belirlenen standartlar Muhasebe Standartları Kurulu tarafından Türkçeye çevrilerek uluslararası standartlara uygun şekilde Türkiye Muhasebe Standartları oluşturulmuştur (Kutlu, 2008, s.90).

Ekonomik olaylar her bilim dalını etkilemiştir. Muhasebe ve muhasebe mesleği de bu ekonomik gelişmelerden etkilenmiştir.

Ekonomik gelişmeler ile beraber muhasebe mesleğine daha fazla ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle değişen ve gelişen ekonomik olayları en doğru şekilde takip edebilmek için muhasebeye ihtiyaç duyulmaktadır.

Ekonomik krizler daha çok gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir: Bu krizler muhasebeyi de etkilemektedir. Maalesef ki ekonomik kriz yaşayan ülkemizde de muhasebecilere görevler düşmektedir.

Genel olarak bakıldığında ekonomik sorunları en basit şekilde önleyebilen ve bu sorunlardan en hafif şekilde etkilenerek, büyük hasarlar almadan atlatabilen şirketlerde muhasebe meslek elemanlarının etkisi çok büyüktür.

3. MUHASEBE MESLEK ELEMANLARI

Ülkemizde muhasebecilik mesleği 3568 Sayılı “Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanun” yla düzenlenerek uygulanmaya başlamıştır.

Uygulama konulan bu yasanın amacı, işletmelerde gerçekleşen işlemlerin doğru ve uygun şekilde işlenebilirliğini sağlayarak, bu işlemlerin sonuçlarını, tarafsız bir şekilde değerlendirerek gerekli yerlere sunmak, serbest muhasebeci, serbest muhasebeci mali müşavir, yeminli mali müşavirlik meslekleriyle ilgili gerekli düzenlemelerde bulunmaktır (Güzel, 2011, s.22).

2008 yılında yapılan değişiklik ile Serbest Muhasebeci (SM) ünvanı kaldırılmıştır.

Kanunda meslek mensupları üç grupta incelenmiştir:

- Serbest Muhasebeci (SM)
- Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM)
- Yeminli Mali Müşavir (YMM)

Gerçek ve tüzel kişilere ait teşebbüs ve işletmelerin; muhasebenin uygulanan kuralları ve ilgili kanun maddelerince, defter tutmak, bilanço, kâr-zarar tablosu hazırlamak ve gerekli beyannameler ile

düzenlenmesi gereken diğer belgelerini düzenlemek ve benzeri işleri yapmak serbest muhasebeci mali müşavirlerin yapacağı işlemlerdir (Güzel, 2011, s.25).

3568 Sayılı Kanun'un 2. maddesine göre serbest muhasebeci mali müşavir mesleğinin konusu, gerçek ve tüzel kişilere ait teşebbüs ve işletmelerin;

- Genel kabul görmüş muhasebe prensipleri ve ilgili mevzuat hükümleri gereğince defterlerini tutmak, bilanço, kar/zarar tablosu ve beyannameleri ile diğer belgelerini düzenlemek ve benzeri işleri yapmak,
- Muhasebe sistemlerini kurmak, geliştirmek, işletmecilik, muhasebe, finans, mali mevzuat ve bunların uygulamaları ile ilgili işlerini düzenlemek veya bu konularda müşavirlik yapmak,
- Yukarıdaki bentte yazılı konularda belgelerine dayanılarak inceleme, tahlil, denetim yapmak, mali tablo ve beyannamelerle ilgili konularda yazılı görüş vermek, rapor ve benzerlerini düzenlemek, tahkim bilirkişilik ve benzeri işleri yapmak (Ertaş, 2002, s.79).

Kanuna göre yeminli mali müşavirlik mesleğinin kapsamı şu şekilde sıralanabilir:

- İşletmelerin muhasebe sistemlerini geliştirmek, düzen sağlamak.
- Belgelerde inceleme yapmak, mali tablolar ile ilgili gereken bilgileri sunmak, raporları düzenlemek ve bilirkişilik görevini yapmak.
- Mali tabloların ve hesapların doğruluğunu inceleyerek tasdik işlemi yapmak.
- Ödenmesi gereken özel tüketim vergisinin doğru hesaplandığını kontrol etmek, zamanında bildirilip bildirilmediğini araştırmak.
- KDV iadesi alırken gerekli olan araştırmaları yaparak güvenilirliği sağlamak (TÜRMOB, 2005).

Yeminli mali müşavirlerin düzenledikleri raporlarda haksız vergi iadesine neden oldukları belirlenirse Sayıştay'a karşı sorumlu olacaklardır. Bu konuda belgelerin doğruluğunu araştırarak gerçeklere göre rapor düzenlemek yeminli mali müşavirlerin görevlerinin arasındadır.

Gerçeğe aykırı rapor düzenleyen yeminli mali müşavirle iadeye yardımcı olan sayman ile birlikte sorumlu tutulacaktır (TÜRMOB, 2005).

4. MESLEK MENSUPLARININ MESLEKİ FAALİYETLERİNİ YERİNE GETİRMEDE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR ÜZERİNE BİR ANKET ÇALIŞMASI

Meslek mensuplarının mesleki faaliyetlerini yerine getirirken karşılaştıkları sorunların etkileri incelenerek yapılmış olan anket çalışması, analiz edilip yorumlanmıştır.

Anket çalışmasının amacı, meslek mensuplarının yaşadıkları problemleri araştırmak, araştırma sonuçlarını bir anket çalışması ile analiz etmektir. Bu sorunlara nasıl çözüm bulunabileceği ve yapılması gerekenler de özet olarak anlatılacaktır.

Araştırmada frekans analizi yöntemi kullanılarak, meslek mensuplarının demografik özellikleri de dikkate alınarak çeşitli sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın amacını net olarak ortaya koyabilmek için veri analiz yöntemi uygulanmıştır. Veri analiz yönteminde anket çalışması yapılmıştır.

Anket sonuçların analiz edilirken sonuçlar sayısal değerler doğrultusunda yorumlanmıştır. Bu neticede elde edilen verilerle frekans dağılımları tanımlayan istatistikler kullanılmıştır. 18 sorudan oluşan çalışmada meslek mensuplarının her soru ile ilgili birebir görüşlerini, "Evet" ve "Hayır" seçeneklerinden birini seçerek ifade etmişlerdir.

Çalışmanın örneklemini, İstanbul Başakşehir ve Bahçelievler'deki meslek mensupları oluşturmaktadır.

Çalışmanın kapsamı bakımından araştırmada bölgedeki meslek mensuplarının tümüne ulaşılmamıştır ve çalışma sadece İstanbul ili Başakşehir ve Bahçelievler ilçeleri ile sınırlandırılmıştır.

Başakşehir ve Bahçelievler ilçelerinde toplamda 612 meslek mensubu bulunmaktadır. Bunlardan sadece 65 meslek mensubu üzerinde araştırma yapılmıştır. Anketler yüz yüze uygulanmıştır.

4.1.Çalışmanın Bulguları ve Sonuçları

Anket sorularını cevaplayan meslek mensupları hakkında genel olarak kısa bilgi almak amacıyla, meslek mensupları hakkında 5 soru hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular meslek mensuplarının cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi ve hizmet süresi ile ilgili sorulardır.

Tablo 1. Cinsiyet Faktörü Esas Alınarak Yapılan Frekans ve Yüzde Dağılımı

	FREKANS	YÜZDE	GEÇERLİ YÜZDE
25-31 Yaş Arası	9	13,8	13,8
32-40 Yaş Arası	10	15,4	15,4
40-49 Yaş Arası	23	35,4	35,4
50 Yaş ve Üzeri	23	35,4	35,4
TOPLAM	65	100,0	100,0

	FREKANS	YÜZDE	GEÇERLİ YÜZDE
ERKEK	58	89,2	89,2
KADIN	7	10,8	10,8
TOPLAM	65	100,0	100,0

Tablo 1’deki, verilerden yola çıkarak araştırmaya katılan 65 meslek mensubunun %89,2’si (58 kişi) erkek, %10,8’i (7 kişi) kadındır.

Tablo 2. Yaş Faktörü Esas Alınarak Yapılan Frekans ve Yüzde Dağılımı

Tablo 2’deki verilerden yola çıkarak, araştırmaya katılan 65 meslek mensubundan %13,8’inin (9 kişi) 25-31 yaş arasında, %15,4’ünün (10 kişi) 32-40 yaş arasında, %35,4’ünün (23 kişi) 40-49 yaş arasında ve %35,4’ünün (23 kişi) 50 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir.

25-31 yaş arasındaki grubun yaklaşık %13 gibi düşük bir oran olmasının en büyük sebebi, muhasebe meslek mensubu olabilmek için gereken şartların zorlaşmasıdır.

Staj sürelerinin uzatılması, staj başlatma ve yeterlilik sınavlarının zorlaşması, sınavlara birden fazla ders içeriklerinin eklenmesi stajyer meslektaşları zorlayarak genç yaşta meslek mensubu olabilmenin önünde engel oluşturmaktadır.

Bunların dışında sınava giren binlerce adayın staj başlatma olanağı bulamaması ve bu konudaki çalışmaların yetersiz kalması da şartların zorlaşmasının nedenlerinden biridir.

Muhasebe mesleki faaliyetini gerçekleştiren en yoğun yaş grubu 40 yaş ve üzerindeki gruptur.

40 yaş ve üzeri meslek mensuplarının en etkin ve görevlerinde en verimli oldukları zaman dilimini göstermektedir.

Tablo 3. Öğrenim Durumunun Frekans ve Yüzde Dağılımı

	FREKANS	YÜZDE	GEÇERLİ YÜZDE
YÜKSEKOKUL	5	7,7	7,7
FAKÜLTE	51	78,5	78,5
YÜKSEK LİSANS	9	13,8	13,8
TOPLAM	65	100,0	100,0

Tablo 3’deki verilerden yola çıkarak anket çalışmasına katılan 65 meslek mensubundan %7,7’sinin (5 kişi) yüksekokul mezunu, %78,5’inin (51 kişi) fakülte mezunu, %13,8’inin (9 kişi) ise yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir.

Tablodan da anlaşıldığı gibi meslek mensuplarının %78,5 gibi büyük bir oranının fakülte mezunu olduğu görülmektedir.

En düşük yüzdeler dilim ise %7,7 olarak yüksekokul mezunu olan meslek mensuplarıdır.

Tablo 4. Hizmet Süresinin Frekans ve Yüzde Dağılımı

	FREKANS	YÜZDE	GEÇERLİ YÜZDE
1-5	7	10,8	10,8
5-10	15	23,1	23,1

10-15	22	33,8	33,8
15 Ve Üstü	21	32,3	32,3
TOPLAM	65	100,0	100,0

Tablo 4'deki verilerden yola çıkarak anket çalışmasına katılan 65 meslek mensubunun %10,8'inin (7 kişi) 1-5 sene arasında mesleki faaliyette bulunduğu,

%23,1'inin (15 kişi) 5-10 sene arasında mesleki faaliyette bulunduğu, %33,8'inin (22 kişi) 10-15 sene arasında mesleki faaliyette bulunduğu, %32,3'ünün (21 kişi) 15 sene ve üzeri mesleki faaliyette bulunduğu görülmektedir.

Anket çalışmasındaki soruları inceleyecek olursak "Mali müşavir odaları tarafından belirlenen ücret tarifeleri genel ekonomi ve meslek mensuplarının beklentileri ile uyumludur." ifadesine ankete katılan 65 meslek mensubunun %13,8'i (9 kişi) "Evet" yanıtını; %86,2'si (56 kişi) "Hayır" yanıtını vermiştir.

"Meslek mensupları mesleklerini icra ederken meslektaşlarına karşı haksız rekabet yapmaktadır." ifadesine çalışmaya katılan 65 meslek mensubunun %75,4'ü (49 kişi) "Evet" yanıtını, %24,6'sı (16 kişi) "Hayır" yanıtını vermiştir.

"Meslek mensupları hak etmiş oldukları ücretleri müşterilerinden zamanında tahsil edebilmektedir." ifadesine çalışmaya katılan 65 meslek mensubunun %6,2'si (4 kişi) "Evet" yanıtını, %93,8'i (61 kişi) "Hayır" yanıtını vermiştir.

"Meslek mensupları gerek mükellefler nezdinde gerekse toplum nezdinde itibar sorunu yaşamaktadır." ifadesine çalışmaya katılan 65 meslek mensubunun %73,8'i (48 kişi) "Evet" yanıtını; %26,2'si (17 kişi) "Hayır" yanıtını vermiştir.

"Bazı mükellefler meslek mensuplarının muhasebe işlemleri dışında başka iş ve işlemlerde beklenti içine girmektedir." ifadesine çalışmaya katılan 65 meslek mensubunun %100'ü (65 kişi) "Evet" yanıtını vermiştir.

"Meslek mensupları meslekte yetkin ve yeterli olmayan kişi veya kurumlara belgelerini kiraya vermektedirler." ifadesine çalışmaya katılan 65 meslek mensubunun %72,3'ünün (47 kişi) "Evet" yanıtını, %27,7'sinin (18 kişi) "Hayır" yanıtını vermiştir.

"Meslek icra edilirken mali müşavirlik belgesinin kiraya verilerek kullanılması mesleğin itibarını zedelemektedir." ifadesine çalışmaya katılan 65 meslek mensubunun %96,9'u (63 kişi) "Evet" yanıtını, %3,1'i (2 kişi) "Hayır" yanıtını vermiştir.

"Serbest Muhasebeciler ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler TÜRMOB nezdinde adil ve şeffaf olarak temsil edilmektedir." ifadesine çalışmaya katılan 65 meslek mensubunun %32,3'ü (21 kişi) "Evet" yanıtını, %67,7'si (44 kişi) "Hayır" yanıtını vermiştir.

"Meslek mensuplarının bürolarında uzmanlaşma ve kurumsallaşma konusunda ciddi sıkıntılar vardır." ifadesine çalışmaya katılan 65 meslek mensubunun %73,8'i (48 kişi) "Evet" yanıtını vermiş, %26,2'si (17 kişi) "Hayır" yanıtını vermiştir.

"Meslek odalarınca sağlanan eğitimler yeterlidir." ifadesine çalışmaya katılan 65 meslek mensubunun %24,6'sı (16 kişi) "Evet", %75,4'ü (49 kişi) "Hayır" yanıtını vermiştir.

"Meslek odalarınca ortaya konulan iş ve eylemler meslek mensuplarının sorunlarını çözmektedir." ifadesine çalışmaya katılan 65 meslek mensubunun %18,5'i (12 kişi) "Evet" yanıtını, %81,5'i (53 kişi) "Hayır" yanıtını vermiştir.

“Meslek ahlâk kuralları meslek mensuplarınca %100 olarak uygulanmaktadır.” ifadesine çalışmaya katılan 65 meslek mensubunun %26,2’si (17 kişi) “Evet” yanıtını, %73,8 ‘i (48 kişi) “Hayır” yanıtını vermiştir.

“Staj sınavını kazanan meslektaşlara meslek odalarınca staja başlatma olanağı verilmektedir. Her türlü destek sağlanmaktadır.” ifadesine çalışmaya katılan 65 meslek mensubunun %18,5’i (12 kişi) “Evet” yanıtını, %81,5’i (53 kişi) ise “Hayır” yanıtını vermiştir.

“Stajyerler için staj dönemi boyunca vergi ve SGK teşviki uygulaması konusunda TÜRMOB tarafından her türlü destekleyici çalışma yapılmaktadır. TÜRMOB bu konuda yeterli bir çalışma yapmaktadır.” ifadesine çalışmaya katılan 65 meslek mensubunun %6,2’si (4 kişi) “Evet” yanıtını, %93,8’i (61 kişi) “Hayır” yanıtını vermiştir.

“TÜRMOB tarafından YMM ve SM/SMMM ayrımı yapılmaktadır.” ifadesine çalışmaya katılan 65 meslek mensubunun %86,2’si (56 kişi) “Evet” yanıtını, %13,8’i (9 kişi) “Hayır” yanıtını vermiştir.

“Vergi mevzuatının kamu otoritesi tarafından uygulanmasında kanunun öngördüğü şekilde icraat yapılmaktadır.” ifadesine çalışmaya katılan 65 meslek mensubunun %66,2 si (43 kişi) “Evet” yanıtını, %33,8 ‘i (22 kişi) “Hayır” yanıtını vermiştir.

“Meslek mensuplarınca vergi incelemeleri, SGK teftişleri, KOSGEB işlemleri, kredi işlemleri için bilgi ve belge temini, devletin çıkarmış olduğu vergi ve SGK ile ilgili teşviklere uyum için ekstra zaman harcanması, sık sık çıkan yapılandırmalar gibi meslek mensuplarına ekstra iş yükü bindiren işlemlerin ekonomik karşılığı vardır, bu karşılık meslek mensuplarınca yeterli görülmektedir.” ifadesine çalışmaya katılan 65 meslek mensubunun %4,6’sı (3 kişi) “Evet” yanıtını, %95,4’ü (62 kişi) “Hayır” yanıtını vermiştir.

“Temmuz ayında yapılan mali tatil uygulaması meslek mensuplarının dinlenmesini ve mesleklerini daha motive edecek şekilde icra etmeleri için yeterlidir.” ifadesine çalışmaya katılan 65 meslek mensubunun %3,1’i (2 kişi) “Evet”, %96,9’u (63 kişi) “Hayır” yanıtını vermiştir.

Tablo.5. Meslek Mensuplarının Güncel Sorunları İle İlgili Frekans Analizi

No	Mali Müşavirlerin Güncel Sorunları	Evet	Hayır	Ortalama	Standart Sapma
1	Mali Müşavir Odaları tarafından belirlenen ücret tarifeleri genel ekonomi ve Meslek mensuplarının beklentileri ile uyumludur.	9	56	1,86	0,43
2	Meslek mensupları mesleklerini icra ederken meslektaşlarına karşı haksız rekabet yapmaktadır.	49	16	1,25	0,54
3	Meslek mensupları hak etmiş oldukları ücretleri müşterilerinden zamanında tahsil edebilmektedir.	4	61	1,94	0,30
4	Meslek mensupları gerek mükellefler nezdinde gerekse toplum nezdinde itibar sorunu yaşamaktadır.	48	17	1,26	0,55
6	Meslek mensupları meslekte yetkin ve yeterli olmayan kişi veya kurumlara belgelerini kiraya vermektedirler.	47	18	1,28	0,56

N	Mali Müşavirlerin Güncel Sorunları	Evet	Hayır	Ortalama	Standart Sapma
7	Meslek icra edilirken mali müşavirlik belgesinin kiraya verilerek kullanılması mesleğin itibarını zedelemektedir	63	2	1,03	0,22
8	Serbest Muhasebeciler ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler TÜRMOB nezdinde adil ve şeffaf olarak temsil edilmektedir.	21	44	1,68	0,58
9	Meslek mensuplarının bürolarında uzmanlaşma ve kurumsallaşma konusunda ciddi sıkıntılar vardır.	48	17	1,26	0,55
10	Meslek odalarınca sağlanan eğitimler yeterlidir.	16	49	1,74	0,55
11	Meslek odalarınca ortaya konulan iş ve eylemler meslek mensuplarının sorunlarını çözmektedir.	12	53	1,82	0,49
12	Meslek ahlâk kuralları meslek mensuplarınca %100 olarak uygulanmaktadır. (Dürüstlük tarafsızlık, mesleki özen, mesleki yeterlilik vb...)	17	48	1,74	0,55
13	Staj sınavı kazanan meslektaşlara meslek odalarınca staja başlama olanağı verilmektedir. Her türlü destek sağlanmaktadır.	12	53	1,82	0,49
14	Stajyerler için staj dönemi boyunca vergi ve SGK teşviği uygulaması konusunda TÜRMOB tarafından her türlü destekleyici çalışma yapılmaktadır. TÜRMOB bu konuda yeterli bir çalışma yapmaktadır.	4	61	1,94	0,30
15	TÜRMOB tarafından YMM ve SM/SMMM ayrımı yapılmaktadır.	56	9	1,14	0,43
16	Vergi mevzuatının kamu otoritesi tarafından uygulanmasında kanunun öngördüğü şekilde icraat yapılmaktadır.	43	22	1,34	0,59

17	Meslek mensuplarınca vergi incelemeleri, SGK teftişleri, KOSGEB işlemleri, kredi işlemleri için bilgi ve belge temini, devletin çıkarmış olduğu vergi ve SGK ile ilgili teşviklere uyum için ekstra zaman harcanması, sık sık çıkan yapılandırmalar gibi meslek mensuplarına ekstra iş yükü bindiren işlemlerin ekonomik karşılığı vardır, bu karşılık meslek mensuplarınca yeterli görülmektedir.	3	62	1,97	0,22
18	Temmuz ayında yapılan mali tatil uygulaması meslek mensuplarının dinlenmesini ve mesleklerini daha motive edecek şekilde icra etmeleri için yeterlidir.	2	63	1,97	0,22

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma sonuçlarını genel olarak analiz edecek olursak meslek mensuplarının ücret tarifeleri beklentiler ile uyumlu değildir. Meslek mensupları kendi aralarında haksız rekabet yapmaktadır. Muhasebe iş ve işlemleri dışında birden fazla iş yaparak gereksiz iş yükü oluşmaktadır. Meslek odalarınca sağlanan eğitimler yeterli bulunmamaktadır. Staj başlatma konusunda meslek odaları stajyer adaylara her türlü desteği tam olarak sağlayamamaktadır. Meslek ahlak kuralları meslek mensuplarınca %100 olarak uygulanmamaktadır. Dolayısıyla günümüzde haksız rekabet, meslek mensupları arasında büyük bir probleme dönüşmüştür.

Kimi meslek mensuplarının birliğin yayınladığı asgari ücret tarifesine uygun davranmadığı gözlemlenmiştir. Diğer yandan meslek mensupları, müşteri kazanmak için daha düşük ücrette iş kabul edebilmektedirler. Hiç şüphesiz böyle davranışlar, hem mesleğin gelişmesini ve ilerlemesini engellemekte hem de meslek mensuplarının birbirlerine zarar vermelerine neden olmaktadır. TÜRMOB, Türkiye’de faaliyet gösteren en büyük muhasebeci örgütüdür ve birden fazla odanın birleşmesinin bir sonucudur. TÜRMOB, amaçları ve hedefleri olan bir meslek kuruluşudur. Temmuz ayındaki mali tatil meslek mensupları için kesinlikle yeterli görülmemiştir. Bu dönemde meslek mensupları, KDV beyannamesi verilmesi, aylık prim hizmet belgesi düzenlenmesi, Ba-Bs form bildireleri düzenlenmesi ve yapılması gerekli diğer işlemler olduğu için kesinlikle tatil yapamamaktadır.

Bu sorunların çözülebilmesi için meslek mensupları; TÜRMOB, il meslek odaları ve devletin desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. Önemli problemlerden bir tanesi de meslek mensuplarının mükelleflerden tahsilât yapamamasıdır. Bu konuda devlet desteği sağlanmalı, beyannamelere meslek mensuplarının ücretleri yansıtılarak mükelleflerden tahsilât yapmak gibi çeşitli önerilerde bulunulmalıdır. Bu konu hakkında da gündemde olan bazı öneriler üzerinde çalışılmalar bulunmaktadır. Meslek mensupları bu sorunların çözümü için devlet ve gerekli kurumlardan her türlü desteği beklemektedir.

KAYNAKLAR

Akışık, O. (2005). *Muhasebe Mesleği ve Meslek Ahlak Kuralları*, Ankara: Türmob Yayınları.

Aktaş, M. A. (2012). *Muhasebe Mesleğinde Etik ve Uyum*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Arıkboğa, D. (2016). *Finansal Muhasebe* (4. Baskı). İstanbul: Der Yayınları.

Ayboğa, H. (2002). Globalleşme Sürecinde Muhasebe Alanındaki Gelişmelere Ülkemizin Uyumu. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5.8, 40-55.

Ayboğa, H. (2003). Globalleşme Sürecinde Ülkemizde Muhasebe Mesleği ve Meslek Mensuplarının Eğitimi. *İ.İ.B.F Dergisi*, 18.1, 1-33.

Aydemir, O. (2015). Muhasebe Meslek Mensuplarının Karşılaştıkları Sorunlar ve Beklentiler, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 71-84.

Dinç, E. (2007). Muhasebe ve Vergi Kuralları Arasındaki İlişki ve Gelir Vergileri (TMS 12) Standardının Muhasebe Uygulamalarına Etkisi, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28, 21-48.

Erdoğan, S. (2017). Kamu Hukuku- Özel Hukuk Ayrımı ve İslami Cezalar, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 58(1), 185-203.

Erol, M. (2015). *Finansal Muhasebe* (5. Baskı). İstanbul: Ege Reklam Basım.

Ertaş, F. C. (2002). *İşletmelerde Muhasebe Organizasyonu ve Muhasebe Mesleği* (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Gençoğlu Gücenme, Ü. (2017). *Genel Muhasebe* (5. Baskı). Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.

Gökgöz, A. (2010- 2011). Tarihsel Perspektifte Muhasebenin Doğuşunu ve Gelişimini Etkileyen Faktörler. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 167-177.

Gürbüz, H. (1974). *Türkiye’de Muhasebe Uzmanlığı Mesleği*. İstanbul: Sermet Matbaası.

Güzel, A. (2011). *Finansal Muhasebe* (1. Baskı). İzmir: İlya İzmir Yayınevi.

Haftacı, V. (2010). *Yönetim Muhasebesi* (4. Baskı). İstanbul: Umuttepe Yayınları.

Kutlu, H. A. (2008). *Muhasebe Meslek Ahlakı* (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği. (2005). *Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirlerin Mesleki Sorumlulukları* (2005-10). Ankara: Türmob Yayınları.

Yücel, A. T. (2014). *Genel Muhasebe* (3. Baskı). İstanbul: Acar Basım

**ULUSLARARASI BEŞERİ VE SOSYAL
BİLİMLER İNCELEME DERGİSİ (UBSBİD)**
**INTERNATIONAL HUMANITES AND SOCIAL
SCIENCE REVIEW (IHSSR)**

Volume: 5 Issue: 1 Year: 2021

TERÖRİZM: KAVRAMSAL BİR ÇERÇEVE

SARKAN SALMAN ABUBAKER*

MAKALE BİLGİSİ	ÖZ
<p><i>Makale Tarihiçesi:</i> <i>Başvuru:</i> 30.06.2020</p> <p><i>Revizyon :</i> 29.03.2021</p> <p><i>Kabul :</i> 05.06.2021</p> <p><i>Orcid Numarası:</i> 0000-0002-1136-0656</p> <p><i>Anahtar Kelimeler</i> Terörizm, Uluslararası Terörizm, İdeoloji, Şiddet.</p>	<p><i>Terörizm siyasal amaçlı, planlı, hesaplı ve sistematik şiddet kullanımudur. Siyasal şiddet tipi olarak terörizm, geçmişten günümüze birçok farklı yöntemle karşımıza çıksa da, en önemli özelliklerinden birisi şiddetle korku ortamı yaratarak hasmını normalde kabul etmeyeceği bir eylemi yapmasına zorlamaktır. 11 Eylül 2001 terörist saldırılarının hemen ardından, terörizm kavramı dünya genelinde yeniden ele alınarak, kavram üzerine yapılan çalışmalarda bir artış gözlemlenmiştir. Konu üzerine yapılan araştırmalar, pek çok farklı tanım ve tanım içinde farklılaşan unsurları da beraberinde getirmektedir. Terörizmi kimisi faillerine göre, kimisi amaçlarına göre, kimisi de terörizmde kullanılan yöntemlere göre tanımlamıştır. Terörizmde amaçların, yöntemlerin ve faillerin farklı olmasının sonucu olarak değişik tanımlar yapılmış ve uluslararası hukukta terörizmin ne olduğu hakkında bir konsensüs sağlanamamıştır. Dolayısıyla terör kavramı üzerinde uluslararası platformda kabul görmüş mevcut bir fikir birliği yoktur. Kimilerine göre terörist sayılanlar başkalarına göre özgürlük savaşçısı olarak da kabul edilebilmektedir. Bu çalışmada terörizmin çeşitli organlarca yapılan tanımı, amaçları, çeşitleri ve terörizme sebep olan faktörler incelenecektir.</i></p>

TERRORİSM: A CONCEPTUAL FRAMEWORK

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p><i>Article History:</i> <i>Received:</i> 30.06.2020</p> <p><i>Revised :</i> 29.03.2021</p> <p><i>Accepted :</i> 05.06.2021</p> <p><i>Orcid Number:</i> 0000-0002-1136-0656</p>	<p><i>The concept of terrorism has been examined and researched a lot in the worldwide since 9/11 attacks and studies on this topic mastered, in which there were created a lot of definitions of it. Some define it based on perpetrators, others on their objectives and others on their methods. Due to the differing definitions based on objectives, methods and the perpetrators, a consensus could not be reached in international law, regarding what terrorism really is. However there is no internationally accepted consensus on the concept of terrorism. According to others, those who are deemed terrorists can be considered as freedom fighters compared to others. In this study, different definitions of terrorism made by various organs, its varying objectives and methods, and factors that give rise to terrorism will be examined.</i></p>

* Öğr.Üyesi, Salahaddin Üniversitesi, Siyaset Bilimi Fakültesi, sarkan.abubaker@su.edu.krd

Research Article/ Araştırma Makalesi

Cite As/ Alıntı: AKSOY M. (2021), " DESCARTES'TA DİL-DÜŞÜNCE İLİŞKİSİ", Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi , 5 (1).

Keywords: Terrorism,
International Terrorism,
Ideology, Violence.

GİRİŞ

Siyasi hedeflere ulaşmak için gerek insanlarda, gerek ulusal sınırlar içinde ve gerekse küresel boyutta korku salarak tehdit unsuru ve güvenlik sorunu haline gelen terörizm; günümüzde toplumların huzurunu kaçıran ve tedirginliğe sebep olan meşru olmayan aktörlerin başvurduğu en temel yöntemdir. Bu aktörlerin zamanla elde ettikleri imkânlarını, kabiliyetlerini ve güçlerini geliştirerek uluslararası alanda en güçlü güvenlik donanımına sahip ülkeleri bile etkisiz duruma getirdikleri hatta bu ülkelerin kendilerini savunmada yetersiz bıraktıkları görülmektedir.

Terörizmin Ortaya çıkışı çok eski yıllara dayanmakla beraber zamanla uluslararası düzeyde çok daha etkin bir hal almıştır. Terör eylemleri tarihin her sürecin de karşımıza çıkarak sürekli bir değişim ve gelişme içindedir. Özellikle teknolojik gelişmeler ve düşünce akımları terör örgütlerinin farklı ve daha etkili yöntemler kullanarak siyasi amaçlarına ulaşmak için eylemlerini arttırıp medyada seslerini duyarak kendilerini diri tutmayı hedeflemiştir.

Eylemlerini geniş alana yaymak için devamlı faaliyette bulunarak sürekliliğini devam ettirmiştir.

Devletler, terörizm ile mücadele etmek için çeşitli yollara başvurmuş ve her türlü tedbiri alma yoluna gitmişlerdir. Bu da terörizmi sınırlar ötesi, evrensel bir problem boyutuna taşımıştır. Böylelikle terörizm hem bireyler hem de devletler için en önemli güvenlik sorunlardan biri olarak görülmektedir.

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE :

TERÖRİZM'i anlattığımız bu çalışmanın giriş bölümünden sonra yer alan kavramsal ve kuramsal çerçevede terörizm ele alınmıştır. Terörizmin tanımı, özellikleri, unsurları, tarihsel gelişimi, türleri ve nedenleri üzerinde durularak konu detaylandırılmıştır.

1. TERÖR VE TERÖRİZMİN TANIMI

Etimolojik olarak terör kelimesinin kökeni Latince korkutmak, yıldırma, ürkütme veya sindirmek anlamına gelen "terrere" kelimesidir (Başeren, 2008, s. 2). Fransızca'da "terreur" , İngilizce'de ise "terror" olarak yer alarak bütün dünya dillerine okunuşuyla girmiştir (Çakmak, 2008, s. 29). Terörün Türkçe karşılığı "tedhiş", "yıldırma" ve "korkutma" dır. Ancak Türkiye'de yıllarca teröre karşılık olarak "anarşi" kelimesi kullanılmış olup, halk dilinde de teröristlere verilen ad "anarşist" olmuştur. Fakat son zamanlarda bu kelime terk edilerek diğer dillerde olduğu gibi terör sözcüğü kullanılmaktadır (Yayla, 1990, s. 335). Sözcük anlamı açısından terör, "bir grubun güç kazanmak için sistemli bir şekilde yarattığı büyük korku durumu olarak tanımlanabilmektedir" (Gül, 2012, s. 9).

Terör kelimesinin Fransız Devrimi'nden sonra kullanıldığından herkes hemfikirdir (Golder ve Williams, 2004, s. 270). Fransız devrimi sırasında, devrimcilerin iç düşmanlara karşı yürüttükleri eylem ve hükümetin yaptığı baskı ve doğrudan yürüttüğü infazlara işaret eden bir kavram olarak girmiştir. Bu dönem binlerce kişinin hayatını kaybettiği "terör dönemi" olarak anılmaktadır (Aktaran Küçükcan, 2010, s. 35). Bu şekilde, terörizm aslında bir siyasi araç olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bugünkü anlamıyla devrimden sonra ilk defa 1793-1794 yılları arası "terör rejimi (reign of terror-regime de la terreur)" dönemi olarak adlandırılmaktadır (Laqueur, 2001, s. 15).¹ Fransız devriminden bu yana terör

¹ Terör kavramının tanımına ilk defa Dictionnaire de l'Académie Française'nin 1789'da yayınlanan ekinde rastlanmaktadır. Bu tanım Fransız İhtilali bağlamında kullanılmakta ve dönemin tarihçileri tarafından "terör

kavramının kapsamı giderek genişlemiştir. Ancak genelde üzerinde uzlaşılan bazı unsurlar bulunmakla beraber ortak bir tanımı yapılamamıştır (Küçükcan, 2010, s. 35).

Terör-terörizm kavramları hem gündelik, hem siyasal, hem de akademik çerçevede her zaman, her yerde, herkese aynı anlamı çağrıştıran sözcükler olmaktan çıkmıştır. Çünkü terörizmin ilk ortaya çıktığı günden bu güne kadar zaman ve şartlara göre değişen bir kavram olma özelliğine sahiptir. Tarih boyunca terörizmin tanımı, amacı, yöntemleri ve aktörleri de değişmiştir (Aktel ve Gürkaynak, 2015, s. 79). Terörizm kavramını açıklayan bazı ansiklopedilerin tanımlamaları şu şekildedir:

Büyük Larousse sözlük (1986, s.1144) ansiklopedisi terörü: "Bir gücü, bir iktidarı zorla kabul ettirmek amacıyla sistemli bir biçimde şiddet kullanma, yıldırma, tedhiş olarak tanımlamaktadır". Fransızca Le Petit Robert sözlüğünde, "Bir toplumda bir grubun halkın direnişini kırmak için yarattığı ortak korku", Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde ise "Yıldırma, cana kıyma ve malı yakıp yıkmak, korkutma, tedhiş" anlamlarıyla verilmiştir (Şahin, 2015, s. 146). İngilizce Oxford sözlüğünde², "Genellikle siyasal nedenlerle, halkın gözünü korkutmak ve halkı yıldırma için dehşet öğesini kullanmak" şeklinde tanımlanmıştır. Siyasi Terimler ve Örgütler Sözlüğünde (1992,s.124) "kamu otoritesini veya toplum yapısını yıkmak için girişilen korku ve yalğınlık saçan şiddet hareketleri olarak" yer almaktadır.

Bu sözlük tanımlarının dışında, terör kavramı araştırmacılar tarafından genelde üzerinde ortak bir kanıyla varılan "şiddet" faktörüne vurgu yapılarak tanımlanmaktadır diyebiliriz. Örneğin, Sulhi Dönmezer terörü "şiddetin sosyal, ulusal, ırksal, dinsel, fesat çıkarıcı ve benzer diğer maksatlarla ve diğer sosyal sınıflar arasında çatışma, savaşa tahrik etmek üzere planlı ve hukuk dışı olarak kullanılması" şeklinde tanımlamaktadır (Çağlar, 1997, s. 120). W.T. Mallison ile S.V. Mallison (1975, s.1) ise terörü şöyle tanımlamaktadır: sosyal veya siyasal amaçları elde etmek için aşırı ölçülere varan şiddet kullanma veya şiddet tehdidi. Terör belli sonuca ulaşmak için kullanılan yöntemdir. Terör bir şiddet hareketi veya tehdididir.

Aslında yukarıdaki tanımların ortak itibarıyla terör bir şiddet türü olmasına rağmen her şiddet olayı, terör veya terörizm değildir. Genel anlamda şiddet, siyasal amaç taşımayan, buna karşılık yok etmeye kadar uzanan zarar verici saldırıların tümünü kapsamaktadır. Terör ve terörizm kavramsal olarak farklı bir anlam ve öneme sahiptir; şiddet terörizmin hem amacı hem de ön şartı olmakla birlikte, terörizmdeki şiddet unsurunun "siyasal amaçlı" olmasıdır. Wilkinson (2002, s.150) terörü "siyasal bir şiddetin özel bir türü" olarak nitelendirmekte ve terörizmin "genellikle siyasal davranışı belirli bir doğrultuda etkileme amaçlı" kullanıldığından bahsetmektedir. Terör, hem şiddet yoluyla oluşturulan korku ortamını, hem de bu ortamı yaratan şiddet eylemlerini ifade etmektedir (Akça, 2014, s. 17). Terörizm ise, uzun ve sürekli korku- dehşet durumunu tanımlayan terörden farklı olarak, siyasal amaçlar için örgütlü, sistemli ve sürekli terör kullanmayı yöntem olarak benimseyen bir strateji anlayışıdır (Başeren, 2008, s. 7). Hoffman (1998, s.14) 'a göre de terörizm tanımlamalarında ön plana çıkması gereken nokta terörizmin siyasal yönüdür. Hoffman bu noktayı "terörizm siyasal amaçlı, planlı, hesaplı ve sistematik şiddet kullanımını" şeklinde ifade etmektedir. Ganor (2010)'a göre ise terörizmi diğer şiddet eylemlerinden ayıran üç ana faktör vardır; ilki, şiddet kullanma veya şiddet kullanma tehdidi.³ İkincisi, eylemin amacının siyasal özellik taşıyor olması. Ganor'a göre siyasal amaç terörizmin en belirleyici unsurlardan birisidir. Bazı yazarlar terörizm kapsamında siyasal amacın yanında ideolojik ve dini hedeflerden de bahsetmektedir.⁴ Örneğin Noam Chomsky (2001) terörizmi şöyle tanımlar "şiddet ya da şiddet tehdidinin, politik, dini ya da ideolojik hedeflere ulaşmak için kullanılmasıdır. Bu

rejimi" olarak nitelendirilmektedir. Bakınız: Hoffman, B. (1998). *Inside Terrorism*. New York: Columbia University Press, s.15.

² Oxford Dictionary of English.(2003). <https://en.oxforddictionaries.com/definition/terrorism> (Erişim tarihi: 12.08.2017).

³Birçok yazar terörizmin birinci özelliğinin şiddet içermesi olduğunu belirtmektedir (Deutch,1997;Hoffman,1998;Jenkins,1999;Tavlaş,1995). Bu bilgi ve daha fazlası için bakınız: Karacasulu, N. & Ovalı, Ş. (2004). Terör; Kavramsal Çeşitlilik. *Mülkiye*, 27 (243). 44-55.

⁴Bakınız: Ganor, B. (2010, January). **Defining Terrorism - Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter?. *International Institute For Counter- Terrorism*. <https://www.ict.org.il/Article/1123/Defining-Terrorism-Is-One-Mans-Terrorist-Another-Mans-Freedom-Fighter#gsc.tab=0> (Erişim tarihi: 19.09.2017).**

ise; gözdağı verme, zorlama ya da korkutma yoluyla yapılır (Üdücü, 2011, s. 3). Ganor'un bahsettiği üçüncü faktör de, terörizmin hedefinin siviller olmasıdır. Stern (1988)'e göre üçüncü faktör aynı zamanda terörizmi savaş ve gerilla⁵ terimlerinden de ayıran bir unsurdur (Acar, 2012, s. 111).

Bu durumda çok sık birbirinin yerine kullanılan terör ve terörizm kavramları arasındaki farkın belirlenmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Terörizm, siyasal amaçlar için örgütlü, sistemli ve sürekli terör içeren bir strateji olarak terör kavramını da içeren geniş bir kavramdır. Yani terörün, terörizm anlamı kazanabilmesi için bir siyasal amaç uğrunda bilinçli ve planlı bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekir. Kavram olarak terör ve terörizm, aynı kökten üretilmiş olsa da anlam olarak farklılık göstermektedir. Terör terimi, dehşet ve korkuyu belirtirken terörizm, bu kavrama süreklilik ve siyasal içerik katmaktadır (Gül, 2012, s. 9). Ayrıca Terör çoğu kez irade dışı olarak ortaya çıkabilir. Prof. Dr. Yılmaz Altuğu (1995)'a göre birçok savaş, terör ve kitle terörün veya ihtilal amacıyla ayaklanmanın kontrol edilme olduğu bilinmektedir. Diğer taraftan terörizm ise, siyasal amaçlarla iradi olarak terör yaratmaktadır (Türkiye Barolar Birliği, 2006, s. 3). Özetle siyasal bir amaca yönelmemiş toplumda korku oluşturan bir eylem "terörizm" değil "terör" dür.

Türk hukukunda terör tanımı, 12.04.1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 1.maddesinde yapılmıştır (Terörle Mücadele Kanunu, 1991):

Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasal, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.

Burada yapılan tanımlama, her ne kadar terör tanımı olarak verilmiş olsa da asıl anlatılan terörizmdir. Çünkü terörizm kavramına bakıldığında özellikle şiddet ve dehşet olgularının birleştiği siyasal içerikli ve kurulu bir sisteme yönelik amaçlı eyleme verilen ad olarak karşımıza çıkmaktadır (Çağlar, 1997, s. 120). Bizim çalışmamızda da her ne kadar terör kavramı kullanılmış olsa da kast edilen terörizmdir.

Literatürdeki terörizm üzerine yapılan tanımlamalara baktığımızda, terörizmin sıkça kullanılan bir terim olmasına rağmen ortak kabul görmüş ya da genel geçer bir tanımı olmadığına

⁵ Burada terörün gerilla ile ilişkisi ve ikisi arasındaki farklılığın anlaşabilmesi için gerilla ile ilgili bazı bilgiler verilmesi uygun olacaktır. Gerilla kavramı, Fransızca "la guerré" (savaş) kelimesinden türemiş olup, "savaş küçük" anlamında kullanılmaktadır. Bu kelime ilk kez, İber Yarımadası'nın Napolyon istilasına karşı savunmasını üslenen hareketi tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Gerilla ve terörist kavramları arasında önemli bir nitelik farkı söz konusudur. Gerillalar teröristlerden farklı olarak, düzenli ordulara karşı vur-kaç taktiği ile savaşan düzensiz askeri birliklerdir. Bu anlamda halkın desteğine ihtiyaçları vardır (İkinci Dünya Savaşı sırasında Yugoslavya ve Çin'de görüldüğü üzere, müfrezelerden bölük ve alaylara, sonucunda da tümen ve ordulara ulaşan bir büyüme) hükümet birliklerine karşı mücadele etmeyi amaçlarlar. Oysa teröristler askerlerin haricinde kadın, çocuk ve yaşlı demeden masum insanlara saldırırlar. Terörist ile gerilla arasındaki bu fark sadece hedef ile ilgili olmayıp bu iki kavram arasında amaca yönelik de önemli farklılıklar vardır. Gerillalar, işgal edilen ya da haksız elde edilen toprakların kurtuluşu için mücadele verirler ve kurtarılmış bölgelerde kendi kurumlarını kurar ve diğer siyasal faaliyetleri açıktan yürütürler. Bu özelliklerin hiçbiri teröristlerde rastlanılmaz. Buna karşılık teröristlerde ise halka yönelik bir tedhiş hareketi vardır (Laqueur, 2002, s.103; Üdücü, 2011, s. 4).

rastlanılmaktadır (Hoffman, 1998, s. 37). Konu ile ilgili yapılan araştırmalar arttıkça, birbirinden farklı tanımlarla karşılaşmaktadır. Hollandalı siyaset bilimci Alex Schmid (2004a, s.395) bu zorluğun nedenlerini şöyle ifade etmektedir:

1. Terörizm tartışmalı bir anlayıştır. Farklı alanlarda değişik anlayışlarla karşılaşmaktadır.
2. Kavrama sorusu meşrulaştırma ile alakalı olması, kimine göre "terörist" kimine göre de "özgürlük savaşçısı".
3. Farklı terörizm çeşitleri mevcuttur.
4. Bu kavramda anlam farklılaşması iki asrı geçen bir süredir meydana geldiği için.

Terörizm konusunda çalışmaları olanlar kendilerine özgü ifadelerle terörizmi açıklamışlardır. Bu alanda önemli çalışmalar yapmış olan Paul Wilkinson (2002,s.150)'a göre; "terörizm, siyasal istekleri kabul ettirmek üzere kişileri, grupları, toplumu ve hükümeti yıldırım için sistematik olarak öldürme, tahrip etme ya da öldürme, tahrip etme tehdidinin kullanılmasıdır". M.Winock'a göre terörizm "genellikle kanundışı siyasi guruplar tarafından güvensiz bir ortam yaratma, bir rejimi zayıflatma, bir baskı sistemini başarısızlığa uğratma amacıyla gerçekleştirilen şiddet eylemidir" (Çağırın, 2008, s. 46). Yonah Alexander (1999, s.65)'a göre terörizm "bireyler, ulus altı guruplar veya devletler tarafından politik, sosyal ve ekonomik hedeflere ulaşmak amacıyla hedef toplumda saldırılan veya tehdit edilen kurbanlardan daha geniş bir etki alanı içinde bunaltıcı, karşı konulmaz bir korku yaratmak niyetiyle gerçekleştirilen şiddet eylemidir". Türkiye'deki araştırmacılardan Doğu Ergil (1992, s.140)'e göre "terörizm, saldırılan veya korkutulan sivil ve masum kurbanlar aracılığı ile hedeflenen daha büyük bir kitleyi yıldırıp korkutarak yasadışı stratejik ve siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için bir gurubun veya devletin, bilinçli ve planlı bir biçimde şiddet kullanılması veya şiddet kullanma tehdidinde bulunmasıdır".

Tanımlanmasında, herkes tarafından kabul edilmiş net bir tanımı olmamakla birlikte, görüldüğü üzere, büyük çoğunluk kavramın siyasal amaçlara sivillere yönelik şiddet kullanımı, bir mücadele metodu olarak kabul edildiği, amacının hedef kitlede korku ortamı yaratmak olduğunda hemfikirdir.

Terörizm konusunda 1988 yılında yazılan *Politik Terörizm* adlı kitaplarında 109 farklı tanımlama yapan Alex Schmid ve Albert Jongman, bu tanımlar sonucunda terörün 22 ortak nitelik ve 20 ortak amaç veya işleve sahip olduğunu açıklamaktadır. Bu tanımlarda üzerinde durulan ortak unsurlar "Tablo-1"de görülmektedir (Bruce, 2013, s. 27). En çok söz edilen amaç veya işlevler ise şunlardır: hedef bir topluluğu korkutmak, dehşete düşürmek; hükümet kuvvetlerini ve kurumlarını etkisizleştirmek; otoriteye veya düzene karşı olan güçleri harekete geçirmek; kamuoyunu olumlu veya olumsuz yönde etkilemek, siyasal bir anlaşmaya veya bir davaya dikkat çekmek, kendi siyasal ve ekonomik arzularını yasadışı yollarla ulaşmak ve siyasal güç odaklarını ele geçirmek veya var olan yönetimi devirmek (Ergil, 1992, s. 140).

Tablo 1: *Terörizm Tanımında En Çok Tekrarlanan Unsurlar*

UNSUR	SIKLIK (%)
Şiddet, güç (zor kullanma)	83,75
Politik/Siyaset (politik amaçlı hareket etme)	65
Korku, terör (halka korku ve tedirginlik yaratma)	51
Tehdit içerme	47
Psikolojik etkiler ve beklenen tepkiler	41,5
Hedef ile kurban arasında ilişkisiz	37,5

Amaçlı, planlanmış, organize hareket	32
Savaş metodu, stratejik, taktik	30,5

Kaynak : (Bruce, 2013, s. 30).⁶

Bugün terörizmin insanlığın karşı karşıya geldiği en önemli ve en tehlikeli sorunlardan biri olduğu kabul edilmekle birlikte, bu kavramların üzerinde evrensel bir tanımın yapılmamış olması ciddi bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Başka bir ifadeyle, bu kadar farklı terörizm tanımının bulunması, terörizmle mücadeleyi de zorlaştırmaktadır. Çünkü herkesin üzerinde anlaşabildiği bir terörizm tanımı yapılmadan, ortak bir mücadele zemini bulma konusunda sorunlara yol açmaktadır. Bu durumda terörizmin engellenebilmesi için alınacak önlemlerin saptanması zorlaşmaktadır (Acar, 2012, s. 97). Bunun nedeni, kendi politik gereği bir tarafın terörist ilan ettiğini, diğer tarafın özgürlük savaşçısı ya da kahraman olarak nitelendirilmesidir (Hoffman, 1998, ss. 27-29). Yani "Zalim"e uygulanıyorsa terör "iyidir", değilse "kötüdür". Şöyle ki, birinin "zalim" i diğerinin "kurtarıcısı" olabilmektedir ya da tam tersi (Güzel, 2002, s. 13). Bu durumun geçmişteki en yaygın örneklerden biri olarak Yaser Arafat'ı gösterebiliriz. Filistinliler için kahraman olan Arafat, İsrail için terörist, ABD içinse meşru bir muhataptır. Bugünse IŞİD ve destekçileri eylemler ve ideolojiler bütünü "cihat" olarak tanımlarken, bu grubun dışında kalanlar terör eylemi, Batı toplumları ise "İslami terör" olarak nitelemektedir (Keskinaya, 2015, s. 12). Başka bir örnek ise: Türkiye, PYD'yi⁷, PKK terör örgütünün Suriye uzantısı olarak kabul ederken, ABD silah ve mühimmat desteği sağlayarak işbirliği içerisinde bulunmaktadır.⁸

Anlatıldığı gibi terörizm sadece akademik olarak farklı tanımlara sahip değildir. Aynı devletin farklı kurum ve kuruluşlarında dahi farklı dönemlerde değişen çıkarlarına göre terörizm ile ilgili tanımların ve mücadele stratejilerinin değiştiği görülmektedir (Hoffman, 1998, s. 38). Örneğin ABD'nin üç farklı birimi, terörizmi şu şekilde açıklamıştır:

ABD Savunma Bakanlığı Terörizmi "genellikle politik, dini veya ideolojik amaçlara ulaşmak için; hükümeti ve/veya toplumu korkutma ve vaksı yapma niyetiyle kasıtlı şekilde yasadışı şiddet kullanımı ya da şiddet tehdidi olarak tanımlamıştır" (Hoffman, 1998, s. 38). ABD'nin bir devlet kurumu olan FBI, terörü: "siyasal yahut toplumsal bir takım amaçlar uğruna, bir hükümeti, sivil nüfusun tamamını ya da bir bölümünü, sindirmek yahut zorlamak için, bir kişi ya da mülke karşı gücün ve şiddetin kanun dışı kullanımını" (Taslaman, 2016, s. 20). ABD Dışişleri Bakanlığı ise, "ulus altı guruplar veya gizli ajanlar tarafından sivillere karşı gerçekleştirilen önceden tasarlanmış, politik amaçlı şiddet tanımı yapmıştır" (Akça, 2014, s. 34).

Terörle Mücadele Kanunu'nun 2006 yılında son halini alan 1. maddesinde terör şu şekilde tanımlanıyor:

Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını

⁶ Tablo Alex Schmid ve Albert Jongman tarafından oluşturulmuştur.

⁷ PYD'nin açılımı Demokratik Birlik Partisi'dir. 2003 yılında Kürtler tarafından Suriye'nin kuzeyinde kurulmuş bir örgütlenmedir.

⁸ Yerel kaynaklara göre 2016 yılının sonuna kadar, ABD'nin YPG'ye 120 ton silah ve mühimmat desteği yaptığı belirtilmektedir. Ayrıca daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Acun, C & Keskin, B. (2016).PKK'nin Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD-YPG, *Siyaset, Ekonomi, Toplum Araştırmaları Vakfı*, Sayı 61, s.31. Aslan, F. (1.2.2017). ABD'nin PYD'ye gönderdiği zırhlı araçların belgesi yayınlandı. CNN. <https://www.cnnturk.com/dunya/abdnin-pydye-gonderdigi-zirhli-araclarin-belgesi-yayinlandi?page=1> (Erişim tarihi: 12.10.2017). Yedier, F. (26.11.2017). Dağıttığını topla. *Milli Gazete*. <http://www.milligazete.com.tr/haber/1426849/dagittigini-topla> (Erişim tarihi: 29.11.2017).

tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.

Bu tanımda görüldüğü üzere, diğer tanımlardan farklı olarak terör örgütünün amacı bu maddede oldukça geniş bir biçimde ele alınmıştır. Terör adına yapılan eylemler sınırlandırılmamış olup, diğer gerekli şartları taşıyan her türlü suç eylemi olarak tanımlanmıştır.

Devletlerin kendi iç ve anayasa hukuklarında yaptıkları tanımların yanında, farklı uluslararası örgütlerin hukuki metinlerinde tanımlanan terörizm kavramı da bize devletlerin terörizm hakkında ne düşündükleri konusunda bir fikir verebilir. Örneğin, Birleşmiş Milletler'in (BM) 1985 yılındaki 40/61 Sayılı Kararı'nda, terörizm "masum insanların hayatına son veren, temel hak ve özgürlükleri tehlikeye atan, kişinin şeref ve haysiyetini ciddi şekilde ihlal eden radikal değişiklikler yapmak için yapılan bir girişim" olarak tanımlanmıştır (Kazan, 2012, ss. 114-115).

Uluslararası Hukuk Komisyonu ise terörizmi, "Hedef toplumda söz konusu toplumu saldırganların politik amaçlarını karşılamaya zorlamak için korku ve endişe yaratmaya yönelik şiddet kullanma veya kullanma tehdidinde bulunma" şeklinde tanımlamıştır (Topal, 2004, s. 50).

Ayrıca en kapsamlı terörizm tanımlarından birinin İslam Konferansı Örgütü tarafından benimsediği görülmektedir. Örgütün tanımına göre (Şahin, 2015, s. 161):

Terörizm, saik ve kastına bakılmaksızın halkı terörize etmek veya ona zarar verme tehdidinde bulunmak veya lakın yaşamları, onurları, özgürlükleri, güvenlikleri veya haklarını tehlikeye atmak veya çevreyi, bir kamu hizmetini veya kamu veya özel mülkü zarara maruz bırakma veya onları işgal etme veya onlara el koyma veya bir ulusal kaynağı veya uluslararası hizmetleri tehlikeye atma, ya da bağımsız devletlerin istikrar, ülke bütünlüğü, siyasal birliği veya egemenliklerini tehdit etme amacıyla bir bireysel veya toplu suç planını gerçekleştirmek için işlenen her türlü şiddet eylemi ile bu tür eylem tehdidinde bulunmadır.

Daha önce yapılmış olan tanımların yanı sıra, bugün terörün uluslararası boyuta ulaşmış olması ve yeni özellikler kazanarak gücünü her geçen gün daha etkili bir hale getirmesi, ortak bir tanımın yapılmasının önemini artırmıştır.

2. TERÖRİZMİN ÖZELLİKLERİ

Görüldüğü gibi yapılan tanımlar, terörizmi bütün özellikleri ile tanımlama iddiasında değildir. Her tanımda terörizm farklı bir bakış açısından ele alınmıştır. Bu bağlamda, her ne kadar terörü sistematığe bağlamanın imkânsızlığından söz etmişsek de tüm terör türlerinde ortak bir takım özellikler bulmak mümkündür.

Terörizmin özellikleri, dünyada faaliyetlerini sürdüren terör örgütleri ve onların eylem şekilleri çerçevesinde aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1. Terörizm bir ideoloji, bir doktrin, hatta sistematik bir fikir değil, stratejidir.
2. Terörizm bilinçli, örgütlü ve genellikle siyasal amaçlı bir stratejidir.
3. Yapacağı eyleme meşru zemin hazırlar. Terörün bir senaryosu vardır.
4. Mali destek terörün vazgeçilmez gereksinimidir.
5. Terörizmin, yeni bir düzen ve gelecekte zafer vaat eder.
6. Terörizm, devlet otoritesine alternatif getiren örgütlü bir harekettir.
7. Terör, kendi dilini yaratır ve kullanır.
8. Terörizm, uluslararası siyasetin bir parçasıdır. Mutlaka bir dış unsur tarafından desteklenmelidir. Bu özelliği ile terörizm, bir dış politika ve istihbarat stratejisidir.

9. Terörizm, propaganda ile doğar, propaganda ile gelişir ve propaganda ile ölür. Kendisi propaganda aracıdır.
10. Terörizm, dehşet ve korku salarak yıldınlık yaratır. Zorba, acımasız, istismarcı ve kuralsızdır.
11. Terör, bazen başka güç veya güçlerin taşeronudur.
12. Terör eylemleri, örgütlü bir çabayı gerektirir. Bütün bu eylemler bireysel olmaktan daha çok, bir gurubun katılımıyla gerçekleştirilmektedir.
13. Terörizm, dünyayı “iyi” ve “kötü” biçiminde iki kategoriye ayırdıktan sonra kendisini iyi kategorisine yerleştirir (Gül, 2012, s.16 ; Çakmak, 2008, s.81-82).

James M. Lutz ve Brenda J. Lutz’a göre politik şiddetin terörizm olması için terörizm çerçevesinde altı önemli husus yer almaktadır (Ekici , 2002, s. 17) :

1. Terörizm politik amaç ve motifleri kapsar.
2. Terörizm şiddet ya da şiddet tehdididir.
3. Terörizm hedef kitle üzerinde korku yaratmayı hedefler.
4. Şiddet devlet dışı aktörleri kapsayabilir.
5. Şiddet fiilleri güç artırımı için düzenlenebilir.
6. Şiddet teşhis edilebilir örgütlerce yürütülür.

Günümüzde terörizm, artan ölçüde sivillere yönelmekte, daha öldürücü ve acımasız hale gelmiştir. Saldırılarda dinî motifler kullanılmaya başlanmıştır. İntihar saldırılarında artış yaşanmıştır. Dikey otoriter yapı yerine, belli bir hedef doğrultusunda daha gevşek yatay örgütlenme modeli tercih edilmiştir.⁹ Sınırı aşan örgütlü suç grupları ile terör örgütlerinin ilişkileri daha da yoğunlaşmıştır. Terörün finansmanı için daha önce görülmeyen yasal, yarı-yasal yöntemler ve araçlar kullanılmaya başlanmıştır. Mümkün olan en fazla kayba yol açmak için kitle imha silahlarını ele geçirmek bir amaç haline gelmiştir.¹⁰

Bu yaklaşımlar, terörle mücadelenin gittikçe zorlaşacağını, uluslararası işbirliğine daha çok ihtiyaç duyulacağını ispatlar niteliktedir. Bu şekilde, terörle mücadelede hem devletler kendi içinde hem de uluslararası açıdan işbirliği yapılması başarılı sonuçlar elde etmek için kaçınılmaz bir yol olacaktır.

3. TERÖRİZMİN UNSURLARI

Terörizmin ortak bir tanımı yapılmısa da yapılan tanımlar ve çalışmalar doğrultusunda terörün üç temel unsurunun varlığına bakmak gerekmektedir. Bunlar ideoloji unsuru, örgütlenme unsuru ve şiddet/eylem unsurudur.

3.1. İdeoloji Unsuru

Terörün ilk olarak bir ideolojik temellerinin olması gerekir. İdeolojik unsur, örgütün siyasi hareket noktasını oluşturmaktadır. Örgüt, ideolojisi çerçevesinde hareket eder, stratejisini ve meydana getirecekleri şiddet eylemlerini veya uygulanacak programlarını kabul edilen ideolojiye göre belirlemektedir (Erdem, 2016, s. 28). Bu bağlamda, İdeoloji terör hadisesinin rehberi gibidir.

⁹ Arık, U. (2010). Türkiye'nin Terörizmle Mücadele Konusundaki Tutumu. <http://umutarik.blogspot.com.tr/search/label/Türkiyenin%20terörizmle%20mücadeledeki%20tutumu> adresinden alındı (Erişim tarihi: 19.10.2017).

¹⁰ Selen, O. (2016, Mart). Terörizmin geçmişi ve geleceği. *Anayurt Gazetesi*. <http://www.anayurtgazetesi.com/yazar/Terorizmin-gecmisi-ve-gelecegi-3-/27810/> (Erişim tarihi: 21.10.2017).

Kullanma yerine ve şekillerine göre ideolojinin tanımı değişiklikler gösterebilmektedir.¹¹ Her çeşit yapının bir ideolojisi olabilir, fakat terörizm içerisinde ele alacağımız ideoloji, var olan sistemi ortadan kaldırmak üzere siyasi bir fikir etrafında, belirli bir hedefe yönelik hareket eden bir düşünceyi ifade eder (Çağlar, 1997, s. 123).

İdeoloji, terörist yapılanmaların dayanak ve hareket noktasını oluşturduğundan "olmazsa olmaz" bir unsur olarak kabul edilmektedir (Kuyaksil, 2014, s.84). Şiddet içeren bir eylem bünyesinde ideolojiyi barındırmadığı takdirde terör olarak nitelendirmez. Ayrıca bünyesinde şiddet bulundurmayan ideoloji de terörizm olarak nitelendirilmez (Öztürk ve Çelik, 2015, s. 88). Çünkü ideolojisiz herhangi bir örgütsel faaliyet, terörden ziyade organize suç olarak algılanmaktadır.

Terör örgütleri, şiddeti ise ideolojileri doğrultusunda belirledikleri hedeflere erişmede bir araç olarak kullanılmaktadır (Şen, 2015, s. 26). Örgütlerinin siyasi eğitim adını verdikleri faaliyetlerin amacı, örgütün benimsediği temel ideolojiyi örgüt mensuplarına kabullendirmek ve onları örgütün amaçları doğrultusunda bilinçlendirmektedir. Bu süreç aynı zamanda örgüt üyelerinin örgüte itaatlerini de sağlamaktadır.¹²

Günümüzde terör örgütlerinin dayandığı temel ideolojiler arasında, dini motifli, milliyetçi-etnik kaynaklı ve Marksist-Leninist ideoloji gibi farklı kaynakları temel alan, ancak hedef olarak mevcut siyasi sistem değişikliğini amaçlayan ideolojiler yer almaktadır.

3.2. Örgüt Unsuru

Örgüt kavramından, ortak bir hedef ya da faaliyeti gerçekleştirmek için bir araya gelmiş kurum veya kişilerin oluşturduğu bir bütün anlaşılmaktadır (Çağlar, 1997, s. 122). Örgüt ile ideoloji birbirinden ayrılmayan iki halka gibidir. Terör olayında ideoloji beyin gibi ise, örgüt vücut gibidir. İkisi birbirini tamamlamaktadır.

Örgüt, organize bir yapı bünyesinde, aynı ideolojiyi benimseyen ve aynı amaca yönelmiş kişiler topluluğudur. Terör örgütleri ise belli bir örgütsel yapılanma içerisinde, bir ideoloji çevresinde toplanmış ve siyasi bir hedefe yönelmiş kişilerin düzenli bir şekilde eylem ve şiddet faaliyetlerini gerçekleştirmeleri sonucu ortaya çıkmaktadır (Şen, 2015, s. 27). Bu şekilde, terörizmin meydana gelebilmesi için mutlaka bir örgütle ilişkili olması ve örgüt birliğinde bir eylemin gerçekleştirilmesi gerekir. Böylelikle, kişi veya kişilerin kendi başına hiç bir örgütle ilişki kurmadan gerçekleştirdiği şiddet eylemi terörizm değil anarşizm olarak nitelendirilir.¹³

¹¹ İdeoloji kelimesi ilk kez, Fransız düşünür Antoine Louis Claud Destutt Tracy tarafından kullanılmıştır. Terim, Grekçe "eidos" ve "logos" kelimelerinin birleşiminden oluşmakta ve "düşünceler bilimi" anlamına gelmektedir. Türkçe sözlükte "ideoloji" ; "siyasal ve toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dini, moral estetik düşünceler bütünü" olarak tanımlanmaktadır (Erdem, 2016a, s. 28).

¹² Bakınız: Yelaldı, E. (2014). Türkiye’de terör, Terörizm ve Terör Örgütleri. <http://akademikperspektif.com/2014/05/18/turkiyede-teror-terorizm-ve-teror-orgutleri/> (Erişim tarihi: 9.10.2017).

¹³ Çalışmamızın terörizm tanımı kısmında anlatıldığı üzere, Türkiye’de yıllarca teröre karşılık olarak "anarşi" kelimesi kullanılmıştır. Fakat anarşizm terörizm ile eşanlamlı değildir. Öncelikle, Anarşizm kavramı "yönetimsizlik" veya "yönetim yokluğu" anlamlarına gelmektedir. Anarşizm ile Terörizm arasındaki diğer farklılıklar ise; Terörizm tedhiş yoluyla mevcut sistemin yerine alternatif bir sistem getirmeye çalışırken, anarşizm devleti ortadan kaldırmaya çalışır. Anarşizm sadece devlet otoritesine değil, yerel otorite de dâhil olmak üzere otoritenin her çeşidine karşıdır. Anarşizm içerisinde ideoloji barındırır, terörizm ise her ne kadar ideolojik kavramlarda olduğu gibi-izm ile ifade edilen bir sözcük olsa da kendisi bir ideoloji değildir ve kendi ideolojisi yoktur. Başka bir ifadeyle, ideoloji terörizmin kendisi değil yalnızca unsurlardan birisidir (Ündücü, 2011, s. 3-4).

Terör örgütünü oluşturulan unsurları *ana* ve *destek* unsur olmak üzere ikiye ayırabiliriz. *Ana unsurlar* da kendi içinde üç bölüme ayrılmaktadır: a) *Kuvvetli ve Çekirdek Lider Kadro*: Her terörist girişimin merkezi, sahip olduğu lider kadrosudur. Bu kadro çoğunlukla eğitilmiş insanlardan oluşmaktadır. Bu kadro, saklanmak ve girişimleri daha yakından idare etmek için ülkelerin büyük kentlerinde konuşlanır ve eylem gösterirler. Şiddet olaylarına başvurmazlar, her zaman gizliliği ön planda tutarlar. b) *Yeraltı Örgütü*: Örgütün alt yapısıdır. Bu yapı örgütten örgüte farklılık göstermektedir. Lider kadronun idaresi ve direktifi altındadır. Liderlerin emirleriyle ordu ve devletin içine sızarlar. Bu kadrodaki kişiler gizli hücrelerde görev yaparlar. Ayrıca çekirdek lider kadroya nazaran kimlikleri de pek bilinmemektedir. c) *Vurucu-Militan Güç*: olayları gerçekleştiren, daha doğrusu "tetikçi" olarak tanımlanan örgüt üyeleridir. Örgütsel zincirin en son halkasını oluştururlar. Genellikle halk arasında örgüt denildiği zaman akla gelen ilk şey bu kişilerdir. Fakat aslında örgütsel teşkilatlanma içerisinde en alt seviyede eylemleri gerçekleştiren kişilerdir (Kuyaksil, 2014, s.86).

Destek unsurlar da iç ve dış destekten meydana gelmektedir. İç destek; terör örgütlerinin girişimde buldukları ülke halkından destek almalarıdır. Bu destek maddi olabileceği gibi, basın ve yayın yolu ile örgütün faaliyetlerini destekleme şeklinde de olabilir (Türkiye Barolar Birliği, 2006, s. 207). Dış destek ise; bir ülkenin sistemine karşı yasal olmayan bir eylem içerisinde olan bir örgütün farklı bir ülke tarafından desteklenmesidir.¹⁴

3.3. Eylem (Şiddet) Unsuru

Bir terör örgütünün varlığını sürdürmesinin tek şartı şiddet eylemlerinin varlığı ve sürekliliğidir. Şiddet eylemi gerçekleştirilmeksizin, ideolojik ve örgütsel birlikteliğin terör örgütlenmesinden çok, bir siyasi parti veya düşünce kulübü olabileceği yapılan terör tanımlardan anlaşılmaktadır.

Şiddet unsuru terör örgütlerin temel noktalarının başında gelmektedir. Eylemsiz bir terör örgütünün varlığını sürdürebilesi çok güçtür. Çünkü eylemsiz geçen her süre zarfı terör örgütü varlığına tehdit oluşturmaktadır, her örgüt derecesi farklı da olsa eyleme, yeni şiddete eğilim göstermektedir (Erdem, 2016, ss. 30-31). Burada eylemle ifade edilmek istenen şiddet içeren tutum ya da davranıştır. Siyaset bilimci Doğu Ergil (1980) terörizmde şiddet olgusu üzerine: "Amaçlanmış şiddet, terör sürecinin hem mantıki hem de kronolojik bakımından ön koşudur. Terör, şiddet eylemlerinin varlığı ya da olması olasılığına bağlıdır, bunların bir sonucudur, bunlar yoksa terör de yoktur..." diyerek şiddet unsurunun terörizm olayları için önemine dikkat çekmiştir (Türkiye Barolar Birliği, 2006, s. 210).

Terör örgütleri belli amaçlara ulaşmak için şiddet kullanılmasını olumlu gören bir anlayışa sahiptir. Adlarını kamuoyuna duyurmak, savundukları veya inandıkları hedefleri gerçekleştirmek isteğinde olan terör örgütleri, "silahlı mücadele" adı verilen şiddet faaliyetleriyle kendini göstermekte, şiddet arttıkça toplumda oluşan korku ya da dehşet yoğunlaşmaktadır (Şen, 2015, s. 32). Bu bağlamda, terör örgütlerinin, yapmaya çalıştıkları şiddet eylemleriyle topluma korku vererek, halkta bıkkınlık ve yaygınlık duygusunu oluşturup, insanların devlete olan güvenlerini sarsmayı ve kaos ortamı oluşturmayı, dolayısıyla en azından hükümet politikalarını değiştirmeye veya etkilemeyi amaçlamaktadır (Gençtürk, 2012, s. 5).

Sonuç olarak; terörizmin unsurları ayrı ayrı incelendiğinde bizleri farklı sonuçlara götürebilmektedir. Burada terörizmden bahsedilebilmesi için yukarıda ifade edilen tüm unsurların aktif faaliyet içerisinde olması gerektiğidir. Aksi takdirde aşağıda Tablo-2'de görüldüğü gibi karşımıza çok farklı kavramlar ve sonuçlar çıkabilmektedir.

Tablo 2: *Unsurlar ve Faaliyetin Niteliği*

¹⁴ Bu konuyu, çalışmamızın "Terörizmin Türleri" başlığı altında daha ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz.

İDEOLOJİ	ÖRGÜT	ŞİDDET	FAALİYETİN NİTELİĞİ
VAR (Yasal)	VAR (Yasal)	YOK	Siyasi faaliyet YASAL
VAR (Yasadışı)	VAR (Yasadışı)/GİZLİ	YOK	Siyasi faaliyet YASADIŞI
VAR	YOK	VAR	Bireysel suç
YOK	VAR	VAR	Organize suç
VAR	VAR	VAR	TERÖRİZM

Kaynak: (Şen, 2015, s. 33).¹⁵

4. TERÖRİZMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Tarihsel açıdan terör ve terörizmin ilk başlangıcı, hedeflerine giden yolda şiddetin kullanılmasına yönelik dini metinlerde yer aldığı gibi Habil ve Kabil arasındaki olaya kadar götürmek mümkündür. Fakat konumuz açısından bir siyasi şiddet türü olan terörizmin ilk uygulayıcıları ile ilgili fikir bütünlüğünün sağlandığı ilk bilinen terör olayları dini amaçlı "Jewish Zealots" adlı bir örgütün Filistin'de M.S.6-135 yılları arasında Roma, Yunan ve Yahudi yönetimlerinin kurallarına karşı giriştikleri eylemler, ilk terör olayı olarak kabul edilmektedir.¹⁶

Zealots örgütüne mensup Sicariler grubu, yine Filistin'de MS.66-73 yılları arasında birçok terör eylemi gerçekleştirmişlerdir. Dini kimlikli bu örgütün faaliyetlerini aktaran kaynaklara göre, Sicariler katı kuralları olmayan taktikler kullanarak, düşmanlarına gündüz, kalabalık yerlerde gizlice ve arkadan saldırmışlardır. Amaçları ise, Roma imparatorluğu kurallarının Yahudi topraklarında faaliyetlerini engellemektir (Demirel, 2007, s. 22). Aynı zamanda Kudüs'ü ele geçirmek için ölümün kutsal olduğuna inanıyorlar ve ölümü eğlenceli bir olay olarak görüyorlardı. Bu sebeple eylemlerinde Roma askerlerini ve işbirlikçi Yahudileri öldürmüşler ve Roma mallarına zarar vermişlerdir (Yayla, 1990, s. 343).

Siyasi teröre diğer bir örnek örgütlenme ise, Sicari'lerden yaklaşık bin sene sonra yine Ortadoğu'da oluşan ve yine dini kökenli olan Haşhaşi'lerdir. 1090- 1275 yıllarında yoğun olarak görülen Haşhaşiler'in, kurucusu ve en önemli lideri Hasan bin Sabbah'dır. Bu örgüt, gizli, disiplinli bir terör örgütü olup, üyelerini uyuşturucu ile eğitip, vur-kaç tekniği ile Selçuklu Devleti'ne karşı mücadele vermiştir (İşeri, 2008, s. 14). Hasan Sabbah tarafından kurulan bu örgüt, bağlı oldukları İsmailiye (Şii-Fatimi) mezhebinin Niyazı Kolu'na yapılan saldırılar ve mezheplerini yayma amacıyla çok sayıda devlet adamlarına karşı suikast düzenlemişlerdir (Ündücü, 2011, s. 8). Ayrıca, suikast planlarının uzun süreli olması ve Haşhaş fedailerinin Haçlı Kralı Conrad, Selahattin Eyyubi ve Melik Şah gibi devrin önemli devlet adamlarını hedef alması nedeniyle, terörizmin tarihçileri Haşhaşileri Sicarilerden sonra ikinci en eski terör grubu olarak kabul ederler (Demirel, 2007, s. 22).

Bilinen başka bir terör hareketi Hindistan'da 7-17. yüzyıllar arasında ortaya çıkmış ve birçok büyük çaplı eylemler gerçekleştirmiş olan dini kaynaklı "Thug" adlı gruptur. İngiliz Hintli merciler bir çeşit tarikat olan Thug'ların varlığını Thug yok oluncaya kadar inkâr etmişlerdir. Thug'lar öldürecekleri kişilerin seçiminde fark gözetmiyorlar, kurbanlarını ipekten bir ipe boğuyorlardı. Bu hareketin kaynağının Hint Tanrıçası Kali olduğu ve öldürülen insanların Kali'ye kurban edildiği inancı vardı.

¹⁵ Tablo Sabri Dilmaç (2011) tarafından oluşturulmuştur.

¹⁶ Zealots örgütü bölge halkının en alt tabakasından, yoksulların aşırı dini mezhebin mensuplarından oluşmakta ve genellikle de din adamları tarafından kontrol edilmekteydiler. Zealots sözcüğünün bu dinin adını taşıdığı düşünülmektedir (Çakmak, 2008, s. 17).

Yaşadıkları dönem içerisinde aktif olan Thug'lar bir milyondan fazla kişinin öldürülmesinden sorumlu tutulmuşlardır (Selvi, 2011, ss. 40-41).

Bu terör örgütlerinin ortak noktaları, otoriteye karşı gelmek, mevcut siyasi gücü yıkmak için öldürücü eylemler düzenlemektedir. Şiddet ve şiddet tehdidi taşıyan faaliyetlerden terör örgütü olarak kabul gören bu gurupların amaçları siyasi ve dini nitelikleri barındırıyor olmalarıydı.

Terörizm tarihçesine odaklanan literatürde, Fransız Devrimi'nin bir dönüm noktası olarak yorumlandığı görülmektedir. Araştırmacıların çoğunluğu, modern terörizmin Fransız ihtilali sonrası oluştuğunu kabul etmektedir (Crenshaw, 1981, s. 380). Bu dönemde (1793-1794) terör kavramı formüle edilmiş ve bizzat hükümet tarafından uygulanmıştır.

Fransız Devrimi'nden önce terör ve terörizm hareketleri araştırıldığında örgütlenme modeli olarak tarikat-mezhep oluşumları ve çoğunlukla hükümetlere yönelik suikast veya vur-kaç tarzı eylemler olarak görülmektedir. Ancak Fransız İhtilali ile birlikte farklı bir boyuta geçilerek devlet terörü olarak ifade edilen farklı bir terör çeşidi ortaya çıkmıştır (Alexander ve Kenneth, 2002, s. 211). Bununla birlikte milliyetçilik kavramının gelişmesi ile azınlıkların kendi ulusal devletlerini kurmak için terörizmi bir araç olarak kullanmaları da etnik terörizmi ortaya çıkarmıştır (Hoffman, 1998, ss. 17-20). Etnik amaçlı hareket eden teröristler hangi yöntemle olursa olsun hedeflerine ulaşmakta en kararlı olanlardır.¹⁷

19. yüzyılın ikinci yarısında diğer kıtalar kadar olmasa da Amerika da terörden payına düşeni almıştır. Amerikan İç Savaşı'nda 1861-1865 yıllarında beyazlar tarafından, siyahilerin de kazanmaya başladığı haklara, özgürlüklere ve siyah-beyaz eşitliğine karşı "Ku Klux Klan" adlı bir örgüt kurulmuştur. Örgütün amacı, kölelik sisteminin sürekliliğinin sağlanabilmesiydi. Hedeflerine ulaşmak için şiddet ve terörü seçmişlerdir. Bu terör örgüt eylemlerini devlete karşı değil, farklı etnik guruplara karşı yürütmesi nedeniyle o güne kadar eylemler gerçekleştiren terör örgütlerinden ayrılmıştır (Mızrak, 2017, s. 10).

Aynı yıllarda, Karl Marx'ın "terör, devrimin lokomotifidir" düşüncesiyle terör ideolojiye fazlasıyla hizmet etmiştir.¹⁸ Marxçı ve Komünist yaklaşımlarla terörizm devrimci ve devlet karşıtı bir özellik kazanmıştır (Ayhan, 2011, s. 123). Bu süreçteki en önemli terör hareketleri Rusya'da 1878 Ocak ayından 1881 Mart ayına kadar *Narodnaya Volya (Halkın İradesi)* adlı örgüt tarafından yapılmıştır. Otokratik Çarlık yönetimine karşı saldırılar düzenleyen ve Çarlık Rusya güçleri ile girdikleri kısa ama olaylı vahşi mücadelede bu örgüt yüksek rütbeli subaylara ve hükümet görevlilerine suikast gerçekleştirmiştir (Hoffman, 1998, ss. 17-18).

20. Yüzyıldan itibaren terörizm, sadece yerel düzeyde kalmamış, uluslararası düzeyde de sarsıcı bir boyut kazanmış ve hatta uluslararası siyasi gelişmeleri etkilemekte büyük bir rol oynamıştır. Bu yüzyılda dünya haritasında birçok değişikliğe neden olan olay I. Dünya Savaşı'dır. Bu savaşı tetikleyen bireysel bir uluslararası terörizm olayı olduğunun hatırlanması gerekmektedir. I.Dünya Savaşı'nın başlamasına yol açan olay olarak, 1914 yılında, bir Sırp ajanın, Avusturya-Macaristan İmparatoru Veliiahtı Arşidük Ferdinand'ı Saraybosna'da öldürmesi, terörizm tarihinin en önemli sonuç doğuran olayı olarak nitelendirilebilir (Göktaş, 2014, s. 283).

¹⁷ Daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Kaynar, A. (t.y.). Fransız Devrimi'nde Terör Dönemi. https://www.academia.edu/2294478/Fransız_Devriminde_Terör_Dönemi adresinden alındı. (Erişim tarihi: 04.10.2017).

¹⁸ 19.yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarındaki terör, simgesel hedefler ağırlıklı olarak devlet adamlarını hedef almıştır. Örneğin : "ABD Başkanı James A. Garfield (1881), İrlanda Başbakanı Frederick Cavendish (1882), Fransa Cumhurbaşkanı Sadi Carnot (1894), İspanya Başbakanı Antonio Canovas del Castillo (1897), Avusturya-Macaristan İmparatoriçesi Elisabeth (1898), İtalya Kralı I. Umberto (1900), ABD Başkanı William McKinley (1901), Rusya Başbakanı Peter Stolypin (1911), İspanya Başbakanı Jose Canalejas Mendez (1912) " (Alexander & Kenneth, Avrupa'da Terörizm, 2002, s. 209).

I. Dünya Savaşı'ndan sonra, terörizm diktatör rejimler tarafından benimsenen baskıcı faaliyetler ile ilişkili hale geldi (Demirel, 2007, s. 26). Terörizm birbiri ardına Almanya, İtalya ve Sovyetler Birliği'nde iktidara yükselen baskıcı Nazi rejimi, Faşist ve Komünist rejimler tarafından yapılan sindirme politikasını da kapsar. Stalin döneminde Rusya'da binlerce insan düzen karşıtı oldukları gerekçesiyle öldürülmüş. İtalya'da Mussolini döneminde, düzen karşıtı olmaları sebebi ile başta Sosyalist Parti Genel Sekreteri Motteoti olmak üzere pek çok insan öldürülmüştür. Almanya'da, Hitler döneminde sadece mevcut düzeni kabul ettirmek için değil, ayrıca Yahudilere ve Çingenelere de terör gerçekleştirilmiştir (Hoffman, 1998, s. 25). 1930 ve 1940'lı yıllarda Emperyalist karşıtı terörizm, Kıbrıs ve Aden'deki İngiliz İmparatorluğu'na ve Cezayir'deki Fransızlara karşı Ulusal Kurtuluş Cephesi tarafından sürdürülmüştür.

II. Dünya Savaşı'nı takip eden dönemde terörizmin önemi ve yoğunluğu artmaya başlamıştır. Terör devrimsel yan anlamını Soğuk Savaş döneminin ilk yarısında tekrar kazanmıştır. O zamanlar terim aslında Avrupa sistemlerine karşı 1940'ların sonlarında ve 1950'li yıllarda Orta Doğu, Afrika ve Asya'da oluşan çeşitli yerli milliyetçi/sömürge karşıtı gruplarca sürdürülmüş olan şiddetli ayaklanmaları adlandırmada kullanılmıştır. İsrail, Kenya, Kıbrıs ve Cezayir gibi ülkeler hürriyetlerini kısmen de olsa terörizmi kullanan milliyetçi hareketlere ile kazanmışlardır (Hoffman, 1998, ss.25-26). Bu dönemin en şiddetli terör hareketlerinin gerçekleştiği bölge yine geçmişte olduğu gibi Filistin olmuştur. Anti-emperyalist dönemin bir örneği olarak Irgun¹⁹ örgütünün hem Filistinli Araplara hem de Büyük Britanya'ya karşı yürüttüğü, özellikle 1943'ten sonra İngiliz yönetimine karşı eylemlerini arttırdığı, bir siyasettir. Bunların en çarpıcı örnekleri Filistin'deki İngiliz yönetiminin merkezi olan Kudüs'teki King David Otel'i'nin Temmuz 1946'da bombalanması neticesinde 96 kişinin ölmesi ve Arap köyü "Deri Yasin'e" karşı düzenlenen saldırılarda 250 kişinin ölümüdür (Acar, 2012, s. 105).

Terörizmin tarihi açısından 1960'lı yıllar önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Özellikle Avrupa'da, terör eylemleri kendini yoğun olarak bu tarihten sonra göstermiştir. Batı Avrupa, 1960'ların sonuna varmadan ve bir sonraki on yılda, dünyadaki tüm diğer bölgelerden daha fazla terörist olaylarının etki alanı içinde yer aldı. Özel siyasi şartlar, 1967 Haziran savaşında Arap devletlerinin İsrail karşısında mağlubiyeti ve bunun ardından başka ülkelerde tırmanan Filistin terörizmi²⁰, Vietnam Savaşı ve buna karşı olan gösteriler ve gelişmelere yol açtı. Bu şartlar modern teknoloji, özellikle ucuz ve rahat ulaşım ve iletişim olanaklarıyla birleşerek, üçüncü dünyada ideolojik hareket eden, Avrupa taklitçisi aşırı uç grupların, Avrupa'da yerli, etnik ve ayrılıkçı grupların güçlenmesine katkı sağladı (Alexander ve Kenneth, 2002, ss. 211-212). Bu şekilde, 1960 ile 1980 arasındaki yirmi yıl boyunca dünyanın çoğu yerinde, "demokratik ve sanayileşmiş" ülkelere kadar her yerde, türlü ideolojilerde, değişik amaçları olan -bir kısmı bugün de varlığını koruyan- pek çok "terör örgütü" kurulmuş ve eylemde bulunmuştur. Ayrıca bu dönemde (İkinci dünya savaşı sonrası) dünyanın almış olduğu iki kutuplu sistemde Doğu ve Batı blokları birbirlerinin düzenlerini ve menfaatlerini bozmak için terör örgütlerini politikalarının bir aracı haline getirmişlerdir. "Sovyetler Birliği, Batılı kapitalist ülkelerde Marksist-Leninist ve sol örgütleri Batı'ya karşı kıskırtırken, ABD başta olmak üzere Batılı ülkelerde Sovyet dostu üçüncü Dünya Ülkeleri'nde istikrar bozucu terör örgütlerini desteklemişlerdi" (Çakmak, 2008, s. 20). Böylece siyasi bir mücadele aracı olarak terör bu yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Ancak, bu ağır birleşim noktası olan ideolojik özdeşliğin zamanla etkisi

¹⁹ Eylül 1948'de İsrail Devleti'nin ilan edilmesinden sonra Irgun dağıtıldı ve üyeleri İsrail ordusuna katıldı.

²⁰ Arap ülkeleri, 1967 savaşında yenilmiştir. Bu yenilgiyle Filistinli militanlar, Batı Şeria, Gazze Şeridi ve Sina Yarımada'sını içine alan İsrail işgalini kaldırmanın ve Kudüs'ü geri almanın konvansiyonel bir savaşla ya da diplomasi ile yeniden ele geçirmeye ümitleri sona ermiştir. Arap ülkelerinin ayrılmışlığı ve İsrail'in askeri olarak daha da güçlenmesi İsrail'e ve onun destekçilerine karşı kurlarsız bir siyasal şiddetin uygulanmasını gerekli görmüştür. "Devletsiz bir ulus olarak Filistinlilerin çıkmazına dünyanın dikkatini çekmenin tek yolu şiddeti uluslararası hedeflere yöneltmek olmuştur" (Taşdemir, 2006, s. 43-44). Bu bağlamda 5 Eylül 1972'de Münih Olimpiyatlarında Filistinli Kara Eylül Grubu İsraili sporcuları kaçırmış ve dünya terör tarihinde bir ilk yaşanmıştır (Çakmak, 2008, s. 21).

azalırken 1980'li yıllarda terör örgütlerinin temel motivasyonu artık devrimci ideoloji özelliğini yitirmiş ve ya dinsel²¹ ya da etnik motivasyonlara yönelen gruplar ağırlık kazanmıştır (Taşdemir, 2006, s. 46).

Doksanlı yıllarla birlikte terörizmin pek çok açıdan niteliği farklılaşmıştır. Yeni terörizm eskiye göre içerik, amaç, nitelik, örgütlenme ve eylemsel olarak değişmiştir. İçerik olarak, anlatıldığı gibi, 1960'lar ve 1970'lerde aşırı sağ ve sol ideolojiden gruplara rastlanırken, 1990'larla birlikte din, terörün ideolojik boyutunda fazlasıyla yer almaya başlamıştır. Örnek olarak Japonya'daki Aum tarikatı ve Ortadoğu'daki çeşitli İslamcı hareketleri gösterebiliriz (Ayhan, 2011, s. 125). Günümüzde dünyada bilinen ortalama 50 tane aktif terör grubu mevcuttur (Ekici, 2012, s. 23). En temel örnekleri: IŞİD, El Kaide, El Nusra Cephesi, Boko Haram, Hamas, Hizbullah. Bu terör örgütlerinin hemen hemen yarısı dini duygularla beslenerek hareket etmektedirler.²² Amaç olarak simgesel hedeflerden daha çok, dikkat çekici ve azami zarar verici her eyleme girişilmektedir. Nitelik olarak biyolojik, kimyasal ve nükleer saldırı yöntemleri de kullanılmaktadır. Örneğin sârin gazı Japonya'da hem 1994'te Matsumoto'da, hemen bir yıl sonra Tokyo'da kullanıldı. 20 Mart 1995'te *Yüce Gerçek (Aum Şinrikyo)* tarikatı zehirli sinir gazıyla Tokyo metrosun da saldırı gerçekleştirdi ve 12 kişinin ölümüne, 5500'den fazla insanın yaralanmasına sebebiyet verdi. Olay, ilk kimyasal silah kullanımı olmamakla birlikte, tarikat tarafından 40.000 kişinin ölümünün amaçlandığı geniş bir kitlesel eylem olması ve bu tür gazların devlet dışı gruplarca, dolayısıyla terör örgütlerince, kullanılabilir hale gelmesi nedeniyle terörün yeni bir çeşidi olarak nitelendirilmiştir. Örgütlenme olarak, örgütler 1990'lı yıllar öncesinde hücre modelli ve sert yapıda iken Soğuk Savaş sonrasında daha esnek yapıya geçmişlerdir. Eylem açısından, terör örgütleri daha fazla olanaklara sahip olmanın verdiği avantajla hem daha fazla ses getirebilen, hem de sayısal etkisi büyük olan eylemler gerçekleştirebilmektedir (Ayhan, 2011, ss. 125-126). Örneğin, 11 Eylül 2001'de El-Kaide örgütünün New York'daki Dünya Ticaret Merkezi ve Washington DC'deki Pentagon'a uçakla düzenlediği iki saldırı sonucunda yaklaşık beş bin kişi hayatını kaybetmiş ve yüzlerce kişi yaralanmıştır. Güncel zamanda oluşan örnek açısından IŞİD'in birçok ülkede gerçekleştirdiği eylemler ve saldırılar sonucunda çok sayıda insan ölmüştür.

Görüldüğü üzere, terör eylemleri tarihin her sürecin de karşımıza çıkarak sürekli bir değişim ve gelişme içindedir. Özellikle teknolojik gelişmeler ve düşünce akımları terör örgütlerinin farklı ve daha etkili yöntemler kullanarak siyasi amaçlarına ulaşmak için eylemlerini arttırıp medyada seslerini duyarak kendilerini diri tutmayı hedeflemişlerdir. Eylemlerini geniş alana yaymak için devamlı faaliyette bulunarak sürekliliğini devam ettirmiştir.

5. TERÖRİZMİN TÜRLERİ

Günümüz dünyasında karşılaştığımız terörizm eylemleri çok farklı amaçları, hedefleri, ideolojileri bünyesinde bulundurmakta ve çok değişik coğrafyalarda ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan terörizmin sınıflandırılması çokça çeşitlilik göstermekte ve genel kabul görmüş bir sınıflandırmanın uygulanmasını mümkün kılmamaktadır (Gül, 2012, s. 27). Buna rağmen, literatür yine de terörizmi bazı başlıklar altında sınıflandırmaktadırlar. Bunlar; ulusal (Ülke İçi) terörizm, uluslararası terörizm, uluslar ötesi terörizm, devlet terörizmi, devlet destekli terörizm, etnik terörizm ve siber terörizmdir.

5.1. Ulusal (Ülke İçi) Terörizm

Ulusal terörizm, tek bir devlet içinde sınırlı olan yabancı bir unsur, ilişki veya katılımının mevcut olmadığı sistematik bir şiddettir. Bu yönü ile ulusal terörizm, ulusal ötesi terörizmle çok benzerdir. Bunlar arasındaki en önemli fark, ulusal teröristlerin eylemlerini bir ulusun halkına karşı uygulamalarıdır. Ulusal ötesi terörizm gibi ülke içi terörizm de hiç bir hükümetten doğrudan yardım

²¹ Deutch (1997), Laquer, (1998) ve Medd ve Goldstein (1996) göre, 1970'lerde teröristlerin amacı politik iken, 1980'lerde politik amaçlı terörizmin yanı sıra dini ve ekonomik amaçlı terör ortaya çıkmıştır, bu durum 1990'larda da devam etmiştir (Karacasulu & Ovalı, 2004, ss. 58-59).

²² Yukarıda ismi geçen örgütler ABD Hükümetinin resmi sitesinden yayımlanan "Belirlenmiş Terör Örgütleri" adlı raporda yer almaktadır. Bakınız: <https://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm> (Erişim tarihi: 07.06.2018).

almamaktadır. Ancak tarihsel süreçte sadece ülke içi terörizmi bulmak çok zordur. Böyle bir durumun varlığı sadece teorik olarak mümkündür (Taşdemir, 2006, s. 38). Çünkü hem terör örgütleri dış destek olmadan (başka devletlerin psikoloji, siyasi, lojistik hatta askeri desteğini almadan) varlığını sürdürmez, hem de başka bir ülkenin o ülkede mutlaka hedef ve çıkarları vardır (Acar, 2012, s. 124). Bu durum da terör sorununu uluslararası boyuta getirmektedir.

5.2. Uluslararası Terörizm

Terörist eylemleri birçok ülkenin topraklarını veya insanlarını hedeflemesi söz konusu olduğunda uluslararası terörizmden bahsedilir (Ergil, 1992, s. 140). Uluslararası terörizm bir yabancı ülke veya kuruluşun desteğiyle yürütülen ve/veya bir yabancı ülke vatandaşlarına, kurumlarına ya da hükümetlerine karşı yöneltilen doğrudan terörist eylemleri kapsayabileceği gibi uluslararası boyutun daha dolaylı bir şekil aldığı terörizmi de içerebilmektedir (Gül, 2012, s. 29).

"Terörizmin, Dünü, Bugünü, Yarını" isimli kitabında Prof. Dr. Yılmaz Altuğ uluslararası terörizmi şu şekilde belirtmiştir (Deşilmek, 2015, s. 4):

- Yabancılara veya yabancılara ait hedeflere yöneltilmesi,
- Hükümetler veya birden fazla devlet tarafından beslenen unsurlarca yapılması,
- Bir yabancı hükümetin veya uluslararası örgütlerin siyasi mekanizmalarını etkilemek için yapılması.

Günümüzde yabancı unsurun bir şekilde ilişkili olmadığı terörden bahsedilemeyeceği açıktır. Terörist eylemin, yabancı kişilere veya bu yabancıların mülkiyet haklarına karşı zarar vermesi, uluslararası alanda korunmaya alınmış kişi ve kurumlara yöneltilmiş olması, uluslararası sivil havacılığın ve deniz taşımacılığının, iletişim sistemlerinin hedeflenmesiyle yabancılık ilişkisinin varlığından söz edilebilir. Ayrıca terörist eylemin farklı bir devletin vatandaşı aracılığıyla uygulanması, terörist eylemi yapan şahsın başka bir devletin ülkesine iltica etmesi, saldırgan ile terör eyleminin mağdurunun farklı devletlerin uyuşunda olması da yabancılıkla ilişkilendirilir. Tüm bunlara ek olarak eylemin tamamen veya kısmen birden fazla devletin ülkesinde gerçekleşmesi, yabancı bir devletin kabulü veya yardımıyla işlenmiş olması durumlarında da terörist eyleme yabancılık unsuru katılmış olur (Topal, 2004, s. 70). Bu durumda terörizm, artık ulusal sınırları aşarak uluslararası bir yapı kazanmakta ve uluslararası terörizm söz konusu olmaktadır.

Uluslararası terörizm modern teknolojinin tüm olanaklarından faydalanarak, faaliyet alanını ulusal sınırları aşarak tüm dünyaya ulaştırmıştır. İnsan hayatını, ekonomik yaşamı, siyasi istikrarı ve uluslararası ilişkileri etki altına alabilme gücü kazanarak; belirli siyasi ve iktisadi menfaat sağlamak için, uluslararası barış ve güvenlik platformunu, devletlerin dostane ilişkilerini, iç işlerini, uyuşmazlıklarını barışçıl yollarla çözümünü, iç hukuku ve uluslararası hukuku hedef almaktadır (Saraçlı, 2007, s. 1057). Uluslararası terörist eylemler, kabul görmüş uluslararası diplomasi ya da savaş kurallarının onaylanan normları haricinde kalan şiddet eylemidir. Dolayısıyla bu tür terörizm ulusal sınırları aştığı için, uluslararası hukuk kaidelerinin ve ortak siyasi, savunma tedbirlerinin konusudur (Ergil, 1992, s. 140). Bu şekilde terörizm artık belli ülkenin sorunu olmaktan çıkmış, tüm insanlığın sorunu haline gelmiştir.

5.3. Ulusötesi Terörizm

Devlet dışı aktörlerin uluslararası seviyede şiddet eylemlerine karışması, uluslar ötesi olarak adlandırılmaktadır. Globalleşme süreci ile birlikte devlet dışı aktörlerin uluslararası ilişkilere daha fazla etki etmeleriyle birlikte, özellikle 1970'li yıllarda, bu aktörlerin uluslararası düzeydeki şiddet eylemlerine el atmaları gerçeğini de getirmiş ve gerçeklik "uluslar ötesi" terörizm kavramı ile anlatılmıştır (Gül, 2012, s. 33). Buna göre ulusötesi terörizm, herhangi bir şekilde devletin karışmaması, devlet dışı aktörler aracılığıyla ortaya konulan terörist eylemleridir. Bu çerçevede *ulusötesi* terörizm

devlet müdahalesi olmaksızın devlet dışı aktörler eliyle oluşturulan terörist eylemleri anlatırken *uluslararası* terörizm, devletin desteğiyle birlikte, fertler veya gruplar tarafından gerçekleştirilen terörist faaliyetlerini ifade etmek için kullanılmıştır (Taşdemir, 2006, ss. 40-41). Bu da ulusötesi terörizmi uluslararası terörizmden ayıran en önemli fark olarak gösterilmektedir.

5.4. Devlet Terörizmi

Hükümet terörü olarak meydana gelen devlet terörizmi, en eski terörizm çeşididir. Devlet destekli terörizmin tersine, bir devletin kendi ülke sınırları içinde kendi yurttaşlarına karşı sistematik şekilde tatbik ettiği şiddet eylemleridir. Şiddet kullanımı aracısız bir şekilde devletin kendi nüfusu hakkında kullanılmakta, hükümete zıt olan görüşleri yok etmeyi ve bertaraf etmeyi amaçlamaktadır (Laqueur, 2002, s. 100). Bazı kaynaklarda devlet terörü, yalnızca direkt şiddet ögesini ihtiva etmemekte, hukuki, siyasi ve kültürel baskı ilkelerinin de bir nevi devlet terörü olduğu iddia edilmektedir (Chomsky, 2002, s. 220).

Devlet teröründe insan hakları ve uluslararası hümanist hukuk kuralları yoğun, yaygın ve sistematik bir şiddet kullanımı ile bozulmasına rağmen, bu suçlar, devlet politikası adı altında gerçekleştirildiğinde hukuki terörizm olarak da nitelendirilmektedir (Şahin, 2015, s. 165). Devlet terörü bünyesindeki siyasi muhaliflere ya da azınlık grup veya etnik bir gruba yöneliktir (Crenshaw, 1981, s. 383). Devlet casusları terör faaliyetlerini uygulamakta ve eylemler çoğunlukla faili meçhul olarak kalmaktadır. Bu tür terörizm genellikle totaliter rejimlerde görülür. Zira yasal süreç içerisinde arzulan neticeyi devleti yönetenlerin alması güçtür. Buna karşılık, terörle kamu üzerinde baskı, korku, sindirme ve yıldırma yaratılarak istenilen amaç daha kolay elde edilmektedir (Saraçlı, 2007, s. 1058). Totaliter rejimlerin başvurduğu devlet terörizmi olarak adlandırılan bu işin örnekleri Almanya'da Hitler, Sovyet Birliği'nde Stalin, İtalya'da Mussolini, Çin'de Mao Zedong, Irak'ta Saddam Hüseyin sistemi olup bunlar ırk, din ve siyasi görüşü sebebiyle kendi halkları nezdinde kapsamlı devlet terörizmi uygulamışlardır.

5.5. Devlet Destekli Terörizm

Devletlerin iç siyasetlerinde kullandığı gibi dış siyasetlerinde de terörizmi bir araç olarak değerlendirmeleri mümkündür. Bölgesel veya uluslararası güçlerin uzun dönemde önemli menfaatlerini gerçekleştirebilmek amacıyla öne sürdüğü çalışmaların bir parçası olarak terörizme arka çıktıkları, bir mücadele metodu ve dış politika aracı olarak kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir (Topal, 2004, s. 70). Devletler doğrudan bir şekilde ya da genellikle dolaylı olarak dış terörizmi desteklemeyi yeğlemişlerdir. Bunun başında gelen sebep ise belirli bir hedefe daha az riskli yoldan erişme isteğidir. Ayrıca devlet destekli terörizm mali açıdan çok makul bir yöntem olarak görülmektedir (Gül, 2012, s. 37). Devletlerin terörizme arka çıkması, bir devletin terörist operasyonların planlamasına, manipülmesine ve kontrolüne doğrudan ya da dolaylı yardımda bulunması gibi durumlar devlet destekli terörizmi ortaya çıkarmaktadır. Devlet, organları aracılığıyla terörist eylemleri gerçekleştirilebilmekte ya da örgütlediği, denetimi altında bulundurduğu gayri resmi devlet casusları, paralı askerleri veya silahlı çeteleri kullanarak terörist eylemlerinin uygulanmasını sağlamaktadır (Şahin, 2015, s. 163). Devletlerin terör örgütlerine silah, barınak, donatı, ekonomik destek, ulaşım ve iletişim olanakları, istihbarat ve diğer lojistik dayanaklar sunması ile beraber terörist eylemleri yönlendirip yönlendirmediği veya teröristlerin üzerinde edimsel denetime sahip olma gibi konular da devlet destekli terörizmden bahsedilmektedir (Ergil, 1992, s. 141). Geçmiş dönemlerde savaş aracılığıyla ulaşılmak istenilen amaçlar, bir süre sonra yerini diplomasiye bırakmış, ancak savaş ve diplomasi vasıtasıyla elde edilemeyen hedefler için de terör etkinlikleri ön plana çıkmaya başlamıştır. Devlet destekli uluslararası terörizm, bilhassa soğuk savaş periyodunda yaşanmıştır.²³ Arap Baharı sonrası

²³ Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyetler Birliği'nin elinde mevcut olan nükleer cephanelik, sadece birbirlerini değil, tüm gezegeni tehdit edebilecek güçteydi. Dolayısıyla, bu iki süper güç, nükleer savaşa doğru ilerleyebilecek klasik silahlı çatışmalara kalkışmak yerine, vekâlet savaşı ya da terör örgütleri aracılığıyla sorun yaşadıkları devlete zarar verme yoluna gitmişlerdir. Ayrıca onlara askeri

Orta Doğu'da yaşanan arbedeler ve mücadeleler tekrardan gündeme gelmiş ve başka devletlerin, devletler ya da terör örgütleri aracılığıyla güç mücadelesi verdikleri bir kez daha gün yüzüne çıkmıştır.

5.6. Etnik Terörizm

Belirli bir etnik kimliğe ehil fertler, yaşadıkları ülkenin siyasi bünyesi dâhilinde tek öge olmamaları durumunda toplum tarafından dışlandıklarını ve haksızlığa uğradıklarını ifade etmişlerdir. Yaşananlar neticesinde uzun dönemde kendi ulus devletlerini (bağımsızlık veya federasyon) oluşturmak amacıyla üzerinde yaşadıkları ülkeden toprak isteminde bulunarak, şiddete başvurmaları sonucunda oluşan terör hareketleri etnik terör olarak ifade edilmektedir (Keçeci, 2012, s. 4). Burada etnik terördeki temel gaye, belirli bir bölgeyi bağlı bulunduğu ülkeden ayırarak yani bir devlet tesis etmek veya başka bir ülkeye katılımını sağlamaktır.

Dünyada devlet olma özelliği ve kapasitesi olmayan, fakat varlığı da gizlenemeyen birçok etnik grup mevcuttur. Bu gruplar farklı nedenlerle teröre yönelmekte, sınırları dâhilinde yaşadıkları devlete karşı bir tür kurtuluş savaşı gerekçesi ile ortaya çıkmaktadırlar. Bu nedendir ki etnik temele dayalı terörde, diğer terör çeşitlerine göre daha fazla şiddet barındıran metotlar kullanılmaktadır denilebilir. Etnik terörün hedeflediği amaçların gerçekleşmesi oldukça güç olduğu için, amaçlarını elde etmek adına daha fazla şiddet kullanmayı denerler ve çoğu kez şiddeti tesir altına almak istedikleri etnik gruba yöneltirler (Baharççek, 2000, s. 14).

Dünyanın hemen hemen her yerinde etnik terör örnekleriyle karşılaşmak mümkündür. Sri Lanka'da Tamil, Filistin'de Irgun, Türkiye'de PKK, Kuzey İrlanda'da IRA ve İspanyada ETA, Ermeni terör örgütü ASALA bu ekipleri temsil edebilmektedir. Etnik çatışmalar çağımızın en mühim sorunlarından biri olması ve bunun doğal sonucu olarak da dünyanın her bölgesinde etnik terör vakalarıyla karşılaşmaktadır (Akça, 2014, s. 27).

5.7. Siber Terörizm

Siber terörizm, belirli bir siyasal ve sosyal amacı gerçekleştirmek için bilgisayar veya bilgisayar sistemlerinin bireyler ve mallar hakkında bir hükümeti veya toplumu yıldırma, baskı altına alma amacıyla kullanılmasıdır (Sağiroğlu, 2017, s. 7). Terör örgütleri internet platformunda propaganda ve eğitim, haberleşme, bilgi toplama ve sanal saldırı etkinlikleri gerçekleştirmektedir. Kısaca, terör eylemlerinin internet vasıtasıyla işlenmesi prosedürüdür. Siber terörizmi diğer internet kanalıyla yürütülen suçlardan ayıran temel fark, suç mağdurunun devlet olması ya da devlet haricindeki bir yapı olduğunda dahi bu mağdurun siyasi bir sebeple mağdur konumunda kalmasıdır (Özkan, 2006, s. 82). Bu tür terörizmi açıklarken temelde terörizm olgusunun kaliteli olması değil, fakat terör olgusunun yaşama nasıl taşındığı önem arz etmektedir. Temel amacı bir kısım siyasi hedeflere ulaşmak olan insanların, elde ettikleri yeni teknolojik tesisatlar ile terör eylemini uygulamak için yola çıkmış olmalarıdır. Dolayısıyla terörizmde felsefi olarak esaslı bir değişimden söz etmek zordur, ancak yöntemler ve araçlarda önemli değişimler meydana gelmiştir denebilir. Bu durumda siber terörizmin, araçları açısından ileri teknolojiyi ve bilgiyi kullanarak klasik terörizm açıklamasının yeni biçimiyle bir parçası olduğu ifade edilebilir (Özcan, 2002, s. 309). Günümüzde, Siber terörist kendi canına tehdit unsuru oluşturmaksızın oturduğu yerden ülkenin toplumsal yaşamına zarar verebilecek eylemler gerçekleştirebilir, bankaların ve finans kurumlarının bilgilerinde ve iletişimde karışıklık yaratabilir. Gerekli olan donanımlar ise mühimmat değil yalnızca bir modem ve bilgisayardır.

dayanak sağlamak, gizli harekâtlar yapmak gibi daha az risk taşıyan dolaylı politikalara başvurmayı tercih etmişlerdi (Saraçlı, 2007, s. 1053).

6. TERÖRİZMİN NEDENLERİ

Terörün tüm türünü kapsayacak nedenler açısından tanımlama yapılmasında da güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bunun en önemli nedeninin terörizm biçimlerinin çeşitliliği ve her birinin altında değişik sebepler yatmasıdır. Terörizme neden olan faktörleri anlamak terörle mücadele hususundaki en önemli noktadır, fakat terörizmin nedenlerini açıklamak çok da kolay değildir ve çok kapsamlı bir kaynağa sahiptir. Terörizmin tanımında olduğu gibi, terörizmin nedenleri konusunda da bir hayli farklı fikir mevcuttur. Bazı yazarların terörizmin mali nedenleri üzerine yoğunlaştığı, bazısının sosyal kaynaklı, kiminin de siyasi nedenlere ağırlık verdiği, bir kısmının ise kültürel nedenlerin terörizmde en önemli unsur olduğunu savundukları saptanmıştır.²⁴

Grenshaw (1981, s.389)'a göre "terörizm, ne koşullara otomatik bir tepkidir ne de tamamen hesaplanmış bir stratejidir". Terörizmin birçok farklı nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenlerin bir kısmı dünyanın her yerindeki terör hareketlerinin ortak paydasını meydana getirirken, bazıları da o ülkeye ayrıca terör örgütlerine veya terör örgütünü kuran şahsa ait özellikler olabilmektedir (Acar, 2012, s. 168). Bununla birlikte terörizm ya da her terörist vakası kendine has olup belli faktörlerin birbirleriyle etkileşmesiyle dokusunu yaratmaktadır. Bu açıdan bakıldığında terörizm "bir polis sorunu olmanın çok ötesinde, toplumsal yapıda, siyasal kültürde; kamu yönetiminde, eğitimde ve ekonomik yapıda derin kökleri bulunan bir toplumsal bunalım durumunun adıdır" (Ozankaya, 1980, s. 52). Terörizm genel olarak, özellikle grupların ideolojik bağlamda aşırı derecede şartlanmalarından, başta kaynakların eşitsiz bir biçimde paylaşımı nedeniyle baş gösteren ağır ekonomik koşulların (Tacar, 1999, ss. 49-50) ve daha da ciddi olarak toplulukların etnik ve dinî farklılıklarının sebep olduğu türlü nedenlerden kaynaklanmaktadır. Adaletsizlik, eşitsizlik ve mahrumiyetin siyasi ve sosyal neticeleri terörizmi besleyen esas unsurlar olarak karşımıza çıkar (Laqueur, 2002,ss.116-122).

Terörün hızının arttığı ya da azaldığı dönemler uluslararası ilişkilerde bölgesel ve global düzeydeki siyasi, toplumsal ve iktisadi sorunlarla paralellik göstermektedir. Uluslararası platformda, BM Genel Kurulu'nun 27.09.1972 günü yaptığı 1314 nolu toplantısında aldığı karar sonucu hazırlanan "Terörizmin Temel Nedenleri ve Uluslararası Terörizm" başlıklı raporda; "Sefalet, hüsrana, dert, keder ve umutsuzluk terörizme götürür. Teröristler ulusal ve uluslararası siyasal, ekonomik ve toplumsal gelişmelerden etkilenirler, kişisel nedenleri de bulunabilir..." görüşlerine yer verilmektedir (Tacar, 1999, s. 50). Terör, geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkelerin içerisinde sosyal, siyasal, mali, kültürel alanlardaki olumsuzlukların sömürsüne bağlı olarak var olan ya da yapay olarak oluşturan devrimci düşünce ve fiillerin, belirli bir amaç için harekete geçirilmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır (Crenshaw, 1981, s. 381).

Terörün nedenleri araştırılırken tek bir pencereden değil konunun bütün boyutları ve faktörleriyle incelenmesi gerekmektedir. Terörizmin nedenleri ile ilgili olarak en temel etkenler gruplandırılarak aşağıdaki şekilde açıklanmıştır.

6.1. Sosyo- Kültürel Nedenler

Var olan sosyal yapı terörün önemli sebeplerinden biridir. Bir ülkede yaşayan insanların sosyal ve kültürel kökenlerindeki çeşitlilik ve farklılık ve bu yapısal duruma has ilişkiler toplumun değerlerini devamlı değiştirmekte ve yenilemektedir. Bu da en nihayetinde yeni çatışma ortamlarına sebep

²⁴ Konuyla ilgilenen araştırmacıların hepsi farklı bir boyuttan terörizmin nedenlerini açıklamaktadır. Örneğin; "siyasal (Laquer,2002:103), örgütsel ve psikolojik (White,2001:139-139, Laquer,2002:122-123) kuramlarla (Çaşın,2008:159-163) ya da ekonomi (Jeong,2008:50-51), sosyo-kültürel (Crenshaw:379-399) ve eğitim, kimlik (Jussin,Ashmore ve Wilder,2001:6-7) , (çarpık) kentleşmenin sonuçları(Keleş ve Ünsal,1982) olarak aktarılsa da kimi bazı akademisyenler terörizme başurmanın nedenlerini eşitsizlikler ve temel ihtiyaçlarla ya da eklektik biçimde hepsini kapsayan gerekçelerle (Rambotham,2005:109-121, Galtung,1996:62) (Şahin, 2015, s. 159).

olmaktadır. Terörizm bu bağlamda sosyo-kültürel etkenlerden de beslenmektedir denilebilir (Albayrak, 2004, s. 296).

Terörizmin sosyal ve toplumsal nedenleri her topluluğa göre değişik özellikler barındırır da yine de bazı ortak özellikler taşımaktadır. Toplumda din/mezhep ayrılıkları, eğitim seviyesinin düşüklüğü²⁵, etnik farklılıkların mevcut olması, azınlık unsurlarının bulunması, feodal izlerin varlığı, kişisel hak ve özgürlüklerin kısıtlı olması gibi sebepler mevcuttur. Ayrıca toplumun fikrî sınıflara ayrışması, genel ahlak anlayışının dejenerasyona uğraması, toplumun bölünmezlik zihniyetini yitirmesi gibi nedenler, terör fikri platformunun gelişmesine destek sağlamakta ve terörizmin alt yapısını hazırlamada önemli faktörler olduğu ifade edilmektedir (Türkiye Barolar Birliği, 2006, ss. 142-143). Bunlara ek olarak: Göç, hızlı nüfus artışı²⁶, maneviyat değerlerinin zayıflaması gibi sosyo-kültürel sebepler ve beraberinde getirdiği sorunlar terör örgütlerinin eylem çevrelerini genişletmiş, ezilmişlik, dışlanmışlık²⁷ ve hizmetin az gelişmesi gibi gerekçeleri istismar ederek, özellikle gençleri kendi yanlarına çekmeyi başarmaktadır (Gül, 2012, s. 22). Öte yandan, şiddete yönelmeyi bir kültür özelliği olarak algılayan toplumlar, terörizm için elverişli bir ortam yaratmaktadır. Gençliğin problemlerini şiddete başvurarak çözmeye çalışmalarının en mühim nedeni, yetiştiği kültürün tabiatında şiddetin bulunmasıdır. Ülkenin yaşadığı negatif sosyal, ekonomik ve politik şartları değiştirmek için şiddet kullanmasının şart olduğuna olan inanış neticesinde terörist; suçsuz insanları öldürür, kamu huzurunu ve nizamını bozarken kendisine dayatılmış ideolojilerin ve görüşlerin tesiri altında, haklı bir mücadele verdiğini düşünür. Amacına sadece şiddeti kullanarak elde edebileceğine inanır (Acar, 2012, s. 155).

6.2. Ekonomik Nedenler

Toplumda gelir düzeyinin düşük olması, gelirin eşit dağıtılmaması, gelirin paylaşılmasında adaletsizliğin sınıflaşmaya sebebiyet vermesi, fakirlik ve işsizlik oranının artması, mali bakımdan dışa bağımlılık, ekonomik kurumların azlığı, teröre neden olan ekonomik faktörler olarak görülmektedir.

Ekonomik bunalım ve dönüşümlerle eş zamanlı kurumsallaşmanın oluşmaması, sosyal patlama ve şiddet olayları için elverişli bir zemin sağlamaktadır. Miquel, Satyanath ve Sengenti (2004), Afrika ülkeleri üzerine gerçekleştirdikleri çalışmada ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyen negatif şokların ülkede kaos yaratması ve buna bağlı olarak terör ihtimalini artırdığı sonucuna ulaşmışlardır (Ardor, 2008, ss. 101-102). Bu görüşü savunanlara göre, terörizmi meydana getiren, hatta tırmandıran sefalet, ülkelerin nüfuslarının artması ve büyüme hızları ile küreselleşen tüketim anlayışı gibi etmenlere

²⁵ Eğitim seviyesi gelişmiş toplumların demokratikleşme ve ifade hürriyeti gibi sahalarda da gelişmiş olmaları, bu gibi toplumlarda terör örgütlerinin elverişli sosyal ve siyasal ortam bulmalarını güçleştirmektedir. Genel olarak eğitilmiş fertlerin ve bu bireylerin hayatlarını sürdürdükleri toplumların terör örgütlerine karşı doğal setler yarattığını ifade etmek yerinde olacaktır. Buna karşılık insanların eğitim düzeylerinin düşük olması bu fertlerin yaşadığı toplumlarda şiddet gruplarının doğma ihtimalini arttırmaktadır (Aktaran Özeren, Sözer ve Başıbüyük, 2012, s. 65). Zira eğitilmemiş insan kendisine aşılana fikir ve davranışları reddetme iradesine sahip olmayacaktır. Böylece daha kolay inandırılabilir ve yıkıcı eylemlerde bulunmaktan kaçınmayacaktır.

²⁶ Özellikle ülkenin belirli çevrelerinde nüfus yoğunluğu meydana getiren insanlar içinde, etnik, dinsel ve mezhepsel ayrılıkların istismar edilerek şiddet faaliyetlerine çevrilmesi, terör için uygun bir zemin oluşturulmaktadır.

²⁷ Aslında "ezilmişlik, dışlanmışlık" bunlar daha çok psikolojik nedenler ile ilgili bir durumdur. Örneğin, kendisini toplumdan dışlanmış ve önemsiz hisseden gençlerin büyük çoğunluğu kendilerinin önemli hissettirilmesinden dolayı örgüte girmektedir. Onlar için örgütlerin eylemleri özgüven kazanmak, kimsesizlikten kurtulmak açısından da çekici gelmektedir. Bu şekilde, yaşamlarında ilk kez ait olma gereksinimlerini gidermeye çalışıyor olabilirler. Bununla birlikte terör örgütlerinde başarısız olmak mevzu bahis değildir. Eğitimi ve kabiliyeti ne olursa olsun herkesin terör örgütlerinde yapabileceği bir iş bulunmaktadır. Ayrıca terör örgütleri gerçekleştirdikleri propagandalar ile gençlere kahraman olma şansı verdiklerini iddia etmekte, macera atmosferi de gençleri cezp etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: (Acar, 2012, ss. 153-167).

yeterli kaynaklar bulunamaması durumunun da eklenmesi, ekonomik faktörlerin terörizmin sebeplerindeki yerini dayanaklı bir duruma getirmiştir.

Ayrıca terörizm ile iktisadi nedenler temel olarak ele alındığında kendi içerisinde çelişkilere düşen ve aralarında bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılan çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, dünyanın en fakir ülkesi olarak kabul görmüş Etiyopya'da terör eylemleri yaşanmadığı halde, AB bünyesinde bulunan gelişmiş ve zengin bir ülke olan İspanya'da ETA ve İngiltere'de eylemler gerçekleştiren IRA adlı terör örgütleri yukarıda sayılan terör ve nedenleri arasında ilişkiyi tutarsızlaştırmaktadır (Öztürk ve Çelik, 2015, s. 91).

Aslında terörizm esasen iktisadi değil siyasi bir problemdir. Ancak, politika, ekonomik politikaların inşası aracılığıyla ekonomiyi etkilemektedir. Eğer bu politikalar, adaletsizliği, gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu oluşturur ya da arttırırsa, insanlar bu politikalardan etkilenmeleri gerekçesiyle bunların politikacılara karşı sesleri daha yüksek olmaya başlayacaktır. Bundan dolayı, bunlar doğrudan bir etki olmamasına karşın, ekonomik şartlar ile terörizm arasında bir ilişkinin varlığı kabul edilmektedir. Örneğin Ortadoğu'daki Müslüman ülkeler ele alınacak olursa, burada genel olarak dini motifli terör örgütlerinin varlıkları daha yoğunluktadır. Özellikle ekonomik durumu iyi olmayan yerlerde ve toplumun bir kısmında daha etkin olmalarıyla üye ve destekçi sayılarının daha fazla olduğu görülmektedir. Bu terör örgütleri ekonomik şartları iyileştirme ve toplumu refaha ulaştırma iddiasında bulunarak maddi sıkıntılar yaşayan insanları kendi saflarına çekmeye çalışmaktadırlar (Hüseyin, 2006, s. 66). Bunun için nerede işsizlik, yoksulluk ve adaletsizlik mevcutsa orada ya terör örgütlerinin varlığına rastlanılır ya da var olan örgütün devamlılığını koruyup güçlendiği görülmektedir.

6.3. Siyasi Nedenler

Terör örgütlerinin en sık kullandıkları iddia muhakkak ki mevcut siyasi akımlara bir seçenek olduklarını savunmaları veya hakkını savundukları halkların siyasi haklarının istismar edildiği ve yapılan savaşın ezilen halkların mücadelesi olduğunun propagandasıdır (Öztürk ve Çelik, 2015, s. 92). Bu gerçeklikle birlikte öne sürülen mevzular arasında; ülke bazında oturmamış bir düzenin olması, otorite yetersizliği, bulunan siyasi partiler arasındaki derin fikir farklılıkları, siyasi kültürün daha çok kavgaya meyilli olması, devlet organları arasında uyumsuzlukların yaşanması, usulsüzlüklerin artması, gibi nedenler siyasi platformda terörizmi kolaylaştıran nedenler olarak sayılabilir (Türkiye Barolar Birliği, 2006, s.143; Piazza, 2008, s.472). Piazza (2008, ss.470-471)'ya göre, siyasal kararsızlık ve devletin başarısızlığının teröre neden olduğunu iddia etmektedir. Ona göre, terörist örgütler fertleri kendilerine yöneltmek için siyasi boşluktan faydalanarak örgütün yapılanmasına uygun bir zemin hazırlamaktır. Piazza, Afganistan'da bu güne değin faaliyetlerini devam ettiren Taliban örgütünü örnek olarak göstermektedir.

Terörizmin oluşumuna zemin hazırlayan diğer siyasal nedenleri ise şu başlıklar altında toplayabiliriz:

- Hükümete yönelik halk desteğinin azalması,
- Siyasi gücün şahsi çıkarlar için kullanılması,
- İktidar ve muhalefetin sürekli birbirlerini suçlaması,
- Siyasi baskılar neticesi kamu kaynaklarının yanlış kullanıldığı inancı (Acar, 2012, ss. 167-168).

Siyasal etkenler çoğunlukla diğer faktörlerden birinin veya birkaçının desteklemesiyle gün yüzüne çıkmakta ve bu anlamda, teröre neden olan faktörlerin en son basamağını oluşturmaktadır.

6.4. İdeolojik Nedenler

Toplumda bir kesim insanlar ön yargılarla dolu katı ideolojik sabit fikirler nedeniyle veya kendilerini ispatlamamanın bir yolu olarak terör faaliyetlerine katılabildikleri gibi, uğrunda ölmeyi göze

aldıkları bir değer için de teröre başvurabilmektedir. İnsanların yolunda ölmeyi değer gördükleri unsurların temelinde, onların inançları ve manevi duyguları yatmaktadır (Albayrak, 2004, s. 297). Bu açıdan, terörizmin ideolojik boyutuna bakıldığı zaman farklı ideolojiler ile karşılaşmaktadır.²⁸ Örneğin, büyük kitleleri kolayca etkileyen dini kendine referans alan gruplar bu düşünceler arasında yer almaktadırlar. Benzer şekilde, terörizm olgusunun ortaya çıkmasına neden olan ideolojik temellerinden biri olarak din; insanın mayasına konulmuş bir keyfiyet olup ilk insanla birlikte yaşamaya başlamış ve kesintisiz olarak günümüze kadar da yaşamaya devam etmiştir (Kuyaksil, 2014, s.85). Tarihsel süreç içerisinde pek çok toplumda iktidarı elinde bulunduran güçler, iktidarlarını korumak, iktidarlarının devamını sağlamak ve/veya güçlerine meşruiyet kazandırmak için, ilk insandan beri kesintisiz olarak yaşanan bu olguyu kullanmaktan ve istismar etmekten çekinmemişlerdir (Erdem, 2016, s. 31). Bu nedenle de tarihin her döneminde, dini referans alan şiddet ve terör hareketlerine rastlamak mümkündür.

Din, yaşanan her dönemde insanları farklı açılardan etkilemiştir. Aynı dinin değişik zaman ve bölgede farklı algılanması, farklı yorumlanması da söz konusudur (Acar, 2012, s.123). Bu çerçevede, aynı dini gelenek içerisinde yorumlardan biri şiddete yönlendirirken, bir diğeri şiddetin her türlüünü reddedebilir. Her din, insanlığa barış ve huzur getirme iddiasıyla ortaya çıkar. Fakat bu iddiayı farklı yorum ve yöntemler ile uygulamaya çalıştıklarından dolayı birbirinden farklı sonuçlar elde edilir ve arzulan barış-huzur ortamı bir türlü tesis edilemez. Örneğin, kendi yorumları sonucunda ulaştıkları inancı ters düşen insanlar, dini referans alan terör örgütlerince sapkın ve kötü olarak nitelendirilerek düşman tanımlamasına dâhil edilirler (Erdem, 2016, s. 33).

Öyle ki, bir dini gruba katılan insanlara anlatılan din yorumu, o insanların şiddet içeren hareketlere yönelmesinde son derece etkin bir rol oynamaktadır. Bir diğer ifadeyle, dini bakış açısından beslenen ve dini referanslı terör eylemlerinde adı geçen örgütler, dini unsurları genellikle bağlılıklarını mobilize eden bir hareket ideolojisi durumuna getirmektedir. Mesela grup veya örgüt tarafından çeşitli yollarla sistematik olarak düzenlenen "seminer, kurs, sohbet vs" gibi toplantılarda üyeler sosyal etkileşim alanına yakınlaştırılarak yeniden sosyalleştirilir (Kirman,2006,s.327). Bu süre zarfında üyelerin kendilerini bu dünyadan daha çok farklı bir dünyada hissedip düşünmeleri, dünyadan zamanla yabancılaşmaları ve özellikle duygusal sömürüye maruz kalmaları söz konusudur.

Dini duyguları kullanan terör örgütleri kutsal kitaplarındaki şiddet ile ilgili konuları farklı yorumlayarak kendi gayeleri yönünde uygulayıp hayata geçirdikleri şiddet eylemlerini din ile bağdaştırarak haklılık kazanmaya çalışmaktadırlar.²⁹ Bu tür örgütler, genellikle uhrevi hayat ile ilgili ümit vermektedirler. Dolayısıyla dinin terör örgütlerince istismar edilmesi, diğer seçeneklere nazaran çok daha kolay olmaktadır. Çünkü dini konulardaki vaatler, Şehitlik ve Cennet gibi daha çok öldükten sonraki hayata dair konulardır ve hayattayken gerçekleştirilmesi beklenmemektedir.

²⁸ Literatürde çoğunlukla bu ideolojiler dörde ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, Marksist-Leninist ideolojisi baskın örgüt. Bu sınıflandırma içerisinde değerlendirilebilecek olan örgütlerin temel hedefi, eylemlerini gerçekleştirdikleri ülkedeki bulunan rejimi yok ederek yerine Marksist-Leninist bir sistem ve yöntem biçimi kurmaktır. İkincisi, etnik kökenli bölücü yönü ağırlıklı olan örgütler. Bu grupta incelenen örgütler ise savaş verdikleri ülkede kendince belirlenmiş olan bölgelerde yarı-bağımsız veya genellikle tam bağımsız bir devlet inşa etmeyi amaçlamaktadırlar. Üçüncüsü ise, Aşırı milliyetçi, faşist düşünce ağırlıklı örgütler. Temelde ırkçı bir yaklaşımı kabullenen bu örgütler, benimsedikleri öğretti doğrultusunda alakalı devletin sosyal, kültürel, iktisadi, siyasal ve hukuksal sistemlerinin yeniden düzenlenmesini ana hedef edinirler. Çoğunlukla bir lider ve katı merkezîyetçi bir düşünce benimserler ve genel yurttaşlık yaklaşımının yerine ırk prensibine dayalı vatandaşlığı öne plana çıkarırlar. Dördüncüsü ise, dini motifleri baskın olan örgütler. Bakınız: (Çağlar, 1997, ss. 124-125).

²⁹ Örneğin çokça kişinin terörist bir örgüt olarak gördüğü Hizbullah terör örgütünün kurucusu Muhammed Hüseyin Fadlallah şöyle demektedir: ...“ Biz kendimizi kutsal bir mücadele için savaşan mücahitler olarak tanımlıyoruz” (Hoffman, 1998, s. 31).

Söz verilen cennete öldürdükten sonra kavuşulacağına göre örgütün emelleri için ölüm (Acar, 2012, ss. 153-154) kutsal bir olay ve ilahi bir görevdir. Bu bağlamda, Kirman (2006, s. 327)'a göre: günümüzde, özellikle dinin ekonomik modelinde sıkça vurgulanan "dini pazarlarının" yanı sıra, artık "şehit pazarlarından" da bahsedilmektedir. Aslında şehitliğin Hristiyanlık ve İslam gibi dini geleneklerde kutsal sayıldığı kabul edilmekle birlikte dini hareketlerin ve terör örgütlerinin bu kavramı manipüle ettikleri söylenebilir. Ayrıca Kirman: "Bu Pazar (Şehitlik Pazarı) bir kere kurulunca onu kapatmak pek mümkün değildir. Hemen her kültürde ve her coğrafyada değerleri uğruna ölmek isteyen insanların varlığı söz konusudur" demektedir. Bu nedenle intihar girişimleri gibi eylemleri yücelten ve kutsallaştıran dini hareketler ölüme gönderdikleri mensuplarının yerlerini çok kolay doldurabilmektedir. Şiddeti kutsal bir amaçla uyguladıklarına inandıkları için, bu örgütlerin elemanları eylemlerini bir cinayet olarak adlandırmamakta ve dolayısıyla da pişmanlık duymamaktadırlar (Erdem, 2016, ss. 34-35). Burada, olaylarla ilgisi olmayan insanların öldürülmesi, toplumda bu örgütlere karşı bir nefret ve antipati oluşturmaya başlar. Fakat bu örgütlerin nazarında toplumun tepkisinin bir değeri yoktur, onlar için önemli olan husus Allah'ın takdiridir.

Bu çerçevede kendini dini açıdan farklı gören insanlar, terör örgütünün hedefleri doğrultusunda daha kolay yönlendirilebildikleri için manevi duygularla yapılan terörizm, diğer fikirler ile beslenen terörizmden daha kuvvetlidir. Bu sebeple iyi eğitim almış, oldukça zengin kesimlerden gelen, dışarıdan bakıldığında bir sıkıntısı olmayan kimselerin de teröre başvurabilmeleri ya da terör örgütlerine katılmalarının nedeni örgüt düşüncesine inanıştır diyebiliriz.

Özetle, günümüzde terörizm nedenlerini tanımlamak ve belirli kriterler çerçevesinde ülkelerde varlığını tespit etmek oldukça zordur. Çünkü çok faktörlü ve karmaşık yapıya sahip olan terörizm, ülkelerde buldukları yere ve zamana bağlı olarak gelişen sebeplerin öncelik sırasını değiştirebilmektedir. Bununla birlikte, günümüzde din temelli terör eylemlerine verilebilecek en iyi örnekler; El-Kaide ve 2014'te ortaya çıkan ve El Kaide'den daha köklü eylemlerde bulunan Irak Şam İslam Devleti (İŞİD)'dir. Çünkü El-Kaide ve İŞİD, dünya kamuoyuna sundukları açıklamalarda ve yayınladıkları bildirilerde, meydana getirdikleri eylemleri İslam adına ve İslam düşmanlarını etkisiz kılma amacıyla gerçekleştirdiklerini ileri sürmektedirler.

KAYNAKÇA

- Acar, Ü. (2012). *A'dan Z'ye Terörizm*. Ankara: Kripto Yayın Dağıtım.
- Acun, C & Keskin, B. (2016).PKK'nin Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD-YPG, *Siyaset, Ekonomi, Toplum Araştırmaları Vakfı*, Sayı 61, s.31.
- Akça, M. (2014). Terörizmin Kendine Özgü (SUI GENERIS) Niteliği. Kavramı Tanımlamada Metodoloji Sorunu. *İstanbul Barosu Dergisi* , 88 (1), 15-63.
- Aktel, M. & Gürkaynak, M. (2015). Küreselleşen Terörizm. <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/AKTEL-Mehmet-GÜRKAYNAK-Muharrem-KÜRESELLEŞEN-TERÖRİZM-BİR-ETKİLEŞİM-CALIŞMASI.pdf> (Erişim tarihi: 14.10.2017).
- Albayrak, A. (2004). Terör-Din ilişkisi(zliği) üzerine. *Dini Araştırmalar*, 7 (20), 291-301.
- Alexander, Y. & Kenneth, A. (2002). Avrupa'da Teörizm. C. Güzel (Ed.). *Silinen Yüzler Karşısında Terör*. (ss.209-216). Ankara: Araç Yayınevi.
- Ardor, H. (2008). Terör ve Ekonomi. H. Çakmak (Ed.), *Terörizm* (ss.99-122). Ankara:Platin Yayın ve Dağıtım.
- Arık, U. (2010). Türkiye'nin Terörizmle Mücadele Konusundaki Tutumu. <http://umutarik.blogspot.com.tr/search/label/Türkiyenin%20terörizmle%20mücadeledeki%20tutumu adresinden alındı> (Erişim tarihi: 19.10.2017).

- Aslan, F. (1.2.2017). ABD'nin PYD'ye gönderdiği zırhlı araçların belgesi yayınlandı. CNN. <https://www.cnnturk.com/dunya/abdnin-pydye-gonderdigi-zirhli-araclarin-belgesi-yayinlandi?page=1> (Erişim tarihi: 12.10.2017).
- Ayhan, H. (2011). Terör Kavramı, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul Özelinde Birleşmiş Milletler'in 2001 Sonrası Terör Yaklaşımı. *Güvenlik Stratejileri* (21), 117-146.
- Baharççek, A. (2000). Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 10 (1), 12-27.
- Başeren, S. (2008), Terrorism With Its Differentiating Aspects. *Defence Against Terrorism Review* , 1 (1), 1-11.
- Bruce, G. (2013). Definition of Terrorism Social and Political Effects. *Journal of Military and Veterans' Health* , 21 (2), 26-30.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi .(1986). "Terör". İstanbul: Milliyet Yayıncılık.
- Çağırın, M. (2008). Terörizm ve Uluslararası Hukuk. H. Çakmak (Ed.), *Terörizm* (ss.41-72). Ankara: Platin Yayın ve Dağıtım.
- Çağlar, A. (1997). Terör ve Örgütlenme. *AMME İdaresi Dergisi* , 30 (3),120-133.
- Çakmak, H. (2008). Tarihi Açısından Terör. H. Çakmak (Ed.), *Terörizm* (ss.17-28). Ankara: Platin Yayın ve Dağıtım.
- Chomsky, N. (2002). Uluslararası Terörizm.C. Güzel (Ed.) *Silinen Yüzler Karşısında Terör*. (ss.217-254). Ankara: Araç Yayınevi.
- Crenshaw, M. (1981). The Causes of Terrorism". *Comparative Politics*, 13(4), 379-399.
- Crenshaw, M. (1981). The Causes of Terrorism". *Comparative Politics*, 13(4), 379-399.
- Demirel, E. (2007). *Terör*. İstanbul: Kültür Sanat Yayıncılık.
- Deşilmek, E. (2015). Küreselleşme ve Terör -KAİDE ve IŞİD Örnekleri. https://www.academia.edu/28198329/KÜRESELLEŞME_VE_TERÖR_ELKAİDE_ve_IŞİD_ÖRNEKLERİ (Erişim tarihi: 12.09.2017).
- Ekici, K. (2012). Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Yöntemleri. Selçuk Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Erdem, S. (2016). *Cihatçılar: El Kaide ve IŞİD'e katılanların hikayesi*. İstanbul: Yakın Plan .
- Ergil, D. (1992). Uluslararası Terörizm. *Siyasal Bilgiler Fakültesi*, 47 (3), 140-143.
- Ganor, B. (2010, January). Defining Terrorism - Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter?. *International Institute For Counter- Terrorism*.
<https://www.ict.org.il/Article/1123/Defining-Terrorism-Is-One-Mans-Terrorist-Another-Mans-Freedom-Fighter#gsc.tab=0> (Erişim tarihi: 19.09.2017).
- Gençtürk, T. (2012). Terör Kavramı ve Uluslararası Terörizme Farklı Yaklaşımlar. *Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Ankara.

Golder, B. & Williams, G. (2004). What is 'Terrorism? Problems of Legal Definition. *UNSW Law Journal*, 27(2), 270.

Güç, A. (2010). İslam Öncesi Dinlerde Kurban. K. Cesur (Ed.) *Din ve Hayat-İstanbul Müftülüğü Dergisi*.(11),5-7.

Gül, T. (2012). *Terör & Terörizm*. İstanbul: Step Matbaacılık.

Güzel, C. (2002). Korkunun Korkusu:Terörizm. C. Güzel (Ed.) *Silinen Yüzler Karşısında Terör*. (ss.7-19). Ankara: Araç Yayınevi.

Hoffman, B. (1998). *Inside Terrorism*. London: Carolina UniversityPress.

Hüseyin, C. (2006). "دمروازيهك بو تيرور" Teröre Giriş: Şiddet. *Novin Dergisi*, (9). 52-75.

Karacasulu, N. & Ovalı, Ş. (2004). Terör; Kavramsal Çeşitlilik. *Mülkiye*, XXVII (243), 50-63.

Kaynar, A. (t.y.). Fransız Devrimi'nde Terör Dönemi. https://www.academia.edu/2294478/Fransız_Devriminde_Terör_Dönemi adresinden alındı. (Erişim tarihi: 04.10.2017).

Kazan, H. (2012). Terör- Medya İlişkisi ve Medyada Terör Haberciliği. *Güvenlik Stratejileri*. (24).

Keçeci, F. (2012). Etnik Bir Terör Örgütü: İrlanda Cumhuriyet(Çİ) Ordusu. https://www.academia.edu/2333071/Etnik_Bir_Terör_Örgütü_IRA (Erişim tarihi: 12.10.2017).

Keskinkaya, E. (2015). Irak ve Şam İslam Devleti'nin Yeni Medya Kullanımı. Ankara Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Kirman, M. (2006). Küresel Bir Sorun Olarak Din ve Şiddet. *Dini Araştırmalar*,7 (20) 315-332.

Küçükcan, T. (2010). Terörün Sosyolojisi : Toplumsal Kökenleri Anlama İmkânı . *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*, 6, (24), 34-54.

Kuyaksil, A. (2014). Terör Örgütlerinin İdeoloji unsuru olarak Kullandığı bazı Dini Kavramlar. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*. (1), 79-114.

Laqueur, W. (2001). *History of Terrorism*. New Jersey: Library of Congress Cataloging-in-Publication Data.

Mallison, W. & Mallison, S. (1975). The Concept of Public Purpose Terror in International Law. *Journal of Palestine Studies*, 4 (2), 36-51.

Mızrak, B. (2017). Amerika'da Ayrımcı Politikalar ve Siyahi Mücadele Tarihi. *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, (33), 1-25.

Okur, M. Göktaş, S. (2014). Birinci Dünya Savaşı Sürecinde Meclis-i Umumi'de Görüşülen Başlıca Askerî Meseleler. Z.Türkmen (Ed.), In *1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak* (ss.283-317). İstanbul.

Oxford Dictionary of English.(2003). <https://en.oxforddictionaries.com/definition/terrorism> (Erişim tarihi: 12.08.2017).

Ozankaya, Ö. (1980). Terörün Toplumsal Etkenleri ve Çözüm Yolları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 34 (1), 52-61.

- Özcan, M. (2002). *Siber Terörizm ve Ulusal Güvenliğe Tehdit Oluşturma Boyutu*. İstanbul: İstanbul; Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özeren, S. Sözer, M. & Başbüyük, O. (2012). Bireylerin Terör Örgütüne Katılmasına Etki Eden Faktörler Üzerine Bir Alan Çalışması: PKK/KCK Örneği. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi* , 3 (2), 57-83.
- Özkan, T. (2006). Siber Terörizm Bağlamında Türkiye'ye Yönelik Faaliyet Yürüten Terör Örgütlerinin İnternet Sitelerine Yönelik Bir İçerik Analizi . Anadolu Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Öztürk, S. & Çelik, K. (2015). Terörizmin Türkiye Ekonomisi üzerine Etkisi. *DergiPark*, 85-106.
- Piazza, J. (2008). Incubators of Terror: Do Failed and Failing States Promote. *International Studies Quarterly* , 52.469-488.
- Sağiroğlu, Ş. (2017). Siber Terör; Tehditler ve Önlemler. <file:///C:/Users/IBM%20Touch/Downloads/SerefSagiroglu.pdf> (Erişim tarihi: 12.10.2017).
- Şahin Şen, F. (2015). Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyal-Ekonomik Etkilerine Bakış PKK Terörü ve Ağır Gerçeği. *Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*. 18-69.
- Şahin, Y. (2015). "Terörizm: Tanım(lanamaması)ı, Tarihsel Dönüşümü, Uluslararası Hukuktaki Yeri ve Mücadele Yöntemleri". *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 17 (3). 146-176.
- Saraçlı, M. (2007). Uluslararası Hukukta Terörizm. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , (1) 2, 1049-1078.
- Selen, O. (2016, Mart). Terörizmin geçmişi ve geleceği. *Anayurt Gazetesi*. <http://www.anayurtgazetesi.com/yazar/Terorizmin-gecmisi-ve-gelecegi-3-/27810/> (Erişim tarihi: 21.10.2017).
- Selvi, H. (2011). Terör Eylemlerine Tarihsel Bir Yaklaşım:Osmanlı Devleti'nde Ermeni Terör Eylemleri ve Yurtdışı Bağlantıları. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 2 (1), 39-56.
- Şen, F. (2015). Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyal-Ekonomik Etkilerine Bakış PKK Terörü ve Ağır Gerçeği. *Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*. 18-69.
- Tacar, P. (1999). *Terör ve Demokrasi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Taşdemir, F. (2006). *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*. Ankara: Usak Yayınları.
- Taslaman, C. (2016). *Terör'ün ve Cihad'ın Retoriği*. İstanbul : İstanbul Yayınevi.
- Terörle Mücadele Kanunu (Türkiye). (1991). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf> (Erişim tarihi: 2.1.2017).
- Topal, A. (2004). Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma. Ankara Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Türkiye Barolar Birliği (TBB).(2006). *Türkiye ve Terörizm*. Ankara.
- Ündücü, C. (2011). Uluslararası Sistem ve Terörizm Arasındaki İlişki. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*. 2 (1), 1-20.

Wilkinson, P. (2002). Terör ve Terörizm : Kavramlar, Özellikler ve Tipoloji. C. Güzel (Ed.) *Silinen Yüzler Karşısında Terör*. (ss.142-162). Ankara: Aryaç Yayınevi.

Yayla, A. (1990). Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve. *Dergi Park* ,335-385.

Yedier, F. (26.11.2017). Dağıttığını topla. *Milli Gazete*.
<http://www.milligazete.com.tr/haber/1426849/dagitigini-topla> (Erişim tarihi: 29.11.2017).

Yelaldı, E. (2014). Türkiye’de terör, Terörizm ve Terör Örgütleri.
<http://akademikperspektif.com/2014/05/18/turkiyede-terror-terorizm-ve-terror-orgutleri/> (Erişim tarihi: 9.10.2017).

ULUSLARARASI BEŞERİ VE SOSYAL BİLİMLER İNCELEME DERGİSİ (UBSBİD)

INTERNATIONAL HUMANITES AND SOCIAL SCIENCE REVIEW (IHSSR)

Volume: 5 Issue: 1 Year: 2021

KURUMSAL YÖNETİM VE KURUMSAL YÖNETİM ENDEKSİ

Prof. Dr. M. Hanifi AYBOĞA*

MAKALE BİLGİSİ

Makale Tarihiçesi:
Başuru: 14.04.2021

Revizyon : 29.04.2021

Kabul : 01.05.2021

Orcid Numarası:
0000-0002-2699-8070

Anahtar Kelimeler Kurumsal Yönetim
İlkeleri, Kurumsal Yönetim Endeksi,
Yatırımcı

ÖZ

Günümüz iş dünyasında, belirli bir düzeye erişmiş işletmeler, kurumsal yönetimi benimsedikleri ölçüde işletmelerin sürekliliğini sağlayabilmekte ve faaliyetlerine devam edebilmektedirler.

Globalleşme sürecinde kurumsallaşma, sosyal sorumluluk, sürdürülebilirlik gibi ekonomik kavramlar ön plana çıkmış, şeffaflık ve hesap verebilirlik kavramları önem kazanmıştır. Yine bu süreçte, işletmelere ait finansal bilgilerle beraber finansal olmayan bilgilerin de birlikte paydaşlara sunulması önem kazanmıştır. Paydaşların bir işletmenin faaliyetleri hakkında bilgi edinebilmeleri ve alınacak kararlara katılabilmeleri için kurumsal yönetim anlayışı ve ilkeler konusunda birçok yasal düzenleme yapılmıştır.

CORPORATE GOVERNANCE AND CORPORATE GOVERNANCE INDEX

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi , Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, hanifiayboga@gmail.com tr

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article History:
Received: 14.04.2021

Revised : 29.04.2021

Accepted : 01.05.2021

Orcid Number:
0000-0002-2699-8070
Keywords: Corporate
governance principles,
Corporate governance index,
Investor.

*In today's business World, businesses that have reached an upper level can ensure the sustainability of businesses and continue their activities as long as they adopt corporate governance.
In the process of globalization economic concepts such as institutionalization social responsibility and sustainability have come to fore and concepts of transparency and accountability have gained importance.
Again in this process it become important to present non financial information to stake holders along with financial information of businesses.
Many legal regulations have been made on corporate governance and corporate governance principles so that stakeholders can obtain information about the activities of a business and participate in decisions to be taken.*

1- GİRİŞ

Dünyada “ Corporate Governance” olarak belirtilen bu kavram, özünde hisse senetleri borsada işlem gören anonim şirketler için planlanmıştır. Fakat daha sonra bu kavram çerçevesinde geliştirilen kurallara, halka açık olmayan anonim şirketlerin, aile şirketlerinin, tüm işletmelerin, yönetim ve denetim mekanizmasının işlerlik kazandığı kurum ve kuruluşların, nihayetinde devlet kurumlarının da uymaları için düzenlemeler yapılmıştır. Dünya’ da hukuk ve işletme politikaları ile öğretilerini doğrudan etkileyen bu dinamik, İngiltere’de 1992 yılında Cadbury Raporu ile ivme kazanmıştır. Başlangıçta, 1990’lı yıllarda yaşanan ekonomik durgunluğun ve derin izler oluşturan finansal krizlerin sarstığı borsada, yatırımcının ilgisinin sürekliliğini sağlamak amaçlı çabalar, devam eden yıllarda , anonim şirketin işleyiş mekanizmasını, yönetim organını, denetim sürecini, pay sahiplerini ve diğer menfaat sahiplerinin çıkarlarını güvence altına alan kapsamlı bir yapılanmaya dönüşmüştür.”

Kurumsal yönetim, ağırlıklı olarak paydaşların çıkar çatışması, ortakların menfaatlerinin uyumunu gözetme ve yöneticilerin görevlerini kötüye kullanma ihtimaline karşı hangi önlemlerin devreye sokulacağı gibi konularda kurallar geliştirir ve bu kuralları işletir (Madanoğlu ve Karadağ, 2016: 4) .

Kurumsal yönetim, aile şirketlerinden kurumsal şirketlere doğru ilerleyen sürecin yeni bir aşaması olarak tanımlanan ve şirketlerin çıkar gruplarına karşı olan sorumluluklarını dikkate alan bir terimdir (Attila, 2016:5).

Kurumsal yönetim anlayışı sadece pay sahiplerinin (shareholder) değil, diğer paydaşların (stakeholder) da haklarını kapsamlı bir şekilde korumayı amaçlamaktadır.

Kurumsal yönetimin ve kurumsal raporlamanın, Türkiye gibi tasarruf oranı düşük ve ekonominin büyüebilmesi için fon ihtiyacı olan gelişmekte olan ülkeler için ayrı bir önemi vardır. Ekonominin gelişebilmesi için iç finansman kaynaklarının yetersiz olduğu bir ortamda kaynak ihtiyacını karşılamamanın bir diğer yolu dış kaynaklara başvurmaktır. Bunu sağlamanın yolu ise ülkenin yatırım ortamının iyileştirilmesi ve hukuki düzenlemelerin yabancı yatırımcılar için uygun hale getirilmesidir. Bunun için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve şirketlerin şeffaflığını artırıcı tedbirlerin alınması gerekmektedir. Örneğin, Sermaye Piyasası Kurumu (SPK) nın “Kurumsal Yönetim İlkeleri’ ne ilişkin

tebliğleri yayınlaması, yeni Türk Ticaret Kanununun (TTK)'nın yürürlüğe girmesi bu anlamda atılmış önemli adımlardır. Bu düzenlemeler içinde yer alan kurumsal raporlama ve şeffaflık konusundaki kısımlar, şirketlerin finansal olarak daha şeffaf olmalarını öngörmekte ve yabancı yatırımcılar için daha güvenilir bir yatırım ortamının oluşmasına katkı sağlamaktadır (Uyar,2015:4)

Finansal bilgiler işletmelerin muhasebe sürecinin uygulama sonuçlarından elde edilmektedir. Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarının bunları uygulamak zorunda olan işletmelerde şeffaflık ve kamuyu aydınlatma düzeyini önemli ölçüde artırdığı görülmektedir. Bu standartların ülkemizde zaman içinde bütün işletmelerde uygulanma zorunluluğunun getirilmesinin faydalarının gelecek zaman dilimlerinde görüleceği düşünülmektedir (Pamukçu,2011: 146).

2-KURUMSAL YÖNETİM TANIMI VE AMACI

Dünya Bankası, kurumsal yönetimi "bir kurumun beşeri ve mali sermayeyi çekmesine, etkin çalışmasına ve böylece de ait olduğu toplumun değerlerine saygı gösterirken uzun dönemde de ortaklarına değer yaratmasına olanak tanıyan her türlü kanun, yönetmelik, kod ve uygulamalar" olarak tanımlarken, OECD kurumsal yönetimi; Şirket yönetim kurulu, pay sahipleri , diğer menfaat grupları arasındaki ilişkilerin kapsamını belirleyen, düzenleyen, yönlendiren ve kontrol eden bir kurallar bütünü " olarak tanımlamaktadır (OECD,1999,2004).

Dünyada finans piyasasındaki aktörler farklı tanımlar geliştirmişti. Fakat özellikle kurumların yönetim ve faaliyetlerini denetleyecek bir sistemi betimlemektedir (Attila, 2016: 53). Başka bazı yazarlara göre, kurumsal yönetim bir şirketin yönetim kurulu, pay sahipleri ve diğer ilgili tarafları yani paydaşları (personel, alıcılar, satıcılar, rakipler, finans kurumları, kamuoyu, devlet kurumları vb.) arasındaki kapsamlı ilişkilerin bütünüdür (Aktaş, R., Doğanay, M., Murat, A. ve Başçı, E.S., 2013: 13) .

Kurumsal yönetim ile en genel anlamıyla şirketlerin ve kurumların ekonomik yaşamında istikrar ve sürdürülebilirlik hedeflenmektedir.

İyi bir kurumsal yönetimin vazgeçilmez parçaları; Şirketin ekonomik faaliyetlerindeki performansı hakkındaki bilgilerin kapsamlı ve detaylı olarak , gerçeğe uygun, doğru ve zamanında açıklanması, iç denetim kültürü ,bağımsız dış denetim yapılması ve şirket yönetim kurulunun gözetim altında tutulması gibi faktörlerdir (Aktaş ve diğerleri, 2013: 15).

Şirketlerin yönetim kuruluna yönelik hak ve yükümlülüklerin belirlenerek, kurumsal yönetimin tasarımı, entegrasyonunu ve uygulamasına düzenleyen ilke ve standartların bir araya gelmesidir. Kurumsal yönetim, karar alma, amaç belirleme ve bu amaçlara ulaşmak için gereken kural ve prosedürleri tanımlamaktadır (Attila,2016: 56. , Deloitte, 2015: 4).

Ulusal ve uluslararası alanda kurumsal yönetim ile ilgili öneri ve yasalar ile ilgili çalışmalar artmıştır. Bu düzenlemeler, kurumsal yönetim uygulamalarını, tüm iktisadi birimlerin işleyişi ve profesyonel yöneticilerinin performansı açısından çok daha önemli düzeye yükseltmiştir. (Attila, 2016:56) .

Kurumsal yönetimin çok çeşitli disiplinlerle ilgisinin olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar arasında; ekonomi, organizasyon teorisi, bilgi teknolojileri, hukuk, muhasebe, finans, yönetim, psikoloji, sosyoloji ve politika sayılabilir. Bu disiplinlerden her biri kurumsal yönetimi farklı açılardan görür ve değerlendirir (Koç, 2015:73).

Kurumsal strateji kurumsal yönetimden etkilenir. Yönetişim, bir organizasyonun sadece karar vermekle kalmayıp aynı zamanda kendi hedeflerini yerine getirdiği bir "şema" olarak tanımlanabilir. Karar verme sürecini ve bu süreçlerin sürdürülebilirlik açısından uygulanmasını ifade eder. Bir

kurumun kararların ve faaliyetlerin etkilerinden sorumluluk almasını sağlayan en önemli faktör olarak görülmektedir (Başar, 2018: 14).

3- KURUMSAL YÖNETİM İLKELERİ

OECD' nin bir referans kaynağı olarak yayınlamış olduğu kurumsal yönetim ilkeleri, hükümetler açısından bağlayıcı bir özellik taşımamaktadır. Fakat bütün devletlere, hükümetlerinde kurumsal yönetim ile ilgili yasal çerçeve oluşturarak, geliştirmek amaçlanmıştır. Bu ilkelerle ayrıca , borsa, potansiyel yatırımcılar tüm ilgili taraflara da yol göstermek hedeflenmektedir.

“Kurumsal yönetim ilkeleri , hisse senetli borsada işlem gören anonim şirketler yanında, küçük ve orta ölçekli aile şirketlerine, kamu kurumları ve dernekler gibi şirket niteliği olan veya olmayan tüm tüzel kuruluşlara, iyi bir kurumsal yönetim anlayışı oluşturabilmeleri için rehberlik görevi yapmaktadır (OECD, 2005: 9).”

İşletmelerin kökleri derinleştikçe şeffaflaşmak, topluma karşı hesap verebilir olmak ve dürüst olduklarını kanıtlamak zorunda kalmaktadırlar. İşletmelerin finansal piyasalarda “reyting “ alabilmeleri için en önemli koşul, kurumsal yönetim ilkelerine uyum sağlamaları ve bunu işletmelerinde yaşam biçimi haline getirmeleri ile mümkün olmaktadır (Aysan, 2007: 22)

Kurumsal yönetim anlayışıyla yönetilen işletmeler tüm paydaşlarının katılımını dikkate almaktadır. Bir işletmenin tüm paydaşlarına hitap edebilmesi için, sadece finansal bilgilerini değil aynı zamanda finansal olmayan bilgilerini de paylaşmalıdır (Çıtak, 2015: 3)

Kurumsal yönetimle ilgili olarak OECD' nin ilk kez 1999 yılında yayınladığı ve 2004 yılında yeniden revize ettiği ilkeler, dört ana başlık altında toplanmaktadır.

- 1-Eşitlik (Adillik) İlkesi (fairness)
- 2-Sorumluluk İlkesi (responsibility)
- 3-Şeffaflık İlkesi (transparency)
- 4-Hesap Verebilirlik İlkesi (accountability)

1- Eşitlik (Adillik) İlkesi

Eşitlik ilkesi, şirket yönetiminin bütün hak sahiplerine karşı eşit davranmasını ifade etmektedir. Bu ilke , azınlık hissedarlar ve yabancı ortaklar da dahil olmak üzere hissedar haklarının korunmasını ve yapılan sözleşmelerin uygulanmasını ve muhtemel menfaat çatışmalarının engellenmesini ifade eder (Deloitte ve TKYD, 2006: 4) .

Bir başka deyişle azınlık ile yerli ve yabancı hissedarlar olmak üzere bütün sosyal paydaşlarla , yönetimin yapmış olduğu eylemlerle ilgili bilginin eşzamanlı olarak paylaşılmasını ifade etmektedir (Demirbaş ve Uyar, 2006:24)

2- Sorumluluk İlkesi

Bu ilke, şirketlerin tüm paydaşları için değer yaratırken aynı zamanda toplumsal değerleri oluşturan ve yansıtan kanun ve düzenlemeler ile uyum içinde faaliyet göstermesini belirtmektedir (Deloitte ve TKYD, 2006: 5) .

Şirket yönetim kurulunun, anonim şirket tüzel kişiliği adına yaptığı bütün faaliyetlerinin yasal düzenlemelere, ana sözleşmeye ve şirket içi çeşitli düzenlemelere uygun olması ve aynı zamanda denetlenmesi de gerekmektedir

3- Şeffaflık İlkesi

01 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu' nun gerekçesinde belirtildiği gibi Şeffaflığın anonim şirketler hukukundaki yeni aracı, internet, elektronik ortamda aktarmalar ve açılması zorunlu olan web siteleridir. Her sermaye şirketinin bir web sitesi olması, bu sitenin şeffaflık sağlayıcı bir mekanizma olarak çalışması gerekir".

Ticari sır niteliğindeki bilgiler hariç tutularak, anonim şirket ile ilgili finansal ve finansal olmayan bütün bilgilerin, gerçeğe uygun, doğru, anlaşılabilir, karşılaştırılabilir, zamanında, düşük maliyetle ve kolay erişilebilir bir şekilde kamuya açıklanması yaklaşımdır (SPK, 2005: 3).

OECD düzenlemeleri, şeffaflık ilkesini aşağıda belirtilen madde de incelemiştir:

Madde: Şeffaflık ve Kamuya Açıklama Yapma

" Kurumsal yönetim çerçevesi, şirketin finansal durumu, performansı, mülkiyeti ve yönetilmesi dahil olmak üzere şirketle ilgili bütün maddi konularda doğru ve zamanında açıklama yapılmasını sağlamalıdır" (OECD, 2005: 18).

Şeffaflık ilkesi, işletmenin ekonomik faaliyetinin bütün süreçlerinde geri bildirim sağlanmasına yönelik imkanların geliştirilmesine ilişkin bütün uygulamaları teşvik ederek yönlendirmektedir. (Attila,2016: 75., Deloitte ve TKYD, 2006: 5).

4- Hesap Verebilirlik İlkesi :

Bu ilke, Yönetim kurulunun , anonim şirketin yasal tüzel kişiliğine ve devamında da hissedarlara karşı hesap verme yükümlülüğünü belirtmektedir (Attila,2016: 76)

Bir şirkette hesap verebilirlik düzeyi arttıkça, yöneticilerin tartışılacak kararlar almalarına, sorumluluklarını unutarak hareket etmelerine, belli bir grubun çıkarlarını gözetmelerine sınırlama getirilmiş olacak ve nihayetinde hesap verme yükümlülüğü olduğu için daha etkili kararlar alınabilecektir (Tuzcu, 2004: 24) Bu bağlamda Hesap verebilirlik ilkesi, caydırıcı etki yapmaktadır.

Hesap verebilirlik , özel sektör yöneticileri ile birlikte kamuda ki yöneticiler için de söz konusudur.. Kamuda ki yöneticilerin hesap verebilirlikleri sadece o kurumun paydaşları için değil ülkenin bütün vatandaşlarına karşı global ekonominin ve mali yönetiminin yeniden düzenlenmesinde kamu sektöründe ki hesap verebilirlik uygulamalarını öne çıkartmaktadır (Akdoğan,2018: 980).

OECD , hesap verebilirlik ilkesini aşağıda ki madde kapsamında incelemiştir:

Yönetim Kurulunun Sorumlulukları

"Kurumsal yönetim çerçevesi, şirketin stratejik rehberliğini, yönetim kurulu tarafından yönetimin etkin denetimini ve yönetim kurulunun, şirkete ve hissedarlara karşı hesap verme yükümlülüğü taşımasını sağlamalıdır (OECD,2005: 19).

Bu ilke kapsamında, yönetim kurulunun tepe yönetimin performansını bağımsız bir şekilde izlemesi ve tepe yöneticilerin hissedarlara karşı hesap verebilirliği sağlanmalıdır. Yönetim kurulu ve tepe yönetimi arasında etkin bir iletişim kurulması, hesap verebilirlik ilkesinin vazgeçilmez bir koşulu olmaktadır. Bundan dolayı, kurumsal yönetimle ilgili rapor ve kodlarda yönetim kurullarının yapısı ve işleyişi ile ilgili düzenlemelerin ağırlıklı bir yeri bulunmaktadır (Deloitte ve TKYD, 2006: 5)."

4-BİST (BORSA İSTANBUL) KURUMSAL YÖNETİM ENDEKSİ (XKURY)

40-Kurumsal Yönetim Endeksi

Kurumsal Yönetim anlayışı ve İlkelerinin globalleşme süreci ile birlikte dünyada öneminin artmasıyla birlikte, işletmelerin kurumsal yönetim ilkelerine uyum durumunun belirlenebilmesi için ve kendi aralarında kıyaslama yapılabilmesi için standart bir endeks sistemine ihtiyaç duyulmuştur. Bu durum da “Kurumsal Yönetim Uyum Derecelendirmesi” kavramının oluşumunu sağlamıştır. (Sandıkçioğlu, 2005, s:19)

Genel kabul görmüş anlamda yapılan kredi derecelendirmesinden ve finansal oranlardan daha çok işletme yönetiminin kalitesinin esas alındığı bir anlayışla derecelendirme yapılmaktadır. Nicel değerlerden daha çok Niteliksel değerlerin dikkate alınmasının sebebi, kurumsal yönetim anlayışının ve ilkelere uyumunun nicel değerlerden daha çok işletme yönetiminin anlayış, vizyon, misyon politika ve uygulamalarına göre şekil almasıdır.

Bu endeks , kurumsal yönetim anlayışı ve bu kapsamda ilkeleri uygulayan Yıldız Pazar, Ana Pazar ve Gelişen İşletmeler Pazarı’nda işlem gören şirketlerin , yetkili bir derecelendirme şirketinden , bu ilkelere uyum notu (1-10 arasında) 10 üzerinden en az 7 , her bir ana başlık itibariyle 10 üzerinden en az 6,5 seviyesinde derecelendirme notu almaları halinde girebilecekleri bir endekstir.

Endeks , 31.Ağustos 2007 tarihinde eski adı İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) yeni adı BİST tarafından hesaplanmaya başlamıştır.

41-Kurumsal Yönetim Endeksi’ nin Amacı

Endeks , BİST pazarlarında işlem gören ve ilkelere uyumuna ilişkin olarak belirlenmiş kurumsal yönetim ilkelerine derecelendirme notuna sahip olan şirketlerin hisse senetlerinin fiyat ve kazanç verimliliğinin ölçülebilmesi amacıyla hayata geçirilmiştir.

Derecelendirme Notu, yetkilendirilmiş şirketler tarafından , endekse girmek isteyen şirketin kurumsal yönetim anlayışı kapsamında , ilkelere tamamen uyumuna ilişkin yapılan değerlendirme kapsamında verilmektedir. Bu not yıllık olarak yenilenmektedir. Bu puanlar ana başlıklar esas alınarak yüzdelik oranına göre hesaplanmakta ve şirketin puanı belirlenmektedir.

42-Kurumsal Yönetim Endeksinin Hesaplama Şekli

“BİST Ulusal-100 endeksinin ilan edilen en son değeri Kurumsal Yönetim Endeksinin başlangıç değeri olarak alınmıştır. Fiyat borsada ki seanslar süresince, getiri endeksi seanslar sonunda hesaplanarak yayınlanmaktadır. Şirketlerin piyasa değerleri, eski ve yeni hisse senetlerinin fiyatları ayrı ayrı dikkate alınarak hesaplanmaktadır.”

Endeksin Başlangıç Değeri ve Bugünkü Değeri:

31.08.2007 tarihinde , 48.082,17 değeri ile endeks hesaplanmaya başlanmıştır.

09.04.2021 tarihinde değeri ise, 1.147,04

43-Kurumsal Yönetim Derecelendirmesi

Derecelendirme notu, şirketlerin işletme ile ilgili taraflara verdikleri değer , kamuoyunu gecikmeden ve güven içinde bilgilendirme faaliyetlerinin, yönetim kurulunun faaliyetlerinin kabul edilebilirliği hakkında bir görüşü ifade etmektedir. Şirketlerin bu görüş kapsamındaki değerlemeleri , 4 temel ilke kapsamında yapılmaktadır.

Söz konusu 4 temel ilke, şirketin başarısının ölçümü ve geliştirilebilmesi anlayışına göre birbirleriyle ilişkilendirilmekte ve böylece, şirketle ilgili tarafları için değer yaratırken, toplumu kapsayan değerlerle de uyumlu olması amaçlanmaktadır.

Endeks, şirketle ilgili tüm taraflara katma değer yaratmaktadır.

44-Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Derece Notunun Hesaplanması

SPK tarafından belirlenen Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Derece Notunda dikkate alınan ana başlıklar ve yüzdeleri aşağıdadır (SPL, 2014, s.28).

Pay sahipleri için % 25

Kamuyu aydınlatma ve şeffaflık için % 25

Menfaat sahipleri için % 15

Yönetim Kurulu için % 35

olmak üzere her bir ana başlıktan 10 üzerinden en az 7 olması gerekmektedir.

Örnek:

Aselsan A.Ş. 2012 yılı Not Hesaplamaları

<u>Ana Başlık</u>	<u>Not</u>	<u>Yüzde</u>	<u>Yüzdeler Payı</u>	<u>10 üzerinden</u>
1-Pay Sahipleri	83,62	25%	20,905	2,09
2-Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflık	98,46	25%	24,615	2,46
3-Menfaat Sahipleri	95,87	15%	14,380	1,44
4-Yönetim Kurulu	90,32	35%	31,612	3,16
Toplam			91,512	9,15

Derecelendirme Notu: 10 üzerinden

9,15

45-Kurumsal Yönetim Derecelendirme Notlarının Anlamı

9-10

“Şirket SPK Kurumsal Yönetim ilkeleri’ ne büyük ölçüde uyum sağlamış ve tüm politika ve önlemleri uygulamaya sokmuştur. Yönetim ve iç kontrol mekanizmaları etkin bir şekilde oluşturulmuş ve işlemektedir.”

7-8

“Şirket SPK Kurumsal Yönetim ilkeleri’ ne önemli ölçüde uyum sağlamış ve çoğu gerekli politika ve önlemleri uygulamaya sokmuştur. Yönetim ve iç kontrol mekanizmaları, az sayıda iyileştirmelere gerek duyulsa da etkin bir şekilde oluşturulmuş ve işlemektedir.”

6

“Şirket SPK Kurumsal Yönetim ilkeleri’ ne orta derecede uyum sağlamış ve gerekli politika ve önlemlerin bir kısmını uygulamaya sokmuştur. Yönetim ve iç kontrol mekanizmaları, orta derecede oluşturulmuş ve işlemekte ancak iyileştirmelere gerek vardır.”

4-5

“Şirket SPK Kurumsal Yönetim ilkeleri’ ne gereken asgari derecede uyum sağlamış ve gerekli politika ve önlemlerin standartların altında bir kısmını uygulamaya sokmuştur. Yönetim ve iç kontrol mekanizmaları, gereken asgari derecede oluşturulmuş ancak tam etkin bir şekilde işlememektedir.”

< 4

“Şirket SPK Kurumsal Yönetim ilkeleri’ ne uyum sağlamamış ve gerekli politika ve önlemleri zayıftır. Yönetim ve iç kontrol mekanizmaları, gerekli etkinlikte oluşturulmamıştır.”

46-SPK tarafından Uyum Derecelendirmesi Yapmaya Yetkili Kuruluşlar

1-Saha Kurumsal Yönetim ve Kredi Derecelendirme Hizmetleri A.Ş

2- Kobirate Uluslararası Kredi Derecelendirme ve Kurumsal Yönetim Hizmetleri A.Ş.

3- JCR Avrasya Derecelendirme A.Ş.

4-DRC Derecelendirme Hizmetleri A.Ş.

5-National Investor Services Derecelendirme A.Ş.

Her derecelendirme kuruluşu değerlendirme sürecinde kendi metodolojisini kullanarak şirketleri değerlendirmektedir.

4-Kurumsal Yönetim Endeksi Verileri (2007-2019)

“BİST Kurumsal Yönetim Endeksi’ nde ilgili dönemde 49 şirket bulunmaktadır.

16 adet şirket ise günümüzde BİST Kurumsal Yönetim Endeksi’ ne kayıtlı olmayıp, geçmişte kurumsal yönetim derecelendirmesi yaptırmış olan şirketlerdir

ŞİRKET ADI	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Vestel Elektronik	75,91	82,57	83,38	84,02	85,87	88,32	90,94	90,39	91,24	93,60	94,86	95,50	95,87
Yeşil Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A.Ş.	78,83	81,56	81,55	82,66	85,58	86,59	90,24	90,40	91,77	91,87	-	-	-
Tofaş Türk Otomobil Fabrikası A.Ş.	75,72	81,59	82,37	84,17	85,83	90,25	91,39	90,09	90,61	91,38	91,48	92,04	92,58
Türk Traktör ve Ziraat Makineleri A.Ş.	75,17	78,34	81,21	83,02	85,04	89,02	91,04	90,46	90,85	91,49	92,13	92,16	92,36
Hürriyet	79,67	83,21	84,31	84,69	85,54	90,90	90,90	92,96	93,58	92,79	91,27	92,67	92,90
Tüpraş Türkiye Petrol Rafinerileri	79,12	82,02	83,41	85,58	86,20	91,00	93,43	93,10	94,41	94,15	94,67	94,81	95,03
Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş.	-	79,40	81,20	83,18	84,68	86,80	91,03	91,99	92,81	93,19	93,32	91,03	94,02
Dentaş Ambalaj ve Kağıt Sanayi A.Ş.	-	70,75	78,18	78,91	80,60	86,90	89,73	-	-	-	-	-	-
Anadolu Efes Biracılık ve Malt Sanayi A.Ş.	-	80,96	82,71	84,00	85,46	88,39	93,30	94,20	95,49	95,77	95,77	95,83	95,84
Asya Katılım Bankası A.Ş.	-	75,56	78,24	81,69	82,56	86,14	89,24	90,85	88,78	-	-	-	-
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	-	80,21	84,38	87,75	88,00	88,08	93,22	92,51	93,35	93,42	94,29	95,75	96,17
Vakıf Yatırım Ortaklığı	-	-	78,10	82,30	84,10	87,30	92,10	94,00	93,10	-	-	-	-
Şekerbank	-	-	81,36	86,64	87,60	88,21	90,95	90,91	91,10	91,70	91,90	92,70	94,23
Coca-Cola İçecek A.Ş.	-	-	83,04	84,34	84,96	88,81	92,01	92,47	94,02	94,48	94,52	94,52	94,59
Arçelik A.Ş.	-	-	82,09	85,53	85,91	91,07	92,80	94,11	94,80	95,23	95,23	95,35	95,80
TAV Havalimanları Holding A.Ş.	-	-	83,3	90,4	91	92,4	94	94,2	95,2	95,4	96,2	96,3	96,7

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş	-	-	87,69	89,15	91,02	91,09	94,03	94,43	95,19	95,27	95,37	95,42	95,58
Doğan Şirketler Grubu Holding A.Ş	-	-	82,64	84,20	85,87	90,31	91,81	93,53	93,56	93,98	94,06	94,18	94,99
Petkim Petrokimya Holding A.Ş	-	-	77,13	81,90	85,20	87,20	89,10	90,10	90,30	-	-	-	-
Logo Yazılım Sanayi ve Ticaret A.Ş	-	-	80,53	81,71	82,61	85,97	89,12	90,29	90,76	91,24	90,83	91,14	92,18
İş Finansal Kiralama A.Ş	-	-	80,24	83,76	85,79	90,31	91,14	90,86	92,03	91,68	-	-	-
Türk Telekomünikasyon A.Ş	-	-	77,58	80,79	81,50	84,39	86,55	90,62	90,90	90,92	91,13	91,76	93,26
Turcas Petrol A.Ş	-	-	-	75,20	81,20	84,00	87,51	90,90	92,70	93,50	94,86	95,70	95,80
Park Elektrik A.Ş	-	-	-	86,45	86,66	88,24	89,80	89,45	90,29	90,79	90,79	90,01	90,20
Aygaz A.Ş	-	-	-	84,61	84,95	89,57	92,71	92,93	93,58	93,61	93,64	93,99	94,16
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş	-	-	-	81,38	82,80	82,20	82,16	84,44	85,86	87,54	88,05	89,23	90,36
AG Anadolu Grubu	-	-	-	80,44	83,00	87,75	90,73	91,30	91,69	91,88	92,01	95,28	95,43
İhlas Holding	-	-	-	77,10	79,11	80,94	81,48	78,40	80,38	80,46	81,45	83,32	84,68
İhlas Ev Aletleri İmalat Sanayi ve Ticaret A.Ş	-	-	-	71,20	73,88	76,75	80,49	77,90	80,60	80,82	81,99	83,75	85,12
Doğuş Otomotiv	-	-	-	-	77,05	78,00	90,05	92,50	94,20	95,10	96,30	96,41	96,50
Pınar Süt Mamulleri A.Ş	-	-	-	-	83,43	88,67	91,49	90,93	91,78	92,37	92,62	92,71	93,25

Egeli & CO. Yatırım A.Ş	-	-	-	-	82,00	86,04	90,80	92,44	92,98	-	-	-	-
Türkiye Halk Bankası A.Ş	-	-	-	-	87,40	87,73	92,05	91,93	92,63	92,97	93,76	93,96	94,26
İş Yatırım Menkul Değerleri A.Ş	-	-	-	-	86,29	88,74	90,59	89,09	90,48	91,11	93,82	-	-
Global Yatırım Holding A.Ş	-	-	-	-	83,64	88,04	88,60	88,80	87,92	89,90	90,52	90,60	90,60
Ran Lojistik Hizmetleri A.Ş	-	-	-	-	-	70,40	-	-	-	-	-	--	-
Garanti Faktoring Hizmetleri A.Ş	-	-	-	-	-	83,58	87,64	89,00	91,50	92,60	93,21	93,90	94,20
ENKA İnşaat Ve Sanayi A.Ş	-	-	-	-	-	91,59	91,97	90,22	91,64	91,75	91,79	91,80	92,75
Pınar Entegre Et ve Un Sanayi A.Ş	-	-	-	-	-	87,73	91,59	91,13	92,00	92,64	92,88	93,09	93,53
Boyner A.Ş	-	-	-	-	-	86,63	86,36	86,13	89,51	-	-	-	-
Aselsan Elektronik Ticaret A.Ş	-	-	-	-	-	87,73	90,71	90,94	91,33	91,51	-	-	-
İş Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A.Ş	-	-	-	-	-	85,27	88,09	90,92	92,74	93,41	94,76	-	-
Garanti Yatırım Ortaklığı A.Ş	-	-	-	-	-	-	83,90	90,10	92,10	93,20	94,00	94,50	94,60
Crediwest Faktoring A.Ş	-	-	-	-	-	-	80,28	78,79	82,17	84,46	85,26	86,04	87,48
AKBANK	-	-	-	-	-	-	92,37	87,62	-	-	-	-	-

Pınar Su Sanayi ve Ticaret A.Ş	-	-	-	-	-	-	93,41	92,77	93,71	93,80	94,60	95,00	95,30
Pegasus Hava Taşımacılığı A.Ş	-	-	-	-	-	-	81,30	87,70	90,30	91,70	92,50	94,00	96,20
Çemaş Döküm Sanayi A.Ş	-	-	-	-	-	-	76,20	80,00	-	-	-	-	-
Işıklar Yatırım A.Ş	-	-	-	-	-	-	-	77,90	-	-	-	-	-
AKSA Akrilik Kimya Sanayi A.Ş	-	-	-	-	-	-	-	92,18	95,00	95,98	96,32	97,02	97,22
Akiş Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A.Ş	-	-	-	-	-	-	-	91,57,	92,87	94,39	94,90	95,36	96,19
Türkiye Garanti Bankası A.Ş	-	-	-	-	-	-	-	91,41	92,01	92,69	95,08	95,95	97,28
Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş	-	-	-	-	-	-	-	92,78	93,53	94,41	94,83	95,28	95,34
İzocam Ticaret ve Sanayi A.Ş	-	-	-	-	-	-	-	87,60	91,60	92,82	93,10	-	-
Lider Faktoring	-	69,73	72,63	75,16	78,68	82,75	88,49	86,99	88,88	90,87	90,97	90,97	91,41
Doğuş Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı	-	-	-	-	-	-	-	-	80,01	89,25	91,70	92,80	92,90
Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş	-	-	-	-	-	-	-	-	82,32	90,20	92,20	92,70	94,90
Anadolu Sigorta	-	-	-	-	-	-	-	-	91,55	93,00	93,00	95,11	95,50

Migros	-	-	-	-	-	-	-	-	94,55	95,01	95,77	95,81	95,98
Akmerkez GYO	-	-	-	-	-	-	-	-	-	92,24	93,74	93,74	94,29
Halk Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A.Ş	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	92,35	92,74	93,07
TAT Gıda	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	90,78	93,08	94,13
Batıçim	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	86,70
ENERJİSA	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	94,53
Türk Prysmian Kablo ve Sistemleri	-	-	77,58	80,79	81,50	84,39	86,55	90,62	90,90	90,92	91,13	91,76	93,29

Kaynak: www.tkyd.org.tr (Erişim Tarihi:18.02.2020)''

s

Kurumsal Yönetim Uyum Derecelendirme Notlarının Değerlendirilmesi:

Şirketlerin yıllar itibariyle Kurumsal Yönetim Uyum Derecelendirme Notları incelendiğinde endeksin başladığı yıldan , günümüze doğru artan bir yükselişle artmakta olduğu görülmektedir.

2007 yılında 10 üzerinden şirket notları genel olarak 7,5 ve üzeri olup 2019 yılına gelindiğinde ise 9,5 civarında olup gayet yüksek durumdadır.

Türkiye Kurumsal Yönetim Endeksinde yer alan 49 şirketin Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Derecelendirme Notu yükselen bir eğim çizerek en yüksek olan 10 derecesine yaklaşmıştır.

2007 2019 aralığında kimi şirketler Endekse geç girmişler, kimi şirketler ise Endeksten erken çıkmışlardır.

Bazı şirketler ise bütün yıllarda sürekliliklerini korumuşlardır . Bu tür şirketler konuya verdiği önemin göstergesi olarak derecelendirme notunu sürekli olarak daha da ileriye taşımaktadır.

Bu da şirketlerde kurumsal yönetim anlayışının hayata geçtiğini ve ilkelerin giderek daha iyi uygulanmakta olduğunu açıklamaktadır.

5- SONUÇ

Kurumsal Yönetim sürecinde işletmeler tarafından finansal ve finansal olmayan bilgilerin raporlanması tüm ekonomik ortamlarda sermaye piyasalarının etkin işleyişi açısından önemlidir.

Yatırımcılar, yatırım yapmadan önce fizibilite aşamasında ilgili işletmeler hakkında bilgi almak ve yatırım yaptıktan sonra finansal geri dönüşlere göre yatırımlarına yön vermek isterler.

Finansal ve finansal olmayan bilgiler, yatırımcıların yatırım kararı verme ve uygulama sürecinde önemli bir araçtır.

Yatırımcılar , yeni bir finansal yatırım kararı alırken Kurumsal yönetim ilkelerine uyum derece notu fazla olan şirketlere yöneleceklerdir. Böylece hem şirketlerin sermayesinin güçlenmesi sağlanmış hem de ülkemizin ve toplumun ekonomik hayatına olumlu katkılar sağlayacaktır.

Ülkemiz' de 2007 yılından başlayarak günümüze kadar olan süreçte kurumsal yönetim derecelendirmesi yaptıran şirket sayısı artmıştır. Ama bu sayının Ülkemizin büyüklüğüne göre az olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca , şirketlere endeks kapsamına girmeleri durumunda, Borsa kotasyon ücretlerinde 50% oranında indirim teşvikinden yararlanma olanağı sağlanmıştır. Böylece bu şirketlere maliyet avantajı sağlanmak suretiyle, derecelendirme konusunda teşvik edilerek cesaretlendirilmiştir.

Kurumsal Yönetim anlayışı ve ilkeleri ve endeksi birlikte değerlendirdiğimizde, Ülkemizde , globalleşme sürecinde ciddi ve başarılı olduğu ve rekabet edebilir, genel kabul görmüş bir ortam oluşmuştur.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

“6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Gerekçesi

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu

6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu

Akdoğan, N.(2018), Şeffaflığın Sağlanması Kapsamında Finansal Raporlarda Sunulan Bilgilere Duyulan Güven Artışında Meslek Mensubunun Rolü, İstanbul: Türmob, XX. Türkiye Muhasebe Kongresi.

Aktaş, R., Doğanay, M., Murat, A. ve Başçı, E.S.(2013). Finansal Yönetim, Sakarya: Sakarya Üniversitesi SÜSEUAM, Ada Renk Matbaası.

Attila, İ. (2016). Aile Şirketlerinde Kurumsallaşma ve Kurumsal Yönetim Uygulamaları. İstanbul: Türkmen Kitabevi Yayınları.

Aysan, M. (2007). Kurumsal Yönetim ve Risk. İstanbul: Elit Ofset.

Basar, P. (2018). Corporate Governance Practices of NGO's, Scholars Press, Mauritius, ISBN:978-620-2-31449-7

Çıtak, N. (2015). Hesap Verebilirlik. İstanbul: Türkmen Kitabevi Yayınları.

Deloitte ve TKYD (Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği). (2006). Nedir Bu Kurumsal Yönetim? İstanbul: Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği ve Deloitte Ortak Yayını.

Deloitte. (2015). Türkiye' de Borsaya Kote Olmayan Şirketlerde Kurumsal Yönetim Uygulamaları. İstanbul.

Demirbaş, M. ve Uyar, S. (2006).Kurumsal Yönetim İlkeleri ve Denetim Komitesi. İstanbul: Güncel Yayıncılık Ltd. Şti.

IAIS, OECD.(2009). Issues Paper on Corporate Governance

KGK-Türkiye Finansal Raporlama Standartları

KGK-Türkiye Muhasebe Standartları

Koç, İ. Ö. (2015) .Kurumsal Yönetim ve Sigortacılık Sektörü. İstanbul: Nobel Kitabevi.

Kurumsal Yönetim Dergisi. (2015). Sürdürülebilir Değer Yaratmak. Sayı:26.

Madanoğlu, M. and Karadağ, E. (2016), "Corporate Governance Provisions and Firm Financial Performance", *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol. 28 No. 8, 1805-1822. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-09-2014-0470>

OECD, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (1999, 2004). OECD Principles of Corporate Governance. Paris, OECD Publishing.

Pamukçu, F. (2011). Finansal Raporlama ile Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflıkta Kurumsal Yönetimin Önemi. MUFAD, Muhasebe ve Finansman Dergisi,133-148.

Sandıkçıoğlu, A. (2005). Kurumsal Yönetim Uyum Derecelendirmesi, Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlilik Etüdü, Ankara.

SPK, II-17.1 sayılı tebliğ

SPL (2014). Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu, Kurumsal Yönetim, Lisanslama Sınavları Çalışma Kitapları.

TKYD, Anonim ve Limited Şirketler için Yıllık Faaliyet Raporu Hazırlama Kılavuzu, Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği ve Deloitte Ortak Yayını, 2014

Tuzcu, A.(2004). Halka Açık Şirketlerde Kurumsal Yönetim Anlayışı İMKB-100 Örneği. Ankara: Turhan Kitabevi.

TÜSİAD.(2003). Finansal Raporlama Uygulamalarında Uluslararası Standartlara Geçiş, İstanbul.

Uyar, A. (2015). Kurumsal Raporlamanın Gelişimi ve Güncel Yaklaşımlar. Ankara: Gazi Kitabevi.

www.tkyd.org.tr (Erişim Tarihi:18.02.2021)

www.saharating.com (Erişim Tarihi: 18.02.2021)

www.borsaistanbul.com (Erişim Tarihi: 18.02.2021)

ULUSLARARASI BEŞERİ VE SOSYAL BİLİMLER İNCELEME DERGİSİ (UBSBİD)

INTERNATIONAL HUMANITES AND SOCIAL SCIENCE REVIEW (IHSSR)

Volume: 5 Issue: 1 Year: 2021

KURUMSAL YÖNETİŞİM İLKELERİ VE ETİK KARAR ALMA: BİR VAKA ÇALIŞMASI

Duygu CELAYİR*

Pınar BAŞAR**

MAKALE BİLGİSİ

ÖZ

Makale Tarihiçesi:
Başvuru: 03.05.2021

Revizyon : 17.05.2021

İşletmeler çevrelerinden ayrı ele alınamaz. Günümüzde rekabetin artmasıyla etik karar alma süreci daha çok önem kazanmıştır. İşletmeler karlılık ve sürdürülebilirlik hedeflerinin yanında topluma ve doğaya olan sorumluluklarını da göz önünde bulundurmaktadırlar. Yöneticilerin ve çalışanların aynı zamanda toplumun birer parçası olduğu dikkate alınmalıdır. Yönetim kurullarında yapay zekâ bulunmalı mı tartışmasının yaşandığı günümüzde etik ikilemler daha da önem kazanmıştır.

* Doç.Dr.- İstanbul Ticaret Üniversitesi İşletme Fakültesi- dcelayir@ticaret.edu.tr

** Doç.Dr- İstanbul Ticaret Üniversitesi İşletme Fakültesi- pbasar@ticaret.edu.tr

Research Article/ Araştırma Makalesi

Cite As/ Alıntı: CELAYİR D., BAŞAR P. (2021), " KURUMSAL YÖNETİŞİM İLKELERİ VE ETİK KARAR ALMA: BİR VAKA ÇALIŞMASI ", Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi , 5 (1).

Kabul : 18.05.2021

Orcid Numarası:

0000-0002-1435-3910,

0000-0002-8537-5527

Anahtar Kelimeler Yönetişim
(Governance), Etik, Hile

İşletmelerin sosyal sorumluluk piramidinde ekonomik, yasal, ahlaki ve gönüllü sorumluluklarını yerine getirirken tüm paydaşlarının çıkarlarını gözetmesi gerekmektedir. Kurumsal yönetim kavramı ise hem yasalarla ve işletmenin devamlılığıyla korunana paydaş çıkarlarını gözetmek hem de içinde bulunduğu toplumun ahlaki ve sosyal normlara uymayı gerektirmektedir. İşletmeler kaliteli ve iyi hizmet ve ürünleri üreterek tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Tüketiciler ise etik olmayan işletmeleri tercih etmemekte kendi değerleri ile örtüşmeyen işletmelerin ürünlerini ve hizmetlerini kullanamamaktadır. İşletmelerin etik karar alma politikalarını uygulaması ile çalışanlar ve yöneticileri doğru ve yanlış sorgulamaya ve tersi durumları önleyecek şekilde davranmaya sevk etmektedir. Çalışmada Olympus Şirketi'nin muhasebe skandalı ele alınmıştır. Japonya'nın üçüncü halka açık en büyük şirketi olan ve 2011 yılında yaklaşık 40.000 çalışanı ve dünyadaki tıbbi ekipman pazarının yüzde 70'inden fazlasına sahip olan şirket, 20 yıl boyunca hileli muhasebe uygulamalarını kullanarak 1.7 milyar dolar yatırım zararı gizlemiştir. Şirket 20 yıl boyunca kayıp ve zararlarını kabul etmek yerine, riskli yatırımlar yapmaya devam ederek zararını hem gizlemiş hem de ikiye katlamıştır.

CORPORATE GOVERNANCE PRINCIPLES AND ETHICAL DECISION MAKING: A CASE STUDY

ARTICLE INFO

Article History:
Received:03.05.2021

Revised : 17.05.2021

Accepted :18.05.2021

Orcid Number:

0000-0002-1435-3910,

0000-0002-8537-5527

Keywords: Governance, Ethics,
Fraud

ABSTRACT

Olympus was the third biggest company of Japan with 40,000 employees, and has had a global market share of more than 70% in the medical devices industry as of 2011. It occurred that the company concealed investment losses for 1,7 billion dollars, by using fraudulent accounting practices for 20 years. While the company was concealing the losses throughout these 20 years, it also has continued to make risky investments, even doubling the concealed loss. It has occurred that, the company has used some creative accounting practices since the 1990s for its various purchases, thus preparing fraudulent balance sheets and concealing the losses. The scandal came to light after the then English CEO of Olympus, Michael C. Woodford (whistleblower), was fired by the board of directors. The baseline of this event has been the dilemma between the Japanese culture, ethical values and corporate governance. Senior executives of Olympus have concealed the losses of the company's presidents for 20 years, have presented false securities reports, and have not informed their own board of directors adequately. Audit and control mechanisms were not functioning in this company, while at the same time lacking governance. Having concealed the losses for many years, the company has finally been held accountable, as the real financial results came to light. It was understood that; internal control mechanism was not functioning, ethical values were ignored, and aggressive accounting policies have been implemented at the company. Lack of corporate governance understanding had a great impact on the late discovery of fraud. The Olympus case emphasizes on a series of serious problems in the Japanese practice of corporate governance, and points out to the role of an unethical corporate culture in fraudulent financial reporting. The case brings a perspective to the problematic of the relationships between the corporate governance, national culture, ethics and audit.

GİRİŞ

Küreselleşmenin en önemli getirilerinden biri teknolojinin kullanımudur. Bu yüzden teknoloji, işletme iş süreçlerinin şekillenmesinde ve gelişmesinde hayati bir rol oynamıştır. Dijital veri ve e-ticaret, günümüzün büyük şirketleriyle ilgilenen teknolojilere birkaç örnektir. Bununla birlikte, bu durum sadece iş fırsatlarını açmakla kalmamış aynı zamanda rekabeti de önemli ölçüde artırmıştır. Bu durum,

şirketleri, piyasada varlığını sürdürmek için performanslarını geliştirmeye zorlamıştır. Modern iş sürecinin karmaşıklığı ve rekabet baskısı, şirket yönetimlerinin hile ve yolsuzluklarını, yaratıcı muhasebe çalışmalarını ortaya çıkarmıştır (Yadav, 2013). Bu durum, kazanç yönetimi ve gelir düzeltme gibi hileli işlem ve uygulamaları beraberinde getirmiştir (Çıtak, 2009). Finansal tablo kullanıcılarını yanıltan bu işlem ve uygulamalar, finansal tablo kullanıcılarının zararlarıyla sonuçlanmıştır.

Bu nedenle günümüzde, şirketlerin şeffaf, güvenilir ve dürüst olması onlarda aranan en önemli unsurlar arasındadır. Toplumsal düzenin ve ekonomik istikrarın sağlanmasında şirketlerin, hem sürdürülebilirliklerini sağlama hem de paydaşlarına karşı sorumlulukları açısından etik ve ahlaki olmayan davranış ve uygulamalar ile mücadele konusunda önemli görevleri bulunmaktadır. Özellikle yaşanan şirket skandalları, kurumsal yönetim ve etik ilkelerin önemini ortaya koymuş ve şirket yönetimlerine, şirketlerde var olan etik ilke ve değerlerin kurumsallaştırılması, planlanması ve izlenmesi gibi bir dizi görev ve sorumluluk yüklemiştir. Bu süreçte kurumsal yönetim ilkelerine uyum kapsamında, kurum kültürü, etik kodlar gibi konular önem kazanmıştır (Rodriguez-Dominguez vd., 2009). Ancak, şirket skandalları incelenirken, şirketlerin gelenekler, ahlaki değerler ve kültüre özgü çerçeve kapsamında analiz edilmesi önemlidir. Bu çalışmada temelinde etik ve kurumsal yönetim ikileminde bulunan ve Japonya'nın önemli şirketlerinden biri olan Olympus'un hile vakası ele alınmıştır.

Özellikle 1990'lı yıllara gelindiğinde, Japonya'da kurumsal yönetime/yönetişime ilişkin çok sayıda düzenleme yapılmış olsa da (Borsaya kote şirketler için kurumsal yönetim kuralları, gözden geçirilmiş kurumsal yönetim ilkeleri ve tavsiye niteliğinde kararlar) batı dünyasında olduğu gibi Japonya'da da çok sayıda şirket skandalı ortaya çıkmaya başlamış (Erol, 2017) ve dikkat çekenlerden biri de Olympus olmuştur. Çalışmada şirketin yapmış olduğu hile ve usulsüzlükler ele alınırken, şirket ve hatta ülke kültürü çerçevesinde dikkate alınmış ve temelde Olympus'un etik değerleri üzerine konumlandırılmıştır.

1. Kurumsal Yönetim ve Etik

Kurumsal yönetim, işletmelerde yürütülen bütün faaliyetlerde doğrudan ya da dolaylı olarak bütün menfaat sahiplerinin (paydaşların) haklarının korunması yönünde, yönetimin sorumluluklarını inceleyen bir yönetim yaklaşımıdır (Aktan, 2006). Kurumsal yönetim, şirketin performansını belirleyen paydaşların ilişkisine odaklanmaktadır. Paydaşlar; hissedarlar, yöneticiler, yönetim kurulu üyeleri, çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler, alacaklılar, devlet vb. olarak tanımlanabilir (Öcal & Kaymaz, 2019).

Temel amaç, şirketin devamlılığının herhangi bir çıkar çatışmasına sahip olmasını sağlayan paydaşları engelleyecek bir yönetim sistemi kurmaktır. Şirketlerin sürdürülebilirliğinde tüm paydaşların çıkarlarını adil bir biçimde korumak için iyi bir yönetim ve kontrol sistemi kurulmalıdır. Bu sistemde tüm paydaşlara güven ve şeffaf bir yapı sunulması önem arz etmektedir. OECD'ye göre kurumsal yönetim; "Bir şirketin tepe yöneticileri, yönetim kurulu, hissedarları ve diğer paydaşları arasındaki ilişkiler bütünüdür. Kurumsal yönetim (yönetişim), ayrıca şirketin hedeflerinin belirlendiği, bu hedeflere ulaşmadaki performansın değerlendirilebilmesi için gerekli araçların tanımlandığı bir yapıyı da ifade etmektedir" (Gürbüz & Ergincan, 2004). Yatırımcıların güvenini kazanmanın bir yolu olan kurumsal yönetim; etik ilke ve kodlar, davranış kuralları ve doğru iş uygulamalarıyla sağlanmaktadır. Bir şirketin değerini artırmak, etkili kurumsal yönetimin temel hedefidir. Kurumsal

yönetim, paydaş haklarının korunması açısından, yönetimin sorumluluklarına vurgu yapan bir yaklaşım olarak da tanımlanabilmektedir (Clarke, 2015).

İyi bir kurumsal yönetim, etik ve doğru iş uygulamalarıyla sağlanır ve yatırımcıların güvenini kazanmanın bir yoludur. Bir işletmenin değerini arttırmanın etkili yönetişimin asıl hedefi olduğu düşünülmektedir. Etkili yönetişimin pek çok boyutu bulunmaktadır. Yatırımcılar için gerekli getiri oranlarını üretimdeki etkinliği yöneticilerin yatırımcı fonlarını kötüye kullanmalarını sağlamaktadır. Kurumsal yönetimin odak noktası organizasyon süreçlerinin ve performansının geliştirilmesidir (Başar ve Celayir, 2020). Kurumsal yönetim, işletmenin değerini ve verimliliğini artıran, şirketin tüm hissedarlarına karşı yasa ve mevzuata uygun, etik değerler kapsamında çalışmalarda bulunan bir sistemdir (Toraman & Abdioğlu, 2008). Bu kapsamda işletmelerde etik kuralların oluşumuna katkıda bulunan kurumsal yönetim, şeffaflık ve güvenilirliği sağlayabilmek adına oluşturulan bir yönetim kültürü haline gelmiştir (Fung, 2014).

Etik; bir toplum içerisinde kişilerin uymakla yükümlü oldukları davranış kuralları ve kişinin yaşadığı ortamda görülen, temel yapıya uyma biçimi olarak tanımlanabilmektedir (Fisher, 2004). Bu kapsamda etik, bireyin doğru ya da yanlış davranışlarını yöneten değerlerdir ve toplumun beklentisinden kaynaklanmaktadır (Miner, 2002).

Cole (2002)'ye göre etik, örgütler tarafından, işlerin yürütülmesinde, iç ve dış paydaşlarla ilişkilerinde kullanılan ahlak ilkeleri ya da değerler setidir.

Bir şirkette hesap verebilirlik düzeyi arttıkça, yöneticilerin de yalnızca belirli bir kesimin çıkarlarını gözetmelerine kısıtlama getirilmiş olacak ve sonuçta hesap verme yükümlülüğü olduğu için daha etkili karar alabileceklerdir (Tuzcu, 2004). Kurumsal yönetimin temel hedefi, tüm paydaşların çıkarlarını korumak, her paydaşı eşit ve adil şekilde temsil etmek, kontrol mekanizmalarını bu doğrultuda geliştirmek ve etik anlayış çerçevesinde hesap verebilir bir yapı oluşturmaktır (Taştan, 2020).

Etik kavramı temelinde insanların kurduğu bireysel ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değerleri, kuralları doğru-yanlış ya da iyi-kötü gibi ahlaki açıdan araştıran bir disiplindir. İş etiği ise; şirketin sahip olduğu etik ilkeler, kurallar, kodlar ya da değerler gibi kavramlarla ifade edilen bir rehberdir (Tanç, 2015). Şirketler faaliyette buldukları toplumun gelenekleri, kültürü yaşam biçimi ve ahlaki değerlerinden etkilenmekte ve faaliyetlerini devam ettirirken etik değerlere uygun davranmaya çalışmaktadırlar (Ülgen & Mirze, 2004).

2.Olympus Vakasının Önemi

Bu vaka; 2007 yılı Eylül ayında Olympus'a katılan, şirketin CEO'su Michael C. Woodford tarafından ortaya çıkarıldığından dolayı önemlidir. Olympus skandalı, İngiliz CEO Michael C. Woodford'un ihbarıyla ortaya çıkmıştır. Japonya'da 2011 yılında bir dizi yüksek profilli şirket skandalı ortaya çıkmış ve Olympus Şirketi'nin muhasebe skandalı bunlar arasında yer almıştır. Olympus Skandalı'nı da bu açıdan değerlendirmek gerekirse, şirketin satış biriminde başladığı kariyerinde, Olympus Europe Holding'in CEO'lduğuna kadar yükselen Michael Woodford'un yaşadıkları, farklı

kültürlerin, geleneklerin hile riski karşısındaki reflekslerinin ne kadar farklı olduğunu göstermektedir (Carozza, 2012; Şerifler, 2017). CEO olmasının ardından bir anda grubun hile yaptığı suçlaması ile ilgili bir mail alan Woodford, bu durumu, şirketin yönetim kurulu başkanı Kikukawa ile görüşmüş ve ardından şirkete bağımsız bir hile incelemesi yaptırıp, gerçeklerin, bildiğinden çok farklı olduğunu görmüştür (Ridley&Smith 2011). Şirket, 2008'de İngiliz tıbbi malzeme şirketi Gyrus'un 2,2 milyar dolara satın alınması sırasında ödenen 687 milyon dolarlık finansal danışmanlık ücreti ve üç farklı küçük Japon şirketinin alımında ödenen 773 milyon doların (Hays, 2012), hisse senedi yatırımlarında ortaya çıkan kaybı örtmek için kullanmıştır. Woodford, olay açığa çıktığında görevden alınmıştır. Şirket Woodford'un iddiaları üzerine, hiçbir yasadışı iş yapılmadığını savunmuş ve konunun tarafsız bir kurulca araştırılacağını duyurmuştur. Ancak daha sonra tutum değiştiren Olympus, kayıpların gizlendiğini açıklamıştır (Wiguna, 2012). Olayın açığa çıkmasından sonra, hesaplarında tahrifat yaparak zararını yıllardır gizlediği ortaya çıkan sektörün dev markası Olympus ve eski üç yöneticisi hakkında dava açılmıştır. Tokyo savcılığı tarafından açılan davada, elektronik devi Olympus ve şirketin üç eski yöneticisi hakkında hesap usülsüzlüğünü örtbas ettikleri/gizledikleri ortaya çıkmıştır (Carozza, 2012). Eski yönetim kurulu başkanı Tsuyoshi Kikukawa, yardımcısı Hisashi Mori ve eski denetçi Hideo Yamada sermaye piyasası kuruluna sunulan raporlarda sahtecilik yaptıkları iddiasıyla yargılanan isimler arasında olmuştur (BBC, 2013). Davada, Japon fotoğraf makinesi devi Olympus son 20 yıldaki zararlarını yatırımcılardan gizlediğini itiraf etmiştir. Olympus'un eski 3 yöneticisi ve şirket, 1,7 milyar dolarlık yatırım zararını gizlemiştir (Slodkowski, 2012). Şirketin yöneticileri, denetçileri ve çalışanlarının aralarında bulunduğu ve 1990'ların başlarına kadar uzanan önemli yatırım kayıplarını gizlemek için devam eden çabaların temelinde etik değerlerin şirket kültürü içerisinde zedelendiği ortaya konulmuştur. Olympus için, itaat, uyum ve saygı davranışları geleneksel kurum kültürü içinde derinlemesine yerleşmiştir.

3. Japon Kurumsal Yönetim Kültürü

Japon toplumu, Japon kurumsal kültürünü büyük ölçüde etkileyen, hile ve etik skandalları mümkün kılan koşulların oluşumuna yardımcı olan birkaç tanımlayıcı özelliğe sahiptir. Japon toplumu, bireylerin herhangi bir sosyal ortamda hiyerarşik konumlarının bilincinde olduğu ve buna göre hareket ettiği hiyerarşik bir toplumdur (Dutta, 2018). Bu, yöneticilerin kararlarının üstleri ve üst yönetim tarafından onaylanması gerektiğini öne çıkarmaktadır. Japon kültürü kolektivismi öne çıkarmaktadır, topluluğun uyumunu bireysel düşüncelerin üzerinde tutması ve güçlü bir utanç duygusuna sahip olması gibi birçok özelliğini de sergilemektedir. Belirsizlikten kaçınma bir diğer tanımlayıcı özelliktir (Hofstede Insight; Jang, v.d. 2018). Japon toplumu güçlü bir uzun vadeli yönelime sahiptir; bireyler, insanlığın uzun tarihinde hayatlarını çok kısa bir an olarak görme eğilimindedirler. Bu çeşitli özellikler, şirkete tartışmasız itaat ve bağlılığın olduğu bir kurum kültürü ile sonuçlanmaktadır. Birçok çalışan, kariyerleri boyunca, konumunda yükselme olsa da olmasa da, aynı şirket için çalışmaktadır. Bu ömür boyu istihdam, çok az iş rotasyonu ile birleştiğinde, birçok çalışanın aynı bölümde tüm kariyerlerini aynı meslektaşlarıyla çalıştığı anlamına gelmektedir (Sieg, 2016).

Japonya'da şirket kültürü, birliktelik ve uyumu öne çıkarmakla birlikte, yönetici ve yönetim hedeflerine ve uygulamalarına sessiz kalarak sadakati ön plana almaktadır. Örneğin, *wa*, şirkette barış ve huzur içinde hareket etme anlamına gelmektedir. Bu kavram, iş dünyasında zararlı kişisel rekabetlerden kaçınmayı simgelemektedir. *Jicho ise*, birine duyulan saygı anlamına gelmektedir (Şerifler, 2017). Bu kavram iş dünyasında yöneticiye duyulan saygıyı simgeler. "*Shudan ishiki*", şirketin

menfaatlerinin, kişisel menfaatlerin üzerinde olduğunu ve kişisel tüm değerlerle çatışsa bile şirket değerlerinin önde olması gerektiğini simgeler (Utami, 2018).

Tüm kavramlar bir arada düşünüldüğünde, Japon kültürünün iş hayatına yansımalarının “bireysel hedeflerden çok şirket hedeflerine odaklanma, etik değerlerden çok üst yönetici değerlerini benimseme, sorgulamaktan çok her koşul ve duruma sorgusuz saygı duyma ve uyum gösterme” şeklinde olduğu söylenebilir. Öyle ki, Japon kültürü ve Japonya'daki şirketlerin kurum kültürü ile ilgili olarak, şirket çalışanına, üst yöneticiye ya da şirket hedeflerine zarar verebilecek bir “dürüstlükense”, tüm bunları koruyacak bir “yalan” daha doğru olacağı söylenebilir (Aronson, 2012). Ayrıca, Japon ekonomisinde öngörülemeyen durumlar karşısında bile, büyük Japon şirketlerinde CEO'ların çoğu bazen gelir hedeflerini karşılama çabalarında baskıcı bir tutum sergilemektedirler. Bazı CEO'lar astlarını ve bölüm yöneticilerini, hedeflerin gerçekleşmemesi halinde bölümün kapatılmasıyla üzerlerinde baskı kurmaktadırlar. CEO'lar astlarına hile yapma talimatı vermeseler de, hileye elverişli bir ortam oluşturmakta ve Japonların itaat ve sadakat kültürüne güvenerek çalışanların bu hedefleri yerine getirmek için gerekli olan her şeyi yapmalarını sağlamaktadırlar (Dutta, 2018).

3.1. Yönetişim ve Etik Problemleri Işığında Olympus Vakası

Özellikle yaşanan şirket skandalları ve bunların sonuçları, ülkenin ve şirketin kültürü, gelenekleri ve etik değerlere bakışı çerçevesinde ele alınmalıdır (Arjoon, 2005). Olympus vakası da etik kültür açısından ele alınması gereken vakalardan biridir. Japonya'da, sınırsız itaat ve saygı davranışları geleneksel kurum kültürü içinde derinlemesine yerleşmiştir. Olympus vakası her ne kadar hile temelli olsa da, Japonya'nın kurumsal yönetime, yönetim yapılarına ve etik değerlere bakış açısını yansıtmaktadır (Elam, v.d., 2014).

Olympus'da olduğu gibi, etik değerlere ve temele dayanmayan faaliyetler olumsuz sonuçlar doğurabilir. İşletmelerde karşılıklı ilişkiler ahlaki çerçevede yürütülür ise hem yöneticiler hem çalışanlar açısından uygulanabilir bir bütünlük sağlanmış olur. Aksi takdirde hem çalışma ortamı hem de faaliyetlerde zayıflıklar ve aksamalar gözlemlenebilir (Durmuş, 2020).

Bu vaka, 1980'lerin ortalarında Japon üreticilerin karşılaştığı tipik sorunlarla başlamıştır. Olympus da dahil olmak üzere bu üreticiler, güçlenen bir yen ile mücadele etmeye ve varlıklarının daha agresif finansal yönetimi ile karlarını korumaya çalışmışlardır. Yapılan bu “finansal mühendislik” genellikle başarısız olmuş ve 1990'ların başlarında Japonya'nın ekonomi balonunun çöküşünden sonra ciddi kayıplara neden olmuştur (De Cesare, 2018). Pekçok Japon şirketi, zararları tanımayı ertelemiş, böylece sorunlu aktifler zararları açıklamak zorunda kalmadan varlıklar arasında karıştırılmıştır. Bu tür uygulamalar Japon Menkul Kıymetler borsasının başarısızlığına yol açmıştır. Bu olay, 2000 yılında finansal varlıkların periyodik olarak piyasa değerinde değerlendirilmesini ve zararların açıklanmasını zorunlu kılarak muhasebe standartlarında önemli değişiklikler getirmiştir. Ancak, zararlarını açıklamak ve finansal durumunu güçlendirmek yerine, Olympus'un yeni muhasebe standartlarına tepkisi, finansal danışmanlar yardımıyla, sorunlu aktifleri/varlıkları bilançodan çıkarmak olmuş ve Olympus zararlarını tanımamıştır (Aronson, 2012). Bu hedefe ulaşmak için Olympus kontrolünde yeni şirketler kurmuştur. Bu varlıklar, o şirketlere şişirilmiş fiyatlarla satılmıştır.

Şekil 1'de Olympus skandalında öne çıkan yönetim problemleri verilmiştir.

Şekil 1: Olympus'un Yönetişim / Kurumsal Yönetim Problemleri

Olympus	Kurumsal Yönetim Problemi
<ul style="list-style-type: none">- 1,5 milyar dolara yakın kayıp- Hisse senedi değerlerinde %50'nin üzerinde kayıp- 20 yıl boyunca üç şirket başkanının tarafından gizlenen zararlar- Karmaşık şemaların kullanımı ile yeni muhasebe standartlarından kaçınmak- Sahte menkul kıymet raporlarının hazırlanması.- Şüpheli işlemler meydana geldiğinde muhasebecilerin değişimi- Yönetim kuruluna bilgi verilmemesi- Kurul tarafından gözetimin olmaması	<ul style="list-style-type: none">- Hissedar kaybı ve menkul kıymetler piyasalarına toplumsal güvenin azalması- CEO'nun şirket yöneticilerini seçme hakkı- Finansal danışmanların ve düzenlemelerin rolü- Dış denetim firmalarının rolü ve bunların düzenlenmeleri;- İç kontrol ve iç denetimin rolü- Yönetim Kurulunun fonksiyonu ve bağımsız yöneticilerin rolü; bilginin iç paylaşımı

Halka açık üçüncü en büyük Japon şirketi olan Olympus, 2011 yılında yaklaşık 40.000 çalışanı ve dünyadaki tıbbi endoskop pazarının yüzde 70'inden fazlasına sahip bir şirkettir. 2008 yılında İngiltere merkezli tıbbi ekipman üreticisi Gyrus Group'un satın alımı sırasında finansal danışmanlara 687 milyon dolar ödendiğinin ortaya çıkmasıyla, vaka görünür duruma gelmiştir (Prusa, 2016). Normal şartlarda satış rakamının %1-%2'si olması gereken bu ödeme Olympus'un 2008'de Gyrus Group'a ödediği 2 milyar doların yaklaşık 3'te biridir. Bu skandalda şirketin eski CEO'su Michael Woodford hedef gösterilmiştir. Aslında İngiliz kökenli Woodford'un Japon kültürüne ve şirketin yönetim tarzına uyum sağlayamadığı için işten çıkarıldığı ileri sürülse de (Tabuchi, 2011), temel sebep, Woodford'un finansal danışmanlara yapılan ödemeler ve Japonya'daki bazı şüpheli satın almalarla ilgili soruşturma talebi olmuştur. Bu süreçte, Woodford; dört büyük denetim şirketinden biri olan PwC'dan bir heyeti bağımsız denetim yapması için yetkilendirmiş ve raporu yönetim kurulu üyelerine sunmuştur. Sonrasında ise yönetim kurulu üyelerini istifaya çağırılmış olsa da, ardından kendi işine son verilmiştir (Carozza, 2012).

2011 yılında, Olympus'un 20 yılı aşkın bir süredir uygun olmayan muhasebe uygulamalarıyla zararlarını gizlediği ortaya çıkmıştır. Şirket, ilgili yasaları atlatmış ve gerçekleşmemiş zararları ile ilgili finansal araçları Olympus grubunun bir parçası olmayan birkaç fona aktararak kayıplarını gizlemeye devam etmiştir (Wiguna, A.A., 2012). 1990'lı yılların başlarında ekonomik balonunun çöküşüyle birlikte kurumsal yönetim reformunu benimseyen Japonya, A.B.D den ilham almıştır (Kopp, 2019). Ancak Japonya; şirketi aktif olarak yöneten geleneksel yönetim kurulu modeli ile yönetimin izlenmesi ve denetimine odaklanan Amerikan yönetim kurulu modeli olan izleme modeli arasında ikilemde kalmıştır. Olympus vakası, Japonya'nın yönetim modeli ile izleme modeli arasında bir orta yol bulmasının gerekli olduğunu ve Japonya'nın geleneksel kurumsal yapısına daha fazla yönetimin izlenmesi unsuru içerecek unsurların eklenmesi gerektiğini göstermiştir (Aronson, 2012). Olympus'ta etkin iç kontrol yapısı ve önemli izleme araçlarından olan iç denetimin etkin olmayışı da vakada etkili olmuştur.

Hile ve suistimal, her kültürde ve her örgütte ortaya çıkabilecek bir risk olmakla birlikte, tespiti ve belirlenmesi örgüt kültürü farklılığı nedeniyle zorlaşabilmektedir. Özellikle, ACFE "ACFE 2020 Fraud Raporu raporlarının da gösterdiği gibi, "ihbar mekanizması"nın, hilenin belirlenmesinde kullanılan diğer araç ve mekanizmalardan daha etkili olduğu düşünülürse, Japon kültüründe bu tür tespitlerin daha zor olabileceği öngörülebilmektedir (Şerifler, 2017).

Skandalda hem ekonomik hem de yönetsel sorunlar ön plana çıkmaktadır.

3.1.1. Ekonomik Sorunlar

Japonya'nın büyük şirketlerinin sorunları, Japon ekonomisini olumsuz etkileyen doğal afetlerin vurguladığı makroekonomik olaylarla başlamış ve şirketler benzeri görülmemiş zorluklarla karşı karşıya kalmıştır (Olympus Investigation Report, 2011). Japon şirketleri ihracata büyük ölçüde güvendiği için, Olympus da, 1980'lerin ortalarında yen'in yükselen değerinden baskı gören şirketlerden biri olmuştur. İhracattaki düşüş şirketin gelirinde düşüşe neden olmuştur. Yen'in (¥) yükselen değeriyle, Japon malları artık dış pazarlarda fiyat rekabeti gösterememiş, bu durum Japon ekonomisinin yavaşlamasına neden olmuştur (Klitgaard, 2006). Olympus yönetimi, Japon varlık fiyatlarındaki artış göz önüne alındığında umut verici görünen spekülatif yatırımlara katılarak kazanç açığını telafi etmeye karar vermiştir (Dutta, 2018). Japon hükümeti ekonomiyi canlandırma ve rekor düzeyde varlık fiyatlarına yol açan agresif teşvik çabalarıyla karşılık verse de, bunu 1990 yılında varlık fiyatı "balonunun" patlaması izlemiştir. 1990'larda varlık balonu patladığında Olympus yatırım portföyünde önemli kayıplara uğramıştır. Bununla birlikte, Olympus, yatırım portföyünü tasfiye etmek ve zararlarını raporlamak yerine, maliyetlerini iki katına çıkararak daha riskli finansal araçlara yatırım yapmıştır. Bu yüksek riskli strateji başarısız olmuş ve 1995 yılına kadar tanınmamış kayıpların miktarı on milyarlarca yen'e ulaşmıştır. Japonya ayrıca 2007 ABD bankacılık krizinin ve küresel ekonomik krizin etkisini de hissetmiştir. 2008 ve 2009 yıllarında, ülke II. Dünya Savaşı'ndan bu yana en derin resesyonunu yaşamıştır (Olympus Investigation Report, 2011). Hükümetin teşvik paketi ve küresel talepte bir toparlanma, Japonya'da 2010 ortasında hafif bir toparlanmaya yol açmış olsa da, 2011'de 9.1 büyüklüğünde bir deprem, büyük bir yıkıma neden olan bir tsunamiyi tetiklemiş ve 2012'nin ortasında başka bir durgunluğa yol açmıştır.

3.1.2. Yönetsel Sorunlar

Bilgi asimetrisinin varlığı, yöneticileri doğru olmayan bilgileri sunmaya teşvik etmektedir. Özellikle de bilginin yöneticinin performans ölçümü ile ilgisi olması durumunda, Vekâlet teorisi'ne göre yöneticiler ile hissedarlar ve diğer bilgi kullanıcıları arasında bilgi asimetrisi oluşacaktır. Yöneticiler her zaman hissedarların yararına hareket etmeyeceklerdir (Bonazzi & Islam, 2007). Bilgi asimetrisi, yöneticilerin hissedarlara ve diğer paydaşlara kıyasla şirket içindeki bilgi ve gelecek beklentileri konusunda daha bilinçli olduklarında ortaya çıkmaktadır. Vekâlet Teorisi, yöneticinin şirkete ait tüm bilgiye erişimi ve kontrolü olduğunun altını çizer. Bu durum, sahipler ve yöneticiler arasında bilgi asimetrisini doğurmaktadır (Soltani, 2011).

Olympus şirketinde de bilgi asimetrisinin varlığı görülmektedir. Temel nedenleri arasında, şirketin farklı sektörlerde faaliyet göstermesinin yönetim uygulamalarında karmaşıklığa yol açması yer almaktadır. Yürütme yetkisi olmayan yöneticilerin giderek artan risklerle, karmaşık hale gelen muhasebe ve finans alanlarında yeterli bilgiye sahip olmadıkları anlaşılmaktadır. Bu durum yönetim kurulunu etkisiz kılmaktadır (Sünnetçi, 2020).

Soruşturma sonucunda Olympus'taki sorunlara neden olan ve Yönetim Kurulu'ndaki temel sorunlar dikkati çekmektedir. Kurulda uzmanlık çeşitliliği eksikliği bulunmaktadır. Şirket yöneticileri genellikle kendi uzmanlık alanlarında bulunmayan konulara ilgisiz kalmıştır. Yöneticiler yalnızca kendi alanlarını gözden geçirmiştir. Yöneticilerin konuya olan ilgisizliği, hem üç yerli şirketin alımında hem de Gyrus alımı ile bağlantılı olarak alınan danışmanlık ücretlerinde ortaya çıkmıştır. Bu işlemlerin ayrıntılı bir şekilde sorgulanmamıştır. Önemli bir diğer nokta da, yöneticilerin başkandan yeterince bağımsız olmamalarıdır (Utami, 2018; Dutta v.d., 2014; Olympus Investigation Report, 2011).

Sonuç olarak, yönetim kurulu, bir kez başkan tarafından onaylandıktan sonra, 1999'daki zararların ertelenmesi, üç yerli şirketin satın alınması ve danışma ücretleri dahil olmak üzere tüm kurumsal faaliyetleri onaylamıştır. Woodford, yıllardır bilinen fakat ifade edilmeyen skandalı belirttiğinde ise, yöneticiler iddiaların özünü araştırmamışlar ve Woodford'un görevden alınmasına karar vermişlerdir. Soruşturma sonucunda, mesleki bilgi sahibi ve bağımsızlığı yüksek olan yöneticiler, bağımsız üyeler arasından seçilmediği sürece, görevi doğru bir şekilde yerine getiremeyecekleri ortaya çıkmıştır (Dutta, Caplan, Marcinko, 2014).

3.1.3. Etik Sorunu

Olympus'un üst yönetimi yaklaşık 20 yıl boyunca 1,7 milyar dolarlık yatırım zararını gizlemiştir. Denetçiler bu durumla ilgili bir sonuca ulaşamamış ve özellikle de ahlaki olmayan durumları, hile ve suistimalleri belirleyememişlerdir. Bu durumda, Olympus'un üst yönetimi, şirketi zarara sokan başarısız yatırımlarına devam etmiştir. Olympus bu başarısızlıkları saklamak adına özel amaçlı şirketler kurmuştur. Zararları gizlemek amacıyla Olympus, Gyrus'u satın almış ve yatırım zararlarını şerefiye olarak ayırmıştır (Sünnetçi, 2020). Kâr ve hisse senedi fiyatlarını vurgulayan bir şirket kültürü, yöneticiler üzerinde finansal tabloların daha iyi hale getirilmesi konusunda baskı oluşturmaktadır. Yöneticiler şirkette önemli bir kişisel finansal çıkara sahip olduğunda, şirketin finansal durumunu yanlış gösterme olasılıklarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum etik ilkelere uyumu tehdit eden bir unsur olarak gösterilebilir.

Japon ve Batı kültürleri, ahlaki değer ve yaklaşımları açısından farklılık sergilemektedirler. Japonya'da etik ilke ve değerler, evrensel kurallara dayalı değildir (Morgan & Burnside, 2014). Şeffaflıktan çok, itibar ve değer kaybına neden olacak hiçbir şey söylememek veya yapmamak önemlidir. Japon şirketlerinin pek çoğunda Olympus gibi sadakate değer vermektedir. Şirketin açık bir şekilde içeride olup bitenler konusunda sessiz kalma kültürüne sahip olduğu görülmektedir (Gwyther, 2012).

Şirketin üst yönetiminin yaklaşık 20 yıl paydaşlarını bilgilendirmediği ve tüm paydaşlarının doğruyu öğrenme haklarını ihlal ettiği görülmüştür. Olympus yöneticileri, şirket paydaşlarına karşı etik sorumluluklarına duyarız kalmışlardır. 20 yıldan fazla süren bir hile ve usulsüzlüğü sorun olarak görmeyip gizlemeye çalışmışlardır (Aronson, 2012; Elam, 2014; Meadors, C. 2012). Şirket zarar ve kayıplarını raporlamamış ve adil bir tutum sergileyememiştir. Bu durum, Olympus'un üst yönetiminde etik değerlerin eksikliğini göstermiştir. Yolsuzlukları örtbas ettiklerinde, gerçeğin asla ortaya çıkmayacağına inanmışlardır. Olympus zararlarını açıklamak ve finansmanını güçlendirmek yerine, dış finansal danışmanların yardımıyla, sorunlu varlıkları Olympus'un bilançosundan zararları fark etmeden ortadan kaldırmak için karmaşık bir plan tasarlamış ve uygulamıştır. Olympus bu hedefi gerçekleştirmek için kontrolünde yeni işletmeler kurmuş ve zararları gizlemeye devam etmek için sorunlu varlıkları şişirilmiş fiyatlarla bu işletmelere satmıştır (Wiguna, 2012). Olympus, ilgili işletmelerin kötü varlıkları satın almasını sağlamak için doğrudan veya dolaylı olarak para sağlamıştır. Sonuç olarak, Olympus bu "satışlar" üzerinde herhangi bir zarara neden olmamıştır ve kötü varlıklar artık Olympus'un finansal tablolarında yer almamıştır. Olympus'un denetçileri yurt içi işlemlere itiraz

ettiğinde, Olympus denetim şirketi KPMG'yi, Ernst & Young ile değiştirmiştir (Olympus Investigation report, 2011; Aronson, 2012). Kayıplarla ilgili hiçbir bilgi yönetim kuruluna bildirilmemiş ve yönetim genellikle çalışanların şüpheli şirket uygulamaları hakkında bilgi vermekten vazgeçmiştir. Planına devam eden ve gizli kayıplarından kurtulan Olympus, Nisan 2011'de farklı bir kültürden gelen İngiliz Michael Woodford'u CEO'su olarak getirmiştir. Ancak, Ağustos ayında ve yine Ekim 2011'de Facta adlı bir dergi Olympus'un son satın alımlarındaki büyük kayıpları hakkında durumla ilgili makaleler yayınlamış, ancak Olympus'taki içeriden gelen yöneticiler bu makalelere aldırış etmemiştir. Ancak Woodford İngiltere'de Gyrus satın alımı için ödenen danışman ücretlerini incelemek üzere Londra'daki PwC'yi devreye sokmuş, PwC'nin ara raporu, Olympus'un yönetiminde durum tespiti ve karar alma prosedürleri gibi konularda önemli kusurlar olduğu sonucuna varmıştır (Carozza, 2012).

Ortaya çıkan hile olayı temelde etik sorunsalına dikkat çekse de, şirkette ciddi kurumsal yönetim eksikliği bulunduğu ve özellikle kontrol ve denetim mekanizmasının çalışmadığı tespit edilmiştir. Buna göre;

Tüm üst düzey yönetim, zarar ve kayıpları gizleme planlarının tamamen farkında olmuş ve aktif olarak Woodford'dan gizlemeye çalışmıştır. Woodford hileyi tespit ettiğinde, işten çıkarılmış ve hatta Olympus'un gizli bilgilerini kamuya duyurduğu için dava etmekle tehdit edilmiştir (Dutta & Lawson, 2018).

Yönetim Kurulu açısından değerlendirildiğinde, Olympus yönetim kurulunda 12'si daha önceden Olympus çalışanı olmakla birlikte 15 üyeden oluşmaktadır. Şirket kültürü itaat odaklı olduğundan bu vakada Yönetim Kurulu bağımsız olarak hareket etmemiştir (Prusa, 2016).

Bağımsız denetim açısından bakıldığında, Olympus'u 2002-2009 yılları arasında KPMG, 2009-2011 yılları arasında E&Y denetlemiştir. Her iki denetçi de söz konusu satın almalarla ilgili sorunları dile getirdiklerini iddia etseler de, her ikisi de o dönemde Olympus'un finansal tabloları hakkında olumlu görüş vermiştir. Kasım 2011'in sonlarında KPMG Uluslararası küresel başkanı Michael Andrew, firmasının Olympus'un 2008 Gyrus'u satın almasıyla ilgili bilgileri aktarmak için yasal yükümlülüklere uyduğunu ve bunun için denetçi olarak getirildiğini söylese de, bu hile olayında denetim firması da dahil pek çok tarafın suç ortağı olduğunu ifade etmiştir (Dutta & Lawson, 2018). Japonya'da denetim ve kontrol alanı incelendiğinde, işletme yönetimlerinin denetçilere göre gücü elinde bulundurdukları görülmektedir. Bu açıdan, denetçiler yöneticilere karşı daha zayıf kalmış ve sert bir yaklaşım gösterememişlerdir. Denetçinin gücünün daha zayıf kalması, hile ve usulsüzlükleri kolaylaştırmıştır (Perria, 2011).

İç kontrol fonksiyonu açısından bakıldığında, Olympus şirketinde iki sistemik iç kontrol zayıflığı tespit edilmiştir. Bunlar, iş rotasyonu ve görevlerin ayrılığı eksikliğidir. Örneğin Olympus'ta Hazine bölümü, dış finansman içeren işlemleri hem yürütmekte hem de onaylamaktaydı. Ayrıca, Finans biriminin başkanı aynı zamanda Denetim biriminin başkanıydı. Kilit finans pozisyonlarında asgari iş rotasyonu bulunmaktaydı (Aronson, 2012).

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Olympus vakası, mevcut Japon kurumsal yönetim uygulamalarında bir dizi ciddi sorunu ve etik kültürün zayıflığını vurgulamıştır. Olympus'un hile vakası, İngiliz CEO Woodford'un yaptığı ihbar ile ortaya çıkarılmıştır. Hile ve suistimal, her toplumda ve her şirkette gerçekleşebilecek bir risk iken bunun tespit edilebilme ihtimali bu kurum kültürü ve etik değerler farklılığı sebebiyle daha zor olabilmektedir. Olympus örneğinde olduğu gibi yönetim ve etik yetersizliklerin olduğu şirketlerde bu durumun büyümeden giderilmesi açısından kurum çapında önlemlerin alınması gerekir. Buna göre şirketlerde

birtakım kurumsal uygulamaların getirilmesi önemli olmaktadır. Özellikle, halka açık şirketler, daha yüksek etik standartlara uymak için belirli düzenlemeleri yapmak durumundadırlar. Buna göre, şirket çapında davranış kuralları ve politikaları getirilmeli, ihbar hatları kurularak etkinleştirilmelidir. Özellikle şirketler açısından resmi bir uyum programı getirilerek bu programın kurumun tamamı açısından izlenmesi gerekli hale gelmektedir. Kurumsal yönetimin önemli araçlarından olan iç kontrol ve iç denetim mekanizmalarının da etkin olarak çalıştırılması gerekir. Şirketler, şirketin iş ortamının yapısı ve doğası ile ilişkili etik riskleri belirlemeli ve değerlendirmelidir. Mevcut etik uyum programlarını desteklemek adına yönetim gerekli adımları atmalıdır.

İş planını değerlendirmek ve yeniden tasarlamak bu süreçte ön plana çıkmaktadır. Aşırı agresif finansal girişimlerin yerine ulaşılabilir hedefler konulmalı ve şeffaf sonuçlar sağlanmalıdır. Kurumsal etik kültür yeniden gözden geçirilmelidir. Hangi eğitimin gerekli olduğu belirlenerek, çalışanlara bu eğitimler verilmesi bu süreç için gerekli hale gelmektedir. Etik düzenlemeler açısından raporlama süreci de önemlidir. Her seviyedeki çalışan, etik olmayan davranışların raporlama sürecine dahil edilmelidir. Üst düzey yönetim, çalışanları etik olmayan davranışlar gözlemlediklerinde ortaya çıkarmaya teşvik etmelidir. Şirket açısından uygunsuz davranış veya hile iddialarını araştırmak için hızlı önlemler alınmalıdır.

Çalışanlar, etik olmayan davranışları gözlemlerse ne yapmaları gerektiği konusunda yeniden eğitilmelidir. Şirket, çalışanlara etik kuralların herkese eşit ve yeterince uygulanacağını göstermelidir. Üst düzey yönetim sadece etik davranışı teşvik etmekle kalmamalı, buna bağlı kalmalıdır. Kurumsal yönetim kapsamında etik kuralları yansıtan ayrıntılı yazılı politikalar ve prosedürler oluşturulmalıdır. Şirketler, yönetim dahil şirketin tümünde bağımsızlığı ve yeterli finansal ve iş zekasını sağlamak için titizlik göstermelidir. Şirket ve yöneticiler, tüm paydaşlara dürüst, eşit ve adil davranmalıdır.

KAYNAKÇA

Aktan, C. C. (2006). Kurumsal Şirket Yönetimi. <http://www.canaktan.org/yonetim/kurumsal-yonetim/aktan-kurumsal.pdf>

Arjoon, S. (2005). Corporate governance: An ethical perspective. *Journal of business ethics*, 61(4), 343-352.

Aronson, B. (2012). The Olympus Scandal and Corporate Governance Reform: Can Japan Find a Middle Ground between the Board Monitoring Model and Management Model. *Pacific Basin Law Journal*, 30(1).

Aydın, A. (2010). *Türkiye'de kurumsal yönetim uygulamaları ve öneriler* (Doctoral dissertation, İstanbul Bilgi Üniversitesi).

Başar, P. ve Celayir, D. (2020). Kurumsal Yönetim ve Risk Yönetimi. Nobel Yayıncılık.

BBC News (2013). Olympus scandal: Former executives sentenced. <https://www.bbc.com/news/business-23156879>

Bonazzi, L. & Islam, S. (2007). Agency Theory and Corporate Governance. *Journal of Modelling in Management*, 2(1).7-23.

Bruce Aronson, *The Need to Reform Japanese Corporate Governance*, JURIST – Forum, Nov. 15, 2011, <http://jurist.org/forum/2011/11/bruce-aronson-corporate-governance.php>.

Carozza, D. (2012). The Real Cost of ‘Choosing Truth Over Self’. <https://www.fraud-magazine.com/woodford/>

Clarke, T. (2015). Changing paradigms in corporate governance: new cycles and new responsibilities. *Society and Business Review*.

Cole G. (2002). *Management Theory and Practice*, Harper and Printers Limited, London.

Çıtak, N. “Yaratıcı Muhasebe Hileli Finansal Raporlama Mıdır?”, *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı:91, (2009), s.81-109.

[DeCesare](#), M.A. (2018). A Comparative Analysis of Corporate Scandals under Japanese and American Corporate Law. *Journal of International Relations and Foreign Policy* December 2018, 6(2). 1-21

Durmuş, İ. (2020). Yönetici Ahlakının Çalışanların Çalışma Arkadaşlarına Bakış Açısına Etkisine Çalışanların Fedakarlığının Aracı Rolü, *İş Ahlakı Dergisi*, 13(2), 1-37.

Dutta, S. (2018). Accounting Fraud at Japanese Companies. <https://sfmagazine.com/post-entry/november-2018-accounting-fraud-at-japanese-companies/>

Dutta, S. K. Caplan, D. H., & Marcinko, D. J. (2014). Blurred vision, perilous future: Management fraud at Olympus. *Issues in Accounting education*, 29(3), 459-480.

Elam, D., Madrigal, M., & Jackson, M. (2014). Olympus Imaging Fraud Scandal: A Case Study. *American Journal of Business Education*, 7(4), 325-332.

Fisher, J. (2004). Social Responsibility and Ethics: Clarifying The Concepts. *Journal of Business Ethics* 52(4), 391-400

Fung, B. (2014). The demand and need for transparency and disclosure in corporate governance. *Universal Journal of Management*, 2(2), 72-80.

Gürbüz & Ergincan (2004). Kurumsal Yönetim Türkiye’deki Durumu ve Geliştirilmesine Yönelik Öneriler, *Literatür Yayınları*, İstanbul.

Gwyther, M. (2012). Japan: The descent of the rising sun. *Management Today*. <http://www.managementtoday.co.uk/go/news/article/1155926/japan-the-descent-rising-sun/>

Hays, J. (2012). Olympus scandal: \$1.5 billion in losses hidden in dodgy acquisitions. <http://factsanddetails.com/japan/cat24/sub157/item2305.html>

Hofstede Insights. <https://www.hofstede-insights.com/country/japan/>

<https://www.bbvaopenmind.com/en/articles/ethics-values-and-corporate-governance/>

<https://www.everycrsreport.com/reports/RL33534.html>

Jang, S., Shen, W., Allen, T. D., & Zhang, H. (2018). Societal individualism–collectivism and uncertainty avoidance as cultural moderators of relationships between job resources and strain. *Journal of Organizational Behavior*, 39(4), 507-524.

Klitgaard, T. (1996). Coping with the rising yen: Japan's recent export experience. *Current Issues in Economics and Finance*, 2(1).

Kopp, R. (2019). [Thinking of working in Japan? It's good to know what you're in for. Jan 30, 2019. Japan Times.](#)

Miner, K. (2002). Business ethics: A Sustainable Approach. *Business Ethics: A European Review*, 11: 137-139.

Mintz, S. (2012). Financial Statement Fraud at Olympus.

<https://www.ethicssage.com/2012/01/financial-statement-fraud-at-olympus.html>

Morgan, A. R., & Burnside, C. (2014). Olympus corporation financial statement fraud case study: The role that national culture plays on detecting and deterring fraud. *Journal of Business Case Studies (JBCS)*, 10(2), 175-184.

OECD (2015), G20/OECD Principles of Corporate Governance, OECD Publishing, Paris

Olympus Investigation Report (2011).

https://www.olympus-global.com/en/common/pdf/if111206corpe_2.pdf

[Öcal, H. & Kaymaz, Ö. \(2019\). Value relevance of corporate governance to stock investors: empirical evidence from an emerging market. Akademik Hassasiyetler. 6\(11\).](#)

Perria, S.(2011). Olympus scandal: Japanese auditors lack 'power' to detect fraud. <http://www.internationalaccountingbulletin.com/news/olympus-scandal-japanese-auditors-lack-power-to-detect-fraud>

Prusa, I. (2016). Corporate Scandal In Japan And The Case Study Of Olympus. *Interdisciplinary Information Studies*. 16(3). <https://www.japanesestudies.org.uk/ejcs/vol16/iss3/prusa.html>

Ridley, K. & Smith, A. (2011). Special Report: In Japan, a foreigner speaks out. <https://www.reuters.com/article/us-olympus-woodford/special-report-in-japan-a-foreigner-speaks-out-idUSTRE7A020X20111101>

Sieg (2016). Secrecy, hierarchy haunt Japan corporate culture despite Abe's reforms. <https://www.reuters.com/article/us-japan-corporategovernance/secrecy-hierarchy-haunt-japan-corporate-culture-despite-abes-reforms-idUSKCN0XT222>

Slodkowski, A. (2012). Olympus, former executives plead guilty in fraud trial. <https://www.reuters.com/article/us-olympus-trial/olympus-former-executives-plead-guilty-in-fraud-trial-idUSBRE88O01920120925>

Soltani, B. (2007). *Auditing: an International Approach*. London: Hill Education.

Sünnetçi, N.K. (2020). Etiğin Muhasebe Mesleği Açısından Önemi: Olympus Skandalı Vaka Analizi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Şerifler, Ü. (2017). Kurum Kültürünün Finansal Suistimal Üzerindeki Etkileri: Japonya Örneği. <https://www.accafin.com/muhasebe/muhasebe-skandallari/kurum-kulturu-nun-finansal-suistimal-uzerindeki-etkileri-japonya-ornegi-olympus-skandali>

Tabuchi, H. (2011). At Olympus, Western Questions for Old-School Ways. <https://www.nytimes.com/2011/10/27/business/global/olympus-chairman-resigns-amid-widening-scandal.html>

Tanç, Ş. G. (2015). Kurumsal Yönetim Uygulamaları Kapsamında Etik Kurallar: Borsa İstanbul'da Faaliyet Gösteren Şirketler Üzerinde Bir Araştırma. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 1(3).

Toraman, C. & Abdioğlu, H. (2008). IMKB Kurumsal Yönetim Endeksinde yer alan şirketlerin kurumsal yönetim uygulamalarında zayıf ve güçlü yanları: Derecelendirme Raporlarının İncelenmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. (40), 96.109.

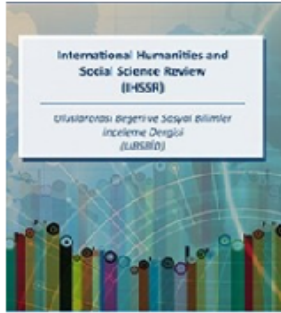
Tuzcu, A. (2004). Halka Açık Şirketlerde Kurumsal Yönetim Anlayışı IMKB-100 Örneği. Ankara.

Utami, M. W. (2018). The role of national culture in the emergence of financial statement fraud: comparison of Japanese and British culture in the cases of Olympus and Tesco. <https://dSPACE.uui.ac.id/handle/123456789/10063>

Ülgen, H. & Mirze, K. (2004). İşletmelerde Stratejik Yönetim. İstanbul: Literatür Yayın.

Wiguna, A. A. (2012). The Role Of Corporate Culture and Cultural Background In Olympus Case.

Yadav, B. (2013). Creative Accounting: A Literature Review. *The Standard International Journals (The SIJ)*, 1(5), 181-193.

ULUSLARARASI BEŞERİ VE SOSYAL BİLİMLER İNCELEME DERGİSİ (UBSBİD)

INTERNATIONAL HUMANITES AND SOCIAL SCIENCE REVIEW (IHSSR)

Volume: 5 Issue: 1 Year: 2021

COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE BİREYLERİN SERBEST ZAMANLARINA İLİŞKİN OKURYAZARLIK VE ZAMAN YÖNETİMLERİNİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Fatma SAKAR*

Pınar GÜZEL GÜRBÜZ**

Melike ESENTAŞ***

Özge YAVAŞ TEZ****

* fatmasakarr@gmail.com

** pnrguzel@yahoo.com

*** melike.esentas@windowslive.com

**** ozgeyavas@hotmail.com.tr

Research Article/ Araştırma Makalesi

Cite As/ Alınır: SAKAR F., GÜRBÜZ G.P., ESENTAŞ M., TEZ Y. Ö.,(2021), " COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE BİREYLERİN SERBEST ZAMANLARINA İLİŞKİN OKURYAZARLIK VE ZAMAN YÖNETİMLERİNİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ ", *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi* , 5 (1).

MAKALE BİLGİSİ

ÖZ

Makale Tarihi: 20.04.2021
Başvuru: 20.04.2021
Revizyon : 20.06.2021
Kabul : 22.06.2021
Orcid Numarası:
0000-0001-6749-7363
0000-0001-5982-2816
0000-0001-8980-5662
0000-0002-1948-1620
Anahtar Kelimeler: Serbest zaman, okuryazarlık, Serbest zaman yönetimi, Covid-19 pandemi

Çalışmanın amacı, covid-19 pandemi döneminde bireylerin serbest zaman yönetimi ve serbest zaman okuryazarlıklarının demografik değişkenler açısından incelenmesidir. Araştırma belirlenen 131'ikadın, 129'u erkek olmak üzere toplam 260 katılımcı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada "Boş Zaman Yönetimi Ölçeği (BZYÖ)" ve "Serbest Zaman Okuryazarlığı Ölçeği (SZOÖ)" kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistikler, güvenilirlik analizi, t-testi, Anova ve Post-ad hoc analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre "cinsiyet" değişkeni açısından Serbest Zaman Okuryazarlığı Ölçeğinin "temel serbest zaman okuryazarlığı" alt boyutunda farklılık olduğu ($t=2,19$) (K); 4.33 (E); 4,17 $p<05$); meslek değişkeni açısından Serbest Zaman Okuryazarlık Ölçeğinin "temel serbest zaman okuryazarlığı" alt boyutu ile meslek değişkeni açısından ortalama puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir (TSZ, $F=2,52$ $p<05$). Yaş değişkeni açısından Serbest Zaman Okuryazarlık Ölçeğinin "işlevsel serbest zaman okuryazarlığı" alt boyutu ile yaş değişkeni açısından ortalama puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir (İSZ, $F=3,08$ $p<05$). Boş Zaman Yönetimi Ölçeğinin "amaç belirleme ve yöntem" alt boyutu ile cinsiyet değişkeni açısından kadınlar ve erkekler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($t=2,01$ (K); 3,63 (E); 3,41 $p<05$). Boş Zaman Yönetimi ölçeğinin "boş zaman tutumu" ve "programlama" alt boyutları ile yaş değişkeni açısından ortalama puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir (BZT, $F=4,94$ $p<05$; P, $F=5,38$ $p<05$).

EXAMINATION OF LITERACY AND TIME MANAGEMENT REGARDING INDIVIDUALS' LEISURE TIME IN TERMS OF DEMOGRAPHIC VARIABLES IN THE COVID-19 PANDEMIC PROCESS

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article History:
Received: 20.04.2021
Revised : 20.06.2021
Accepted : 22.06.2021
Orcid Number
0000-0001-6749-7363
0000-0001-5982-2816
0000-0001-8980-5662
0000-0002-1948-1620:
Keywords: Leisure time, literacy, Leisure time management, Covid-19 pandemic

This study aims to examine the leisure time management and leisure time literacy of individuals in terms of demographic variables during the Covid-19 pandemic period. The sample group of the research consists of a total of 260 participants, 131 women and 129 men, determined by convenience sampling method. "Leisure Time Management Scale (LTMS)" and "Leisure Time Literacy Scale (LTLS)" were used to determine the differences regarding the demographic characteristics of the participants in the study. In data analysis, descriptive statistics, reliability analysis, t-test, Anova and Post-hoc analysis were performed in order to determine between which groups the difference was. Evaluating the analysis results, it was determined that a statistically significant difference was found between male and female participants in the "basic leisure time literacy" sub-dimension of the Leisure Time Literacy Scale in terms of the "gender" variable ($t=2,19$ (F); 4.33 (M); 4.17 $p<05$). In terms of occupational variable, it was determined that there was a statistically significant difference in terms of average scores in terms of occupational variable with the subdivision of "Basic Leisure Time Literacy" of the Leisure Time Literacy Scale (BLT, $F=2,52$ $p<05$). It was determined that there was a statistically significant difference in terms of the "Leisure Time Management Scale" subdivision of the Leisure Time Literacy Scale in terms of age variable and average scores in terms of age variable (FLT, $F=3,08$ $p<05$). It was determined that there was a statistically significant difference between men and women in terms of the "purpose determination and method" subdivision of the Leisure Time Management Scale and the gender variable ($t=2,01$ (F); 3,63 (M); 3,41 $p<05$). It was determined that there was a statistically significant difference in terms of average scores in terms of age variable with the subdivisions of "leisure attitude" and "programming" of the Leisure Time Management Scale (LTA, $F=4,94$ $p<05$; P, $F=5,38$ $p<05$).

1. Giriş

Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve tüm hızıyla Dünya'ya yayılarak pandemi ilan edilmesine sebebiyet veren Covid-19 virüsü hala etkisini sürdürmekte. Covid-19 virüsü bireylerin hayatında çok büyük değişikliklere yol açtı. Virüsten korunmak için ülkeler ve bireyler kendi önlemlerini almaya başladı, alınan başlıca önlemlerden bazıları; bireylerin kendilerini dışarıdan izole etmesi, dışarıda zorunlu maske kullanımı, dışarıya çıkma yasakları, sosyal mesafe kuralı, dezefektan kullanımı, okulların kapatılması, yurtiçi ve yurtdışı seyahatlerine kısıtlamalar getirilmesi. Bireylerin kendilerini izole etmesi ve uygulanan zorunlu karantinalar bireylerde serbest zamanı daha çok öne çıkarmaya başladı.

2. Kavramsal Çerçeve

Burada ise serbest zaman yönetimi kavramı devreye girmekte (Akatay, 2003) zaman kavramını şu şekilde açıklamıştır; zaman belli bir hız ile geçen ve her kişinin eşit şekilde sahip olduğu, önüne geçilmeyen bir değerdir. Zaman, duyu organlarımızla algılayabildiğimiz ölçülebilir bir kavramdır. Serbest zaman ise kişinin kendi isteği ve tercihi ile şekillendirebileceği, rutin gerekliliklerinden kurtularak, kendi istekleri doğrultusunda değerlendirebildiği bir kavramdır (Yasav, 2019). Bireyler, serbest zamanı, kişiyi bir sonraki işine hazırlayan bir mola ve ara olarak görmek yerine, kendine fayda sağlayan, keyif veren, kendi istekleri doğrultusunda şekillendirebildiği ve kendine özgün çeşitli kazanımlar sağlayan bir zaman dilimi olarak görmeliler (Çelik, 2018: 78-79). Serbest zaman kavramını ortaya çıkaran bileşenler, bir zorunluluğa dayanmaması, kişinin özgür iradesi ile şekillendirebildiği ve planladığı, rutin olarak yaptıkları işlerin veya çalışmanın dışında kalan zaman dilimi kapsamı, kişiye fayda sağlayan ve keyif veren aktiviteler olduğu söylenebilir (Sevinç ve Aktan, 2017: 31). Bireylerin gündelik hayatlarındaki rutinlerini ve işlerinin dışında kalan, kendi özgür iradeleri ile şekillendirip, planladıkları serbest zamanlarının, kişilerin hayatlarında fayda sağlaması açısından ve bu zaman dilimini daha iyi ve verimli yönetebilmeleri için serbest zaman eğitimi oldukça önemlidir (Cengiz ve Satılmış, 2020). Okuryazarlık kavramının kökeni İngilizcede "reading" ve "writing" ayrı bir şekilde "okuma" ve "yazma" olarak kullanılırken; ikisi bir araya geldiğinde "okuryazarlık" (literacy) olarak farklı bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010). (Aşıcı, 2009)'a göre okuryazarlık kavramı, yalnızca okumak ve yazmanın dışında bireylerin hayatlarındaki veya çevrede gördüğü olaylara, farklı anlamlar yüklemesi farklı bir açıyla bakması ve anlaması ile ilgilidir. Serbest zaman okuryazarlığı, bireylerin serbest zamanlarını değerlendirmede kişilerin seçimlerinin ve tercihlerinin topluma ve kendine sağlayacağı fayda ve zararları objektif bir şekilde değerlendirmeye yardımcı olan, serbest zaman etkinliklerinde doğru tercihlerde bulunmaya destek olan ve bireyde ve toplumda yaşam kalitesini arttıran bir yaşam becerisidir (Arslan, 2013 akt: Arslan, 2018).

Bu doğrultuda araştırmanın amacı, Covid-19 pandemi sürecince bireylerin serbest zaman yönetimi ve serbest zaman okuryazarlık düzeylerinin demografik değişkenler açısından incelenmesidir.

3. Yöntem

Araştırma Modeli olarak nicel araştırma yöntemlerinden betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma Grubu araştırmanın örneklem grubu kolayda örnekleme yöntemi ile belirlenen 131'i kadın, 129'u erkek olmak üzere toplam 260 katılımcıdan oluşmaktadır. Veri toplama araçları olarak kişisel bilgi formu, Serbest Zaman Okuryazarlığı Ölçeği ve Boş Zaman Yönetimi Ölçeği kullanılmıştır. Kişisel Bilgi formunda katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek, normal

süreçte ve sosyal izolasyon sürecinde serbest zaman aktivitelerine katılım sıklıkları ve normal zamanda yapmaktan en çok keyif aldıkları aktivitelerin ne olduğuna ilişkin sorular yer almaktadır. Verilerin analizinde SPSS 22.00 istatistiksel paket programından yararlanılmıştır. Verilerin normal dağılıp dağılmadığını tespit etmek amacı ile normallik analizi uygulanmış bu analizin sonucunda veriler normal dağılım gösterdiği için parametrik testler kullanılmıştır.

Boş Zaman Yönetimi Ölçeği

Wang ve diğ., (2011) tarafından geliştirilen ölçek Akgül ve Karaküçük (2015) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Boş Zaman Yönetimi Ölçeği 15 madde ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar; Amaç belirleme ve yöntem (.924), değerlendirme (.839), boş zaman tutumu (.825) ve programlama (.601). Ölçekte "Değerlendirme" alt boyutundaki maddeler ters maddelerdir. Ölçek 5'li likert tipi olup (1= Tamamen Katılıyorum, 5= Hiç Katılmıyorum) derecelendirmesine sahiptir.

Serbest Zaman Okuryazarlığı Ölçeği

Ölçek, bireylerin serbest zaman okuryazarlık düzeylerini ölçmek ve yetişkin eğitimi ilkeleri ile uyumlu bir ölçme aracının geliştirilmesi amacıyla Arslan (2018) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, 21 maddeden oluşmakta olup 5'li likert tipindedir. Ölçek, Temel Serbest Zaman Okuryazarlığı (.936), İşlevsel Serbest Zaman Okuryazarlığı (.839) ve Eylemsel Serbest Zaman Okuryazarlığı (.812) olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır.

4. Bulgular

Tablo 1. Serbest Zaman Okuryazarlığı Ölçeği Alt Boyutlarının Cinsiyet Değişkenine İlişkin T Testi Analiz Sonuçları

Cinsiyet	N	Ort	S.S	sd	t	p	
Temel Serbest Zaman OY.	kadın	131	4,33	,52	258	2,195	,02*
	erkek	129	4,17	,60			
İşlevsel Serbest Zaman OY.	kadın	131	4,09	,56	258	-,089	,92
	erkek	129	4,10	,58			
Eylemsel Serbest Zaman OY.	kadın	131	4,01	,73	239,93	1,909	,05
	erkek	129	3,81	,95			

*p<.05

Tablo 1 incelendiğinde cinsiyet değişkeni ile Serbest Zaman Okuryazarlık düzeylerinin karşılaştırılması için yapılan t-testi analiz sonuçlarına göre Serbest Zaman Okuryazarlığı Ölçeğinin "temel serbest zaman okuryazarlığı" alt boyutu ile cinsiyet değişkeni açısından kadınlar ve erkekler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (t= 2,19 (K); 4,33 (E); 4,17 p<.05). Buna göre, kadınların "temel serbest zaman okuryazarlığı" ortalama puanlarının (\bar{X} =4,33) erkeklerin "temel serbest zaman okuryazarlığı" ortalama puanlarından (\bar{X} =4,17) daha yüksektir. Serbest Zaman Okuryazarlığı ölçeğinin "işlevsel serbest zaman okuryazarlığı" ve "eylemsel serbest zaman

okuryazarlığı” alt boyutlarında kadın ve erkek katılımcıların ortalama puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 2. Serbest Zaman okuryazarlığı Ölçeği Alt Boyutlarının, Eğitim Değişkinine İlişkin Anova Analiz Sonuçları

		N	Ort	S.S	F	p	Gruplar Arası Fark
Temel Serbest Zaman OY.	ilk ve orta öğretim	31	4,06	0,64			
	önlisans	30	4,25	0,46	1,73	,16	----
	lisans	138	4,25	0,58			
	lisansüstü	61	4,34	0,52			
İşlevsel Serbest Zaman OY.	ilk ve orta öğretim	31	4,0444	0,50			
	önlisans	30	4,025	0,50	1,96	,12	----
	lisans	138	4,0643	0,60			
	lisansüstü	61	4,2561	0,55			
Eylemsel Serbest Zaman OY.	ilk ve orta öğretim	31	3,6344	0,88			
	önlisans	30	4,0333	0,64	1,40	,24	----
	lisans	138	3,9517	0,85			
	lisansüstü	61	3,929	0,91			

*p<.05

Tablo 2 incelendiğinde Serbest Zaman Okuryazarlık ölçeğine göre eğitim değişkeni açısından serbest zaman okuryazarlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyi) olup olmadığını tespit etmek amacıyla ANOVA testi gerçekleştirilmiştir. Eğitim değişkeni açısından ANOVA sonuçları incelendiğinde “temel serbest zaman okuryazarlığı”, “işlevsel serbest zaman okuryazarlığı” ve “eylemsel serbest zaman okuryazarlığı”, alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir (TSZ, $F=1,73$ $p>.05$; İSS, $F=1,96$ $p>.05$; ESZ, $F=1,40$ $p>.05$).

Tablo 3. Serbest Zaman okuryazarlığı Ölçeği Alt boyutları Ölçeği Alt Boyutlarının, Meslek Değişkinine İlişkin Anova ve Farklılıklara İlişkin Posthoc “Tukey” Analiz Sonuçları

		N	Ort	S.S	F	P	Gruplar Arası Fark
Temel Serbest Zaman OY.	öğrenci	113	4,22	,53			
	ev hanımı	9	4,17	,68			
	kamu çalışanı	51	4,47	,58	2,52	0,4*	A-C, C-D, E-C

	özel	58	4,20	,58			
	sektör						
	çalışanı						
	diğer	29	4,13	,54864			
İşlevsel	öğrenci	113	4,04	,60			
Serbest	ev	9	4,37	,45			
Zaman OY.	hanımı						
	kamu	51	4,19	,63			
	çalışanı				1,10	,3	----
	özel	58	4,09	,49			
	sektör						
	çalışanı						
	diğer	29	4,08	,50			
Eylemsel	öğrenci	113	3,94	,83			
Serbest	ev	9	4,48	,70			
Zaman OY.	hanımı						
	kamu	51	3,88	,91			
	çalışanı				1,10	,3	
	özel	58	3,83	,92			
	sektör						
	çalışanı						----
	diğer	29	3,86	,63			

*p<.05 A=Öğrenci B=Ev hanımı C=Kamu Çalışanı D=Özel Sektör Çalışanı E=Diğer

Tablo 3 incelendiğinde Serbest Zaman Okuryazarlık ölçeğine göre meslek değişkeni açısından serbest zaman okuryazarlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyi) olup olmadığını tespit etmek amacıyla ANOVA testi gerçekleştirilmiştir. Meslek değişkeni açısından ANOVA sonuçları incelendiğinde “işlevsel serbest zaman okuryazarlığı” ve “eylemsel serbest zaman okuryazarlığı” alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir (İSS, $F=1,10$ $p>.05$; ESZ, $F=1,10$ $p>.05$). Ancak Serbest Zaman Okuryazarlık Ölçeğinin “temel serbest zaman okuryazarlığı” alt boyutu ile meslek değişkeni açısından ortalama puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir (TSS, $F=2,52$ $p<.05$). Bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Post-hoc testlerinden “Tukey” çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Buna göre “öğrenciler” ($4,22 \pm ,53$) ile “kamu çalışanları” ($4,47 \pm ,58$); “kamu çalışanları” ($4,47 \pm ,58$) ile “özel sektör çalışanları” ($4,20 \pm ,58$); “diğer sektör” ($4,13 \pm ,54$) ile “kamu çalışanları” ($4,47 \pm ,58$) arasında farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4. Serbest Zaman Okuryazarlığı Ölçeği Alt boyutlarının, Yaş Değişkinine İlişkin Anova ve Farklılıklara İlişkin Posthoc “Tukey” Analiz Sonuçları

N	Ort	S.S	F	p	Gruplar Arası Fark
---	-----	-----	---	---	--------------------

	18 ile 25 yaş arası	153	4,21	0,53			
Temel Serbest Zaman OY.	26 ile 33 yaş arası	72	4,29	0,61	,81	,4	----
	34 ile 41 yaş arası	20	4,41	0,50			
	42 yaş ve üzeri	15	4,27	0,70			
<hr/>							
	18 ile 25 yaş arası	153	4,01	0,58			
İşlevsel Serbest Zaman OY.	26 ile 33 yaş arası	72	4,23	0,54	3,08	,02*	A-B
	34 ile 41 yaş arası	20	4,21	0,56			
	42 yaş ve üzeri	15	4,2	0,47			
<hr/>							
Eylemsel Serbest	18 ile 25 yaş arası	153	3,92	0,79			
Zaman OY.	26 ile 33 yaş arası	72	3,87	0,98	,13	,94	----
	34 ile 41	20	3,96	0,97			

yaş			
arası			
42			
yaş ve	15	4	0,67
üzeri			

*p<.05 A=18 ile 25 yaş arası B=26 ile 33 yaş arası C=34 ile 41 yaş arası D=42 yaş ve üzeri

Tablo 4 incelendiğinde Serbest Zaman Okuryazarlık ölçeğine göre yaş değişkeni açısından serbest zaman okuryazarlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyi) olup olmadığını tespit etmek amacıyla ANOVA testi gerçekleştirilmiştir. Yaş değişkeni açısından ANOVA sonuçları incelendiğinde “temel serbest zaman” ve “eylemsel serbest zaman okuryazarlığı” alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir (TSZ, $F=,81$ $p>.05$; ESZ, $F=,130$ $p>.05$). Ancak Serbest Zaman Okuryazarlık Ölçeğinin “işlevsel serbest zaman okuryazarlığı” alt boyutu ile yaş değişkeni açısından ortalama puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir (İSZ, $F=3,08$ $p<.05$). Bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Post-hoc testlerinden “Tukey” çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Buna göre “18 ile 20 yaş arası” ($4,01 \pm ,58$) ile “26 ile 33 yaş arası” ($4,23 \pm ,54$); arasında farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

Tablo 5. Boş Zaman Yönetimi Ölçeği Alt Boyutlarının Cinsiyet Değişkenine İlişkin T-Testi Analiz Sonuçları

Cinsiyet		N	Ort	S.S	sd	t	p
Amaç Belirleme ve Yöntem	kadın	131	3,6323	,86546	258	2,010	,046*
	erkek	129	3,4147	,88047			
Değerlendirme	kadın	131	3,8244	,78700	258	,577	,564
	erkek	129	3,7700	,73101			
Boş Zaman Tutumu	kadın	131	4,1654	,76278	258	-,437	,662
	erkek	129	4,2041	,66184			
Programlama	kadın	131	2,6336	1,01008	258	-,952	,342
	erkek	129	2,7468	,90213			

*p<.05

Tablo 5 incelendiğinde, cinsiyet değişkeni ile boş zaman yönetimi düzeylerinin karşılaştırılması için yapılan t-testi analiz sonuçlarına göre Boş Zaman Yönetimi Ölçeği'nin “amaç belirleme ve yöntem” alt boyutu ile cinsiyet değişkeni açısından kadınlar ve erkekler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($t= 2,01$ (K); $3,63$ (E); $3,41$ $p<.05$). Buna göre, kadınların boş zaman yönetimi ($\bar{X}=3,63$) erkeklerin boş zaman yönetiminden ($\bar{X}=3,41$) daha yüksektir. Boş Zaman Yönetimi ölçeğinin “değerlendirme”, “boş zaman tutumu” ve “programlama” alt boyutlarında kadın ve erkek katılımcıların ortalama puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 6. Boş Zaman Yönetimi Ölçeği Alt boyutlarının, Eğitim Değişkinine İlişkin Anova Analiz Sonuçları

			N	Ort	S.S	F	p	Gruplar Arası Fark
Amaç Belirleme ve Yöntem	ilk ve orta öğretim	ilk ve orta öğretim	31	3,3978	0,75606	1,495	,216	----
		önlisans	30	3,4222	0,83933			
		lisans	138	3,4867	0,87315			
		lisansüstü	61	3,724	0,95058			
Değerlendirme	ilk ve orta öğretim	ilk ve orta öğretim	31	3,5591	0,762	1,696	,168	----
		önlisans	30	3,7444	0,67627			
		lisans	138	3,8043	0,76175			
		lisansüstü	61	3,929	0,77487			
Boş Zaman Tutumu	ilk ve orta öğretim	ilk ve orta öğretim	31	3,9677	1,00501	2,416	,067	----
		önlisans	30	4,1222	0,76556			
		lisans	138	4,1667	0,6826			
		lisansüstü	61	4,3661	0,533			
programlama	ilk ve orta öğretim	ilk ve orta öğretim	31	2,6129	0,69972	0,146	,932	----
		önlisans	30	2,6333	0,99943			
		lisans	138	2,7005	0,91778			
		lisansüstü	61	2,7322	1,14151			

*p<.05

Tablo 6 incelendiğinde Boş Zaman Yönetimi ölçeğine göre eğitim değişkeni açısından boş zaman yönetimi düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyi) olup olmadığını tespit etmek amacıyla ANOVA testi gerçekleştirilmiştir. Eğitim değişkeni açısından ANOVA sonuçları incelendiğinde “amaç belirleme ve yöntem”, “değerlendirme”, “boş zaman tutumu” ve “programlama” alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir (ABY, $F=1,49$ $p>.05$; D, $F=1,69$ $p>.05$; BZT, $F=2,41$ $p>.05$; P, $F=0,14$ $p>.05$).

Tablo 7. Boş Zaman Yönetimi Ölçeği Alt boyutlarının, Meslek Değişkinine İlişkin Anova Analiz Sonuçları

		N	Ort	S.S	F	P	Gruplar Arası Fark
öğrenci		113	3,50	,87	1,31	,26	

Amaç Belirleme Yöntem	ve	ev hanımı	9	3,46	1,07			
		kamu çalışanı	51	3,74	,82			----
		özel sektör çalışanı	58	3,47	,83			
		diğer	29	3,31	,95			
		Değerlendirme öğrenci	113	3,82	,77			
Boş Zaman Tutumu		ev hanımı	9	3,85	,95			
		kamu çalışanı	51	3,85	,71	,38	,82	----
		özel sektör çalışanı	58	3,75	,69			
		diğer	29	3,66	,84			
		Değerlendirme öğrenci	113	4,16	,71			
Programlama		ev hanımı	9	4,07	,99			
		kamu çalışanı	51	4,39	,51	1,78	,13	----
		özel sektör çalışanı	58	4,13	,72			
		diğer	29	4,00	,86			
		Değerlendirme öğrenci	113	2,812	,97			
Programlama		ev hanımı	9	2,14	1,02			----
		kamu çalışanı	51	2,49	1,09	1,79	,13	
		özel sektör çalışanı	58	2,73	,86			
		diğer	29	2,64	,70			
		Değerlendirme öğrenci	113	2,812	,97			

*p<.05

Tablo 7 incelendiğinde Boş Zaman Yönetimi ölçeğine göre meslek değişkeni açısından boş zaman yönetimi düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyi) olup olmadığını tespit etmek amacıyla ANOVA testi gerçekleştirilmiştir. Meslek değişkeni açısından ANOVA sonuçları incelendiğinde “amaç belirleme ve yöntem”, “değerlendirme”, “boş zaman tutumu” ve “programlama” alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir (ABY, $F=1,31$ $p>.05$; D, $F=.382$ $p>.05$; BZT, $F=1,78$ $p>.05$; P, $F=1,79$ $p>.05$).

Tablo 8. Boş Zaman Yönetimi Ölçeği Alt boyutlarının, Yaş Değişkinine İlişkin Anova ve Farklılıklara İlişkin Posthoc “Tukey” Analiz Sonuçları

		N	Ort	S.S	F	P	Gruplar Arası Fark
Amaç Belirleme ve Yöntem	18 ile 25 yaş arası	153	3,42	0,88			
	26 ile 33 yaş arası	72	3,68	0,84	2,19	,08	---
	34 ile 41 yaş arası	20	3,44	1,01			
	42 yaş ve üzeri	15	3,85	0,65			
	18 ile 25 yaş arası	113	3,78	0,75			
Değerlendirme	26 ile 33 yaş arası	9	3,82	0,73	,06	,97	---
	34 ile 41 yaş arası	51	3,78	0,97			
	42 yaş ve üzeri	58	3,82	0,65			
	18 ile 25 yaş arası	113	4,08	0,76			
Boş Zaman Tutumu	26 ile 33 yaş arası	9	4,37	0,52	4,94	,00*	A-B
	34 ile 41 yaş arası	51	4,48	0,45			
	42 yaş ve üzeri						

	42 yaş ve üzeri	58	3,88	0,91			
	18 ile 25 yaş arası	113	2,79	0,95			
Programlama	26 ile 33 yaş arası	9	2,74	0,91	5,38	,00*	A-C, A-D
	34 ile 41 yaş arası	51	2,15	1,01			
	42 yaş ve üzeri	58	2,04	0,67			

*p<.05 A=18 ile 25 yaş arası B=26 ile 33 yaş arası C=34 ile 41 yaş arası D=42 yaş ve üzeri

Tablo 8 incelendiğinde Boş Zaman Yönetimi ölçeğine göre yaş değişkeni açısından boş zaman yönetimi düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyi) olup olmadığını tespit etmek amacıyla ANOVA testi gerçekleştirilmiştir. Yaş değişkeni açısından ANOVA sonuçları incelendiğinde “amaç belirleme ve yöntem” ve “değerlendirme” alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir (ABY, $F=2,19$ $p>.05$; D, $F=,06$ $p>.05$). Ancak Boş Zaman Yönetimi ölçeğinin “boş zaman tutumu” ve “programlama” alt boyutları ile yaş değişkeni açısından ortalama puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir (BZT, $F=4,94$ $p<.05$; P, $F=5,38$ $p<.05$). Bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Post-hoc testlerinden “Tukey” çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Buna göre boş zaman tutumu alt boyutunda, “18 ile 25 yaş arası” ($4,08 \pm ,76$) ile “26 ile 33 yaş arası” ($4,37 \pm ,52$); arasında farklılıklar olduğu, programlama alt boyutunda ise “18 ile 25 yaş arası” ($2,79 \pm ,95$) ile “34 ile 41 yaş arası” ($2,15 \pm 1,01$) ve “18 ile 25 yaş arası” ($2,79 \pm ,95$) ile “42 yaş ve üzeri” ($2,04 \pm ,67$) arasında farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

5. Tartışma ve Sonuç

Covid-19 pandemi süreci ile hayatımızda birçok şey değişti, virüsün yayılmasını önlemek amacı ile alınan kısmi zamanlı eve kapanma, kısmi zamanlı sokağa çıkma yasakları gibi önlemler sonucunda bireylerin hayatında “serbest zaman” kavramı daha çok öne çıkmaya başladı. Covid-19 pandemi sürecinde bireylerin serbest zaman okuryazarlıklarını ve serbest zaman yönetimlerini demografik değişkenler açısından incelemek amacıyla gerçekleştirilen çalışmada, “cinsiyet” değişkeni açısından Serbest Zaman Okuryazarlığı Ölçeği’ne göre kadınların “temel serbest zaman okuryazarlığı” ortalama puanlarının erkeklerin “temel serbest zaman okuryazarlığı” ortalama puanlarından daha yüksek olduğu belirlenirken Durhan ve Kurtipek 2021) serbest zaman okuryazarlığında kız öğrencilerin ortalama puanlarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu; (Durhan, 2020) tarafından yapılan benzer bir çalışmada da kadınların serbest zaman okuryazarlığı ortalama puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğuna ilişkin bulgular tespit araştırma sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Ayrıca

literatürde Kurar ve Baltacı (2014) tarafından eğlence ve serbest zaman deneyim alışkanlıklarının belirlenmesi amacıyla yapılan çalışma sonuçları değerlendirildiğinde önem derecelerine göre ilk beşte yer alan etkinlikler sırası ile pikniğe gitmek, arkadaş ziyaretlerine gitmek, yüzmek, gazete ve dergi okumak ve internette vakit geçirmek iken “gazete ve dergi okuma” ilk beş arasında yer alması “serbest zaman okuryazarlığının aslında yaygın olduğunun bir göstergesi diyebiliriz. Cinsiyet değişkeni açısından Boş Zaman Yönetimi Ölçeğinin “amaç belirleme” alt boyutunda kadınların boş zaman yönetimi ortalama puanlarının erkeklerin boş zaman yönetimi ortalama puanlarından daha yüksek olduğu belirlenirken literatürde Küçükeşmen, Şimşek ve Türkoğlu (2020) boş zaman yönetiminin “planlama” alt boyutunda kadınların lehine anlamlı bir fark olduğu, “amaç belirleme ve yöntem” ile “değerlendirme ve boş zaman tutumu” alt boyutlarında ise anlamlı bir farklılık olmadığı bildirilmiştir. Yaş değişkeni açısından Boş Zaman Yönetimi Ölçeğinin “boş zaman tutumu” ve “programlama” alt boyutlarında ortalama puanlar açısından farklılık belirlenirken bu farklılığın “boş zaman tutumu” alt boyutunda, 18 ile 25 yaş arası ile 26 ile 33 yaş arasında; “programlama” alt boyutunda ise 18 ile 25 yaş arası ile 34 ile 41 yaş arası ve aynı zamanda 18 ile 25 yaş arası ile 42 yaş ve üzerinde farklılıklar olduğu belirlenirken literatürde Demir ve Alpullu (2020) tarafından yapılan çalışmada yaş değişkeni açısından “boş zaman tutumu”, “amaç belirleme ve yöntem”, “değerlendirme” alt boyutları arasında puan ortalamalarına ilişkin farklılık görülmezken “programlama” alt boyutunda farklılık tespit edilmesi araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir.

Cinsiyet değişkeni açısından Serbest Zaman Okuryazarlık Ölçeğinin “temel serbest zaman okuryazarlığı” ortalama puanları değerlendirildiğinde kadınların ortalama puanlarının erkeklerin ortalama puanlarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Meslek değişkeni açısından Serbest Zaman Okuryazarlık Ölçeğinin “temel serbest zaman okuryazarlığı” ortalama puanları değerlendirildiğinde en yüksek ortalamaya “kamu çalışanları”, ikinci olarak “özel sektör çalışanları” bu sırayı “diğer sektör çalışanları” ve en son sırada “öğrenciler” izlemektedir. Yaş değişkeni açısından Serbest Zaman Okuryazarlık Ölçeğinin “işlevsel serbest zaman okuryazarlığı” alt boyutunda en yüksek ortalamaya sahip “26 ile 33 yaş arası” iken en düşük ortalama “18 ile 20 yaş arası” olarak belirlenmiştir. Cinsiyet değişkeni açısından Boş Zaman Yönetimi Ölçeğinin “amaç belirleme ve yöntem” alt boyutunda kadınların ortalama puanlarının erkeklerin ortalama puanlarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Yaş değişkeni açısından Boş Zaman Yönetimi Ölçeğinin “boş zaman tutumu” alt boyutunda en düşük ortalamaya sahip “18 ile 25 yaş arası” olduğu belirlenirken “programlama” alt boyutunda en yüksek ortalamaya “18 ile 25 yaş arası” en düşük ortalama “42 yaş ve üzeri” olduğu belirlenmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde kadınların temel serbest zaman okuryazarlığı puanlarının daha yüksek olması serbest zaman etkinlik tercihleri, etkinliğin sağladığı faydalar ve bu etkinlikleri bir yaşam biçimi haline dönüştürme konusunda farkındalıklarının erkeklere göre daha yüksek olduğunu gösterirken aynı zamanda serbest zaman deneyimlerine ilişkin ihtiyaç duydukları noktada kendilerini geliştirmek, bilgi birimini arttırmak ve edindiği bilgi ve becerileri kendisi ve toplumun gelişimi için de kullanabileceğini göstermektedir (Arslan, 2018). Meslekler açısından “temel serbest zaman okuryazarlığı” değerlendirildiğinde kamu çalışanlarının bu konuda daha bilinçli oldukları görülürken bu sırayı özel sektör çalışanları izlemektedir. Bu konuda en düşük seviyede öğrencilerin yer alması belki de öğrencilerin diğer kategoriler arasında yer alan (kamu ve özel sektör) çalışanlara göre sorumluluk bilincinin geri planda olması ya da serbest zaman etkinlikleri seçimi konusunda bilinçsizce anlık hareket etmeleri, anı yaşamalarından kaynaklı olabileceği söylenebilir. Diğer taraftan kamu ve özel sektör çalışanlarının buldukları konum açısından düşünüldüğün yoğun iş temposu ve stresle birlikte gelen olumsuz yaşam koşullarından kurtulmak için serbest zaman etkinliklerini bilinçli olarak (sağladığı fayda, mutlu etmesi, stres attırması vb.) etkenler düşünülerek seçtikleri ve aslında yaşam

biçimlerine bu etkinlikleri dahil ederek olumsuz koşullardan uzaklaştıkları düşünürse öğrencilerden ortalama puanların öğrencilere göre daha yüksek çıkması şaşırtıcı olmayacaktır. Benzer şekilde yaş değişkeni düşünüldüğünde 18 ile 25 yaş arasındaki kişilerin “temel serbest zaman okuryazarlığı” puan ortalamalarının düşük çıkması da gençliğin vermiş olduğu bir heyecan, enerji, kararsızlık, sorumluluk bilincinin çok fazla oluşmaması vb. nedenden kaynaklı olabilir. Serbest zaman yönetimine ilişkin sonuçlar değerlendirildiğinde yaş değişkeni hariç diğer değişkenler ile farklılık tespit edilememiştir. Yaş değişkeni açısından ise “boş zaman tutumu”na ilişkin en düşük ortalamaya “18 ile 25 yaş arası” kişilerin olduğu ancak “programlama” alt boyutunda ise tam tersi en yüksek ortalamaya “18 ile 25 yaş arası” en düşük ortalama “42 yaş ve üzeri” olduğu belirlenmiştir. Bu noktada özellikle 18 ile 25 yaş arası kişilerin zaman yönetimi konusunda (zamanı etkin ve verimli kullanması) bilinçli olması gerekir. Bu yaş grubundaki genç nüfus üniversite eğitimi almış ve almakta olduğu düşünüldüğünde dersler, hazırlanmakta olduğu sınavlar, araştırmalar vb. konuda bir gün içerisinde sığdırmak zorunda oldukları şeyler vardır. Bu bakımdan bireysel anlamda zamanı etkin ve verimli kullanmak kendileri için dinlenmek, eğlenmek vb. serbest zaman deneyimi yaşama fırsatı verecektir. Böyle düşünüldüğünde genç kesimin “boş zaman tutumu” ve “programlama” alt boyutlarında puan ortalamalarının yüksek çıkmasını bu faktörlerle ilişkilendirebiliriz. Diğer taraftan da 42 yaş ve üzerindeki kişilerin “boş zaman tutumu” ve “programlama” alt boyutlarındaki puan ortalamalarındaki düşüşün birçoğunun hayatını rutine oturttuğu, emeklilik evresinde ya da emekli olmuş olduğu bu bakımdan hayata karşı bir beklentilerinin olmadan (sınav, iş, kariyer vb.) sadece anı geçirmek için yaşadıkları düşünülürse zaten yeterince serbest zamanları olacaktır ve bir programlama gerektirmeden hayatlarını mutlu, huzurlu, sakin olarak geçireceklerdir. Bu bakımdan yaş ilerledikçe hayata karşı bir yarış halinde geçirmenin onlar için bir anlamı olmayacaktır.

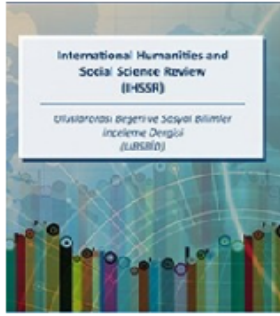
6. Öneriler

Bu çalışmadan yola çıkarak, serbest zaman okuryazarlığı ve serbest zaman yönetiminin farklı değişkenlerle incelenmesi, nedensellik ilişkilerinin araştırılmasına yönelik çalışmaların yapılması literatüre katkı sağlayacaktır. Ayrıca serbest zaman okuryazarlığı ve yönetimi konusunda bireyleri bilinçlendirici ve teşvik edici çalışmalar da yapılabilir.

Kaynakça

- Akatay, A. (2003). Örgütlerde Zaman Yönetimi, Selçuk Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Sayı: 10), Sayfa: 282-300.
- Akgül, B.M., Karaküçük, S. (2015). Boş zaman yönetimi ölçeği: Geçerlik- güvenirlilik çalışması, *International Journal of Human Sciences*, 12(2), 1867-1880.
- Arslan, S. (2018). Yetişkin eğitimi bağlamında serbest zaman okuryazarlığı ölçeği geliştirme: geçerlik ve güvenirlilik çalışması, *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(14), 101-116.
- Aşıcı, M. (2009). Kişisel ve Sosyal Bir Değer Olarak Okuryazarlık, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 9-26.
- Ayyıldız-Durhan, T. (2020). The effect of leisure literacy on leisure exercise in university students. *International Journal of Educational Methodology*.
- Ayyıldız Durhan, T. & Kurtipek, S. (2021). The Predictive Effect of Curiosity and Exploration Tendencies of Physical Education Teacher Candidates on Leisure Literacy, *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*.

- Caz, Ç., Aydoğdu, V., Tunçkol, H.M., Öncü, E. (2015). Zaman Yönetimi ve Stres İlişkisi: Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencileri Örneği, *Akademik Bakış Dergisi*, (Sayı: 50).
- Cengiz, R., Satılmış, S.E. (2020). Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğüne Bağlı Yurtlarda Kalan Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Okuryazarlıklarının İncelenmesi, *International Journal of Contemporary Educational Studies*, (IntJCES), ISSN : 2458-9373.
- Çelik, E.R., (2018). Modern Toplumda Serbest Zamanın İşlevi ve Planlanması, *The Academic Elegance*, 5(9), ss: 77-92.
- Demir G., Alpullu, A. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Yönetiminin Değerlendirilmesi, *Avrasya Spor Bilimleri Araştırmaları*, ERİSS, Cilt 5, Sayı 1, ISSN 2636-8269, ss. 94-102.
- Gürbüz, M., Aydın, A.H. (2012). Zaman Kavramı ve Yönetimi, *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi / KSU Journal of Social Sciences* 9(2), Sayfa: 4.
- Kurar, İ., Baltacı, F. (2014). Halkın Boş Zaman Değerlendirme Alışkanlıkları: Alanya Örneği, *International Journal of Science Culture and Sport* August 2014 : Special Issue 2 ISSN : 2148-1148.
- Kurudayıoğlu, M. ve Tüzel, S. (2010). 21. Yüzyıl Okuryazarlık Türleri, Değişen Metin Algısı ve Türkçe Eğitimi. *TÜBAR-XXVIII*. 283-298.
- Küçükeşmen, E., Şimşek, A., Türkoğlu, M.E. (2020). Önlisans Öğrencilerinin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Boş Zaman Yönetimi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2020/3, Sayı:38, s.202-231.
- Sevinç, Ö.S., Aktan, O. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Etkinliklerinin Belirlenmesi (Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Örneği), *Asya Öğretim Dergisi*, 5(1), ss: 28- 43.
- Yasav, Ö. (2019). Tedavi Ve Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanan Bireylerin Serbest Zaman Algıları ve Serbest Zaman Değerlendirme Yöntemleri İle Madde Kullanım Durumları Arasındaki İlişki: Ankara İli Örneği, İstanbul Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

**ULUSLARARASI BEŞERİ VE SOSYAL
BİLİMLER İNCELEME DERGİSİ (UBSBİD)**
**INTERNATIONAL HUMANITIES AND SOCIAL
SCIENCE REVIEW (IHSSR)**

Volume: 5 Issue: 1 Year: 2021

KİTAP İNCELEME: EGE SORUNU BELGELER*

Murat ŞENGÖZ**

MAKALE BİLGİSİ	ÖZ
<p><i>Makale Tarihiçesi:</i> Başvuru: 06.06.2020</p> <p><i>Revizyon :</i> 19.02.2021</p> <p><i>Kabul :</i> 22.06.2021</p> <p><i>Orcid Numarası:</i> 0000-0001-6597-0161</p> <p><i>Anahtar Kelimeler:</i> Ege Denizi Sorunu, Yunanistan,</p>	<p><i>Yazar "Ege Sorunu Belgeler" adlı eserinde, Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege Denizinden kaynaklanan sorunlarla ilgili arşiv araştırması yapıyor. Ege Denizi Türkiye ile Yunanistan arasında güncel bir sorundur. Türkiye ile Yunanistan arasındaki bu sorunun 1912-1913 arasındaki bölümü tarihi belgeler incelenerek bu kitapta yer almaktadır. Kitabın Birinci Bölümünde Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunun, 1820' li yıllardan itibaren 1914' lü yıllara kadar kısa bir özeti yapılmaktadır. İkinci Bölümde ise antlaşma belgelerinin bir fihristi verilerek orjinal İngilizce ve Fransızca metinleri yer almaktadır.</i></p>

BOOK REVIEW: THE AEGEAN PROBLEM DOCUMENTS

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p><i>Article History:</i> Received:03.06.2020</p> <p><i>Revised :</i> 19.02.2021</p> <p><i>Accepted :</i>22.06.2021</p>	<p><i>In his work titled "Aegean Problem Documents", the author conducts archival research on the problems arising from the Aegean Sea between Turkey and Greece. The Aegean Sea is a current issue between Turkey and Greece. The part of this problem between Turkey and Greece between 1912-1913 is included in this book by examining historical documents. In the First Chapter of the book, a brief summary of the problem between Turkey and Greece is made from the 1820s to the 1914s. In</i></p>

* Şimşir, B (1976), Ege Sorunu Belgeler, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara

** Dr, Savunma Bakanlığı, Ankara, muratsengoz74@gmail.com

Research Article/ Kitap İncelemesi

Cite As/ Alıntı: ŞENGÖZ M.. (2021), " KİTAP İNCELEME: EGE SORUNU BELGELER ", Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi , 5 (1).

Orcid Number
0000-0001-6597-0161

the second part, an index of the treaty documents is given and the original English and French texts are included.

*Keywords: Aegean Sea
Problem, Greece,*

Yazar Bilal N. Şimşir "Ege Sorunu Belgeler" adlı eserinde, Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege Denizi'nden kaynaklanan sorunlarla ilgili arşiv araştırması yapıyor. Ege Denizi Türkiye ile Yunanistan arasında güncel bir sorundur. Türkiye ile Yunanistan arasındaki bu sorunun 1912-1913 arasındaki bölümü tarihi belgeler incelenerek bu kitapta yer almaktadır. Kitabın birinci bölümünde Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunun, 1820'li yıllardan itibaren 1914'lü yıllara kadar kısa bir özeti yapılmaktadır. İkinci bölümde ise antlaşma belgelerinin bir fihristi verilerek orijinal İngilizce ve Fransızca metinleri yer almaktadır.

Kitapta uzunca bir giriş bölümü bulunmaktadır. Bu bölümde Türkiye-Yunanistan arasındaki Ege kavgasının köklerine inilmeye çalışılmıştır. Çağdaş Yunanistan'ın bir Ege devleti olarak doğuşu, Ege yöresinde sürekli olarak yayılma politikası izlemesi, bu yayılma politikasını veya "Megala İdea"yı besleyen etkenler, Yunan yayılma emelleri karşısında Osmanlı yöneticilerinin kuşkuları ve kaygıları, Ege'nin yazgısında en önemli etkenlerden biri olarak deniz gücü sorunu üzerine durulmuştur. Yazar Bilal N. Şimşir giriş kısmından sonra geniş bir şekilde eserinde yer alan belgelerin listeleri ve özetlerine yer vermiştir. Bu bölüm özellikle büyük bir araştırma kolaylığı sağlamaktadır. Kitabın üçüncü kısmı ise antlaşma ve uluslararası yazışmaların orijinal metinlerine yer vermesi bakımından kıymetlidir. Eserin uluslararası ilişkilerle ilgili terminolojilerin öğrenilmesinde önemli bir kaynak olduğu değerlendirilmektedir.

Yazar Bilal N. Şimşir kitaba uzunca bir giriş bölümü ile başlar. Çünkü Bilal N. Şimşir'e göre Türk-Yunan Ege Sorununun kökeni Yunan ulusal devletinin doğuşuna kadar uzanmaktadır. Eski çağlarda dünyanın merkezi sayılan Akdeniz'in bir parçası sayılan Ege, 1820'lere kadar bir Osmanlı gölü durumundadır. O zamanlar bu denizin bütün kıyıları ve adaları Osmanlı Devleti'nin egemenliği altındadır. Yunan kurtuluş savaşı ile Ege'deki Osmanlı egemenliği ilk kez ciddi bir şekilde tartışma konusu olmuştur.

Yunanistan'ın bağımsızlığına varan isyan Ege kıyılarında Mora (Peloponez) yarımadasında patlak vermiştir ve çabucak adalara sıçramıştır. Denizci bir karakter taşıyan bazı adaların da ayaklanmaya dahil olmaları daha Yunan ihtilalinin ilk haftalarında bir Yunan filusunun kurulmasına ve Ege Denizi'nde Osmanlı-Yunanistan egemenlik savaşının başlamasına neden olmuştur. Esasında Yunan filosu başlangıçta Ege'de ticaret yapan Rum filusunun bir parçasıdır. Osmanlı Devleti'nde Rum ticaret filusunun neden geliştiği değerlendirildiğinde ise şu sebepler göze çarpmaktadır. Daha Fatih Sultan Mehmet zamanında Akdeniz'in deniz denetim ve kontrolü Osmanlı Devleti'ne geçmiştir. Osmanlı Devleti bölgede yaşayan Rumları Katolik Venedik ve Ceneviz boyunduruğundan kurtarmış, Rumları askere almamış ve onların Osmanlı adına ticaret yapmalarını vergi ve hukuki avantajlarıyla teşvik etmiş, ayrıca 1779 yılından itibaren de Rumlara bir tür çifte vatandaşlık hakkı vererek gemilerine Rus bayrağı çekme hakkı tanımıştır. İşte Rumlar bu imkanlarla gelişmiş ve 1821'li yıllarda başlayan isyanla Ege Denizi'nde Osmanlı Devleti'ne karşı haydutluğa başlamıştır.

Büyük devletlerin desteğiyle palazlanan Yunanistan isyanını bastırmak için Osmanlı Devleti'nin Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemesi üzerine üç büyük devlet; İngiliz, Fransız ve Rus donanmalarının Navarin koyunda yatmakta olan Osmanlı-Mısır donanmasını bir baskınla batırması, Ege Denizi'ndeki dengeleri Osmanlı aleyhine bozar. Neden sonra büyük devletlerin desteğiyle Yunanistan bağımsız olur. Bu zaman zarfının tümünde Osmanlı Devletinin genel olarak büyük devletlerin baskılarına maruz kalmasının belki de en önemli sebebi deniz gücünün zayıf olmasıdır. Örneğin 1912 savaşlarıyla ilgili olarak İstanbul'daki İngiliz Büyükelçiliğinin "1912 savaşlarında Türk Donanması yalnız olumsuz rol oynadı" şeklindeki ifadesi ve değerlendirmesi oldukça kayda değer ve önemli bir tespittir. Ne var ki Osmanlı Devleti'nin donanmasının güçsüz

kalmasında yabancıların ve İngilizlerin rolü büyüktür. İngiltere başta olmak üzere batılı devletler mutabakatla Osmanlı Devleti'nin Yunan donanmasına nispi olarak daha güçlü bir donanmaya sahip olmasını engelleme gayreti içinde olmuşlardır. Nitekim Osmanlı Devleti'nin İngiltere'den savaş gemisi satın alma talepleri engeller konularak kabul edilmemiştir. Buna rağmen İngiltere, Balkan Harplerinin hemen başında Yunanistan'a dört adet muhribi hiçbir maddi karşılık beklemeden, sadece nispi olarak Yunanistan donanmasına, Osmanlı Donanmasına karşı nispi muharebe gücü avantajına sahip olabilmesi maksadıyla hibe etmiştir. Yazar'a göre buna benzer manevralar daha sonraki yıllarda da görülmüştür. Tıpkı, 1914'lü yıllarda Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'nin bütün karşı koymalarına rağmen Amerika Birleşik Devletleri'nden iki adet savaş gemisi satın alması, buna rağmen Amerika Birleşik Devletleri'nin, Osmanlı Devleti'ne gemi satışı yapmaması veya İngiltere'nin Birinci Dünya Harbi öncesinde parasını Osmanlı Devleti'nden peşin almasına rağmen, hukuken Osmanlı Devleti'ne ait olan Osman ve Reşadiye muhriplerini Osmanlı Devleti'ne teslim etmemesi ve hatta gemilere uluslararası hukuka aykırı olarak el koyması gibi. Yazar'a göre Ege Denizi'ndeki sorunun aslında sadece Türkiye ile Yunanistan arasında bir sorun olmayıp, Batı ile Türkiye arasında bir sorun olduğuna dair teyitlerdir.

Yazar'a göre, Yunanistan Ege'de Osmanlı Devleti ile yaptığı askeri mücadelede asla üstünlük kuramasa da büyük devletlerin desteği ile hep kazanan tarafta olmuş ve sürekli genişlemiştir. Balkan Harbine gelindiğinde ise artık, o ana kadar elde ettiği en büyük kazanımlarını elde etmiştir. Böylece Türk boğazlarına kadar dayanmış ve neredeyse Ege Denizi'ni bir iç deniz haline getirmiştir. Yunanistan bu kazanımları Birinci Dünya Harbi ve İkinci Dünya Harbi sonunda İtalya'nın On İki Adaları yine Yunanistan'a bırakmasıyla da toprak kazanımları şeklinde devam etmiştir. Yazar'a göre bu üstünlük 30 Mayıs 1974 tarihinde Türkiye'nin askeri donanması desteğiyle Ege'de petrol aramasına kadar kesintisiz bir şekilde devam etmiştir. Yazar bu olay üzerine ünlü bir İngiliz dergisinin yazdıklarını oldukça dikkate değer bulmaktadır. 1912 yılında Amiral Koundouriotis'in Averoff zırhlısıyla Türk donanmasını Çanakkale boğazına kovduğu günden beri ilk kez Türkiye, Yunanistan'ın Ege'deki üstünlüğüne meydan okumuştur. Yazar'a göre Balkan Savaşından beri, hatta Navarin baskınından beri, Türk deniz gücünün ilk kez Yunanistan donanmasına üstünlük kazandığı düşüncesi, Yunanistan'a müzahir ülkeleri kaygılandırmıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı bu kaygıları pekiştirmiş ve hemen arkasından Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'ye karşı silah ambargosu uygulamaya başlamıştır. Yazar'a göre Türk deniz gücü tarihi açısından, Amerika Birleşik Devletleri'nin bu son davranışı ayrı bir anlam taşımaktadır ve düşündürücüdür.

Yazar kitabının genelinde Ege Denizi'nin Türkiye ile Yunanistan arasında halen güncel bir sorun olmaya devam ettiğini vurgulamaktadır. Yazar, Yunanistan Ege'de, Türk kıta sahanlığı içindeki bölgelerde petrol arama ruhsatları vererek Türkiye'nin vazgeçilmez hak ve çıkarlarını çiğnemeye devam ettiğini belirtmekte, hava sahası kontrolünden kaynaklanan yetki ve sorumluluklarını Türkiye aleyhine kullanmakta ısrar etmekte, karasularını on iki mile genişleterek Türkiye'yi Anadolu'yu hapsedmekle tehdit etmekte ve uluslararası antlaşmalarla silahsız bulunması gereken adaları uluslararası antlaşmalara aykırı olarak silahlandırmaya devam etmektedir.

Bu önemli sorunun yakın geçmişi ciddi olarak araştırılmaya değerdir. Türk-Yunan ilişkileri tarihi içinde Ege'nin yeri bilimsel ve belgesel olarak aydınlatılabilirse bugünkü Ege Sorunu daha etraflı değerlendirilebilir. Öncelikle 1912-1914 yılları Ege'nin yakın tarihinde bir dönüm noktasıdır. Bu dönem Ege'nin tarihinde Türk-Yunan kavgasının da ilk raundu sayılabilir. İlk kez bu yıllar içinde Ege Denizi'nde Türkiye lehine olan denge Türkiye'nin zararına değişmiştir. 1912 yılına gelinceye kadar Ege Denizi Osmanlı İmparatorluğu ile Yunanistan arasında ancak az çok dengeli bir biçimde bölünmüş bulunmaktaydı. Batı ve güney-batı Ege Adaları Yunanistan sınırları içindeydi; doğu ve kuzey Ege Adalarıyla Girit Adası da Osmanlı egemenliği altındaydı. Bu denge, 1911-1912 Türk-İtalyan Savaşında ve 1912-1913 Balkan Savaşlarında fiilen altüst olmuştur. Önce İtalya, hemen arkasından da Yunanistan, Anadolu'nun doğal uzantıları durumundaki Ege Adalarına ayak basmışlar ve neredeyse Türk karasularına kadar uzanmışlardır. Osmanlı Hükümet bu fiili durumu tanımamış ve Ege'deki egemenlik haklarından vazgeçmemiştir. O zaman Ege konusunda çok yönlü çetin bir diplomatik kavga başlamıştır.

Yazar Bilal N. Şimşir kitabında yukarıda izah etmeye çalıştığım diplomatik kavgayla ilgili Türk ve İngiliz resmi belgeleriyle konuyu açıklamaya çalışmaktadır. Arşiv kaynaklarından derlenen belgeler,

o dönemde Osmanlı İmparatorluğunun, Yunanistan'ın ve Avrupa büyük devletlerinin Ege politikalarına epeyce ışık tutabilecek niteliktedir. O yıllarda Üçlü İttifak-Üçlü İtilaf olarak bloklaşmış bulunan Avrupa büyük devletlerinin Osmanlı İmparatorluğuna ve Yunanistan'a karşı değişik tutumları, bloklar rekabetinde Ege'nin yeri, bu denizdeki güç dengesinin Osmanlı Devleti zararına bozulmasında Avrupa büyük devletlerinin ve özellikle İngiltere'nin rolü belgelerde açıkça görülmektedir. Belgeleri değerlendirirken elbette o günün koşullarını, Birinci Dünya Savaşı arifesinin siyasal konjonktürünü, devletler arasındaki güç dengesini göz önünde tutmak gerekmektedir. Ama altmış küsur yıl öncesinin koşulları altında Ege'de yaratılmış olan dengesizliğin etkileri günümüze kadar uzanmaktadır. Bu nedenle kitap Ege Sorunu üzerine ciddi olarak kafa yormak ve bu soruna tarih açısından da bakmak isteyecek olanlara bir ölçüde yararlı olabilir.

Kitapta 1912-1914 yıllarının Ege Sorunu ile ilgili olarak derlenen belgeler iki ciltte anlatılmaktadır. Eldeki bu kitabın birinci cildi, Trablusgarp Savaşını Ege'ye sıçratmak için İtalya'nın giriştiği son hazırlıklardan, Şubat 1912'den başlayarak Birinci Balkan Savaşı sonunda 30 Mayıs 1913 günü imzalanan Londra Barış Antlaşmasına kadar gelişen konulara değinmektedir. On beş aylık bir dönemi kapsayan birinci ciltte İtalya'nın Çanakkale Boğazına saldırısı, Osmanlı Hükümetinin Boğazları bütün ülkelere kapatması, bunun Avrupa'daki tepkileri, Rodos'un ve On İki Adanın İtalyan işgaline düşmesi, Yunanistan'ın harekete geçerek adalarda pan-helenizm duygularını körüklemesi, Türk-Yunan ilişkilerinin gerginleşmesi, Türk-İtalyan barış antlaşması, Balkan Savaşının başlaması üzerine Yunanistan'ın Limni, Midilli, Sakız, Sisam vb. gibi doğu Ege Adaları'na ayak basması, Osmanlı Devleti ile Balkan Devletleri arasında barış görüşmeleri, büyük devletlerin Londra Büyükelçileri arasında yapılan görüşmeler ve alınan kararlar gibi konulardaki diplomatik yazışmalar yer almaktadır. Yazışmaların mihreri Ege Sorunudur.

Osmanlı Hükümeti, İtalyan ve Yunan işgaline düşen Ege Adalarının Anadolu'nun bölünmez parçaları olarak görmekte ve bu konuda ödün vermemektedir. Uşi Barış Antlaşmasıyla İtalya, işgal ettiği adaları boşaltmayı ve Osmanlı İmparatorluğuna geri vermeyi kabul eder. Yunan işgalindeki adalar konusunda ise herhangi bir antlaşmaya varılmaz. İhtirash bir yayılma politikası izleyen ve Ege'yi yutma emeli besleyen Yunanistan, adaları temelli olarak topraklarına katmak ister. Osmanlı Hükümeti ise bu adaları Boğazların ve Anadolu'nun güvenliği için hayati önemde sayar ve Rumeli topraklarında vazgeçebildiği halde adalarda vazgeçmez. Birinci Londra barış görüşmeleri başarısızlıkla sonuçlanır. Sonunda adalar konusunda büyük devletlerin karar vermeleri kabul edilir ve bu koşulla Londra Barış Antlaşması imzalanır. Adalar sorunu askıda kalır. Barış antlaşmasından sonra 1913-1914 yıllarında Ege Sorunu yine çetin bir diplomatik kavga konusu olacaktır. Hatta bu yüzden Osmanlı İmparatorluğu ile Yunanistan yeni bir savaşın eşiğine kadar geleceklendir. Ege Sorununun bu ikinci dönemiyle ilgili yazışmalar ise kitabın ikinci cildinde yer almaktadır.

Eser genel olarak üç kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımlar giriş, belgelerin listeleri ve özetleri ile belgeler kısımlarıdır. Eserde 13 Şubat 1912 tarihinden itibaren 30 Mayıs 1913 tarihleri arasındaki antlaşma ve yazışmalar yer almaktadır. Bu antlaşma ve uluslararası resmi yazışmaların adedi ekleri hariç olmak üzere 753 adettir.

Kitapta belgeler kronolojik olarak sıralanmaktadır. Türk belgeleri zincirinde yer yer kopukluklar vardır. Bu, arşivde karşılaşılan araştırma güçlüklerinden ileri gelmektedir. İngiliz arşivlerinden derlenen belgeler bu boşlukları kapatmaktadır ve gelişmeler günü gününe izlenebilmektedir. Her belge tam metin olarak verilmektedir. Kimi belgelerde Ege Sorunun yanı sıra başka konulara değinen paragraflar da bulunmaktadır. Yazar Bilal N. Şimşir'in bu paragrafları kitaba dahil etmesinin konu bütünlüğünü sağlamada büyük yarar sağladığını değerlendiriyorum.

Yazar Bilal N. Şimşir, Ege Sorununu devletler arasındaki çok yönlü ilişkilerden büsbütün soyutlamanın yersiz olurdu kanaatinde. Belgelerin listesi ve özetleri kitapta başlı başına bir yer tutmaktadır. Kitapta belgeler orijinal diliyle bırakılmıştır. İngiliz belgeleri İngilizce, öteki belgelerin çoğu Fransızcadır. Osmanlı Hariciyesinin yazışma dili Fransızca olduğu için kitapta Türkçe belgelerin sayısı pek azdır. Kitaptan yararlanmayı kolaylaştırmak için bütün belgelerin Türkçe özetlerinin verilmesi okuyucunun işini epey kolaylaştırdığını değerlendiriyorum.

